श्री शङ्खेश्वर पार्श्वनाथाय नमः

શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિત

卐 કર્મગ્રન્થ સાર્થઃ 卐

વિભાગ ૨ જો.

[૩–૪ કર્મગ્રન્થ]

[બંધસ્વામિત્વ : ષડશીતિ]

શબ્દાર્થ, ગાથાર્થ મુનિરાજશ્રી જીવવિજયજી કૃત વિરચિત
સ્તબુકાર્થ તથા ઉપયોગી ટીપ્પણ સાથે.

卐

: : પ્રકાશક : :

ડોક્ટર મગનલાલ લીલાચંદ શાહ
વકીલ ચીમનલાલ અમૃતલાલ શાહ
ઓનરરી સેક્રેટરી

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ–મેસાણા

[સ્વ. શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ સંસ્થાપિત]

આવૃત્તિ ૩ જી : મૂલ્ય : પ્રત ૨૦૦૦

વિ. સં. ૨૦૧૦

— પ્રાપ્તિસ્થાનો —

[૧] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
મ્હેસાણા [ઉ-ગુ]

[૨] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
પાલીતાણા [સૌરાષ્ટ્ર]

મુદ્રકો:-

[illegible] પ્રી. પ્રેસ પાલીતાણા

પૃ. ૧ થી ૧૫૦ શ્રી [illegible] પ્રી. પ્રેસ લીંબડી

પૃ. ૧૫૩ થી પૂર્ણ પંડિત મફતલાલ ઝવેરચંદ

શ્રી [illegible] પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

[illegible] વાડી અમદાવાદ

— પ્રાપ્તિસ્થાનો —

[૧] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
મહેસાણા [ઉ-ગુ]

[૨] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
પાલીતાણા [સૌરાષ્ટ્ર]

મુદ્રકોઃ-

ગિરિધર-કમળા પ્રી. પ્રેસ પાલીતાણા

પૃ. ૧ થી ૧૫૦ શ્રી ભારતમિત્ર પ્રી. પ્રેસ લીંબડી

પૃ. ૧૫૧ થી પૂર્ણ પંડિત મફતલાલ ઝવેરચંદ
શ્રી નૂતન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.
ઢીંકવા વાડી અમદાવાદ

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ બુકની પહેલી આવૃત્તિની ૪૦૦૦ નકલ અમે સંવત્ ૧૯૭૪ ની સાલમા છપાવી હતી. તે ખલાસ થતા આ બીજી આવૃત્તિ છપાવી છે

આ આવૃત્તિને છપાવતા આખી બુક બારીકિથી તપાસી જવામાં આવી છે. તેને પરિણામે બહુ સ્થળે સુધારા વધારા થવા પામ્યા છે તેથી અભ્યાસકોને આ આવૃત્તિ વધારે ઉપયોગી થશે એમ અમારૂ માનવું છે.

આ આવૃત્તિનું કદ ફેરવી મોટી સાઇઝમા લેવામાં આવ્યું છે કારણ કે કંઠાગ્ર કરવામાં સરળતા પડે માટે મૂળ ગાથાઓ પણ મુકવામાં આવી છે

આ બુક શ્રી વઢવાણ શહેર નિવાસિ પંડિત હીરાચંદ દેવચંદે બહુ પરિશ્રમ પૂર્વક તપાસી છે અને અનેક સ્થળે પોતાના બહોળા અનુભવનો લાભ આપી સુધારા વધારા કર્યા છે.

તેમ કરીને તેઓ કર્મગ્રંથના અભ્યાસીઓને ઉપકારક થયા છે તેમની આ નિઃસ્વાર્થ સેવા માટે તેમનો ઉપકાર માનવાની તક અમે જતી કરી શકતા નથી

સંવત ૧૯૮૭ ના શ્રાવણ સુદી ૧૫ શુક્રવાર

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
મહેસાણા.

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

મુનિશ્રી જીવવિજયજી મહારાજ શ્રી રચિત ટબા સાથેના શ્રી દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ રચિત પાચ નવ્ય કર્મગ્રંથ તથા પૂર્વાચાર્ય રચિત સપ્તતિકા નામના છઠ્ઠા કર્મગ્રન્થની આ સંસ્થા તરફથી બે આવૃત્તિઓ અગાઉ છપાઇ ચૂકી હતી, પાંચમા-છઠ્ઠા કર્મગ્રન્થની ત્રીજી આવૃત્તિ પણ બહાર પડી ચૂકી છે અગાઉ કર્મગ્રન્થ ભાગ ૧ લામા ૧ થી ૪ કર્મગ્રન્થ છપાવવામા આવ્યા હતા. આ આવૃત્તિમાં પણ ૧ થી ૪ કર્મગ્રન્થ સાથે છપાવવા વિચાર હતો, પરંતુ પ્રેસ તથા કાગળોની મુશ્કેલી અંગે સં. ૨૦૦૨ ની સાલમા ૧ લો તથા ૨ જો કર્મગ્રન્થ બહાર પાડવામા આવ્યા હતો. હવે બાકી રહેલ બંધસ્વામિત્વનામા તૃતીય કર્મગ્રન્થ તથા ષડશીતિનામા ચતુર્થ કર્મગ્રન્થ બહાર પાડવામા આવે છે

પ્રથમ તથા દ્વિતીય કર્મગ્રન્થ માફક આ આવૃત્તિમા પણ અભ્યાસીઓની સગવડતા ખાતર ટબાની છપાઇ મોટા ટાઇપમા લેવામા આવી છે તથા સંસ્થાના ભૂતપૂર્વ અધ્યાપક ભાઇ કુંવરજી મૂળચંદે તૈયાર કરેલ ટિપ્પણ સૌથી પાછળ લેવામા આવેલ છે

આ ગ્રન્થના રચયિતા શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સુધર્માસ્વામિથી ૪૫ મી પાટે થયા છે તેઓશ્રીએ અનેક ગ્રંથો રચેલ છે, જેની નોંધ આ સંસ્થા તરફથી બહાર પડેલ 'ભાષ્યત્રયમ્'ની પ્રસ્તાવનામાથી જોઇ શકાશે

ટબાકાર શ્રી જીવવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ ગ્રન્થ ઉપર ટબો સં ૧૮૦૩ ના વિજયાદશમીના દિવસે રચેલ છે.

આ આવૃત્તિમાં દૃષ્ટિદોષ તથા પ્રેસદોષથી અશુદ્ધિઓ રહી જવા પામેલ છે રહેલ અશુદ્ધિઓનુ શુદ્ધિપત્રક સાથે આપવામા આવેલ છે, તો તે પ્રમાણે સુધારીને અભ્યાસીઓને વાચવા ભલામણ છે

અંતમા આ ત્રીજો-ચોથો કર્મગ્રંથ પ્રગટ થવાથી હવે અભ્યાસીઓને અભ્યાસમા પડતી ત્રુટિ દૂર થશે એવી આશા સાથે વિરમીએ છીએ

મેસાણા
સં ૨૦૧૦ આસો સુદિ. ૧

લી સંચાલકો
શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ

વિષયાનુક્રમ

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૮	વિમુક્ક	વિમુક્ક
૧	૧૦	આઇસુ	આઇસું
૧	૨૩	સંક્ષેપથકી	સંક્ષેપ થકી
૧	૨૪	સ્વામિપણુ	સ્વામિપણું
૨	૧૪	ભવ્ય–અભવ્યએ	ભવ્ય–અભવ્ય એ
૨	૨૯	મિછ	મિચ્છ
૨	૩૦	હુડક	હુંડક
૩	૨	સસ્થાન	સંસ્થાન
૩	૫	થિણુધિ	થિણુદ્ધિ
૩	૭	ઔદારિક	ઔદારિક
૩	૧૩	મધ્યનાસંઘયણુ	મધ્યના સંઘયણુ
૩	૨૧	નરકાનુપૂર્વી	નરકાનુપૂર્વી
૩	૨૬	અનંતાનુ બંધિચાર	અનંતાનુ-બંધી ચાર
૩	૨૮	આહારદ્વિક	આહારકદ્વિક
૩	૩૦	આહારક આગોપાગ	આહારક અંગોપાગ
૩	૩૨	મધ્યના સસ્થાન	મધ્યના સંસ્થાન
૩	૩૩	નરતત્રિક	નરકત્રિક
૩	૩૪	આતાપનામ	આતપનામ
૪	૧	બધ સ્વામત્વ	બંધ સ્વામિત્વ
૪	૨	તિયચાનુપૂર્વી	તિર્યંચાનુપૂર્વી
૪	૪	દુસ્વર	દુસ્વર
૪	૧૨	તિર્યંચગતિ	તિર્યંચગતિ
૪	૧૪	વજ્જ	વજ્જ
૪	૨૨	ગુણ સ્થાનક	ગુણસ્થાનકે
૫	૧૨	સાસ્વાદ	સાસ્વાદન
૫	૧૪	ઉજુ–આ	ઉ–જુઆ।
૫	૧૮	જિન	જિણુ
૫	૧૮	તીર્થકર	તીર્થંકર
૬	૯	ધુમ પ્રભા	ધૂમપ્રભા
૬	૧૬	વજ્જં,	વજ્જં
૬	૧૯	નાનાયે	નાનાયે
૭	૫	હુડક	હુંડક
૭		ત્રણે યંત્રમા છેલ્લા કોઠામા "ન બંધાય" છે તે કોઠો કાઢી નાખવો.	
૭	૧૫	રત્નપ્રભાદિક ત્રણ નારકોમા અવિરતિએ આયુ:કર્મની ૨ પ્રકૃતિ લીધી છે ત્યા ૧ કરવી.	
૮	૧૩	ઉચ્ચ ગોત્રસાથે	ઉચ્ચગોત્ર સાથે
૮	૨૬	મી	મી–
૯	૩	નારક વિના સોળ	નારકસોળ વિના
૯	૭	બીઅ–કસાઈ–વિણા	બીઅ–કસાએ વિણા
૯	૧૭	શિતેર	શિતેર
૯	૧૭	ગુણઠાણ	ગુણઠાણે
૯	૨૧	પચેંદ્રિય	પંચેંદ્રિય
૯	૨૧	બધયત્ર	બંધયંત્ર
૯	૨૨	વચ્છેદ પ્રકૃતિઓ	વિચ્છેદ પ્રકૃતિઓ
૯	૨૨	જ્ઞાનવરણીય	જ્ઞાનાવરણીય
૯	૨૨	દર્શના વરણીય	દર્શનાવરણીય
૯	૨૭	યંત્રમા અવિરતે વિચ્છેદ પ્રકૃતિઓ લખી છે ત્યા ૪ કરવી	
૧૦	૩	**હીણનવસય**	**હીણ નવસય**
૧૦	૭	સ–જિણુ	સ–જિણુ
૧૦	૮	હીનુ	હીનુ
૧૦	૧૯	મનુષ્યને	મનુષ્ય
૧૦	૨૬	છઠે	છટ્ઠે
૧૧	૧૧ (યંત્રમા)	જ્ઞાનવરણીય	જ્ઞાનાવરણીય
૧૧	૧૧ (યંત્રમા)	દર્શના વરણીય	દર્શનાવરણીય
૧૧	૧૧ (યંત્રમા)	નામકમ	નામકર્મ
૧૧		મનુષ્ય માર્ગણામા બન્ધયન્ત્રના કોઠામા પ્રમત્તસંયત ગુણસ્થાનથી અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાન સુધીમા પ્રેસ દોષથી આંકડાઓમા ફેરફાર થઈ ગયેલ છે તો સુધારીને નીચે પ્રમાણે વાંચવું	

ગુણસ્થાન	બંધપ્રકૃતિ	વિચ્છેદ પ્રકૃતિ	અબંધ પ્રકૃતિ
પ્રમત્તસંયત	૬૩	૬	૫૭
અપ્રમત્તે	૫૯ ૫૮	૧	૬૧ ૬૨
નિવૃત્તે	૫૮ ૫૬ ૨૬	૨ ૩૦ ૪	૬૨ ૬૪ ૯૪
અનિવૃત્તે	૨૨ ૨૧ ૨૦ ૧૯ ૧૮	૧ ૧ ૧ ૧ ૧	૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧ ૧૦૨

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૮	૬	વિના=અનતાતું બધીય	વિણા=અનંતાનુબંધીય
૧૮	૯	તિરિ-ડડનરા-ઙ	તિરિ-નરા-ડડઙ
૧૮	૧૨	અનંતાતું બંધીય	અનંતાનુબંધીય
૧૮	૧૯	વૈક્રિયાદ્વિકર.	વૈક્રિયદ્વિક ૨
૧૮	૨૪	કાર્મણકાય યોગેજ	કાર્મણ કાયયોગે જ
૧૯	૪	આદારિક	ઔદારિક
૧૯	૧૨ ૧૫ તથા ૧૬ મા	ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી	ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગી
૧૯	૧૩	વ્રજ ઋષભ નારાચ	વજ્રઋષભ નારાચ
૧૯	૧૮	એ ટીકાકારે	એ સ દેહ ટીકાકારે
૧૯	૨૩	આદારિક મિશ્રની	ઔદારિકમિશ્રની
૨૦	૧	કમ ગ્રન્થ	કર્મગ્રથ
૨૦	૬	કપાય	કપાય
૨૦	૧૨	તેનામિશ્રે	તેના મિશ્રે=
૨૦	૧૩	બીઅ-તીઅ-કસાય	બિઅ-તિઅ-કસાય
૨૦	૧૮	નારકીને	નારકી
૨૦	૧૯	તિર્યંગાયુ	તિર્યગાયુ
૨૦	૨૪	વંદાદિક	વેદાદિક
૨૧	૫	અવિરતેં	અવિરતે
૨૧	૭	પ્રથમના	પ્રથમના
૨૧	૨૦	[સ જવલન]	[સ જ્વલન]
૨૧	૨૬	સ જવલ	સ જ્વલન
૨૧	૧૧	નહોય	ન હોય
૨૧	૧૩	વિશદ્ધ	વિશુદ્ધિ
૨૧	૧૪	અવાધ નાન	અવધિજ્ઞાન
૨૧	છેલ્લી લીટી પછી આ પ્રમાણે લેવું		પારિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રે બે
૨૩	[illegible]	અવધિદ્વિક	અવધિદ્વિક
૨૩	૧૮	ઓ [illegible]	એને
૨૪	[illegible]	મિથ્યાત્વ [illegible]	મિથ્યાત્વાદિ
૨૪	૧૧	ઔપશમિક	ઔપશમિક
૨૪	૧૧	[illegible]	[illegible]
૨૪	૧૫	वीअ-	वी अ-
૨૪	૧૫	॥ ૧૬ ॥	॥ ૨૦ ॥
૨૪	૧૫	અનતાતુ	અનતાનુ-
૨૪	૨૭	સમ્યત્વ	સમ્યક્ત્વ
૨૫	૧	સમ્યકત્વ	સમ્યક્ત્વ
૨૫	૧	માગણા	માર્ગણા
૨૫	૨	तत्रोयते	तत्रोच्यते
૨૫	૩	આપશમિકને	ઔપશમિકને
૨૫	૧૦	મિથ્યાદૃષ્ટિને	મિથ્યાદૃષ્ટિને
૨૫	૨૨	વર્દતા	વર્દતા
૨૫	૨૩	સમ્યક્દૃષ્ટિ	સમ્યગ્દૃષ્ટિ
૨૫	૨૪	આયુ ય વિના	આયુષ્ય વિના
૨૬	૮	ગુણઠાણ	ગુણઠાણે
૨૬	૧૪	સામાન્ય	સામાન્યે
૨૬	૧૮	ઓઘ	ઓઘ=
૨૬	૨૬	આતેમે બધાય	આતમે બધાય
૨૭	૭	વૈમનિકનુ	વૈમાનિકનુ
૨૭	૧૧	સમ્યગદૃષ્ટિ	સમ્યગ્દૃષ્ટિ
૨૭	૨૨	શુક્લ	શુક્લ
૨૭	૨૪	આહારક દ્વિ-વિના	આહારકદ્વિક વિના
૨૮	૧	કમ ગ્રન્થ	કર્મગ્રન્થ
૨૮	૪	તિયકૂદ્વિક	તિર્યગ્દ્વિક
૨૮	૧૮	પ્ર તિ	પ્રકૃતિ
૨૮	૨૦	ઓઘે	ઓઘે
૨૮	૨૧	નપુ મિચ્છે	નપુ મિચ્છ·
૨૮	૨૧	છેવટે	છેવટ્ટ
૨૮	૨૬	सन्निसुओहुअ	सन्निसु ओहु अ
૨૯	૩	સ નિસુ	સન્નિસુ
૨૯	૬	ભગો-ભગા	ભગો-ભગા
૨૯	[illegible]	અણુદાર	અણાહાર
૨૯	૧૫	માર્ગણાગોમાં	માર્ગણામાં
૨૯	૨૩	ययच्चनात्	यच्चनात्
૩૦	૨૧	અનાદ્	[illegible]
૩૦	૮	सूरि	सूरि-
૩૦	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫૩	૧૬	મમ્યક્ત્વત્રિક	સમ્યક્ત્વત્રિક
૫૩	૨૧	ચાદ	ચૌદ
૫૩	૩	૫ચેદ્રિય	૫ચે દ્રિય
૫૩	૨૦	કહ્યુ	કહ્યું
૫૪	૨૪	લસ્યામા	લેશ્યામા
૫૪	૨૪	સ્થાવ	સ્થાવર
૫૫	૧૯	दु-अ नाणे	दु-अनाणे
૫૫	૨૦	चरुखु	चक्खु
૫૫	૨૦	नपु	नपु
૫૬	૧૦	तिर्यचगति	तिर्यंचगति
૫૬	૧૬	चक्खु मि	चक्खुंमि
૫૬	૩૦	मिश्र दृष्टि	मिश्रदृष्टि
૫૭	૩	વચનયોગી ને	વચનયોગીને
૫૭	૨૫	કહેવા	કહેલા
૫૮	૨	મમુદ્ઘાતે	સમુદ્ઘાતે
૫૮	૪	એ કેંદ્રિય	એકેંદ્રિય
૫૮	૬	ાવધે	વિષે
૫૮	૯	निरये	निरए
૫૮	૧૦	(ગુણઠાણુ)	(ગુણઠાણા)
૫૮	૧૩	૫ણિ દ્રિ	પણિં દ્રિ
૫૮	૧૮	૫ચિ દ્રિય	૫ચે દ્રિય
૫૮	૧૮	ત્રમના	ત્રમમા
૫૮	૧૯	અપકાય	અપ્કાય
૫૮	૨૪	૫ચેદ્રિય	૫ચે દ્રિય
૫૯	૬	अ-चरुखु-चरुखुसु	अचक्खु-चक्खुसु
૫૯	૯	સોભ	લાભે
૫૯	૧૧	અચક્ખુ ચખ્ખુસુ	અચક્ખુ-ચક્ખુસુ
૫૯	૧૧	અહક્ખાઇ	અહક્ખાઈ
૫૯	૧૨	ચરિત્ર	ચારિત્ર
૫૯	૧૪	કમાગોમા	માગોમા
૫૯	૧૫	અજ્ઞાનત્રિક ને.	અજ્ઞાનત્રિકને
૫૯	૧૫	[illegible]	[illegible]
૫૯	૨૧	[illegible] અજ્ઞાની	[illegible]અજ્ઞાની

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬૦	૨૦	ચારિત્રે ચાર	ચારિત્રે ચાર પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર એ.
૬૧	૩	અમપ્રત્ત	અપ્રમત્ત
૬૧	૪	શ્રુતજ્ઞાન	શ્રુતજ્ઞાન
૬૧	૧૦	ओहिंद्द सण	ओहिदंसण
૬૧	૧૦	गोयामा	गोयमा
૬૧	૧૧	नाणि वि अन्नाणि	नाणी वि अन्नाणी
૬૧	૧૪	અવધિ દર્શન	અવધિદર્શન
૬૧	૧૪	કર્મગ્રથે	કર્મગ્રંથે
૬૧	૧૬	देसे	देसे.
૬૧	૧૬	अहार	आहार
૬૧	૨૦	મિથ્યાત્વત્રિકે	મિથ્યાત્વત્રિકે
૬૨	૩	અમ્યક્ત્વિને	સમ્યક્ત્વીને
૬૨	૫	અમ્યક્ત્વ	સમ્યક્ત્વ
૬૨	૭	સમ્યક્ત્વીને	અમ્યક્ત્વીને
૬૨	૮	મિથ્યાત્વી ને	મિથ્યાત્વીને
૬૨	૯	સમ્યક્ત્વિને	અમ્યક્ત્વીને
૬૨	૧૦	મિશ્રદૃષ્ટિને	મિશ્રદૃષ્ટિને
૬૨	૨૧	પ્રથમ દુગ	પઢમદુગ
૬૨	૨૩	પઢમતિમ,	પઢમ તિમ
૬૩	૫	આનાહારક	અનાહારક
૬૩	૬	ગુણઠાણુ	ગુણઠાણા
૬૩	૮	કપોત	કાપોત
૬૩	૧૨	છઠ્ઠુ	છઠ્ઠું
૬૩	૧૪	पुव्वडिवन्नओ	पुव्वपडिवन्नओ
૬૩	૧૬	અમ્યક્ત્વ સામયિક	સમ્યક્ત્વ સામાયિક
૬૩	૧૭	એને	આને
૬૩	૧૮	અમ્યક્ત્વાદિ	સમ્યક્ત્વાદિ
૬૩	૧૯	તેવો જીવ	તેવો જીવ)
૬૩	૨૧	સમ્યગ દૃષ્ટિ	સમ્યગ્દૃષ્ટિ
૬૩	૨૪	[illegible]	[illegible]
૬૩	૨૪	[illegible]	[illegible]
૬૪	૪	[illegible]	[illegible]
૬૪	૪	[illegible]	[illegible]

૬૯	૧૭	તિર્યચ	તિર્યંચ
૭૦	૨	यदुक्तम्	यदुक्तम्
૭૦	૨	लक्खणो	लक्खणो
૭૦	૧૦	दुगणा	दुगूणा
૭૦	૧૭	દશ=	દસ=
૭૦	૧૭	દુ ગુણા=	દુગૂણા=
૭૦	૨૧	વિષે.	વિષે
૭૦	૨૨	ત્રણ કાય	ત્રસકાય
૭૦	૨૨	૪	૨–૪
૭૦	૨૨	૭	૫–૭
૭૧	૧૨	અ–સન્નિ	અસન્નિ
૭૧	૧૩	અચક્ખુ	અચક્ખુ
૭૨	૮	अ -नाण	अनाण
૭૨	૧૪	નણ	નાણ
૭૨	૧૮	સમ્યકત્વ	સમ્યક્ત્વ
૭૨	૨૨	વશેપાર્થ–	વિશેષાર્થ–
૭૩	૧	અવધિદર્શન અને મિશ્રગુણઠાણા	માર્ગણાઓમા ઉપયોગ
૭૩	૩	પણ	પણ
૭૩	૮	મિશ્ર ગુણઠાણ	મિશ્ર ગુણઠાણ
૭૩	૧૨	ચખ્ખુ	ચક્ખુ
૭૩	૧૩	તિન્ન	તિન્નિ
૭૩	૧૬	ઓહિ–દંસે	ઓહિ–દંસે
૭૩	૨૩	કેવલી સમુદ્ઘાતે	કેવલી સમુદ્ઘાતે
૭૩	૨૫	માટે	માટે
૭૪	૬	जोगो वओगम्ने	जोगोवओगम्ने
૭૪	૧૯	૫ ચેદ્રિયને	૫ ચેંદ્રિયને
૭૪	૨૧	કહીયે ?	કહીયે
૭૫	૧	અગ્યારમાર્ગણાને વિષે અવધિદર્શન	માર્ગણામા મતાતર ઉપયોગાનાદિ
૭૫	૩	સમુદ્ઘાતે	સમુદ્ઘાત તે
૭૫	૬	વચન યોગોને	વચનયોગીનિ–
૭૫	૭	એકેંદ્રિયના, એ	એકેંદ્રિયના એ,
૭૫	૭	તે ઇંદ્રિયના,	તે ઇંદ્રિયના એ,
૭૫	૮	૫ ચેંદ્રિયના	૫ ચેંદ્રિયના
૭૫	૧૦	ઔદારિક મિશ્ર	ઔદારિકમિશ્ર
૭૫	૧૨	દર્શ	દર્શન

૭૫	૨૪	કદાચિત	કદાચિત્
૭૬	૯	પઢમા=	પઢમા=
૭૬	૧૦	ડગ્ગિ	ડગ્ગિ
૭૬	૧૪	એકેદ્રિય	એકેંદ્રિય
૭૭	૫	અસ ખ=	અસ ખ્ખ=
૭૭	૬	અન તગુણા=	અણ તગુણા=
૭૭	૮	સૂક્ષ્મ સંપરાય	સૂક્ષ્મસ પરાય
૭૭	૧૪	શુકલ	શુક્લ
૭૮	૪	इतिवचनात्	इति वचनात्
૭૮	૧૦	प्रज्ञापना वचनात्	प्रज्ञापनावचनात्
૭૮	૧૧	વર્ગ ને	વર્ગને
૭૮	૧૭	કોડી કાડી	કોડાકોડી
૭૮	૨૧	ઠામ	ઠાણ
૭૮	૨૨	બે દુ,	બે દુ
૭૮	૨૪	छअणगदा यरासि	छेअणगदायरासि
૭૮	૨૬	ને	તે
૭૯	૩	વર્ગમૂળન ।	વર્ગમૂળના
૭૯	૮	બીજુ	બીજુ
૭૯	૯	ત્રીજુ	ત્રીજું
૭૯	૧૦	વર્ગમુળ	વર્ગમૂળ
૭૯	૧૮	થેડા	થોડા
૭૯	૨૫	એટવે	એટલી
૮૦	૨	અસખ્યાત	અસખ્યાતમે
૮૦	૫	પ્રમાણુ	પ્રમાણુ
૮૦	૮	આકાશપ્રદેશની	આકાશપ્રદેશની
૮૦	૨૫	પૃથીકાય	પૃથ્વીકાય
૮૧	૧૦	ણીના	શ્રેણીના
૮૧	૧૧	યેજન	યોજન
૮૧	૧૮	૩ અસખ્યાત	અસંખ્યાત
૮૧	૧૯	માટે, તે થકી.	માટે ૩ તે થકી
૮૧	૨૧	અપમાથા	અપ્રમાદીથી
૮૧	૨૮	અન ખનુ ણા=	અન ખગુ ણા=
૮૨	૬	પચેદ્રિ વનેજ	૫ ચે દ્રિયને જ
૮૨	૧૭	અધિક તેથ,	તેથ
૮૨	૨૪	[illegible]	[illegible]
૮૨	૨૩	અહિમ=	અહિઅ=

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૮૩	૫	માન કષાથી	માન કષાયી
૮૩	૧૫	મમ્યગ્ દૃષ્ટિ	મમ્યગ્દૃષ્ટિ
૮૩	૧૬	નારકી ને	નારકીને
૮૩	૧૮	અવધિવિના	અવધિ વિના
૮૩	૧૮	મમ્યગ્ દૃષ્ટિ	મમ્યગ્દૃષ્ટિ
૮૩	૨૦	શ્રુતુજ્ઞાન	શ્રુતજ્ઞાન
૮૩	૨૨	તે થકી મમ્યગ્- દૃષ્ટિ દેવતા નારકી કરતા વિભંગજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણ છે,	તે થકી વિભંગ- જ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા છે, સમ્ય- ગ્દૃષ્ટિ દેવતા નારકી કરતા
૮૩	૨૯	અજ્ઞાન	અજ્ઞાની
૮૪	૩	ાય	હોય
૮૪	૪	માહામાહે	માહોમાહે
૮૪	૫	પારહાર	પરિહાર
૮૪	૫	ચારેત્ર	ચારિત્ર
૮૪	૯	શ્રન	શ્રુત
૮૪	૧૦	છે માટે	છે માટે
૮૪	૧૬	સહસ્ત્ર	સહસ્ર
૮૪	૨૦	अचक्खू	अचक्खू
૮૪	૨૬	અચકખુ	અચક્ખૂ
૮૫	૬	સહસ્ત્ર	સહસ્ર
૮૫	૧૪	ચારિંદ્રિય	ચૌરિંદ્રિય
૭૫	૨૩	અભવ્યો	અભવ્યો
૮૫	૨૮	કપોત	કાપોત
૮૬	૨	કૃષ્ણતેસ્યાવાળા	કૃષ્ણલેસ્યાવાળા
૮૬	૩	સમ્યક્ત્વી	સમ્યક્ત્વી
૮૬	૭	શુકલ	શુક્લ
૮૬	૧૦	અંને	અને
૮૬	૧૨	જોતિષી	જ્યોતિષી
૮૬	૧૪	લેયાવંત	લેશ્યાવંત
૮૬	૨૫	સમ્યકત્વદ્વારે	સમ્યક્ત્વદ્વારે
૮૬	૨૬-૨૮	સમ્યકત્વી	સમ્યક્ત્વી
૮૭	૯	મિત્થ્યાત્વી	મિથ્યાત્વી
૮૭	૨૯	અસંખ્યાતમા	અસંખ્યાતમા
૮૭	છેલ્લી લીટી	અસંખ્યાત ગુણા	તે માટે અસંખ્યાતગુણા
	૮	મેમેસુ=	સેમેસુ =
૯૧	૨૯	મિશ્રદેશ વિરતિ	મિશ્ર દેશવિરતિ
૯૨	૬	સમ્યગ્દૃષ્ટિએ	સમ્યગ્દૃષ્ટિએ
૯૨	૯	મીસિ	મીસિ
૯૨	૧૩	અપૂર્વકરણાદિ	અપૂર્વકરણાદિ
૯૨	૧૮	મિત્થ્યાત્વ	મિથ્યાત્વ
૯૨	૨૦	ક્રિ	દ્વિક
૯૪	૬	મમુદ્ઘાતે	સમુદ્ઘાતે
૯૪	૧૫	ગેઇ=	ગેનિ
૯૫	૧૮	સુય મય પિ	સુયમય પિ
૯૫	૨૧	વક્રિય	વૈક્રિય
૯૬	૭	વૈક્રિયને	વૈક્રિય અને
૯૬	૯	અંગિકાર	અંગીકાર
૯૬	૧૧	પ્રાધાનપણુ	પ્રધાનપણુ
૯૬	૨૮	સુક્કા	સુક્કા
૯૭	૫	શુક્લ લેશ્યા	શુક્લલેશ્યા
૯૭	૨૩	करण	करणा
૯૭	૨૭	પણુ	પણુ
૯૮	૬	मिथ्मात्त्व	मिथ्यात्व
૯૯	૨૫	(બંધહેતુ)	(બંધહેતુ)
૧૦૦	૯	આ તપ	આતપ
૧૦૦	૧૧	મિધ્યાત્વ	મિથ્યાત્વ
૧૦૦	૧૭	સંધયણ	સંઘયણ
૧૦૦	૨૧	માહેથી	માહેથી
૧૦૧	૩	तित्थयर	तित्थयरं
૧૦૨	૧૬	કામણું	કાર્મણ
૧૦૨	૨૪	वि-कसाए	वि-कसाए
૧૦૩	૧૨	સમ્મગદૃષ્ટિ	સમ્યગ્દૃષ્ટિ
૧૦૪	૧૭	સંજવલન	સંજ્વલન
૧૦૪	૧૯	પુવુત્ત=પૂર્વોક્ત	पुव्वुत्त=पूर्वोक्त
૧૦૪	૨૧	ધોળ	સોળ
૧૦૪	૨૪	પૂર્વોકત	પૂર્વોક્ત
૧૦૪	૨૬	પૂર્વાકત	પૂર્વોક્ત
૧૦૪	૨૭	ગુણઠાણે	ગુણઠાણે
૧૦૬	૧૪	મિત્થ્યાત્વે	મિથ્યાત્વે
૧૦૬	૨૧	ઓદારિકમિશ્ર	ઔદારિકમિશ્ર
૧૦૭	૪	વિવક્ષીયએ	વિવક્ષીએ
૧૦૭	૧૧-૨૧-૨૭	પુર્વોકત	પૂર્વોકત
૧૦૭	૧૭	અનંતાનુબંધી	અનંતાનુબંધી

૧૦૮	૨૪	૧૫૬૦૦૦	૧૫૬૦૦૦
૧૦૯	૫	ભાગા	ભાગા
૧૦૯	૧૦	ત્યારે	ત્યારે
૧૦૯	૨૧	ઇદ્રિય	ઇંદ્રિય
૧૦૯	૨૧	(હાસ્યાદી)	(હાસ્યાદિ)
૧૧૦	૨	સ્થિત્વ	મિથ્યાત્વ
૧૧૦	૩	જઘન્ય	જઘન્ય
૧૧૦	૪	ઉત્કૃષ્ઠા	ઉત્કૃષ્ટા
૧૧૦	૭	જઘન્યપદે	જઘન્યપદે
૧૧૦	૭/૯	ઇદ્રિય	ઇંદ્રિય
૧૧૦	૧૫	હેતુ ના	હેતુના
૧૧૦	૨૧	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૧૧૧	૧૦	પુર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૧૧૧	૧૬	ભેળવીએત્યારે	ભેળવીએ ત્યારે
૧૧૨	૩	ઇદ્રિય	ઇંદ્રિય
૧૧૨	૧૧	વૌક્રિયમિશ્ર	વૈક્રિયમિશ્ર
૧૧૨	૧૩	જીવનને તો જઘન્યથી	જીવને તો જઘન્યથી
૧૧૨	૧૪	ઉ ક્રષ્ટ	ઉત્કૃષ્ટ
૧૧૨	૧૫	જઘનથી	જઘન્યથી
૧૧૨	૧૫	ઇદ્રિય	ઇંદ્રિય
૧૧૨	૧૭	ઈદ્રિય	ઇંદ્રિય
૧૧૩	૨૦	પુર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૧૧૪	૧૨	આદારિમિશ્ર	ઔદારિકમિશ્ર
૧૧૪	૧૨	સમ્યગદ્દષ્ટિ	સમ્યગ્દ્દષ્ટિ
૧૧૪	૨૩	બ્રાહ્મી	બ્રાહ્મી
૧૧૫	૯-૧૧	જઘન્યથી	જઘન્યથી
૧૧૫	૨૪	યાય	થાય
૧૧૬	૨	ભાગા	ભાગા
૧૧૭	૧૨	આવેદીને	આવેદીને
૧૧૮	૩	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૧૧૮	૩	દાસ્ય પટ્ટ	દાસ્યાદૂ
૧૧૮	૧૨	ઉપ શાન્ત મોહ	ઉપશાન્તમોહ
૧૧૮	૧૨	આદારિક	ઔદારિક
૧૨૧	નીચેના	ટીકાના પૃષ્ઠ ૨૮૬-૨૮૭ ના	પૃ. ૧૧૯-૧૨૦ ના
૧૨૧	[illegible]	[illegible]	[illegible]
૧૨૨	૮	[illegible]	[illegible]
૧૨૨	૧૩	ક્મ	કર્મ
૧૨૨	૧૭	મિથ્યાત્વથી	મિથ્યાત્વથી
૧૨૨	૨૮	एवंस ति स-तुदये	उवसं ति सत्तुदए
૧૨૩	૩	અટ્ઠવિ	અટ્ઠવિ
૧૨૩	૧૩	વિપેશાર્થ	વિશેષાર્થ
૧૨૩	૧૮	ગુણઠાણે જ	ગુણઠાણે ૪
૧૨૩	૨૭	વેએ=	વેઅ=
૧૨૩	૨૮	અપત્તાઇ=	અપમત્તાઈ=
૧૨૪	૨૭	અપુર્વકરણવાળા	અપૂર્વકરણવાળા
૧૨૫	૬	વિશેષાધક	વિશેષાધિક
૧૨૫	૯	દર્શના વરણીય	દર્શનાવરણીય
૧૨૫	૨૬	આપશમિક	ઔપશમિક
૧૨૫	૨૮	કહયાથી	કહ્યાથી
૧૨૬	૨૦	કોટિસહસ્ત્રા	કોટિસહસ્ત્ર
૧૨૭	૫	નિશ્વે	નિશ્ચે
૧૨૭	૧૦	જઘન્યથી	જઘન્યથી
૧૨૭	૨૨	વતતાં	વર્તતાં
૧૨૮	યંત્રમા	મિથ્યાત્વે	મિથ્યાત્વે
૧૨૮	યંત્રમા	અવિરતિએ અલ્પબહુત્વમા અસંખ્યગુ ને બદલે અસં ગુ. લેવુ	
૧૨૮	,,	દેશવિરતે અલ્પબહુત્વમા અસંગુ ને બદલે અસં૦ગુ૦ લેવુ.	
૧૨૮	,,	ક્ષીણમોહે સત્તાપ્રકૃતિ ૯ લખી છે તેને બદલે ૭ લખવી	
૧૦૯	૭	ઔદાયિકભાવ	ઔદયિકભાવ
૧૨૯	૭	અટ્ઠાર	અટ્ઠાર
૧૨૯	૧૧-૧૭-૨૨	ઔદાયિક	ઔદયિક
૧૨૯	૧૨	[illegible]	[illegible]
૧૨૯	૧૩	[illegible]	[illegible]
૧૨૯	૨૬	પદેના	પદેન
૧૨૯	૨૬	[illegible]	[illegible]
૧૨૯	૨૮	[illegible]	[illegible]
૧૨૯	૨૯	उवजमभाव	उवसमभाव
૧૩૦	[illegible]	[illegible]	[illegible]
૧૩૦	[illegible]	[illegible]	[illegible]
૧૩૦	૧૨	[illegible]	[illegible]
૧૩૧	૪	[illegible]	[illegible]

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૩૧	૧૭	છદ્મસ્થાને	છદ્મસ્થને
૧૩૧	૧૮	ક્ષાયોપશમ	ક્ષયોપશમ
૧૩૧	૨૪	सिध्धत्ता	सिद्धत्ता
૧૩૨	૫-૯	(ઔદાયિક)	(ઔદયિક)
૧૩૨	૫	જિવત્વ	જીવત્વ
૧૩૨	૧૩	અસિત્દપણું	અસિદ્ધપણું
૧૩૨	૧૪	અસ યમતે અવિરતિ પણું	અસ યમ તે અવિરતિપણું
૧૩૩	૮	परिणमुदऐहि	परिणामुदऐहि
૧૩૩	૧૨	ઔદાયિક	ઔદયિક
૧૩૩	૧૩	સમક્તિ	સમકિત
૧૩૩	૨૦	સનિપાતિક	સાન્નિપાતિક
૧૩૩	૨૩	ઓપશમિકાદિક	ઔપશમિકાદિક
૧૩૪	૫	સ યોગ	સ યોગી
૧૩૪	૨૦	ક્ષય=	ખય=
૧૩૪	૨૧	પણુ-જોગા=	પણજોગ=
૧૩૪	૨૨	સન્નિપાતિક	સાન્નિપાતિક
૧૩૪	૨૨	અસંભવીણો	અસ ભવિણો
૧૩૬	૨૪	મોહનીને	મોહનીયને
૧૩૬	૨૭-૩૦	ઔદાયિક	ઔદયિક
૧૩૭	૨	અનક	અનત
૧૩૭	૭	જ્ઞાનાવરણિય	જ્ઞાનાવરણીય
૧૩૭	૧૩	ત્રિ-પ્રદેવી યાવત્	ત્રિપ્રદેશી યાવત્
૧૩૭	૧૭	वउसु	चउसु
૧૩૮	૯	સમ્યકત્વ	સમ્યકૃત્વ પણ
૧૩૯	૧-૨૬	સખ્યાતા દિના	સખ્યાતાદિના
૧૩૦	૩	સખીજ્જોગ	સખિજ્જોગ
૧૪૦	૬	જધન્ય	જઘન્ય
૧૪૦	૬	ઉક્કસા=ઉત્તકૃષ્ટ	ઉક્કસા=ઉત્કૃષ્ટ
૧૪૦	૮	પરીત	પરિત્ત
૧૪૦	૧૦	જધન્ય	જઘન્ય
૧૪૦	૧૭	નિજ પદ યુક્ત	નિજપદયુક્ત
૧૪૧	૮-૯-૧૦	અનતા નતુ	અનતાનતુ
૧૪૧	૧૫	ज बुद्वीव	ज बुद्दीव
૧૪૧	૧૮	ઉતકૃષ્ટા	ઉત્કૃષ્ટા
૧૪૧	૧૮	જ બુદીવ	જ બુદ્દીવ
૧૪૧	૧૯	જ બુદ્વિપ	જ બુદ્દીપ
૧૪૧	૨૨	યાવત	યાવત્
૧૪૧	૨૪	ઉત્કૃટ	ઉત્કૃષ્ટ
૧૪૨	૧૦	महासलागख्खा	महासलाग ।
૧૪૨	૧૪	અખ્ખા	અક્ખા
૧૪૨	૧૬	ભરીઆ	ભરિઆ
૧૪૨	૨૧	ભન્વા (ભરવા)	ભન્વા
૧૪૨	૨૬	પ્રતિ શલાકાં	પ્રતિશલાકા
૧૪૩	૨	જબુદ્રિપ	જબુદ્દીપ
૧૪૨	૬	શિખાને	શિખા
૧૪૩	૧૧	નિદ્રિએ-પઢમે=	નિટ્ટિએ પઢમે=
૧૪૩	૧૧	પઢમ વ	પઢમ વ
૧૪૩	૧૮	ઈણ	પણ
૧૪૪	૧૩	શલાક	શલાકા
૧૪૫	૧	સખ્ય તા દિના	સખ્યાતાદિના
૧૪૫	૩	છ તે	છતે
૧૪૫	૨૦	पठम	पढम
૧૪૫	૨૩	विऐगरासी	वि ऐगरासी
૧૪૫	૨૫	પઢમ	પઢમ
૧૪૫	૨૫	ઉદ્ધરીઆ	ઉદ્ધરિઆ
૧૪૬	૫	ઉતકૃષ્ટ સખ્યતુ	ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતુ
૧૪૬	૧૧	परित्ता, सख	परित्ता,-सखं
૧૪૬	૧૧	अब्मासे	अब्भासे
૧૪૬	૧૨	जुता	जुत्ता
૧૪૬	૧૫	પુકત	યુકત
૧૪૬	૧૬-૧૭-૨૩-૨૭	જધન્ય	જઘન્ય
૧૪૬	૧૬	અબ્ભાસે	અબ્ભાસે
૧૪૬	૨૦	લઘુ	લઘુ
૧૪૭	૧૩	रुरूण गुरू	रूरूण गुरु
૧૪૭	૧૬-૧૭-૧૭-૧૮	જધન્ય	જઘન્ય
૧૪૭	૧૭	સ-તા-ણુ તા	સત્તાણુ તા=
૧૪૭	૧૮	મજઝા	મજ્ઝા
૧૪૮	૩	અસખ્યાની	અસખ્યાતાની
૧૪૮	૭	કરી	કરીએ
૧૪૮	૧૧	ऊक्कोसय	उक्कोसय

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૪૮	૧૬	સુતુત્ત	સુત્તુત્ત	૧૫૦	૧૭	ઉત્સ પિંણી	ઉત્સર્પિણી
૧૪૮	૧૮	અસ ખ્યાતા	અસખ્યાતા-	૧૫૦	૧૮	એદશ	એ દશ
		સખ્યાતુ	સખ્યાતુ	૧૫૦	૨૫	ઉત્સર્પિવણી	ઉત્સર્પિણી
૧૪૮	૨૬	વિધિ	વિધિ	૧૫૧	૬	પરિત્તણું ત	પરિત્તણુ ત
૧૪૯	૩	वचनातू	वचनात्	૧૫૧	૭-૨૪	જધન્ય	જધન્ય
૧૪૯	૮	रूवूणमाइय ं	रूवूणमाइमं	૧૫૧	૭	લધુ-જધ-	લધુ-જધ-
૧૪૯	૮	रुवेवे	रूवेवे	૧૫૧	૧૯	કહ્ય છે મ	કહ્યો છે તેમ
૧૪૯	૧૩	લોકાકાશાના	લોકાકાશના	૧૫૧	૨૧	तवग्गे	तव्वग्गे
૧૪૯	૨૨	૭	છટ્ઠું	૧૫૧	૨૧	तिरुखुत्तो	तिक्खुत्तो
૧૫૦	૩	લોક્ર કાશના	લોકાકાશના	૧૫૧	૨૩	જા । ઈ	જાયઈ
૧૫૦	૧૦	અજઝ વસાયા=	અજ્ઝવસાયા=	૧૫૧	૨૬	ક્ષપવવાના	ક્ષેપવવાના
૧૫૦	૧૩	વિંણી-અવ-	પિંણી-અવમ-	૧૫૨	૨	યુક્તા ન ત	યુક્તાન ત
		સર્વિણી)	પિંણી)	૧૫૨	૨૭	વનસ્પતિ કાયાના	વનસ્પતિકાયના

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા

અને

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ—મ્હેસાણા

ધાર્મિક પુસ્તકોની યાદી

પુસ્તક	કિંમત
બાળ પ્રવેશિકા	૦-૮
પહેલી ચોપડી	૦-૬
જૈન વચનમાળા (સચિત્ર)	૦-૬
બે પ્રતિક્રમણ સૂત્ર (ગુજરાતી)	૦-૯
,, (હિંદી)	૦-૯
પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર (ગુજરાતી)	૧-૧૨
,, (હિંદી)	૧-૧૮
જિન ગુણ પદ્યાવલી	૧-૬
[illegible] બોધ	૦-૫
સામાયિક ચૈત્યવંદન સાર્થ	૦-૬-૬
બે પ્રતિક્રમણ સાર્થ	૧-૯
પંચ પ્રતિક્રમણ સાર્થ	૨-૧૦
જીવવિચાર સવિવેચન	૦-૧૨
નવતત્ત્વ	૧-૬
દંડક તથા લઘુસંગ્રહણી ..	૧-૦
[illegible] ..	૧-૧૮
કર્મગ્રંથ ૧-૨ (ભા. ૧ લો)	૨-૦
કર્મગ્રંથ ૩-૪ (ભા. ૨ જો)	
કર્મગ્રંથ ૫-૬ (ભા. ૩ જો)	૨-૧૨
રત્નાકર પચ્ચીસી	૦-૨
સમકિતના સડસઠ બોલની સજ્ઝાય વિવેચન સાથે	૦-૧૨
શ્રી યશોવિજયજી ચોવીશી સાર્થ	૦-૯
દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનો રાસ ટબા સાથે.	૧-૦
આત્મહિતકર આધ્યાત્મિક વસ્તુ સંગ્રહ	૧-૦
ધર્મોપદેશ તત્ત્વજ્ઞાન	૦-૪
સમાધિ વિચાર	૦-૪
અભક્ષ્ય અનંતકાય વિચાર (હિન્દી)	૦-૧૦
,, (ગુજરાતી) છપાય છે.	
પ્રશ્નોત્તર રત્ન ચિંતામણિ	૨-૦
બ્રહ્મચર્ય રત્ન	૦-૯
આત્મજાગૃતિ	૦-૪
કુલક ટીકા ([illegible])	૦-૯
સ્નાત્રપૂજા	૦-૯
વિવિધ પૂજા સંગ્રહ	૨-૧૨
ચૈત્યવંદનમાલા	૧-૯
શ્રી સિદ્ધહેમ રહસ્ય વૃત્તિ	૨-૦

ગ્રાહકોને સૂચના:— [૧] સમ્યગ્જ્ઞાનના ફેલાવા માટે જ અમારા તરફથી આ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય છે માટે કમીશન આપી શકતા નથી. [૨] પુસ્તકો અગાઉથી નાણું ભરવાથી કે વી. પી. થી મોકલી શકાય છે. [૩] પોસ્ટેજ, પેકીંગ વગેરે ખર્ચ અલગ સમજવાનું છે.

—: પ્રાપ્તિસ્થાનો :—

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
મ્હેસાણા (ઉ. ગુજરાત)

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
પાલીતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)

કર્મ-ગ્રન્થ :

૩ જો

બન્ધ-સ્વામિત્વ

મંગળ અને અભિધેય :—

बंध–विहाण–विमुक्कं वंदिय सिरि-वद्धमाण–जिण-चंदं ।
गइ–आईसुं वुच्छं समासओ बंध–सामित्तं ॥१॥

શબ્દાર્થ—બંધ=બંધ, કર્મબંધ વિહાણ=વિધાન, કરવો વિમુક્ક=રહિત. બંધ-વિહાણ-વિમુક્ક=કર્મ બંધ કરવાથી રહિત. વંદિય=વંદન કરીને સિરિ-વદ્ધમાણ-જિણ-ચંદ=શ્રી વર્ધમાન જિનચંદ્રને ગઈ-આઈસુ=ગતિ વિગેરેમા વુચ્છં=કહીશ સમાસઓ=ટુંકામા બંધ-સામિત્ત=બંધ સ્વામિત્વ ૧

ગાથાર્થ:—

બંધ ક્રિયા રહિત શ્રી વર્ધમાન જિનચંદ્રને વંદન કરીને ગતિ વિગેરેમાં બંધ સ્વામિત્વ ટુંકામાં કહીશ, ઘટાવીશ.–૧

વિશેષાર્થ:—હવે બંધ-સ્વામિત્વ કહે છે-

જીવનાપ્રદેશ સાથે કર્મનો જે સબંધ તે બંધ કહીએ.

તેનુ મિથ્યાત્વાદિક હેતુએ કરીને નિપજાવવું તે બંધ વિધાન કહીએ.

તેણે કરીને વિમુક્ત-એટલે-રહિત, એવા-શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામી.

જિન તે અવધિજ્ઞાની મન પર્યવજ્ઞાની અને કેવળજ્ઞાની. તેને વિષે ચંદ્રમા સરીખા. તેમના પ્રત્યે વાંદીને-નમસ્કાર કરીને,-ગતિ-આદિ દઈને [૬૨] બાસઠ માર્ગણા સ્થાનકને વિષે, કહીશ

સંક્ષેપથકી.

જીવને બંધનું સ્વામિપણું-એટલે-કીયો જીવ કેટલી પ્રકૃતિ બાંધે ? એમ બંધ-સ્વામિત્વ કહીશ. ॥ ૧ ॥

૧૪ માર્ગણાના નામ—

गइ इंदिए य काये जोए वेए कसाय नाणे य ।
संजम-दंसण-लेसा भव-सम्मे सन्नि-आहारे ॥२॥

શબ્દાર્થ—ગઇ=ગતિ, ઇંદિએ=ઇંદ્રિય, કાએ=કાય, જોએ=જોગ, વેએ=વેદ, કસાય=કષાય, નાણે=જ્ઞાન, સંજમ=ચારિત્ર, દંસણ=દર્શન, લેસા=લેશ્યા, ભવ=ભવ્ય, સમ્મે=સમ્યક્ત્વ, સન્નિ=સંજ્ઞિ, આહારે=આહાર ૨

ગાથાર્થ—

ગતિ: ઇંદ્રિય· કાય· યોગ· વેદ· કષાય· જ્ઞાન: સંયમ દર્શન· લેશ્યા ભવ્ય· સમ્યક્ત્વ· સંજ્ઞિ· આહાર· ॥ ૨ ॥

વિશેષાર્થ:—

ગતિ–ચાર, વેદ–ત્રણ, દર્શન–ચાર, સંજ્ઞિ–અસંજ્ઞિ બે,
ઇંદ્રિય–પાંચ, કષાય–ચાર, લેશ્યા–છ, અને
કાય–છ જ્ઞાન–આઠ, ભવ્ય–અભવ્યબે, આહારી અને
જોગ–ત્રણ, સંયમ–સાત, સમ્યક્ત્વ–છ, અણાહારી–એ બે.

એ ૧૪ માર્ગણાના ઉત્તર ભેદ ૬૨ જાણવા. ॥ ૨ ॥

સંજ્ઞાઓના અનુક્રમનો સંગ્રહ.

जिण-सुर-विउवा-ऽऽहार-दु-देवा-ऽऽ-उ य निरय-सुहुम-विगल-तिगं। एगिंदि-थावरा-ऽऽयव-नपु-मिच्छं हुंड-छेवट्ठं ॥३॥
अण-मज्झा-ऽऽगिइ-संघयण-कु-ख-गइ-निय-इत्थि-दुहग-थीण-तिगं। उज्जोअ-तिरि-दुगं-तिरि-नरा-ऽऽउ नर-उरल-दुग-रिसहं ॥४॥

શબ્દાર્થ—જિણ=જિન નામકર્મ સુર=દેવ, વિઉવ=વૈક્રિય, આહાર=આહારક, દુ=દ્વિક, દેવા–ऽऽઉ=દેવાયુષ્ય, જિણ–સુર–વિઉવ–આહર–દુ–દેવા–ऽऽઉ=જિનનામ કર્મ, દેવ, વૈક્રિય અને આહારકના દ્વિકો, અને દેવાયુ નિરય=નારક, સુહુમ=સૂક્ષ્મ, વિગલ=વિકલેંદ્રિય, તિગં=ત્રિક ત્રણ નિરય–સુહુમ–વિગલ–તિગ=નારક–સૂક્ષ્મ અને વિકલેંદ્રિયનાત્રિકો એગિંદિ=એકેન્દ્રિય જાતિ, થાવર=સ્થાવર આયવ=આતપ નપુ=નપુંસક વેદ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ મોહનીય એગિંદિ–થાવરા–ऽऽયવ–નપુ–મિછ=એકેન્દ્રિય જાતિ, સ્થાવર, આતપ, નપુંસક વેદ, મિથ્યાત્વ મોહનીય હુંડ=હુંડક સંસ્થાન છેવટ્ઠં=છેવટ્ઠું સંઘયણ, હુંડ–છેવટ્ઠ=હુંડક સંસ્થાન અને છેવટ્ઠું સંઘયણ ॥ ૩ ॥

અણ=અનંતાનુબંધીય ચાર કષાય મજ્ઝ=મધ્યના, આગિઇ=આકૃતિ, સંસ્થાન સંઘયણ=સંઘયણ, અણ-મજ્ઝા-ડડગિઇ-સંઘયણ=અનંતાનુબંધીયચાર કષાય. વચલા-મધ્યના ચાર સંસ્થાનો અને સંઘયણો કુ-ખ-ગઈ=અશુભ વિહાયોગતિ નીય=નીચગોત્ર ઇત્થિ=સ્ત્રી વેદ, દુહગ=દૌર્ભાગ્ય નામકર્મ, થીણ-તીગ=થિણદ્ધિ ત્રિક, ઉજ્જોઅ=ઉદ્યોત નામકર્મ. તિરિ-દુગ=તિર્યંચદ્વિક, તિરિ=તિર્યંચ, નર=મનુષ્ય, તિરિ-નરા-ડડઉ=તિર્યંચ અને મનુષ્યનુ આયુષ્ય. નર=મનુષ્ય, ઉરલ=ઔદારિક નર-ઉરલ-દુગ=મનુષ્ય અને ઔદારિકદ્વિક. રિસહ=વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ. ॥ ૪ ॥

ગાથાર્થ:—

જિનનામ, સુરદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, દેવાયુ, નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલેન્દ્રિયત્રિક, એકેન્દ્રિય જાતિનામ, સ્થાવરનામ, આતપનામ, નપુંસકવેદ, મિથ્યાત્વ મોહનીય, હુંડકસંસ્થાન, છેવટું સંઘય , અનંતાનુબંધીય ચાર, મધ્યની આકૃતિ [સંસ્થાન] ચાર, મધ્યનાસંઘયણ ચાર, અશુભ વિહાયોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ, દુર્ભગ-ત્રિક, થીણદ્ધિ-ત્રિક, ઉદ્યોતનામ, તિર્યંચદ્વિક, તિર્યંચાયુ, નરાયુ, મનુષ્યદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક, અને વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ. ॥ ૩-૪ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે ૧૨૦ માંહેલી કેટલીક પ્રકૃતિના અનુક્રમનો સંગ્રહ કહે છે:—

આગળ જે પ્રકૃતિથી જેટલી પ્રકૃતિ લેવી કહેશે, તે પ્રકૃતિથી માંડીને તેટલી પ્રકૃતિ અનુક્રમે લેવી--

૧ જિન નામ	૨ નરકાનુપૂર્વી	એવં ૨૦
૨ દેવ દ્વિક	૩ નરકાયુષ્ય	૧ નપુંસકવેદ
૧ દેવગતિ	૩ સૂક્ષ્મત્રિક	૧ મિથ્યાત્વમોહનીય
૨ દેવાનુપૂર્વી	૧ સૂક્ષ્મ	૧ હુંડક સંસ્થાન
૨ વૈક્રિયદ્વિક	૨ અપર્યાપ્તા	૧ છેવટું સંઘયણ
૧ વૈક્રિય શરીર	૩ સાધારણ	૪ અનંતાનુબંધિચાર
૨ વૈક્રિયઅંગોપાંગ	૩ વિકલેન્દ્રિયત્રિક	૧ ક્રોધ
૨ આહારદ્વિક	૧ બેઈન્દ્રિય જાતિ	૨ માન
૧ આહારકશરીર	૨ તેઈન્દ્રિય ,,	૩ માયા
૨ આહારકઆંગોપાગ	૩ ચઉરિન્દ્રિય ,,	૪ લોભ
૧ દેવાયુ	૧ એકેન્દ્રિયજાતિ	૪ મધ્યના સંસ્થાન
૩ નરકત્રિક	૧ સ્થાવર નામ	૧ ન્યગ્રોધ
૧ નરકગતિ	૧ આતાપ નામ	૨ સાદિ

૩ વામન	૩ દુર્ભગત્રિક	૨ તિર્યંચાનુપૂર્વી
૪ કુબ્જ	૧ દુર્ભગનામ	૧ તિર્યંચાયુષ્ય
૪ મધ્યના સંઘયણ	૨ દુસ્વર	૧ નરાયુષ્ય
૧ ઋષભ નારાચ	૩ અનાદેય	૨ મનુષ્યદ્વિક
૨ નારાચ	૩ થિણદ્ધિ ત્રિક	૧ મનુષ્યગતિ
૩ અર્ધનારાચ	૧ નિદ્રાનિદ્રા	૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી
૪ કિલિકા	૨ પ્રચલાપ્રચલા	૨ ઔદારિકદ્વિક
	૩ થીણદ્ધિ	૧ ઔદારિક શરીર
૧ અશુભ વિહાયોગતિ	૧ ઉદ્યોત નામ	૨ ઔદારિકઅંગોપાંગ
૧ નીચ ગોત્ર	૨ તિર્યંચ દ્વિક	
૧ સ્ત્રીવેદ	૧ તિર્યંચગતિ	૧ વજ્રઋષભનારાચ

એ [૫૫] પચાવન પ્રકૃતિનો ક્રમ-સંગ્રહ જાણવો. ॥ ૩-૪ ॥

ગતિ માર્ગણાઃ નરક ગતિ માર્ગણાઃ

ઓઘેઃ ૧ લે : તથા ૨ જે ગુણસ્થાનકે બંધઃ—

सुर-इगुण-वीस-वज्जं इग-सउ ओहेण बंधहिं निरया ।
तित्थ-विणा मिच्छि सयं, सासणि नपु-चउ-विणा छ-नुई ॥५॥

શબ્દાર્થ —સુર=સુરાદિક, ઇગુણ-વીસ=ઓગણીશ, વજ્જ=વર્જેલી, સુર-ઇગુણ-વીસ-વજ્જ=દેવાદિક ઓગણીશ સિવાય ઇગ=એક, સઉ=સો ઇગ-સઉ=એક અને સો, એકસોએક ઓહેણ=ઓઘે, સામાન્ય પણે બંધહિં=બંધમાં, નિરયા=નારક જીવો તિત્થ=તીર્થંકર નામકર્મ વિણા=વિના, તિત્થ-વિણા=તીર્થંકર નામકર્મ વિના, મિચ્છિ=મિથ્યાત્વ ગુણ સ્થાનકે સય=સો સાસણિ=સાસ્વાદન-ગુણસ્થાનકે નપુ=નપુંસકવેદ ચઉ=ચાર, નપુ-ચઉ=નપુંસકાદિકચાર વિણા=વિના, છ-નુઈ=છન્નુ ।૫।

સુર-દુગ આદિ લઈને આતપ લગે ઓગણીશ પ્રકૃતિ ટાળીને શેષ એકસો એક [૧૦૧] પ્રકૃતિ ઓઘપણે-એટલે ગુણઠાણાની વિવક્ષા વિના-સર્વ નારકગતિમાં સમુચ્ચયપણે બાંધે, નારકીને ભવ સ્વભાવે જ એ ઓગણીશનો બંધ ન હોય.

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે તીર્થંકર નામનો બંધ ન હોય, તે માટે-તે વિના ૧૦૦ એકસોનો બંધ હોય.

સાસ્વાદને નપુંસકાદિક ચાર વિના, એટલે-

નપુંસક ૧,	હુંડ ૩,
મિથ્યાત્વ ૨,	છેવઠ્ઠુ ૪,

એ વિના (૯૬) છન્નુનો બંધ હોય, ॥ ૫ ॥

રત્ન પ્રભાદિક અને પંકપ્રભાદિક . ને વિષેઃ—

विणु-अण-छ-वीस-मीसे, बिसयरि सम्मंमि जिण-नरा-ऽऽ-उजु-आ
इअ रयणा-ऽऽइसु भंगो, पंका-ऽऽइसु तित्थयर-हीणो ॥३॥

શબ્દાર્થઃ—વિણુ-અણુ-છ-વીસ=અનંતાનુબંધિ આદિ છવ્વીસ વિના મીસે=મિશ્ર ગુણઠાણે બિસયરિ=બહોતેર, સમ્મંમિ=અવિરતિ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે, જિણ=જિન નામકર્મ. નરા-ઽઽઉ=મનુષ્યનું આયુષ્ય જુઆ=યુક્ત જિન-નરા-ઽઽઉ-જુઆ=તીર્થંકર અને મનુષ્ય આયુષ્ય સહિત ઇઅ=એ રયણાઽઽઇસુ=રત્ન પ્રભાદિ નરકે ભંગો=ભાગો વિકલ્પ પંકા-ઽઽઇસુ=પંકપ્રભાદિ નરકે તિત્થયર=તીર્થંકર નામકર્મ હીણો=હીન (ઓછો) તિત્થયર-હીણો=તીર્થંકર નામકર્મ વિના ;

ગાથાર્થ:—

અનંતાનુબંધીય વિગેરે છવીશ પ્રકૃતિઓ વિના મિશ્ર [સીત્તેર] જિનનામ અને મનુષ્યાયુ ઉમેરવાથી બહોંતર પ્રકૃતિઓ સમ્યગ્ દૃષ્ટિએ બંધાય એ વિકલ્પ રત્ન પ્રભા વિગેરે નારકીમાં [છે].

પંકપ્રભા વિગેરેમાં તીર્થંકર નામકર્મ વિના. ૬

વિશેષાર્થઃ—અનંતાનુબંધીય આદિ લઈને નવ્યાયુ વગેરે છવીશ પ્રકૃતિ વિના મિશ્ર ગુણઠાણે સિત્તેર (૭૦) બાંધે.

અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે બ્હોંતર બાંધે, જિનનામ અને મનુષ્યાયુ ભેળવીએ ત્યારે

નરકમાંહે એ ચારજ ગુણઠાણાં હોય.

૧ રત્નપ્રભા. ૨ શર્કરાપ્રભા અને ૩ વાલુકાપ્રભા;
એ ત્રણ પૃથ્વીને વિષે એજ ભાંગો જાણવો.

ઓઘે–૧૦૧ મિથ્યાત્વે ૧૦૦ સાસ્વાદને ૯૬.
મીશ્રે ૭૦ સમ્યકુત્વે ૭૨– પ્રકૃતિનો બંધ હોય.

પંકપ્રભા ૧: ધુમ પ્રભા ૨ તમ પ્રભા
૩. એ ત્રણ નરકે તીર્થંકર હીન બંધ કહેવો.
ઓઘે તથા મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦ સમ્યક્ત્વે ૭૧

પંકપ્રભાદિકનો આવ્યો તીર્થંકર ન થાય, તે માટે તેનો બંધ હોય નહી. ॥ ૬ ॥

સાતમી નરકમાં પહેલે અને બીજે ગુણસ્થાનકે:—

अ-जिण-मणु-आउ ओहे,सत्तमीए नर-दुगुच्च-विणु मिच्छे।
इग-नवई सासाणे तिरि-आउ–नपुंस–चउ–वज्जं, ॥७॥

શબ્દાર્થ —અ–જિણ–મણુ–આઉ=જિન નામકર્મ અને મનુષ્યાયુ શિવાય ઓહે= ઓઘે. સત્તમીએ=સાતમીએ નર–દુગ=મનુષ્યદ્વિક. ઉચ્ચ=ઉચ્ચગોત્ર વિણુ=વિના, મિચ્છે= મિથ્યાત્વે ઇગ–નવઇ=એકાણુ સાસણે=સાસ્વાદને તિરિ–આઉ=તિર્યંચનુ આયુષ્ય નપુંસ–ચઉ–વજ્જ=નપુંસક ચતુષ્ક વિના ૭

ગાથાર્થ:—

જિન નામ અને મનુષ્યના આયુષ્ય વિના સાતમી નારકીએ ઓઘે હોય. મનુષ્યદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર વિના મિથ્યાત્વે બંધાય. તિર્યંચાયુ અને નપુંસક ચતુષ્ક વિના સાસ્વાદને એકાણું હોય. ॥ ૭ ॥

વિશેષાર્થ:—જિનનામ: ૧: મનુષ્યાયુ ૨:

એ બે (૧૦૧) એકસોને એક માંહેથી હીન કોધે, ઓઘે નવાણું (૯૯) પ્રકૃતિ સાતમી નારકીએ બંધાય.

સાતમી પૃથ્વીથી મનુષ્યમાં ન જાય, તે માટે મનુષ્યાયુ ન બાંધે.

મનુષ્યગતિ ૧ : મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨ : ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૩ :
એ ત્રણ વિના મિથ્યાત્વે છન્નુ (૯૬) નો બંધ હોય.
સાસ્વાદને—તિર્યંચાયુ ૧ : નપુંસકવેદ ૨ :
મિથ્યાત્વ મોહનીય ૩ : હુંડક સંસ્થાન ૪ :
છેવઠું સંઘયણ ૫
એ પાંચ વર્જીને (૯૧) એકાણુનો બંધ હોય. ૭

નારક-ગતિ-બન્ધ યન્ત્રકમ્

રત્ન પ્રભાદિક પહેલી ત્રણ નારકોમાંઃ—

પહેલી ત્રણ નારક	મૂળ	ઉત્તર	અબંધ પ્રકૃતિ	બંધ વિચ્છેદ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામ	ગોત્ર	અંતરાય	પુનર્બન્ધ
ઓઘે	૭-૮	૧૦૧	૧૯	૦	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૦	૨	૫	૧૯
મિથ્યાત્વે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૪	૫	૯	૨	૨૬	૨	૪૯	૨	૫	૨૦
સાસ્વાદને	૭-૮	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૯	૨	૨૪	૨	૪૭	૨	૫	૨૪
મિશ્રે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૫૦
અવિરતે	૭-૮	૭૨	૪૮	૦	૫	૬	૨	૧૯	૨	૩૩	૧	૫	૪૮

પંક પ્રભાદિક પછીના ત્રણ નારકોમાં

નારક	મૂળ	ઉત્તર	અબંધ પ્રકૃતિ	બંધ વિચ્છેદ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામ	ગોત્ર	અંતરાય	પુનર્બન્ધ
ઓઘે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૦	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૦	૨	૫	૨૦
મિથ્યાત્વે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૪	૫	૯	૨	૨૬	૨	૪૯	૨	૫	૨૦
સાસ્વાદન	૭-૮	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૯	૨	૨૪	૨	૪૭	૨	૫	૨૪
મિશ્રે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૫૦
અવિરતે	૭-૮	૭૧	૪૯	૦	૫	૬	૨	૧૯	૧	૩૩	૧	૫	૪૯

તમં તમઃ પ્રભાનામની સાતમી એક નારકમાંઃ—

નારક	મૂળ	ઉત્તર	અબંધ પ્રકૃતિ	બંધ વિચ્છેદ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામ	ગોત્ર	અંતરાય	પુનર્બન્ધ
ઓઘે	૭-૮	૯૯	૨૧	૦	૫	૯	૨	૨૬	૧	૪૯	૨	૫	૨૧
મિથ્યાત્વે	૭-૮	૯૬	૨૪	૫	૫	૯	૨	૨૬	૧	૪૭	૧	૫	૨૪
સાસ્વાદને	૭	૯૧	૨૯	૨૧	૫	૯	૨	૨૪	૦	૪૫	૧	૫	૨૧
મિશ્રે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૫૦
અવિરતે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૫૦

સાતમીને ત્રીજે: ચોથે: અને પંચિન્દ્રિય તિર્યંચને પહેલે ગુણસ્થાનકે:—

अण-चउवीस-विरहिआ, स-नर-दुगुच्चा य सयरिमीस-दुगे।
सतर-सओ ओहि मिच्छे, पज्ज-तिरिया विणु-जिणा-ऽऽहारं ॥८॥

શબ્દાર્થ —અણ-ચઉ-વીસ-વિરહિઆ=અનંતાનુબંધીય વિગેરે ચોવીસ પ્રકૃતિ વિના સ-નર-દુગ-ઉચ્ચા=મનુષ્યદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર સાથે સયરિ=સિત્તેર, મીસ-દુગે=મિશ્રદ્વિકે (મિશ્ર અને અવિરતે) સતર-સઓ=એકસો સત્તર ઓહિ=ઓઘે, મિચ્છે=મિથ્યાત્વે, પજ્જ-તિરિયા=પર્યાપ્તા પંચેન્દ્રિય તિર્યંચો, વિણુ-જિણા-ऽऽહારં=જિન નામકર્મ અને આહારક વિના ૮

ગાથાર્થ:—

અનંતાનુબંધીય વિગેરે ચોવીશ પ્રકૃતિઓ વિના-અને મનુષ્ય દ્વિક-તથા ઉચ્ચ ગોત્રસાથે મિશ્ર-દ્વિક-ગુણસ્થાનકે શિંતેર હોય.

પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોને ઓઘે અને મિથ્યાત્વે જિન નામકર્મ અને આહારક દ્વિક વિના એકસો સત્તર હોય. ૮.

વિશેષાર્થ —અનંતાનુબંધીયથી માંડીને તિરિદુગ લગેની ચોવીશ પ્રકૃતિ [૯૧] માંહેથી કાઢીએ, અને મનુષ્ય-દ્વિક અને ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એ ત્રણ ભેળવીએ, ત્યારે મિશ્રે અને સમ્યક્ત્વે સિત્તેરનો બંધ સાતમી નરકે હોય. તિહાંનો નિકળ્યો તો મનુષ્ય ન થાય, પણ મનુષ્યદ્વિક તેને ભવાંતરે ઉદયે આવે.

હવે તિર્યંચગતિમાં બંધ કહે છે.—

એકસો સત્તરનો બંધ ઓઘે અને મિથ્યાત્વે પર્યાપ્તા તિર્યંચને હોય, જિનનામ: અને આહારકદ્વિક એ ત્રણ વિના. તિર્યંચમાં ગતિ પ્રત્યયે જ જિનનામ અને સંયમ વિના આહારકદ્વિક પણ ન બંધાય, તે માટે.

પર્યાપ્તા પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ ને બીજે : ત્રીજે : ચોથે : અને પાંચમે ગુણસ્થાનકે:—

विणु-निरय सोल सासणि, सुरा-ऽऽउ अण-एग-तीस-विणु मीसे। स-सुरा-ऽऽउ सयरि सम्मे, बीअ-कसाए-विणा देसे॥९॥

શબ્દાર્થ:—વિણુ=વિના, નિરય=નારક, સોલ=સોળ, વિણુ-નિરય-સોલ=નારક વિના સોળ, સાસણિ=સાસ્વાદનમાં, સુરા-ઽઽઉ=દેવોનું આયુષ્ય, અણ=અનંતાનુબંધીય, એગ-તીસ=એકત્રીસ, વિણુ=વિના, સુરા-ઽઽઉ-અણ-એગ-તીસ-વિણુ=દેવનું આયુષ્ય અને અનંતાનુબંધીય એકત્રીશ વિના, મીસે=મિશ્રમાં, સ=સહિત, સ-સુરા-ઽઽઉ=દેવના આયુષ્ય સહિત, સયરિ=શિંતેર સમ્મે=સમ્યક્ત્વ, ચોથે ગુણ સ્થાનકે, બીઅ=બીજા, કસાય=કષાય, વિણા=વિના, બીઅ-કસાય-વિણા=બીજા કષાય વિના, દેસે=દેશ વિરતિ ગુણસ્થાનકમાં ૯

ગાથાર્થ:—

નારક સોળ વિના સાસ્વાદને, દેવનું આયુષ્ય અને અનંતાનુબંધીય એકત્રીશ વિના મિશ્રે, દેવના આયુષ્ય સહિત શિંતેર સમ્યક્ત્વે, અને બીજા કષાય વિના દેશ વિરતિમાં છે. ॥ ૯ ॥

વિશેષાર્થ:—નરકત્રિકાદિકથી હુંડક છેવટું લગે સોળ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને એકસો એક બંધાય.

દેવાયુ અને અનંતાનુબંધીયથી ત્રિસહ લગેની એકત્રીશ, એવં બત્રીશવિના ઓગણોત્તર પ્રકૃતિ મિશ્ર ગુણઠાણે બાંધે.

દેવાયુષ્ય સહિત શિંતેર સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણુ બાંધે.

અને બીજા અ-પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કષાય વિના દેશ વિરતિ ગુણઠાણે છાસઠ બાંધે.

પર્યાપ્ત તિર્યંચને એ પાંચજ ગુણઠાણા હોય. ॥ ૯ ॥

ગર્ભજ: સંજ્ઞિ: પર્યાપ્ત પચેંદ્રિય તિર્યંચગતિ-બંધયંત્ર:—

તિર્યંચગતિ બંધસ્વામિત્વ	બંધ પ્રકૃતિ	અબંધ પ્રકૃતિ	વ્યવચ્છેદ પ્રકૃતિ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુષ્ય કર્મ	નામ કર્મ	ગોત્ર કર્મ	અંતરાય કર્મ	મૂળ પ્રકૃતિ
ઓઘે	૧૧૭	૩	૦	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૪	૨	૫	૭-૮
મિથ્યાત્વે	૧૧૭	૩	૧૬	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૪	૨	૫	૭-૮
સાસ્વાદને	૧૦૧	૧૯	૩૧	૫	૯	૨	૨૪	૩	૫૧	૨	૫	૭-૮
મિશ્રે	૬૯	૫૧	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૧	૧	૫	૭
અવિરતે	૭૦	૫૦	૪	૫	૬	૨	૧૯	૧	૩૧	૧	૫	૭-૮
દેશવિરતે	૬૬	૫૪	૦	૫	૬	૨	૧૫	૧	૩૧	૧	૫	૭-૮

પર્યાપ્ત-મનુષ્ય: અને અપર્યાપ્ત તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય: અને મનુષ્યો:ને-

इय चउ-गुणेसु वि नरा परमऽ-जया स-जिण ओहु देसा-ऽऽइ
जिण-इक्कारस-हीणंनव-सय अ-पज्जत्त-तिरिअ-नरा॥१०॥

શબ્દાર્થ—ઇઅ=એમ પર્યાપ્તા તિર્યંચની પેઠે, ચઉ-ગુણેસુ=ચાર ગુણઠાણે, વિ=પણ, નરા=(પર્યાપ્ત) મનુષ્યો, પરમ્=વિશેષ, અ-જયા=અવિરતિ ગુણઠાણાવાળા, સ-જિણ=જિનનામ સહિત, ઓહુ=ઓઘે [કર્મ સ્તવમાં કહ્યા મુજબ], દેસા-ऽऽઈ=દેશ વિરતિ વિગેરેમા, જિણ=જિનનામ કર્મ, ઇક્કારસ=એકાદશ, અગ્યાર, હીણ=રહિત, હીન, જિણ-ઈક્કારસ-હીણ=જિનનામ વિગેરે અગ્યાર વિના, નવ-સય=એકસોનવ, અ-પજ્જત્ત= અપર્યાપ્તા [પંચેન્દ્રિય], તિરિય-નરા=તિર્યંચો તથા મનુષ્યો, અ-પજ્જત્ત-તિરિય-નરા= અપર્યાપ્તા પંચેન્દ્રિય તિર્યંચો અને મનુષ્યો ૧૦

ગાથાર્થ:—

મનુષ્યો પણ ચાર ગુણઠાણાને વિષે એમજ. પરંતુ, અવિરતિ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ મનુષ્યો જિનનામ સહિત. દેશ વિરતિથી માંડીને ઓઘ. જિન એકાદશ રહિત એકસોનવ પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તા તિર્યંચ અને મનુષ્ય [બાંધે] ૧૦

વિશેષાર્થ:—હવે, મનુષ્ય ગતિને વિષે બધ કહે છે:—

ચાર ગુણઠાણે મનુષ્યને પણ એમજ બંધ કહેવા.

મનુષ્યને- ઓઘે ૧૨૦ બાંધે

મિથ્યાત્વે ૧૧૭. સાસ્વાદને ૧૦૧. અને મિશ્રે ૬૯ બાંધે.

પણ, અવિરતિ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે જિનનામ સહિત ૭૧ બાંધે.

દેશ વિરતાદિક ગુણઠાણે ઓઘ-બધ, એટલે કે-કર્મ સ્તવોક્તની પેરે જાણવો, એટલે બીજા કર્મ ગ્રંથમાં કહ્યા પ્રમાણે કહેવુ.

તે કેમ?

તે કહે છે:—

પાંચમે ૬૭. છઠ્ઠે ૬૩. સાતમે ૫૯.

આઠમા ગુણઠાણાના પહેલે ભાગે ૫૮. ત્યાર પછી, પાંચ ભાગ લગે ૫૬. સાતમે ભાગે ૨૬.

નવમા ગુણઠાણાના પહેલે ભાગે ૨૨, બીજે ૨૧, ત્રીજે ૨૦, ચોથે ૧૯, પાંચમે ૧૮,

દશમે ગુણઠાણે ૧૭. અગિયારમે, બારમે અને તેરમે ગુણઠાણે ૧. ચઉદમે અબંધક હોય.

હવે, જિનાદિક–નરક ત્રિક લગે અગ્યાર પ્રકૃતિઓ હીન કીધે, એકસોનવ પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તા તિર્યંચ: અને અપર્યાપ્તા મનુષ્ય: બાંધે

કારણ કે—એને એકજ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું હોય.

યદ્યપિ, કરણ અપર્યાપ્તા મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ હોય, તિહાં–જિન નામ પણ બાંધે છે. પણ ઈહાં લબ્ધિ અપર્યાપ્તા મનુષ્યનીજ વિવક્ષા કરી છે. તે માટે એકજ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણુ હોય. ॥ ૧૦ ॥

મનુષ્ય માર્ગણામાં બન્ધ યન્ત્ર

ગુણ સ્થાનક	બંધ પ્રકૃતિ ૧	વિચ્છેદ પ્રકૃતિ ૨	અબંધ પ્રકૃતિ ૩	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુકર્મ	નામકર્મ	ગોત્રકર્મ	અંતરાયકર્મ	મૂળપ્રકૃતિઓ
ઓઘે	૧૨૦	૩	૦	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૭	૨	૫	૭-૮
મિથ્યાત્વે	૧૧૭	૧૬	૩	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૪	૨	૫	૭-૮
સાસ્વાદને	૧૦૧	૩૨	૧૯	૫	૯	૨	૨૪	૩	૫૧	૨	૫	૭-૮
મિશ્રે	૬૯	૦	૫૧	૫	૬	૧	૧૯	૦	૩૧	૧	૫	૭
અવિરતે	૭૧	૪	૪૯	૫	૬	૨	૧૯	૧	૩૨	૧	૫	૭-૮
દેશવિરતે	૬૭	૪	૫૩	૫	૬	૨	૧૫	૧	૩૨	૧	૫	૭-૮
પ્રમત્ત સંયતે	૬૩	૬	૫૭	૫	૬	૨	૧૧	૧	૩૧	૧	૫	૭-૮
અપ્રમત્ત સંયતે	૫૯ / ૫૮	૭	૬૧ / ૬૨	૫	૬	૧	૯	૧	૩૧	૧	૫	૭-૮
નિવૃત્તે	[illegible]	૧	[illegible]	૫	૬ / ૪	૧	૯	૦				૭
		૩૦	૯૮	૫	૪	૧	૯	૦	૧	૧	૫	૭
અનિવૃત્તે	[illegible]	[illegible]	[illegible]	૫	૪	૧	[illegible]	૦	૧	૧	૫	૭
સૂક્ષ્મ સંપરાયે	૧૭	૧૬	૧૦૩	૫	૪	૧	૦	૦	૧	૧	૫	૬
ઉપશાન્ત મોહે	૧	૦	૧૧૯	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦	૧
ક્ષીણ મોહે	૧	૦	૧૧૯	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦	૧
સયોગી કેવલીએ	૧	૧	૧૧૯	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦	૧
અયોગી કેવલીએ	૦	૦	૧૨૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦

દેવગતિઃ બે દેવલોક સુધીમાં

निरयव्व सुरा, नवरं ओहे मिच्छे एगिंदि-तिग-सहिआ।
कप्प-दुगे वि य एवं, जिण-हीणो जोइ-भवण-वणे ॥११॥

શબ્દાર્થ—નિરય=નારકીના, વ્વ=પેઠે સુરા=દેવતા, નવર=પરંતુ, ઓહે=ઓઘે મિચ્છે=મિથ્યાત્વે એગિંદિ=એકેન્દ્રિય, તિગ=ત્રિક સહિઆ=સહિત, એગિંદિ-તિગ-સહિઆ =એકેન્દ્રિય-ત્રિક સહિત, કપ્પ-દુગે=બે દેવલોકમાં વિઅ=પણ એવ=એમજ, દેવતાના ઓઘ બંધ પેઠે જિણ-હિણો=જિન નામકર્મ વિના, જોઈ=જ્યોતિષી, ભવણ=ભવનપતિ. વણ=વ્યંતર જોઈ-ભવણ-વણે=જ્યોતિષી-ભવનપતિ-અને વાણવ્યંતરમાં ॥૧૧॥

ગાથાર્થ:—

નારકોની પેઠે દેવતાઓ પરંતુ, ઓઘે અને મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે એકેન્દ્રિય ત્રિક સહિત બે દેવલોકમાં એ પ્રમાણે-જિન નામ કર્મ વિના જ્યોતિષ ભવનપતિ અને વાણવ્યંતર માં હોય. ॥ ૧૧ ॥

વિશેષાર્થઃ—હવે, દેવગતિને વિષે બંધ કહે છે—

નારકીની પેરે દેવતાને બંધ કહેવો. પણ એટલુ વિશેષ છે, કે—ઓઘે અને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે એકેન્દ્રિયઃ સ્થાવર આતપ એ ત્રણ સહિત કહેવો જે ભણી—દેવતા એકેન્દ્રિયપણુ બાંધે છે, તે માટે.

ઓઘે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨, જ્યોતિષઃભવનપતિઃ અને વ્યંતરઃને જિનનામથી હીન બંધ કહેવો.

જિન નામનો સત્તાવંત જીવ ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષમાં ઉપજે નહી, અને ત્યાંનો આવ્યો જિન થાય નહી, તે માટે.

ઓઘે ૧૦૩, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૧, બાંધે. ॥૧૧॥

ભવનપતિઃ વ્યંતરઃ જ્યોતિષિ અને બેદેવ લોકઃ સુધીનું બંધ યત્ર

देव गतौ	बंध प्रकृति	अबंध प्रकृति	विच्छेद प्रकृति	ज्ञानावरणीय	दर्शनावरणीय	वेदनीय प्रकृति	मोहनीय प्रकृति	आयुकर्म प्रकृति	नामकर्म प्रकृति	गोत्र कर्म प्रकृतिः	अंतराय प्रकृति	मूल प्रकृति
ઓઘે	૧૦૪/૧૦૩	૧૬/૧૭	૧	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૩/૫૨	૨	૫	૭-૮
મિથ્યાત્વે	૧૦૩	૧૭	૭	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૨	૨	૫	૭-૮
સાસ્વાદને	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૯	૨	૨૪	૨	૪૭	૨	૫	૭-૮
મિશ્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૭
અવિરતે	૭૨/૭૧	૪૮/૪૯	૦	૫	૬	૨	૧૯	૧	૩૩/૩૨	૧	૫	૭-૮

સનત્કુમારઃ અને આનતાદિઃ દેવ લોકમાં બંધ સ્વામિત્વ—

रयणुव्व सणंकुमारा-ऽऽइ आणया-ऽऽइ उज्जोय-चउ-रहिआ
अ-पज्ज-तिरिअ व्व नव-सयमिगिंदि-पुढवि-जल-तरु-विगले
॥ १२ ॥

શબ્દાર્થ:—રયણુવ્વ=રત્નપ્રભાની પેઠે, સણંકુમારા-ऽऽઇ=સનત્કુમાર દેવલોકથી માંડીને, આણયા-ऽऽઇ=આનત દેવલોકથી માંડીને, ઉજ્જોઅ-ચઉ-રહિયા=ઉદ્યોતાદિક ચાર રહિત, અ-પજ્જ-તિરિઅવ્વ=અપર્યાપ્ત તિર્યંચની પેઠે, નવ-સય=એકસોનવ ઇગિંદિ=એકેન્દ્રિય, પુઢવી=પૃથ્વીકાય, જલ=અપ્કાય તરુ=વનસ્પતિકાય, વિગલ=વિકલેન્દ્રિય, ઇગિંદિ-પુઢવી-જલ-તરુ-વિગલે=એકેન્દ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પતિકાય અને વિકલેન્દ્રિયમાં ॥ ૧૨ ॥

ગાથાર્થ·—

સનત્કુમારથી માંડીને, અને આનતથી માંડીને ઉદ્યોત ચતુષ્ક વિના, રત્નપ્રભાની પેઠે.

એકેન્દ્રિય જાતિ, પૃથ્વીકાય, અપકાય, વનસ્પતિકાય, અને વિકલેન્દ્રિયને વિષે અ-પર્યાપ્તા તિર્યંચની પેઠે એકસો નવ પ્રકૃતિ હોય છે. ॥ ૧૨ ॥

વિશેષાર્થ:—સનત્કુમારથી માંડીને સહસ્રાર લગે-એ ૭ દેવલોકના દેવતાને રત્નપ્રભાની પેરે બંધ કહેવો.

એકેન્દ્રિયમાં ઉપજવું નથી, તે માટે એકેંદ્રિય ત્રિક ન બાંધે.

તેથી, ઓઘે ૧૦૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે.

આનતાદિ ચાર દેવલોક અને નવ ગ્રૈવેયકના દેવતા ઉદ્યોત નામ ૧ તિર્યંચદ્વિક ૩ અને તિર્યંચાયુ ૪ એ ચાર પ્રકૃતિ વિના રત્નપ્રભાની પેરે બાંધે.

એ દેવતા તિર્યંચમાં ન જાય, તે માટે ન બાંધે.

તેથી ઓઘે ૯૭, મિથ્યાત્વે ૯૬, સાસ્વાદને ૯૨, મિશ્રે ૭૦, અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે.

અનુત્તર વિમાને એકજ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણું હોય. તિહાં ૭૨ બાંધે, એમ નથી કહ્યું, તોપણ જાણવું.

હવે, ઇંદ્રિયઃ અને કાયઃ માર્ગણાએ બંધ કહે છે—

અપર્યાપ્ત તિર્યંચની પેઠે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે એકસો નવ પ્રકૃતિ-

એકેંદ્રિયઃ પૃથ્વીકાય. અપ્કાઇયા. વનસ્પતિકાઇયાઃ અને વિકલઃ તે—બેન્દ્રિયઃ તેઇન્દ્રિયઃ ચઉરિન્દ્રિયઃ

એ સર્વે જીવ બાંધે, ઓઘેપણ ૧૦૯ બાંધે. ૧૨

આનતાદિ ચતુષ્ટયે તથા ગ્રૈવેયક-નવકે બંધસ્વામિત્વનું યંત્ર-

આનતાદિ ચતુષ્ટયે તથા ગ્રૈવેયક નવકે	બંધ પ્રકૃતિ	અબંધ પ્રકૃતિ	વિચ્છેદ	જ્ઞાનાવરણીય	દર્શનાવરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુષ્ય	નામ	ગોત્ર	અંતરાય	મૂળ પ્રકૃતિ
ઓઘે	૯૭	૨૩	૦	૫	૯	૨	૨૬	૧	૪૭	૨	૫	૭-૮
મિથ્યાત્વે	૯૬	૨૪	૪	૫	૯	૨	૨૬	૧	૪૬	૨	૫	૭-૮
સાસ્વાદને	૯૨	૨૮	૨૨	૫	૯	૨	૨૪	૧	૪૪	૨	૫	૭-૮
મિશ્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૭
અવિરતે	૭૨	૪૮	૦	૫	૬	૨	૧૯	૧	૩૩	૧	૫	૭-૮

એકેંદ્રિયઃ વિકલેંદ્રિયઃ અને કાયઃ માર્ગણાઃએ ચાલુ—

न्नवइ सासणि विणु सुहुम-तेर. केइ पुण बिंति "चउ-नवइ।
तिरिअ-नरा-ऽऽऊहि विणा, तणु-पज्जत्तिं न जंति, जओ"
॥१३॥

શબ્દાર્થ—છન્નવઇ=છન્નુ, સાસણિ=સાસ્વાદને, વિણુ=વિના, સુહુમ-તેર= સૂક્ષ્મ નામ વિગેરે તેર પ્રકૃતિ, કેઇ=કોઇક, પુણ=વળી, બિંતિ=કહે છે, ચઉ-નવઇ= ચોરાણુ, તિરિઅ=તિર્યંચ, નર=મનુષ્યના, આઉહિ=આયુષ્ય, વિણા=વિના, તણુ- પજ્જત્તિ=શરીર પર્યાપ્તિને, ન—ન,જંતિ=જાય, પૂરી ન કરે, જઓ=કેમકે ॥૧૩॥

ગાથાર્થ—

સૂક્ષ્મ તેર વિના સાસ્વાદન ગુણઠાણે [તેઓ] છન્નુ બાંધે. કોઇ આચાર્યો કહે છે કે-"તિર્યંચાયુષ્ય અને મનુષ્યાયુષ્ય વિના ચોરાણું હોય છે, કેમકે—તેઓ શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે." ॥ ૧૩ ॥

વિશેષાર્થઃ—સાસ્વાદન ગુણઠાણે **સૂક્ષ્મત્રિકાદિથી છેવટ્ઠા** લગે તેર પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંથી ઓછી કર્યે, છન્નુ (૯૬) બાંધે, અને એજ ગુણઠાણા હોય,

અને કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે—તિર્યંચાયુ ૧: મનુષ્યાયુ ૨: એ બે વિના ચોરાણુ [૯૪] બાંધે, જે ભણી એકેંદ્રિયાદિક **સાસ્વાદનવંત** થકા શરીર પર્યાપ્તિ પણ પૂરી ન કરી શકે, તો આયુષ્ય કેમ બાંધે? તિહાં—આયુષ્ય બંધાય ત્યારે, તે ૯૬ બાંધે.

અને બીજે મતે—તો શરીર પર્યાપ્તિ અગાઉજ **સાસ્વાદને** આયુષ્ય ક્યાંથી બાંધે? ત્યારે, તે ૯૪ જ બાંધે.

એ બે મત જાણવા.

એ માંહે [૯૪] ચોરાણુંનો મત ખરો ભાસે છે. જે ભણી, એકેન્દ્રિયાદિકનું જઘન્ય આયુષ્ય પણ ૨૫૬ આવલિકાના એક **ક્ષુલ્લક ભવનું** હોય છે. તે આયુષ્યના બે ભાગ ગયે, એકસો એકોતેર [૧૭૧] મી આવલિકાએ આયુ બંધાય, અને **સાસ્વાદનપણું** તો ઉત્કૃષ્ટ પણ ૭ આવલિકાનું હોય, તેટલામાં પરભવનું આયુષ્ય કેમ બંધાય? તે માટે [૯૪] જ બંધાય એ મત શુધ્ધ જણાય છે. અને ગ્રંથકારે ૯૬ કહી, તે તો કોણ જાણે ક્યે આશયે કહી હશે? તથા, આગળ ઔદારિક મિશ્રમાં પણ સાસ્વાદને આયુર્બંધ વાર્યો છે—

सासणि चउ-नवइ विणा नर-तिरिया-ऽऽउ सुहुम-तेर ॥

તો ઈહાં પણ એમજ જોઈએ, તે અને આ સાસ્વાદન એકજ છે. ॥૧૩॥

અપર્યાપ્તા એકેન્દ્રિય-પૃથ્વી-અપ-વનસ્પતિ-વિકલત્રયે

બન્ધ-સ્વામિત્વ યન્ત્ર—

અપર્યાપ્તા એકેંદ્રિયાદિક બંધસ્વામિત્વ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ઓઘે	૧૦૯	૧૧	૦	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૮	૨	૫	[illegible]
મિથ્યાત્વે	૧૦૯	૧૧	૧૩	૫	૯	૨	૨૬	૨	૫૮	૨	૫	[illegible]
સાસ્વાદને	૯૬	૨૪	૦	૫	૯	૨	૨૪	૨	[illegible]	૦	૫	[illegible]

પંચેન્દ્રિયઃ ત્રસ. ગતિ ત્રસઃ મનઃ વચન ના યોગ અને ઔદારિક કાયયોગઃ માર્ગણાઓઃમાંઃ—

ओहु पणिंदि-तसे,गइ-तसे जिणिक्कार-नर-तिगुच्च-विणा.।
मण-वय-जोगे ओहो,उरले नर--भंगु तम्मिस्से.॥ १४ ॥

શબ્દાર્થ—ઓહુ=ઓઘ બંધ (કર્મસ્તવમા કહ્યા મુજબ), પણિંદિ=પંચેન્દ્રિય માર્ગણા તસ=ત્રસકાય માર્ગણામા, પણિંદિ-તસે=પંચેન્દ્રિય જાતિ અને ત્રસમા, ગઇ-તસે=ગતિત્રસ-તેઉકાય અને વાયુકાય માર્ગણાએ, જિણિક્કાર=જિનાદિક અગ્યાર, નર-તિગ=મનુષ્યત્રિક ઉચ્ચ=ઉચ્ચ ગાત્ર વિણા=વિના, મણ=[ચાર પ્રકારના] મનના, વય=ચાર પ્રકારના વચનના, જોગે=યોગ માર્ગણા, મણ-વય-જોગે=મન અને વચનના જોગમા, ઓહો=ઓઘ બંધ, ઉરલે=ઔદારિક કાયયોગે, નર=મનુષ્ય, ભંગુ=ભાગો, નર-ભંગુ=મનુષ્યનો વિકલ્પ, તમ્મિસ્સે=ઔદારિક મિશ્ર યોગે ૧૪

ગાથાર્થઃ—

પંચેન્દ્રિય જાતિ અને ત્રસકાયને વિષે ઓઘ. ગતિ-ત્રસને વિષે જિન એકાદશ મનુષ્યત્રિક અને ઉચ્ચ ગોત્ર વિના મન યોગ અને વચન યોગે ઓઘ ઔદારિક કાયયોગે મનુષ્યનો ભાંગો અને ઔદારિકના મિશ્રે— ॥ ૧૪ ॥

વિશેષાર્થઃ—પંચેન્દ્રિય અને ત્રસકાયને વિષે ચૌદેય ગુણઠાણે ઓઘ. તે, બીજા **કર્મસ્તવે** કહ્યો, તેમ બંધ કહેવો.

હવે, **ગતિત્રસ**—તેઉકાય અને વાઉકાય તેને જિણ-સુર આદિ દઈને નરકત્રિક લગે અગ્યાર પ્રકૃતિ. અને મનુષ્યત્રિક ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એવં ૧૫ ટાળીને એકસો પાંચનો બંધ હોય. ગુણઠાણુ એકજ મિથ્યાત્વ હોય. હવે, **યોગ માર્ગણાએ** બંધ કહે છે.—

મનોયોગ ચાર ભેદે, તે સત્ય મનોયોગ ૧ મૃષામનોયોગ ૨. સત્યામૃષા મનોયોગ ૩ અસત્યામૃષામનોયોગ ૪ એમ ચાર વચન યોગ. એ આઠ યોગને વિષે તેર ગુણઠાણે ઓઘ-તે **કર્મસ્તવની** પેરે બંધ કહેવો.

ઔદારિક કાયયોગને મનુષ્યની પેરે તેરેય ગુણઠાણે બંધ કહેવો.
ઔદારિક મિશ્રને વિષે બંધ હવે કહે છે.—૧૪

आहार-छग-विणोहे चउ-दस-सउ. मिच्छि जिण-पणग-हिणं।
सासणि चउ-नवइ विणा तिरिअ-नरा-ऽऽऊ-सुहुम-तेर.॥१५॥

શબ્દાર્થ:—આહાર-છગ-વિણા=આહારક ૭ક વિના, ઓહે=ઓઘે, ચઉ-દસ-સઉ=એકસો ચૌદ, મિચ્છિ=મિથ્યાત્વે, જિણ-પણગ-હિણ=જિન પંચક વિના, સાસણિ=સાસ્વાદને, ચઉ-નવઇ=ચોરાણુ, તિરિઅ-નરા-ઽઽઊ=તિર્યંચાયુ તથા મનુષ્યાયુ, સુહુમ-તેર=સૂક્ષ્માદિ તેર, તિરિઅ-નરા-ઽઽઉ-સહુમ-તેર=તિર્યંચ અને મનુષ્યાયુ તથા સૂક્ષ્માદિ તેર ॥ ૧૫ ॥

1

ગાથાર્થ:—

આહારકષટ્ક વિના ઓઘે એકસો ચૌદ. મિથ્યાત્વે જિન પંચક વિના. અને સાસ્વાદને તિર્યંચાયુ અને મનુષ્યઆયુષ્ય તથા સૂક્ષ્મ તેર વિના ચોરાણું. ॥ ૧૫ ॥

વિશેષાર્થ:—આહારકદ્વિક ૨: દેવાયુ ૩. નરકત્રિક ૪: એ ૭ વિના ઓઘે એકસો ચૌદ પ્રકૃતિ બાંધે.

ઔદારિક મિશ્રકાય યોગ મનુષ્ય અને તિર્યંચને અપર્યાપ્તપણે હોય. અને દેવાયુ નરકત્રિક એ ચાર તો પર્યાપ્તોજ બાંધે, તે માટે એ ન બાંધે. તેથી મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે જિનનામ ૧ સુરદ્વિક ૩: વૈક્રિયદ્વિક ૫ એ પાંચ હીન કરીએ, ત્યારે એકસો નવનો બંધ હોય.

સાસ્વાદન ગુણઠાણે ચોરાણુનો બંધ હોય, તિર્યંચાયુ ૧ મનુષ્યાયુ ૨: સૂક્ષ્મ ત્રિકાદિક તેર. એવ ૧૫ પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંહેથી કાઢીએ, ત્યારે ૯૪ રહે.

ઔદારિક મિશ્રનો તો અપર્યાપ્તપણે પણ અલ્પકાળ છે, તેથી તેટલા કાળમાંહે આયુબંધ ન હોય. અને સૂક્ષ્માદિક તેર તો સાસ્વાદને નજ બંધાય. મિશ્ર ગુણઠાણું તો હોયજ નહીં. ॥ ૧૫ ॥

ઔદારિક મિશ્ર ચાલુ: કાર્મણકાય યોગ: અને આહારક મિશ્ર કાય યોગ: માર્ગણાએ:—

अण-चउ-वीसा-ऽऽइ-विणा जिण-पण-जुअ सम्मि जोगिणो सायं।
विणु तिरि-नरा-ऽऽउ कम्मेवि. एवमाहार-दुगिओहो. ॥१६॥

શબ્દાર્થ:—અણ=અનંતાનુબન્ધ્યાદિક, ચઉવીસ=ચોવીસ, આઇ=વગેરે, વિણા=વિના, અણ-ચઉ-વીસા-ઽઽઇ-વિના=અનંતાનુબન્ધીય વિગેરે ચોવીશ વિના, જિણ=જિન, પણ=પાંચ, જુઅ=યુક્ત, સહિત, જિણ-પણ-જુઅ=જિનાદિક પાંચ સહિત, સમ્મિ=સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે, જોગિણો=સ-યોગી ગુણઠાણાવાળા. સાય=સાતા વેદનીય વિણુ=વિના, તિરિ-ઽઽનરા-ઉ=તિર્યંચ અને મનુષ્યાયુ, કમ્મે=કાર્મણ કાય યોગે, વિ=પણ, એવ=એમજ, આહાર-દુગિ=આહારકદ્વિકે, ઓહો=ઓઘ બંધ ॥ ૧૬ ॥

ગાથાર્થ:—

અનંતાનુબંધીય વિગેરે ચોવીશ પ્રકૃતિ વિના અને જિન પંચક સહિત સમ્યગ્ દૃષ્ટિએ.

સયોગી ગુણઠાણાવાળાને સાતા જ.

તિર્યંચ અને મનુષ્ય આયુષ્ય વિના કાર્મણ કાયે પણ.

એ પ્રકારેજ-આહારક-દ્વિકમાં ઓઘ બંધ. ॥ ૧૬ ॥

વિશેષાર્થ:—તે ૯૪ માંહેથી અનંતાનુબંધીય આદિથી તિરિ દુગ લગે ચઉવીશ પ્રકૃતિ ટાળીએ, અને જિન નામ ૧ઃ સુરદ્વિક ૨ઃ વૈક્રિયદ્વિક૨. એ પાંચથી યુકત કરીએ, ત્યારે સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે પંચોતેર બાંધે.

તથા, સયોગી ગુણઠાણે કેવલિ સમુદ્ઘાત કરતાં ૨-૬-૭ માં સમયે ઔદારિકમિશ્ર કાય યોગી હોય. ત્યાં તો એક શાતા વેદનીયજ બાંધે.

પૂર્વ ભવ થકી ઈહાં ઉત્પત્તિ દેશે આવ્યો થકો જીવ પ્રથમ સમયે કેવળ કાર્મણકાય યોગેજ આહાર લીયે. પછી, બીજા સમય થકી ઔદારિક મિશ્રિત કાર્મ્મણે આહાર લીયે. ત્યારે, ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગી કહીએ. શરીરની નિષ્પત્તિ લગે. શરીર નીપન્યા પછી- ઔદારિક કાયયોગ કહીએ.

यत उक्तम्-

जोएण कम्मएणं आहारेइ अणंतरं जीवो. ।
तेण परं मीसेणं, जाव सरीरस्स निप ि.॥१ ॥

એ આદારિક મિશ્રને પહેલું, બીજું, ચોથું, તેરમું, એ ચાર ગુણઠાણાં હોય

તિહાં–પહેલે ગુણઠાણે તિર્યંચાયુ અને મનુષ્યાયુ બંધે કહ્યાં. તે ઔદારિક મિશ્રપણું તો શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા અગાઉ જ હોય. તે પછી, તો ઔદારિક કાયયોગ હોય. અને આયુષ્ય તો શરીર પર્યાપ્તિ પછીજ બંધાય, ત્યારે મિશ્રયોગે એ બે આયુષ્યનો બંધ કેમ ઘટે ?

તથા–વળી—

"ચોથે ગુણઠાણે તિર્યંચ ૭૦ બાંધે. મનુષ્ય ૭૧ બાંધે. અને ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી ૭૫ બાંધે". એમ કહ્યું. તે ઘણું વિચારવા યોગ્ય છે. કારણ કે–"મનુષ્યદ્વિક ૨: ઔદારિકદ્વિક. ૨: વજ ઋષભ નારાચ સંઘયણ ૧: એ પાંચ પ્રકૃતિ તિર્યંચ: મનુષ્ય: સમ્યગ્દષ્ટિ ન બાંધે, અને ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી બાંધે." એમ કહ્યું પણ—"મનુષ્ય· અને તિર્યંચ ટાળીને બીજો ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી કોણ હોય ? તે માટે– એ પાંચ પ્રકૃતિ એહને બંધે કેમ ઘટે ?" એ ગ્રંથકારે કોણ જાણે શા અભિપ્રાયે આણ્યું હશે ? તે પંડિતે વિચારવું. એ ટીકાકારે [અવ-ચૂરિકારે] પણ વિવક્ષ્યો નથી.

કાર્મણ કાય યોગ ભવાંતરાલે વાટે વહેતા અને ઉપજવાને પહેલે સમયે હોય. તથા કેવલિ સમુદ્ઘાતમાં ત્રીજા, ચોથે, પાંચમે સમયે હોય. એને ગુણઠાણાં—પહેલું બીજું ચોથું તેરમું. એ ચાર હોય. તેને તિર્યંચાયુ· મનુષ્યાયુ· વર્જીને આદારિક મિશ્રની પેરે બંધ કહેવો.

એટલે—

ઓઘે ૧૧૨ મિથ્યાત્વે ૧૦૭ સાસ્વાદને ૯૪ સમ્યક્ત્વે ૭૫ અને તેરમે એક શાતા વેદનીય· બાંધે.

આહારક કાયયોગ: અને આહારકમિશ્ર કાયયોગ: એ બેનો

ઉદય છઠે ગુણઠાણે છે, તે માટે-તિહાં ઓઘની પેરે-૬૩નો બંધ હોય. એ આહારક પ્રમત્ત સાધુ ચૌદ પૂર્વધર જ કરે, અને તે પ્રારંભ વેળા ઔદારિક સાથે મિશ્ર હોય. ॥ ૧૬ ॥

વૈક્રિય કાય યોગઃ વૈક્રિય મિશ્ર કાય યોગઃ વેદત્રિકઃ અને ૧ લાઃ ૨ જાઃ તથા ૩ જાઃ કષાયઃ માર્ગણામાંઃ—

सुर-ओहो वेउव्वे. तिरिअ-नरा-ऽऽउ-रहिओ अ तम्मिस्से.।
वेअ-तिगा-ऽऽइम-विअ-तिअ-कसाय नव-दु-चउ-पंच गुणा.
॥१७॥

શબ્દાર્થ —સુર=દેવતા, ઓહો=ઓઘ, સુર-ઓહો=દેવતાઓનો ઓઘ, વેઉવ્વે=વૈક્રિય કાય યોગે તિરિઅ-નરા-ऽऽઉ-રહિઓ=તિર્યંચ અને મનુષ્યના આયુષ્ય વિનાનો, તમ્મિસ્સે=તેના મિશ્રે વૈક્રિયના મિશ્ર કાય યોગે, વેય-તિગ=વેદત્રિકે, આઇમ=પહેલા કષાય, બીઅ=બીજા કષાય, તિઅ=ત્રીજા કષાય, વેઅ-તિગા-ऽऽઇમ-બીઅ-તીઅ-કસાય=વેદત્રિક, પહેલા, બીજા અને ત્રીજા કષાયો, નવ=નવ દુ=બે, ચઉ=ચાર, પંચ=પાંચ. ॥૧૭॥

વિશેષાર્થ:—વૈક્રિય કાય યોગને દેવતાની પેરે બંધ કહેવો.

ઓઘે ૧૦૪ મિથ્યાત્વે ૧૦૩ સાસ્વાદને ૯૬ મિશ્રે ૭૦: અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. એ ભવ પ્રત્યયી વૈક્રિય જાણવું, ગુણ પ્રત્યયી નહી.

વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગીઃ તે દેવતા નારકોને ઉપજતાં હોય. તેને બંધ-તિર્યગાયુ. મનુષ્યાયુ એ બે વર્જીને વૈક્રિયની પેરે કહેવો.

ઓઘે ૧૦૨: મિથ્યાત્વે ૧૦૧: સાસ્વાદને ૯૪. મિશ્ર હોય નહીં. અને સમ્યક્ત્વે ૭૧ નો બંધ હોય.

દેવતાઃ અને નારકી પોતાના આયુષ્યના છ માસ થાકતે-(શેષ રહે ત્યારે) પરભવાયુષ્ય બાંધે. તો તેને અપર્યાપ્ત પણે આયુષ્યનો બંધ કેમ હોય? હવે, **વેદાદિક માર્ગણાએ બંધ કહે છેઃ—**

ત્રણેય **વેદને** પ્રથમ નવ ગુણઠાણાં હોય. પછી અ-વેદી થાય.

આદિમ તે અનંતાનુબંધીયને ઓઘે ૧૧૯: મિ૦ ૧૧૭: સાસ્વા૦ ૧૦૧:

અપ્રત્યાખ્યાનીયને ઓઘે ૧૧૮ મિથ્યાત્વે ૧૧૭: સા૦ ૧૦૧: મિશ્રે ૭૪: અને સ૦ ૭૭:

પ્રત્યાખ્યાનીયને ઓઘે ૧૧૮: મિથ્યાત્વે ૧૧૭. સા૦ ૧૦૧. મિશ્રે ૭૪: અવિરતે ૭૭: દેશે ૬૭.

એમાં ગુણઠાણા આ પ્રમાણે સમજવાના છે—આદિમ-ને અનંતાનુબંધીય ૪ કષાયને પુરલાં (પ્રથમના) બે ગુણઠાણા હોય.

બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કષાયને પહેલાં ચાર ગુણઠાણાં હોય.

ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કષાયને પહેલાં પાંચ ગુણઠાણાં હોય ॥૧૭॥

સંજવલન કષાયોઃ અવિરતિઃ અજ્ઞાનત્રિકઃ ચક્ષુઃ અચક્ષુઃ દર્શનઃ યથાખ્યાત ચારિત્રઃ માર્ગણાઓમાંઃ—

संजलण-तिगे नव. दस लोभे. चउ अ-जइ. दु-ति अ-नाण-तिगे।
बारस अ-चक्खु-चक्खुसु पढमा. अहखाय चरिम-चऊ.
॥१८॥

શબ્દાર્થ—સંજલણ-તિગે=સંજ્વલનત્રિકમાં, નવ=નવ, દસ=દસ, લોભે=લોભે, ચઉ=ચાર, અજઈ=અવિરતિ માર્ગણામાં, દુ-તિ=બે અથવા ત્રણ, અ-નાણ-તિગે=અજ્ઞાન ત્રિકમાં, બારસ=બાર. અ-ચક્ખુ-ચક્ખુસુ=અચક્ષુ અને ચક્ષુ દર્શને, પઢમા=પહેલા, અહખાય=યથાખ્યાત ચારિત્રમાં ચરિમ=છેલ્લા, ચઉ=ચાર ॥ ૧૮ ॥

ગાથાર્થ.—

સંજ્વલનત્રિકે નવ અને [સંજવલન] લોભે દશ
અવિરતિ ચારિત્રે ચાર
અજ્ઞાન ત્રિકે બે, અગર ત્રણ
અચક્ષુ દર્શન તથા ચક્ષુ દર્શને પ્રથમના બાર
યથાખ્યાત ચારિત્રે છેલ્લા ચારઃ
ગુણસ્થાનકો હોય. ૧૮

વિશેષાર્થઃ—સંજ્વલ ક્રોધ માન અને માયાને નવ ગુણઠાણા,
નિદ્રા-સ્વાપની પેઠે બંધ.
સંજ્વલન લોભને દશ ગુણઠાણા હોય. [illegible] સ્વાપની પેઠે.

સંયમદ્વારે–અવિરતિને ચાર ગુણઠાણાં હોય. ઓઘ ૧૧૮: મિથ્યા૦ ૧૧૭· સા૦ ૧૦૧ મિશ્રે ૭૪: અને સમ્ય૦ ૭૭.

અજ્ઞાન ત્રણને બે અથવા ત્રણ ગુણઠાણાં હોય.

ઓ૦ ૧૧૭: ૧૧૭: ૧૦૧ ૭૪.

ચક્ષુદર્શનઃ અને **અચક્ષુદર્શનઃ માર્ગણાઃ ને** વિષે બાર ગુણસ્થાનક હોય.

તિહાં—ઓઘ તે **કર્મસ્તવની** પેરે—બંધ કહેવો.

યથાખ્યાત ચારિત્રને છેલ્લાં ચાર ગુણઠાણા હોય.

તિહાં— ત્રણમાં—એક સાતાનો બંધ. અને અયોગી અબંધક—એટલે બંધ નહોય. ॥ ૧૮ ॥

મનઃપર્યવજ્ઞાનઃ સામાયિકઃ છેદોપસ્થાપનીયઃ અને પરિહાર વિશુદ્ધઃ ચારિત્રઃ કેવલજ્ઞાનઃ અને કેવળ દર્શનઃ મતિજ્ઞાનઃ શ્રુત જ્ઞાનઃ અવધિ જ્ઞાનઃ, તથા અવધિ દર્શનઃ માર્ગણાઓમાંઃ—

मण-नाणि सग जया-ऽऽइ. समइअ-छेअ चउ. दुन्नि परिहारे.।
केवल दुगि दो चरमा. ऽ-जया-ऽऽइ नव मइ-सुओहि-दुगे.
॥ १९ ॥

શબ્દાર્થ—**મણ-નાણિ**=મન પર્યવ જ્ઞાને, **સગ**=સાત, **જયા-ऽऽઇ**=પ્રમત્તાદિક, **સમઇઅ**=સામાયિકે, **છેઅ**=છેદોપસ્થાપનીયે, **ચઉ**=ચાર, **દુન્નિ**=બે, **પરિહારે**=પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્રે, **કેવલ-દુગિ**=કેવળદ્વિકે [કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શને], **દો**=બે, **ચરમા**=છેલ્લા, **અ-જયા-ऽऽઇ**=અવિરતિ આદિકથી, **નવ**=નવ ગુણઠાણા, **મઇ-સુઓહિ-દુગે**=મતિ જ્ઞાન તથા શ્રુત જ્ઞાને, અને અવધિદ્વિકે-અવધિજ્ઞાન તથા અવધિ દર્શને ॥ ૧૯ ॥

ગાથાર્થ:—

મન પર્યાય જ્ઞાને પ્રમત્ત આદિ સાત·
સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીયે ચાર

કેવળદ્વિકે છેલ્લા બે:

મતિજ્ઞાન શ્રુત જ્ઞાન અને અવધિદ્વિકે અવિરતથી નવ છે. ॥૧૯॥

વિશેષાર્થ:—મનઃપર્યાય જ્ઞાનીને પ્રમત્ત આદિક [છઠ્ઠાથી બારમા લગે] સાત ગુણઠાણા હોય. ઓઘે ૬૫ પ્ર૦ ૬૩ અપ્રમત્ત ૫૯. ઈત્યાદિ.

સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રને છઠ્ઠાથી નવમા લગે ચાર હોય. ઓઘે ૬૫ પ્ર૦ ૬૩ અપ્ર. ૫૯ ઈત્યાદિ.

પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રને છઠ્ઠુ સાતમું. એ બેજ હોય. ઓઘે ૬૫ પ્ર૦ ૬૩. અપ્રમત્ત ૫૯.

કેવળ જ્ઞાની અને કેવળ દર્શની: એ બેને છેલ્લા બે ગુણઠાણા હોય. સયોગી એક સાતા બાંધે. અયોગી અબંધક હોય.

મતિજ્ઞાની ૧ શ્રુતજ્ઞાની ૨ અવધિજ્ઞાની ૩ અવધિ દર્શની ૪ એ ચારને અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ પ્રમુખ ક્ષીણમોહ લગે નવ ગુણઠાણા હોય. તિહાં–ઓઘે ૭૯ સમ્યક્ત્વે ૭૭ દેશે ૬૭ પ્રમત્તે ૬૩ અપ્રમત્તે ૫૯ ઈત્યાદિ. ॥૧૯॥

ઉપશમ: વેદક: ક્ષાયિક: મિથ્યાત્વ: સાસ્વાદન: મિશ્ર સમ્યક્ત્વે, દેશવિરત: અને સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર: અને આહાર: માર્ગણાએ બંધ સ્વામિત્વ:—

अड उवसमि. चउ वेअगि. खइए इक्कार. मिच्छ-तिगि. देसे।
सुहुमि सठाणं. तेरस आहारगि. निअ-निअ गुणोहो. ॥२०॥

શબ્દાર્થ—અડ=આઠ ઉવસમિ=ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે, ચઉ=ચાર, વેઅગિ=વેદક સમ્યક્ત્વે-ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વે ખઇએ=ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે ઇક્કાર=અગ્યાર મિચ્છ-તિગિ=મિથ્યાત્વ-ત્રિકે મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, મિશ્ર સમ્યક્ત્વે, દેસે=દેશવિરતિ ચારિત્રે, સુહુમિ=સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રે, સઠાણં=સ્વ-સ્થાન, પોત પોતાનું [ગુણ] સ્થાનક પ્રમાણે, તેરસ=તેર, આહારગિ=આહારક માર્ગણાએ, નિઅ-નિઅ=પોત પોતાના, ગુણ=ગુણઠાણાનો ઓહો=ઓઘ બંધ નિઅ-નિઅ-ગુણ-ઓહો=પોત પોતાના ગુણસ્થાનકનો ઓઘ ॥૨૦॥

ગાથાર્થ:—

ઉપશમે આઠ. વેદકને ચાર.

ક્ષાયિકને અગ્યાર.
મિથ્યાત્વેત્રણ.
દેશવિરતિ અને સૂક્ષ્મ સંપરાયે પોત પોતાના સ્થાનો પ્રમાણે.
આહારમાં તેર
પોત પોતાના ગુણસ્થાનક પ્રમાણે ઓઘ ॥૨૦॥

વિશેષાર્થ:—ઉપશમ સમ્યક્ત્વિને ચોથાથી અગ્યારમા સુધી આઠ ગુણઠાણા હોય છે

વેદકઃ તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વે ચાર ગુણઠાણા.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વિને અગ્યાર.

ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ તે ઉપશમ શ્રેણિએ હોય, તથા પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામે, તિહાં હોય.

उक्तं च–

उवसामग-सेढि-गयस्स होइ उवसामियं तु सम्मत्तं ।
जो वाअ-कय-ति-पुंजो, अ-खविय-मिच्छो लहइ सम्मं ॥११॥

તથા, ઉપશમ સમ્યક્ત્વિ જીવ પરભવાયુનો બંધ ૧. મરણ ૨. અનંતાનુંબંધીય કષાયનો બંધ ૩ અનંતાનુબંધીયનો ઉદય ૪ એ ચાર વાના ન કરે. ત્યાંથી પડતો સાસ્વાદને એ ચારે વાના કરે. તથા—ઔપશમિકને નવું પામતાં ૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણઠાણાં—દેશ વિરતિ. સર્વ વિરતિ સહિત પામે. તેથી, નાના જીવની અપેક્ષાએ હોય. અને ૮, ૯, ૧૦, ૧૧. એ ચાર (૪) ગુણઠાણાં ઉપશમ શ્રેણિએ હોય. ત્યાં ઓઘે ૭૭ સમ્યક્ત્વે ૭૫ દેશે ૬૬ પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્તે ૫૮. ઈત્યાદિ જાણવી. દેવાયુષ્ય મનુષ્યાયુષ્ય ન બાંધે.

હવે, ઉદય આવ્યુ મિથ્યાત્વ ક્ષય કરે, અને અનુદિત ઉપશમાવે, તો **ક્ષાયોપશમિક.** તેને ચાર ગુણઠાણા

તિહાં—ઓઘે ૭૯ અવિરતિએ ૭૭. દેશે ૬૭. પ્ર૦ ૬૩. અને અ. પ્ર૦ ૫૯ તે પછી ઉપશમ શ્રેણિએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય, અને ક્ષપક શ્રેણિએ ક્ષાયિક સમ્યત્વ હોય.

ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિકમાં શો વિશેષ છે?

तत्रोच्यते—

"ઔપશમિકને મિથ્યાત્વનાં દળિયાંનું વિપાકથી વેદન નથી, અને પ્રદેશથી પણ વેદન નથી. અને ક્ષાયોપશમિકને પ્રદેશથકી વેદન છે."

ક્ષાયિકને ચોથાથી ચૌદમાં લગે ગુણઠાણાં ૧૧ હોય.

તિહાં—ઓઘે ૭૯ અવિ૦ ૭૭. દેશ૦ ૬૭ પ્રમત્ત ૬૩ ઈત્યાદિ બાંધે, યાવત્—અયોગી અબંધક હોય.

મિથ્યાત્વી, સાસ્વાદની, મિશ્રદૃષ્ટિ, દેશ વિરતિ, સૂક્ષ્મ સંપરાય સંયમિ, એટલાને પોતપોતાને નામે એકેક ગુણઠાણું હોય

તિહાં—મિથ્યાદૃષ્ટિને ૧૧૭ નો બંધ, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને ૧૦૧ મિશ્ર દૃષ્ટિને ૭૪ દેશ વિરતિને ૬૭ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રીને ૧૭ નો બંધ હોય

સમયે સમયે આહાર કરે, તે આહારક [આહારી] તેને સયોગી લગે તેર ગુણઠાણાં હોય.

તિહાં, ઓઘે ૧૨૦ મિથ્યાત્વે ૧૧૭ ઈત્યાદિ, યાવત્—સયોગી એક બાંધે. એ સર્વ પૂર્વે કહ્યાં, તે તે ગુણઠાણે પ્રકૃતિનો બંધ ઓઘ. તે કર્મસ્તવની પેરે કહેવો. ॥ ૨૦ ॥

ઉપશમ સમ્યક્ત્વાદિ માર્ગણામાં વિશેષતા—

परमुवसमि वट्टंता आउ न बंधंति. तेण अ-जय-गुणे ।
देव-मणु-आउ-हीणो. देसा-ऽऽइसु पुण सुरा-ऽऽउ-विणा.
॥ २१ ॥

શબ્દાર્થ —પરમ્=પરંતુ. ઉવસમિ=ઔપશમિકે, વટ્ટંતા=વર્તતા, આઉ=આયુષ્ય, ન=ન બંધંતિ=બાંધે તેણ=તે કારણે. અ-જય-ગુણે=અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે, દેવ-મણુ-આઉ-હીણો=દેવ અને મનુષ્યના આયુ વિના દેસા-ઽઽઇસુ=દેશવિરતિ આદિમાં પુણ-સુરા-ઽઽઉ-વિણા=દેવતાના આયુ વિના ૨૧

ગાથાર્થ —

પરંતુ, ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવો આયુષ્ય બાંધતા નથી.

તેથી, અવિરતિ ગુણસ્થાનકે દેવ અને મનુષ્યાયુ વિના.
વળી દેશ વિરતાદિમાં તો દેવાયુષ વિના ॥ ૨૧ ॥

વિશેષાર્થ:—પરંતુ, એટલું વિશેષ છે, કે જે—ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે વર્ત્તતા જીવ પરભવનુ આયુષ્ય ન બાંધે, તે માટે અવિરત સમ્યક્ત્વ ગુણેઠાણે દેવાયુ ૧ મનુષ્યાયુ ૨ એ બે પ્રકૃતિ ઓઘ માંહેથી હીન કરવી.

એટલે, ચોથે ગુણઠાણે ઓઘે ૭૭ છે, તે ઈહાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વી ૭૫. બાંધે. કેમકે—નરક અને તિર્યંચ આયુષ્ય તો ઓઘમાંજ ટાળ્યાં છે.

દેશ વિરતાદિક ગુણઠાણે એક દેવાયુષ્ય જ હીન કરવુ.

ત્યારે દેશે ૬૬: પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્ત ૫૮

મનુષ્યાયુષ્ય તો ઓઘમાંજ ટાળ્યુ છે. ॥ ૨૧ ॥

૩૦ લેશ્યા માર્ગણા:

ओहे अट्ठार-सयं आहार-दुगूणमाऽऽइ-लेस-तिगे ।
तं तित्थोणं मिच्छे, साणा-ऽऽइसु सव्वहिं ओहो ॥२२॥

શબ્દાર્થ—**ઓહે**=સામાન્ય **અટ્ઠાર-સય**=એકસો અઢાર **આહાર-દુગુણમ્**=આહારક દ્વિક વિના **આઇ-લેસ-તિગે**=આદિની ત્રણ લેશ્યાને વિષે, **ત**=તે, **તિત્થ**=તિર્થંકર, **ઉણ**=વિના, **તિત્થોણ**=તિર્થંકર નામ કર્મ વિના, **મિચ્છે**=મિથ્યાત્વે, **સાણા-ઽઽઈસુ**=સાસ્વાદનાદિકમા, **સવ્વહિ**=સર્વત્ર, સર્વ ઠેકાણે **ઓહો**=ઓઘ સામાન્ય બંધ ૨૨

ગાથાર્થ:—

પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ આહારકદ્વિક વિના એકસો અઢાર [પ્રકૃતિ] ઓઘે.

તીર્થંકર નામ કર્મ વિના તે બંધ મિથ્યાત્વે

સાસ્વાદનથી માંડીને સર્વ ગુણઠાણે ઓઘ. [બંધ હોય છે] ॥૨૨॥

વિશેષાર્થ:—કૃષ્ણ નીલ કાપોત એ ત્રણ લેશ્યાવંતને આહારક દ્વિક વિના ઓઘે એકસો અઢારનો બંધ હોય. એ ત્રણ લેશ્યા તો ચોથા તથા છઠા: ગુણઠાણા લગે છે. અને આહારક—દ્વિક સાતેમે બંધાય. તે માટે તે—વિના.

ઇહાં—ત્રણ લેશ્યાવંતને ચોથે ગુણઠાણે બે આયુષ્યનો બંધ કહ્યો, પણ એકજ મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ ઘટે.

જે ભણી—નારકીઃ દેવતાઃ તો મનુષ્યાયુષ્ય બાંધે, પણ મનુષ્ય અને તિર્યંચ દેવાયુષ્ય ન બાંધે.

કારણ કે—" જે લેશ્યામાં આયુષ્ય બંધાય, તે લેશ્યામાં ઉપજવું જોઇએ." અને સમ્યગ્ દૃષ્ટિ તો વૈમાનિકનુજ આયુષ્ય બાંધે, અને તે વૈમાનિકમાં તો કૃષ્ણઃ નીલ. કાપોતઃ નથી, તે માટે—અશુદ્ધ લેશ્યાવત સમ્યગ્ દૃષ્ટી દેવાયુષ્ય ન બાંધે.

એમજ—ભગવતી સૂત્રના શતકના પહેલા ઉદ્દેશે કહ્યું છે, કે—

—"ક્રિયાવાદી કૃષ્ણાદિ ૩. લેશ્યાવંત સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવાયુષ્ય ન બાંધે, દેવતા. નારકી મનુષ્યાયુષ્ય બાંધે, પણ મનુષ્યઃ અને તિર્યંચ . એકેય આયુષ્ય ન બાંધે." એમ કહ્યું છે.

અને ઘટે પણ એમજ.

પછી, ગ્રંથકારનો અભિપ્રાય શો હશે ? તે તો બહુશ્રુત જાણે. ॥૨૨॥

તેજો લેશ્યાઃ પદ્મ લેશ્યાઃ અને શુક્લ લેશ્યાઃ માર્ગણાઃ એમાં—

तेऊ निरय-नवूणा उज्जोअ-चउ-निरय-बार-विणु सुक्का।
विणुनिरय-बार पम्हा, अ-जिणा-ऽऽहारा इमा मिच्छे. ॥२३॥

શબ્દાર્થ:—તેઉ=તેજો લેશ્યાએ, નિરય=નરકાદિક, નવૂણા=નવપ્રકૃતિ વિના, નિરય-નવૂણા=નરકાદિ નવ વિના, ઉજ્જોઅ=ઉદ્યોત, ચઉ=ચતુષ્ક, નિરય=નરકાદિ, બાર=બાર, ઉજ્જોઅ-ચઉ-નિરય-બાર-વિણુ=ઉદ્યોત ચતુષ્ક અને નરકાદિ બાર વિના સુક્કા=શુક્લ લેશ્યાએ, વિણુ=વિના, નિરય-બાર=નરકાદિ બાર, પમ્હા=પદ્મ લેશ્યાએ, અ=નહી (વર્જીને), જિણ=જિનનામ કર્મ, આહારા=આહારક દ્વિક, અ-જિણા-ઽઽ હારા=જિનનામ કર્મ અને આહારક દ્વિકવિના, ઇમા=આ, મિચ્છે=મિથ્યાત્વે ૨૩

ગાથાર્થ—

તેજો લેશ્યાએ નરક નવ વિના.

ઉદ્યોત ચતુષ્ક અને નરકાદિ બાર વિના શુક્લ લેશ્યાએ

નરકાદિ બાર વિના પદ્મ લેશ્યાએ. જિન નામ અને આહારક દ્વિક વિના આ બંધ મિથ્યાત્વે છે. ॥ ૨૨ ॥

વિશેષાર્થ:—તેજો લેશ્યાવંત નરકત્રિક સૂક્ષ્મત્રિક વિકલત્રિક એ નવ વિના ઓઘે એકસો અગ્યાર બાંધે.

ઉદ્યોત નામ તિર્યંચદ્વિક અને તિર્યંચાયુષ્ય એ ઉદ્યોત ચતુષ્ક. અને નરકત્રિક સૂક્ષ્મત્રિક વિકલત્રિક એકેન્દ્રિય સ્થાવર અને આતપ એ નરકાદિ બાર એ સોળ વિના એકસો ચાર પ્રકૃતિ **શુક્લ લેશ્યાવંત** બાંધે

ઇહાં, 'છઠ્ઠા સાતમા આઠમા કલ્પના દેવતા ના સવ શુક્લ લેશ્યાવંત છે. અને તે તો ઉદ્યોત ચતુષ્ક બાંધે છે. ત્યારે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચમા ઉપજે છે તો ઇહાં ઉદ્યોત ચતુષ્ક કેમ ટાળ્યું?" એ પણ સંશય **બહુશ્રુત ગમ્ય છે.**

તથા, નરકાદિક બાર પ્રકૃતિ વિના પદ્મ લેશ્યાવંત ઓઘે ૧૦૮ બાંધે.

જિનનામ ૧ આહારક દ્વિક ૨ એ ત્રણ વર્જીને મિથ્યાત્વે **તેજો: પદ્મ:** અને શુક્લ લેશ્યાને પ્રકૃતિ કહેવી.

તે કેમ?

તેજો લેશ્યાએ ઓઘે ૧૧૧ મિથ્યાત્વે ૧૦૮ અને સાસ્વાદને ૧૦૧ બાંધે.

પછી, ઓઘની પેરે ગુણઠાણાં ૭ લગે બંધ જાણવો.

પદ્મ લેશ્યાને ઓઘે ૧૦૮ મિથ્યાત્વે ૧૦૫ સાસ્વાદને ૧૦૧. પછી ઓઘની પેરે ૭ ગુણઠાણાં લગે બંધ જાણવો.

શુક્લ લેશ્યાવંતને ઓઘે ૧૦૪ મિથ્યાત્વે ૧૦૧ સાસ્વાદને **નપુ: મિચ્છે: હુંડ: છેવટ્ઠું:** એ ચાર ટળ્યે ૯૭ રહે.

પછી, ઓઘવત્ ૧૩ ગુણ૦ લગે બંધ હોય, ૨૩

૧૧ ભવ્ય: ૧૩ સંજ્ઞિ: અને ૧૪ આહારક: માર્ગણા:માં ગુણસ્થાનકે

બંધ સ્વામિત્વ:—

सव्व-गुण भव्व-सन्निसुओहुअ-भव्वा अ-सन्निमिच्छिसमा ।
सासणि अ-सन्नि सन्नि व्व, कम्मण-भंगो अणा-ऽऽहारे ॥२४॥

શબ્દાર્થ:—સવ્વ-ગુણ=સર્વ ગુણસ્થાનકો, ભવ્વ=ભવ્ય, સંન્નિ=સંજ્ઞિ ભવ્વ-સંન્નિસુ=ભવ્ય અને સંજ્ઞિ માર્ગણામાં, ઓહુ=ઓઘ, અ-ભવ્વા=અભવ્ય, અ-સંન્નિ=અસંજ્ઞિ, મિચ્છ=મિથ્યાત્વ સમા=જેમ. મિચ્છ-સમા=મિથ્યાત્વ પ્રમાણે, સાસણિ=સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વમાં, અ-સંન્નિ=અસંજ્ઞિ માર્ગણામાં, સંન્નિ=સંજ્ઞિ વ્વ=પ્રમાણે, કમ્મણ=કાર્મણ કાય યોગ, ભંગો=ભંગ, વિકલ્પ, કમ્મણ-ભંગો=કાર્મણ કાય યોગનો ભંગ, અણાહારે=અણાહાર માર્ગણાઓમાં ॥૨૪॥

ગાથાર્થ:—

ભવ્ય અને સંજ્ઞિ માર્ગણાને વિષે સર્વ ગુણઠાણામાં ઓઘ.
અભવ્ય અને અસંજ્ઞિને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણા પ્રમાણે.
સાસ્વાદનને અસંજ્ઞિને સંજ્ઞિની પેઠે.
અને અણહાર માર્ગણાએ કાર્મણકાયયોગનો ભંગ હોય છે. ॥ ૨૪ ॥

વિશેષાર્થ:—ભવ્ય અને સંજ્ઞિને વિષે સર્વ ગુણઠાણાં હોય.
તિહાં, પ્રકૃતિનો બંધ ઓઘની પેરે કહેવો.

સિદ્ધાંતમાંહે, કેવળીને ભાવ મન નથી. તે માટે "નો-સંજ્ઞિ નો-અસંજ્ઞિ" કહ્યા છે. તે અભિપ્રાયે નો-સંજ્ઞિને બાર ગુણઠાણા ઘટે. પણ, ઇંહાં કેવળીને દ્રવ્ય મન છે. તે વિવક્ષાએ સંજ્ઞિ કહ્યા. તે માટે ૧૪ ગુણઠાણા કહ્યાં.

યત —

કાર્મણકાય યોગીજ અણાહારી હોય, તે માટે.

ગુણઠાણા ૧: ૨ ૪ ૧૩. એ ચાર હોય.

તિહાં, ઓઘે ૧૧૨ મિથ્યાત્વે ૧૦૭: સાસ્વાદને ૯૪: અવિ૦ ૭૫ અને સયોગીએ ૧ હોય. ॥ ૨૪ ॥

લેશ્યા: માર્ગણામાં માત્ર ગુણસ્થાનકો:—

तिसु दुसु सुक्का ऽऽइ-गुणा चउ सग तेर त्ति बंध-सामित्तं।
दोवद-सूरि रइअं नेयं कम्म-त्थयं सोउं ॥२५॥

શબ્દાર્થ—તિસુ=ત્રણ લેશ્યાઓમા દુસુ=બે લેશ્યાઓમા, સુક્કા=શુકલ લેશ્યાએ આઇ–ગુણા=પ્રથમના ગુણઠાણા, ચઉ=ચાર, સગ=સાત તેર=તેર, ત્તિ=એ પ્રમાણે, બંધ–સામિત્ત=બંધ સ્વામિત્વને, દેવિંદ–સૂરિ–રઇઅ=દેવેંદ્રસૂરિએ રચેલ, નેય=જાણવુ, કમ્મ–ત્થય=કર્મ સ્તવને, સોઉં=સાભળીને ॥૨૫॥

ગાથાર્થ:—

ત્રણ બે અને શુકલ: લેશ્યામાં પ્રથમના ચાર સાત અને તેર ગુણ સ્થાનકો હોય.

એ પ્રમાણે શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજાએ રચેલો બંધ–સ્વામિત્વ [નામનો કર્મગ્રંથ] કર્મસ્તવ નામનો બીજો કર્મગ્રંથ જાણ્યા પછી જાણવા જેવો છે. ॥૨૫॥

વિશેષાર્થ:—કૃષ્ણ ૧. નીલ ૨ કાપોત ૩. એ ત્રણ લેશ્યાને વિષે પ્રથમના ચાર [૪] ગુણઠાણા હોય.

તેજો ૧. પદ્મ ૨ એ બે લેશ્યાને વિષે સાત ગુણઠાણા હોય. શુક્લ લેશ્યાને વિષે તેર ગુણઠાણા હોય.

અને અયોગી તો અલેશી હોય,

એ રીતે એ બંધ સ્વામીપણુ શ્રી તપાગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક શ્રી જગચ્ચંદ્ર સૂરીશ્વર પટ્ટપ્રભાકર શ્રી દેવેન્દ્ર સૂરિએ રચ્યુ. એ બંધ સ્વામિત્વ કર્મસ્તવ સંભારીને જાણવુ. ॥ ૨૫ ॥

श्रीमत्कर्म्म-ग्रन्थे स्तबुका-ऽर्थो वृत्तितः सु-गम-रीत्या ।
बुध-जीव-विजय-विहितो बन्ध-स्वामित्वकस्य पूर्त्तिमगात् ॥ ? ॥

ચતુર્થઃ કર્મ-ગ્રન્થઃ

ષડ-ઽશીતિ :

મંગળ: અને અભિધેય :—

नमिअ जिणं जिअ-मग्गण-गुण-ठाणुवओग-जोग-लेसाओ।
बंध ऽप्प-बहू भावे संखिज्जा,ऽऽइ किमऽवि वुच्छं ॥१॥

શબ્દાર્થ —નમિઅ=નમસ્કાર કરીને જિણ=જિનેશ્વર દેવને જિઅ-મગ્ગણ-ગુણ-ઠાણુવઓગ-જોગ-લેસાઓ=જીવ માર્ગણા ગુણઠાણા ઉપયોગ યોગ અને લેશ્યાઓ બંધ-ઽપ્પ-બહુ=બંધ, અલ્પત્વ બહુત્વ ભાવે=ભાવો સંખિજ્જા-ઽઇ=સંખ્યેય વિગેરે કિમવિ=કાંઇક વુચ્છં=કહીશ ૧

ગાથાર્થ :—

શ્રી જિનેશ્વર દેવને નમસ્કાર કરીને—

જીવ: માર્ગણા ગુણ સ્થાનક ઉપયોગ યોગ લેશ્યા બંધ અલ્પત્વ બહુત્વ ભાવો અને સંખ્યાત વિગેરે કંઇક કહીશ ।૧।

વિશેષાર્થ :—

શ્રી જિનેશ્વર દેવને નમસ્કાર કરીને—

૧ જીવસ્થાનક ૧૪ ભેદ.
૨ ગત્યાદિ ૬૨ માર્ગણા સ્થાનક
૩ ૧૪ ગુણસ્થાનક
૪ ૧૨ ઉપયોગ :
૫ ૧૫ યોગ.
૬ ૬ લેશ્યા
૭ બંધને લગતા—
બંધહેતુ બંધ ઉદય ઉદીરણા સત્તા
૮ અલ્પબહુત્વ
૯ ઔપશમિકાદિ પાંચ ભાવો
૧૦ સંખ્યાતાદિનો વિચાર

વિગેરે [illegible] કહીશ.

नमिय जिणं, वत्तव्वा चउदस-जिअ-ठाणएसु गुण-ठाणा।
जोगुवओगो लेसा बंधोदओदीरणा-सत्ता ॥१॥

શબ્દાર્થ—વત્તવ્વા=કહેવા ચઉદસ-જિઅ-ઠાણએસુ=ચઉદ જીવ સ્થાનોને વિષે ગુણ ઠાણા=ગુણઠાણા જોગ=યોગ ઉવઓગો=ઉપયોગ લેસા=લેશ્યા, બંધ=બંધ ઉદઅ=ઉદય ઉદીરણા=ઉદીરણા સત્તા=સત્તા બંધોદઓદીરણા-સત્તા=બંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા ॥૧॥

ગાથાર્થ :—

જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને, ચૌદ જીવ સ્થાનકને વિષે ગુણઠાણા, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, બંધ, ઉદય, ઉદીરણા, અને સત્તા (એ આઠ પદાર્થો) કહેવાનાં છે. ॥૧॥

વિશેષાર્થ:—પૂર્વોક્ત ગાથામાં ૧૦ દ્વાર કહ્યા છે. તો પણ એ દ્વારનો અનુક્રમ સુગમ રીતે કહે છે.—

જિનને નમસ્કાર કરીને, એ બોલ કહેવા—ચૌદ જીવ સ્થાનકને વિષે—ગુણઠાણાં ૧, યોગ ૨, ઉપયોગ ૩ લેશ્યા ૪, મૂળ પ્રકૃતિનો બંધ ૫, ઉદય ૬, ઉદીરણા ૭, સત્તા ૮.

એ આઠ દ્વાર કહિશુ ॥૧॥

तह मूल-चउद-मग्गण-ठाणेसु बासट्ठि-उत्तरसुं च।
जिअ-गुण-जोगुवओगा लेस-ऽ-प्प-बहुं च छट्ठाणा ॥२॥

શબ્દાર્થ.—તહ=તેમજ મૂલ=મૂળ ચઉદ=ચૌદ મગ્ગણ=માર્ગણા ઠાણેસુ=સ્થાનકને વિષે મૂલ-ચઉદ-મગ્ગણ-ઠાણેસુ=મૂળ ચૌદ માર્ગણા સ્થાનકોમાં બાસઠ ઉત્તરેસુ=ઉત્તર [માર્ગણા સ્થાન]ને વિષે બાસટ્ઠિ-ઉત્તરેસુ=બાસઠ ઉત્તર માર્ગણા સ્થાનોમાં જિઅ=જીવભેદ ગુણ=ગુણ ઠાણા જોગ=યોગ ઉવઓગા=ઉપયોગ જિઅ-ગુણ-જોગુવઓગા=જીવ ભેદ ગુણ સ્થાનકો, યોગો અને ઉપયોગો લેસ=લેશ્યા અપ્પ-બહુ=અલ્પત્વ બહુત્વ છટ્ઠાણા=૭ સ્થાનક ॥૨॥

चउदस-गुणेसु जिअ-जोगुवओग-लेसाय बंध-हेऊ य।
बंधा-ऽऽइ चउ अप्पा-बहुं च तो भाव-संखा-ऽऽइ ॥३॥

दार-गाहा

શબ્દાર્થ:—ચઉદસ-ગુણેસુ=ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે, જિઅ=જીવના ભેદ, જોગ=યોગ, ઉવઓગ=ઉપયોગ, લેસા=લેશ્યા, બંધ-હેઊ=બંધના હેતુ, બંધાઽઽઇ-ચઉ=બંધાદિક ચાર, અપ્પા-બહુ=અલ્પ બહુત્વ, તો=તે પછી, ભાવ=ભાવ, સંખાઽઽઇ=સંખ્યાતાદિ, ભાવ-સંખા-ઽઽઇ=ભાવ અને સંખ્યાદિક ૩ દ્વારની ગાથા.

ગાથાર્થ:—

ચૌદ ગુણસ્થાનકમાં જીવ: યોગ ઉપયોગ: લેશ્યા: બંધના હેતુઓ: બંધાદિક ચાર: અલ્પત્વ બહુત્વ: ભાવ અને સંખ્યેયાદિક: ॥ ૩ ॥

વિશેષાર્થ:—વળી, ચૌદ ગુણઠાણાને વિષે—જીવના ભેદ ૧ યોગ ૨· ઉપયોગ ૩· લેશ્યા ૪ બંધ હેતુ ૫ બંધ, ૬. ઉદય ૭ ઉદીરણા ૮: સત્તા ૯: અલ્પત્વ બહુત્વ ૧૦: ત્યાર પછી પાંચ ભાવ ૧૧ અને સંખ્યાતાદિકનો વિચાર ૧૨ [પ્રક્ષિપ્ત] એ ત્રણ ૩ ગાથાવડે ૨૬ દ્વાર કહ્યાં, તે અનુક્રમે કહેશું. ॥ ૩ ॥

૧૪ જીવસ્થાનો ૧:

इह सुहुम-बायरेगिंदि-बि-ति-चउ-अ-सन्नि-सन्नि-पंचिंदी ।
अ-पज्जत्ता पज्जत्ता कमेण चउ-दस जिअ-ट्ठाणा ॥२॥

શબ્દાર્થ —ઇહ=આ જગતમાં, સુહુમ=સૂક્ષ્મ, બાયર=બાદર, એગિંદિ-એકેંદ્રિય, બિ=બે ઇંદ્રિય, તિ=તે ઇંદ્રિય, ચઉ=ચૌરિંદ્રિય, અ-સન્નિ=અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય, સન્નિ-પંચિંદી=સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય, અ-પજ્જત્તા=અપર્યાપ્તા પજ્જત્તા=પર્યાપ્તા, કમેણ=અનુક્રમે, ચઉ-દસ=ચૌદ, જિઅ-ટ્ઠાણા=જીવના સ્થાનક ॥ ૨ ॥

ગાથાર્થ :—

આ જગતને વિષે—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા [ને] સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય· બાદર એકેન્દ્રિય, બે ઇંદ્રિય: તે ઇંદ્રિય ચૌરિન્દ્રિય અસંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય અને સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય·

એમ અનુક્રમે જીવનાં ચૌદ સ્થાનકો છે. ॥ ૨ ॥

વિશેષાર્થ:—ઇહાં લોકને વિષે—

પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર ચઉદ રાજ લોકને વિષે મસીની કુંપીની પરે ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યા છે, સર્વવ્યાપી છે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય ૧: અને જે પૃથિવ્યાદિક પાંચ નજરે દીસે છે, તે બાદર એકેંદ્રિય ૨·

બેઇન્દ્રિય–શંખાદિક ૩: તેઇન્દ્રિય–ગોમી [કાનખજુરા] પ્રમુખ ૪: ચઉરિંદ્રિય વૃશ્ચિક [વિછુ] આદિક ૫

મનરહિત સમ્મૂર્ચ્છિમ તે અસંજ્ઞિ પચેંદ્રિય ૬· મન સહિત તે સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ૭:

જેણે ઉપજતાં આપ–આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી, તે અપર્યાપ્તા ૭: અને જેણે આપ–આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી કરી છે, તે પર્યાપ્તા ૭· એમ અનુક્રમે પર્યાપ્તા–અપર્યાપ્તા થઇને ચૌદ [૧૪] ભેદ જીવના જાણવા.

સંસારી સર્વ જીવ એ ૧૪ ભેદમાંહે આવ્યા ॥૨॥

૧ જીવ સ્થાનોને વિષે ગુણઠાણાં:

बायर-अ-सन्नि-विगले अ-पज्जि पढम-बिअ, सन्नि-अ-पज्जते।
अ-जय-जुअ, स -पज्जे सव्व-गुणा, मिच्छ सेसेसु. ॥३॥

શબ્દાર્થ:—બાયર–અ–સન્નિ–વિગલે=બાદર એકેંદ્રિય અસન્નિ પચેંદ્રિય અને વિકલેંદ્રિયને વિષે, **અ–પજ્જિ**=અપર્યાપ્તા **પઢમ–બિઅ**=પહેલુ, બીજુ, **સન્નિને અ–પજ્જતે**=સન્નિ અપર્યાપ્તાને વિષે **અ–જય–જુઅ**=અવિરતિ યુક્ત **સન્નિ–પજ્જે**=સન્નિ પર્યાપ્તાને વિષે **સવ્વ–ગુણા**=સર્વ ગુણ સ્થાનક **મિચ્છ**=મિથ્યાત્વ ગુણઠાણુ, **સેસેસુ**=શેષ જીવોને વિષે ॥૩॥

ગાથાર્થ:—

અપર્યાપ્તા બાદર એકેંદ્રિય અ–સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અને વિકલેંદ્રિયાને વિષે પહેલું અને બીજું ગુણઠાણું.

અપર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયને વિષે અવિરતિ સહિત.

[illegible] પ્તા વિષે સર્વ ગુણઠાણાં: બાકીના (જીવસ્થાનકને)

વિશેષાર્થ:—ઇહાં લોકને વિષે—

પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર ચઉદ રાજ લોકને વિષે મસીની કુંપીની પરે ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યા છે, સર્વવ્યાપી છે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય ૧: અને જે પૃથિવ્યાદિક પાંચ નજરે દીસે છે, તે બાદર એકેંદ્રિય ૨

બેઇન્દ્રિય—શંખાદિક ૩: તેઈન્દ્રિય—ગોમી [કાનખજુરા] પ્રમુખ ૪. ચઉરિંદ્રિય વૃશ્ચિક [વિંછુ] આદિક ૫

મનરહિત સમ્મૂર્ચ્છિમ તે અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ૬. મન સહિત તે સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ૭:

જેણે ઉપજતાં આપ-આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી, તે અપર્યાપ્તા ૭: અને જેણે આપ-આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી કરી છે, તે પર્યાપ્તા ૭. એમ અનુક્રમે પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા થઇને ચૌદ [૧૪] ભેદ જીવના જાણવા.

સંસારી સર્વ જીવ એ ૧૪ ભેદમાંહે આવ્યા ॥૨॥

૧ જીવ સ્થાનોને વિષે ગુણઠાણાં:

बायर-अ-सन्नि-विगले अ-पज्जि पढम-बिअ, सन्नि-अ-पज्जते।
अ-जय-जुअ, सन्नि-पज्जे सव्व-गुणा, मिच्छ सेसेसु. ॥३॥

શબ્દાર્થ:—બાયર-અ-સન્નિ-વિગલે=બાદર એકેંદ્રિય અસન્નિ પંચેંદ્રિય અને વિકલેંદ્રિયને વિષે, અ-પજ્જિ=અપર્યાપ્તા **પઢમ-બિઅ**=પહેલું, બીજું, સન્નિને અ-પજ્જતે=સન્નિ અપર્યાપ્તાને વિષે **અ-જય-જુઅ**=અવિરતિ યુકત **સન્નિ-પજ્જે**=સન્નિ પર્યાપ્તાને વિષે **સવ્વ-ગુણા**=સર્વ ગુણ સ્થાનક **મિચ્છ**=મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું, **સેસેસુ**=શેષ જીવોને વિષે ॥૩॥

ગાથાર્થ:—

અપર્યાપ્તા બાદર એકેંદ્રિય અ-સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અને વિકલેંદ્રિયાને વિષે પહેલું અને બીજું ગુણઠાણું.

અપર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયને વિષે અવિરતિ સહિત.

સંજ્ઞિ પર્યાપ્તા વિષે સર્વ ગુણઠાણાં: બાકીના (જીવસ્થાનકને) વિષે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું ॥૩॥

વિશેષાર્થ:—હવે, એ ૧૪ જીવસ્થાનકને વિષે ગુણઠાણાં કહે છે —

બાદર એકેંદ્રિય અપર્યાપ્તા ૧: અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તા ૨: ત્રણ વિકલેંદ્રિય અપર્યાપ્તા ૫: એ પાંચને વિષે મિથ્યાત્વ: અને સાસ્વાદન. એ પહેલાં બે ગુણઠાણાં હોય.

તિહાં, મિથ્યાત્વે-તો એ જીવ સદા ય છે જ. પણ કોઈક જીવને પરભવથી સમ્યક્ત્વ વમીને આવતાં-ઘંટા-લાલા-ન્યાયે: સમ્યક્ત્વનો લેશ આસ્વાદતાં ઉત્પત્તિ કાળે. અપર્યાપ્તાવસ્થાએ: સાસ્વાદનપણું પામીએ. પણ, પછી ન હોય.

ઇહાં, એ કરણ અપર્યાપ્તો જાણવો, પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહી. લબ્ધિ અપર્યાપ્તાને તો સાસ્વાદન હોયજ નહી. અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયમાં પણ સાસ્વાદન ન હોય સાસ્વાદન તો લગારેક શુભ પરિણામ રૂપ છે, અને સૂક્ષ્મમાં તો અતિસંક્લિષ્ટ પરિણામી ઉપજે, તે માટે.

ઈહાં-કોઇક કહે છે, કે —

"આગમમાંહે એકેંદ્રિયને સાસ્વાદન નથી કહ્યુ. એકેંદ્રિય સર્વ અજ્ઞાની જ કહ્યાં છે. તો ઇહાં, એકેંદ્રિય અપર્યાપ્તાને સાસ્વાદન કેમ કહો છો?

તેહનો ઉત્તર—આગળ "सासण-भावे नाणं० ४९" એ ગાથાએ ગ્રંથકારજ કહે છે. તિહાંથી જાણવો.

તથા, સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ યુક્ત એટલે—પહેલુ બીજુ ચોથું. એ ત્રણ ગુણઠાણાં હોય. સમ્યક્ત્વ સહિત જીવને ઉપજતાં ચોથુ હોય. પણ અપર્યાપ્તાને મિશ્ર ગુણઠાણુ ન હોય. મિશ્ર થકા કાળ ન કરે, તે માટે "न सम्म-मिच्छो कुणइ कालं"-इत्ति-वचनात

૨: જીવસ્થાનોને વિષે યોગઃ

अ-पज्जत्त-छक्कि कम्मुरल-मीस-जोगा अ-पज्ज-सन्नि ।
ते स-विउव्व-मीस एसुतणु-पज्जेसु उरलमन्ने ॥ ४ ॥

શબ્દાર્થ—અ-પજ્જત્ત-છક્કિ=અપર્યાપ્તા ૭ જીવને વિષે. **કમ્મુરલ-મીસ-જોગા**=કાર્મણ ઔદારિક મિશ્ર, યોગો અ-પજ્જ-સન્નિસુ=અપર્યાપ્તા સંજ્ઞિને વિષે તે=તે બે યોગો સ-વિઉવ્વ-મિસ=વૈક્રિય મિશ્ર સહિત એસુ=એમા. **તણુ-પજ્જેસુ**=શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાઓને વિષે ઉરલ=આદારિક યોગ અન્ને=અન્ય આચાર્યો ॥૪॥

ગાથાર્થ :—

અપર્યાપ્તા છમાં કાર્મણ અને ઔદારિક મિશ્રઃ કાયયોગ'
અપર્યાપ્તા સંજ્ઞિ [પંચેદ્રિય] માં તે [બે યોગ] વૈક્રિય મિશ્ર સહિત

"શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તા એઓમાં ઔદારિક કાયયોગ હોય." [એમ] અન્ય આચાર્યો [માને છે] ॥ ૪ ॥

વિશેષાર્થ :—હવે યોગ ૧૫ કહે છે.—

સત્ય મનોયોગ ૧. મૃષામનોયોગ ૨: સત્યમૃષામનોયોગઃ ૩' અસત્યામૃષામનોયોગ ૪: એમ ચાર વચન યોગઃ એવ ૮: ઔદારિક કાયયોગ ૯ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ ૧૦ વૈક્રિય કાયયોગ ૧૧: વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ ૧૨ આહારક કાયયોગ ૧૩: આહારક મિશ્ર કાયયોગ ૧૪ અને કાર્મણ કાયયોગ ૧૫

હવે, એનો અર્થ કહે છે.—

"અસ્તિ જીવઃ"-ઇત્યાદિ તથા, સર્વનું હિત-ચિંતનઃ તે **સત્ય-મનઃ ૧: "નાસ્તિ જીવ"** ઈત્યાદિ તથા પરને વિપ્રતારણ-બુદ્ધિ. **તે મૃષા-મનઃ** ૨: તે બનેય મિશ્ર તે **સત્ય-મૃષા-મનઃ** એટલે, કાંઈક સત્ય કાંઇક મૃષામન ૩ સત્ય પણ નહી અને અસત્ય પણ નહી. એવી વિચારણાઃ **તે-અસત્યા-ઽ-મૃષા-મનઃ** ૪: એજ પ્રમાણે ચાર ભેદે વચન યોગઃ એવ ૮

મનુષ્ય તિર્યચને-**ઔદારિક કાયયોગ** ૯:

તેજ મનુષ્ય તિર્યંચ ને ઉપજતાં એક સમય પછી શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કરે ત્યાં લગે કાર્મણ સાથે મિશ્રપણું, તે ઔદારિક મિશ્ર. તથા કેવળી સમુદ્ઘાતે—બીજે છઠે સાતમે સમયે ઔદારિક મિશ્ર કાય યોગ ૧૦:

દેવતા નારકીને તથા, લબ્ધિવંત મનુષ્ય પચેંદ્રિય તિર્યંચ વાયુ ને વૈક્રિય કાય યોગ ૧૧:

તેજ દેવ નારકી ને ઉપજતાં કાર્મણ સાથે વૈક્રિય, તે વૈક્રિય મિશ્ર હોય. તથા મનુષ્ય અને તિર્યંચ ને વક્રિયારંભ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ ૧૨:

ચૌદ પૂર્વધારી આહારક શરીર કરે, ત્યારે આહારક કાયયોગ ૧૩:

તેને પ્રારંભ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે આહારક મિશ્ર કાય યોગ હોય ૧૪:

અષ્ટકર્મનો જે વિકાર, તે કાર્મણ કાય યોગ તે. જીવને અંતરાલ ગતિએ અને ઉપજવાને પહેલે સમયે તથા કેવળી સમુદ્ઘાતને ત્રીજે ચોથે પાંચમે સમયે હોય

તૈજસ તો કાર્મણ ભેળુ જ ગણ્યું છે, પૃથક્ [જુદું] નહીં.

એ બે યોગ હોય· અને દેવતા· તથા નારકીને કાર્મણ: અને વૈક્રિય મિશ્ર એ બે યોગ હોય. બન્નેય મળીને ૩ ત્રણ યોગ હોય.

"એ સાતેય અપર્યાપ્તાને શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તને. **ઔદારિક યોગ પણ હોય"** એમ અનેરા **આચાર્ય** કહે છે. તે મતે છ અપર્યાપ્તાને ત્રણ યોગ હોય, અને સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તાને વિષે ૪ યોગ હોય

ગ્રંથકારે એ મતાંતર કહ્યું, પણ, "શરીર પર્યાપ્તાને મિશ્ર પણું ટળ્યુ, ત્યારે ઔદારિક યોગ હોય જ," માટે, એ મત ખરુ જણાય છે. ॥ ૪ ॥

૨ યોગો: [ચાલુ] ૩ ઉપયોગો:

सव्वे सन्नि-पजत्ते. उरलं सुहुमे. स-भासु तं चउसु ।
बायरि स-विउव्वि-दुगं. पज-सन्निसु बार उवओगा. ॥५॥

શબ્દાર્થ:—**સવ્વે**=સર્વે **સન્નિ-પજત્તે**=સંજ્ઞિ પર્યાપ્તામા **ઉરલ**=ઔદારિક **સુહુમે**=સૂક્ષ્મમા **સ-ભાસુ**=ભાષા સહિત **ત**=તે. **ચઉસુ**=ચારમાં **બાયરિ**=બાદરમાં **સ-વિઉવ્વ-દુગ**=વૈક્રિય દ્વિક સહિત. **પજ-સન્નિસુ**=પર્યાપ્તા સંજ્ઞિને વિષે. **બાર**=બાર **ઉવઓગા**=ઉપયોગો ॥ ૫ ॥

ગાથાર્થ:

સંજ્ઞિ પચેંદ્રિય પર્યાપ્તામાં સર્વે
પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મમાં ઔદારિક
ચારમાં ભાષા સહિત, તે
બાદરમાં વૈક્રિયદ્વિક સહિત

પર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયમાં બાર ઉપયોગ હોય. ॥ ૫ ॥

વિશેષાર્થ:—સંજ્ઞિ પંચેદ્રિયમાં પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ—એટલે ૧૫. યોગ હોય

ઔદારિક મિશ્ર ૧: કાર્મણ ૨ એ બે યોગ તો કેવળી સમુદ્ઘાતે હોય, અને વૈક્રિય મિશ્ર. મનુષ્ય: તિર્યંચ, ને ઉત્તર વૈક્રિય કરતાં હોય, અને શેષ બાર યોગ તો યથાયોગ્ય હોય જ

સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય પર્યાપ્તાને એકજ ઔદારિક કાયયોગ હોય.

બેઇંદ્રિય ૧· તેઇંદ્રિય ૨ ચૌરિંદ્રિય ૩· અને અ-સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ૪· એ ચાર પર્યાપ્તાને ચોથી ભાષા સહિત ઔદારિક એટલે. ૨ યોગ હોય.

બાદર એકેંદ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે ઔદારિક ૧ વૈક્રિય ૨ વૈક્રિય મિશ્ર ૩ એવં ત્રણ યોગ હોય. વાયુને વૈક્રિય દ્વિક હોય, માટે

૩: ઉપયોગો

હવે, ચોદ જીવસ્થાનકને વિષે ઉપયોગ કહે છે.—

જીવ લક્ષણ રૂપ અવબોધ તે ઉપયોગ કહીએ

તે, પાંચ જ્ઞાન ત્રણ અજ્ઞાન ચાર દર્શન એમ બાર જાણવા પર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ને વિષે એ બારેય ઉપયોગ હોય

અનુક્રમે હોય, પણ સમકાળે ન હોય

"जुगवं दो नत्थि उवओगा" इति वचनात्. ५

૩: ઉપયોગો: [ચાલુ]

पज्ज-चउरिंदि-अ-सन्निसु दु-दंस दु-अ-नाण. दससु चक्खु विणा ।
सन्नि-अ-पज्जे मण-नाण, चक्खु-केवल-दुग-विहूणा ॥ ६ ॥

શબ્દાર્થ —પજ્જ-ચઉરિંદિ-અ-સન્નિસુ=પર્યાપ્તા ચૌરિંદ્રિય અ સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયને વિષે દુ-દંસ=બે દર્શન દુ-અનાણ=બે અજ્ઞાન દસસુ=દશને વિષે ચક્ખુ-વિણા=ચક્ષુ દર્શન વિના સન્નિ-અ-પજ્જે=સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તામાં મણ-નાણ=મન પર્યવ જ્ઞાન ચક્ખુ=ચક્ષુ દર્શન કેવલ-દુગ=કેવળ દ્વિક વિહૂણા=વિના ॥ ૬ ॥

ગાથાર્થ:

પર્યાપ્તા ચૌરિંદ્રિય અને પર્યાપ્તા અસંજ્ઞિમાં બે દર્શન અને બે અજ્ઞાન

દશને વિષે ચક્ષુ દર્શન વિના.

સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તામાં મનઃ પર્યવ જ્ઞાન ચક્ષુ દર્શન અને કેવળ દ્વિક વિના ॥ ૬ ॥

વિશેષાર્થ:—ચૌરિંદ્રિય પર્યાપ્તા ૧ અને અસંજ્ઞિ પર્યાપ્તા ૨. એ બેને વિષે બે દર્શન અને બે અજ્ઞાન એવં ૪ ઉપયોગ હોય. તે ચક્ષુર્દર્શન ૧ અચક્ષુર્દર્શન ૨ મતિ અજ્ઞાન ૩ શ્રુત અજ્ઞાન ૪ એમ ચાર હોય

ચાર એકેંદ્રિય ૪ બે બેઈંદ્રિય ૬ બે તેઈંદ્રિય ૮ ચૌરિંદ્રિય અપર્યાપ્તા ૯ અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તા ૧૦ એ દશને વિષે ચક્ષુર્દર્શન વિના એટલે, અચક્ષુર્દર્શન ૧ મતિ અજ્ઞાન ૨ શ્રુત અજ્ઞાન ૩ એ ત્રણ હોય

સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે મન પર્યવ જ્ઞાન ૧ ચક્ષુ-દર્શન ૨ કેવળ જ્ઞાન ૩ કેવળ દર્શન ૪ એ ચાર વિના, શેષ ૮ ઉપયોગ હોય.

પંચ સંગ્રહને મતે-"ચૌરિંદ્રિય અસંજ્ઞિ-સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયઃ એ ત્રણ અપર્યાપ્તાને પણ ઈંદ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે ચક્ષુર્દર્શન" કહ્યું છે. ॥ ૬ ॥

૪ લેશ્યા, તથા ૫ બંધઃ ૬ ઉદયઃ ૭ ઉદીરણાઃ અને ૮ સત્તાઃનાં સ્થાનોઃ

सन्नि-दुगि -लेस. अ-पज्ज-बायरे प म-चउ. ति सेसेसु.।
सत्त-ऽट्ठ बंधुदीरण. संतुदया अट्ठ तेरससु.।' ७॥

શબ્દાર્થ:—સન્નિ-દુગિ=બે સન્નિમાં છ=છ. લેસ=લેશ્યા અ-પજ્જ-બાયરે=અપર્યાપ્ત બાદર એકેંદ્રિયમાં પઢમ-ચઉ=પ્રથમની ચાર તિ=ત્રણ સેસેસુ=બાકીનાઓમાં સત્ત-ટ્ઠ=સાત અથવા આઠ. બંધુદીરણ=બંધ અને ઉદીરણા સંતુદયા=સત્તા અને ઉદય અટ્ઠ=આઠ કર્મની. તેરસસુ=તેરમાં. ॥ ૭ ॥

ગાથાર્થ:

સંજ્ઞિ દ્વિકમાં છ લેશ્યાઃ અપર્યાપ્તા બાદરમાં પ્રથમની ચારઃ અને બાકીનાઓમાં પ્રથમની ત્રણ

સાત અથવા આઠ કર્મનો બંધઃ તથા ઉદીરણા અને સત્તાઃ તથા ઉદયઃ આઠ કર્મનો તેરમાં ॥ ૭ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, ૧૪ જીવ સ્થાનકે લેશ્યા કહે છે.—

સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ બેને વિષે ૬ લેશ્યા હોય

અપર્યાપ્તા બાદર એકેંદ્રિયને વિષે પહેલી ચાર લેશ્યા હોય. કૃષ્ણ: નીલ: કાપોત: એ ત્રણ તો સર્વને હોય જ, પણ કોઈક તેજો લેશ્યાવંત દેવતા મરીને પૃથ્વી. અપ્ વનસ્પતિઃમાં ઉપજે, તેને અપર્યાપ્તપણે તેજો લેશ્યા હોય. તે માટે, ચાર લેશ્યા કહી.

શેષ અગીયાર જીવસ્થાનકે કૃષ્ણ ૧ નીલ ૨ કાપોત ૩. એ ત્રણ લેશ્યા હોય.

"लेश्या" इति कोऽर्थः ? ।

लिश्यते, श्लिष्यते वा, कर्मणा सह जीवोऽनया, इति लेश्या । यतः-

कृष्णा-ऽऽदि-द्रव्य-साचिव्यात्परिणामो य आत्मनः ।

स्फटिकस्येव, तत्राऽयं लेश्या-शब्दः प्रवर्तते ॥१॥

[અર્થ—લેશ્યા શબ્દનો શો અર્થ ?

જીવ જેને લીધે કર્મો સાથે લેપાય, યા જોડાય, તે લેશ્યા. કહ્યું છે, કે—

"કૃષ્ણ વિગેરે રંગના દ્રવ્યોને લીધેથી સ્ફટિક જેવા આત્માના જે જે પરિણામો બદલાય, તે અર્થમાં લેશ્યા શબ્દ વપરાય છે".] તે લેશ્યા ૭ છેઃ-

કૃષ્ણ ૧: નીલ ૨: કાપોત ૩: તેજો ૪. પદ્મ ૫: શુક્લ:

એનું સ્વરૂપ જાંબુના ફળ ખાનાર ૬ પુરુષ: તથા ગામનો નાશ કરવા નીકળેલા ૬ પુરુષોને દ્રષ્ટાંતે જાણવું. તે આ પ્રમાણે—

मूलं साह पसाहा गुच्छ फल-च्छिड्ड पडिय भक्खणया ।

सव्वं माणुस-पुरिस सा-ऽऽउह जुझंत धण-हरणया ॥ १ ॥

આયુ બંધ કાળે આઠેય કર્મોનો બંધ હોય અને આયુ ન બાંધતો હોય, ત્યારે સાતનો બંધ હોય.

એકભવે આયુબંધ એક જ વાર હોય, અને સાત કર્મ તો જીવ સદાયે સમયે સમયે બાંધે છે. તથા–

જ્યારે ભોગવાતા ભવનુ આયુ એક આવલિકા શેષ (બાકી) હોય, ત્યારે તે આયુની ઉદીરણા ન હોય, માટે ત્યાં સાતની ઉદીરણા હોય, તે શિવાય, સર્વત્ર આઠની ઉદીરણા હોય. તથા–
તેર જીવ સ્થાનકને વિષે આઠેય કર્મ સત્તાયે અને ઉદયેઃ હોય.
તે કેમ ?

ઉપશાંતમોહ લગે આઠેય કર્મની સત્તા અને સૂક્ષ્મ સંપરાય લગે આઠેયનો ઉદય છે અને તેરેય જીવ સ્થાનકને વિષે પહેલુંઃ બીજુંઃ અને ચોથુંઃ ગુણઠાણુ પામીએ, તે માટે હોઈ શકે ॥૭॥

सत्त-ऽट्ठ-छेग-बंधा. संतुदया सत्त-अट्ठ-चत्तारि. ।
सत्त-ऽट्ठ-छ-पंचदुगं उदीरणा सन्नि-पज्जत्ते ॥८॥

શબ્દાર્થઃ—સત્ત-ઽટ્ઠ=સાત આઠ છેગ=છ તથા એક બંધા=બંધ. સંત=સત્તા. ઉદયા=ઉદય ચત્તારિ=ચાર પંચ-દુગ=પાંચ અને બે ઉદીરણા=ઉદીરણા. સન્નિ-પજ્જત્તે=સંજ્ઞિ પર્યાપ્તને વિષે ૮

ગાથાર્થઃ

પર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિયોને સાત આઠ છ. અને એકનો બંધ હોય છે.

સત્તા અને ઉદય સાત આઠ અને ચારઃ કર્મનો હોય છે.
ઉદીરણા સાત આઠ પાંચ અને બેની હોય છે.

વિશેષાર્થઃ—સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે ચાર ભેદે બંધ છે. તે કયા ?

૧ સાતનો બંધઃ ૨ આઠનો બંધઃ ૩ છનો બંધ ૪ એકનો બંધ.

તેમાં આયુવર્જીને સાતનો બંધ તે, જઘન્યથી. અંતર્મુહૂર્તલગે, અને ઉત્કૃષ્ટો-છ માસ લગે ઉણાં ૩૩ સાગરોપમ. તે વળી, અંતમુહૂર્ત ઉણ

પૂર્વ કોટીને ત્રીજે ભાગે અધિક—એટલો રહે.

આઉખાને બંધકાળે આઠનો બંધ તે, જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ-અંતર્મુહૂર્ત રહે. આઉખાનો બંધ કાળ અંતર્મુહૂર્ત હોય, તે માટે. તથા, આયુ અને મોહનીય વર્જીને સૂક્ષ્મ સંપરાયે છ નો બંધ હોય. તે, જઘન્ય એક સમય રહે. કોઇક જીવ ત્યાં એક સમય રહીને અનુત્તર વિમાને જાય, ત્યાં અવિરતિ ગુણઠાણે અવશ્ય સાત (૭) નો બંધક થાય, તે માટે. છ નો બંધક જઘન્ય એક સમય રહે. સૂક્ષ્મ સંપરાયનું એટલું જ માન છે. પછી, એકનો બંધક થાય, અથવા સાતનો બંધક થાય.

તથા, તે છ માંહેથી પાંચ પ્રકૃતિના બંધને વ્યવચ્છેદે એક સાતા વેદનીયનો બંધક હોય. તે, જઘન્યથી—એક સમય ઉપશમશ્રેણિએ હોય. તે, ઉત્કૃષ્ટપણું દેશે ઉણી પૂર્વ કોડી લગે તેરમે ગુણઠાણે રહે

એ જીવ પ્રદેશથી સાતમા ગુણઠાણા લગે સાત તથા આઠનો બંધક. ત્રીજે: આઠમે. નવમે. સાતનો જ બંધક. દશમે છનો બંધક. અને અગ્યારમે બારમે તેરમે: એકનો બંધક હોય.

તથા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તાને સત્તા અને ઉદય આશ્રીને ચા; સ્થાનક હોય

મોહનીય વર્જીને સાતનો ઉદય, તે ઉપશાંત મોહે તથા ક્ષીણ મોહે પામીએ. તિહાં-જઘન્ય-એક સમય ઉપશાંત મોહે એક સમય રહીને બીજા સમયે ભવક્ષયે દેવતા થતો અવિરતિ થાય, ત્યાં અવશ્ય આઠનો ઉદય હોય, માટે ઉત્કૃષ્ટો: અંતર્મુહૂર્ત્ત તે ઉપશાંત મોહ અને ક્ષીણમોહનું માન અંતર્મુહૂર્તનુ છે, માટે. પછી, આઠનો ઉદયી અથવા ચાર [૪] નો ઉદયી થાય.

ચાર ઘાતિકર્મોને ક્ષયે ચારનો ઉદયી તેરમેઃ ચૌદમેઃ ગુણઠાણે હોય. તે, જઘન્ય—અંતર્મુહૂર્ત્ત: ઉત્કૃષ્ટ—નવવરસે ઉણી પૂર્વ કોડીઃ હોય.
એ સંબંધી વિશેષ કહે છે:—

મિથ્યાત્વથી માંડીને ઉપશાંત મોહ લગે આઠની સત્તા, ક્ષીણ મોહે સાતની સત્તા, અને સયોગીઃ અયોગીઃએ ચારની સત્તા. તથા, મિથ્યાત્વ—થકી સૂક્ષ્મ સંપરાય લગે આઠનો ઉદય, ઉપશાંત મોહઃ અને ક્ષીણ મોહેઃ સાતનો ઉદય. સયોગીએઃ તથા અયોગીએઃ ચારનો ઉદય હોય.

તથા સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તાને ઉદીરણા સ્થાનક પાંચ હોય. તે કેમ ? ૮ઃ ૭ઃ ૬ઃ ૫ઃ ૨.

તિહાં, જ્યારે ભોગવાતા ભવનુ આયુ એક આવલિકા શેષ હોય, ત્યારે આયુ કર્મની ઉદીરણા ન હોય ત્યારે સાતની ઉદીરણા હોય.

તે વિના આઠની ઉદીરણા હોય. તિહાં, મિથ્યાત્વથી પ્રમત્તલગે સાત અથવા આઠઃની ઉદીરણા અને મિશ્રે તો સદૈવ આઠની જ, **મરણા-ऽभावात्**—મરણનો અભાવ હોવાથી.

તથા અપ્રમત્ત થકી સૂક્ષ્મ સંપરાયની એક આવલિકા થાકતી [બાકી] હોય ત્યાં લગે, વેદનીયઃ આયુ વર્જીને છની ઉદીરણા, તે આવલિકા થાકને મોહનીયની ઉદીરણા ન હોય, આવલિકા પ્રવિષ્ટ માટે. તિહાંથી યાવત્ બારમાની આવલિકા થાકતી હોય ત્યાં લગે પાંચની ઉદીરણા, તે ક્ષીણમોહની આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણીય ૧ દર્શનાવરણીય ૨ઃ અને અંતરાય ૩ઃ એ ત્રણે ય આવલિકા પ્રવિષ્ટ થયાં, માટે ઉદીરણા ન હોય ત્યારે નામ ૧ ગોત્ર ૨. એ બેની ઉદીરણા હોય.

ચૌદ જીવસ્થાનકોમાં—આઠદ્વારઃ અને પન્નવણા સુત્રને આધારે અલ્પ બહુત્વ નું યંત્ર.

જીવસ્થાનેષુ	ગુણસ્થાનક ૧૪	યોગ ૧૫	ઉપયોગ ૧૨	લેશ્યા ૬	કર્મ બંધ	ઉદય	ઉદીરણા	સત્તા	અલ્પ બહુત્વ
એકેંદ્રિય સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા	૧ લું	કાર્મણ કા, ઔદા કા, ઔદા. મિ	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	અસંખ્યાત ગુણા ૧૩
એકેંદ્રિય સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તા	૧ લું	ઔદા કા	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	સંખ્યાત ગુણા ૧૪
એકેંદ્રિય બાદર અપર્યાપ્તા	૧ લું, ૨ જું	કાર્મણ કા, ઔદા કા, ઔદા. મિ	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય ૪	૭,૮	૮	૭,૮	૮	અસંખ્યાત ગુણા ૧૨
એકેંદ્રિય બાદર પર્યાપ્તા	૧ લું	ઔદા કા, વૈક્રિ કા, વૈક્રિ મિ	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	અનંત ગુણા ૧૧
બેઇંદ્રિય અપર્યાપ્તા	૧ લું, ૨ જું	કાર્મણ કા, ઔદા મિ, ઔદા. કા	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	વિશેષાધિક ૧૦
બેઇંદ્રિય પર્યાપ્તા	૧ લું	ઔદા. કા, અસ. અપા	મતિ. અ, શ્રુત. અ, અચ. દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	વિશેષાધિક ૫
તેઇંદ્રિય અપર્યાપ્તા	૧ લું, ૨ જું	કાર્મ. કા, ઔ. મિ, ઔ. કા	મતિ. અ, શ્રુત. અ, અચ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	વિશેષાધિક ૯
તેઇંદ્રિય પર્યાપ્તા	૧ લું	ઔ. કા, અસ મૃ	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય. ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	વિશેષાધિક ૬
ચઉરિંદ્રિય અપર્યાપ્તા	૧ લું, ૨ જું	કાર્મ. કા, ઔ. મિ, ઔ. કા	મતિ. અ, શ્રુત અ, અચ દ	આદ્ય. ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	વિશેષાધિક ૮
ચઉરિંદ્રિય પર્યાપ્તા	૧ લું	ઔ. કા, અસ મૃ	મતિ અ, શ્રુત અ, અચ દ, ચક્ષુ દ	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	સંખ્યાત ગુણા ૩
પંચેંદ્રિય અસંજ્ઞી અપર્યાપ્તા	૧ લું, ૨ જું	[illegible]	મતિ અ, [illegible]	આદ્ય ૩	૭,૮	૮	૭,૮	૮	અસંખ્યાત ગુણા ૭
પંચેંદ્રિય અસંજ્ઞી પર્યાપ્તા	[illegible]	[illegible]	[illegible]	આદ્ય ૩	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	વિશેષાધિક ૪
[illegible]	૧, [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	અસંખ્યાત ગુણા ૨
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

એમ સયોગીએ પણ બેની ઉદીરણા, અને અયોગીએ અનુદીરક હોય

યદ્યાપિ, અયોગીએ ભવોપગ્રાહી [૪] ચાર કર્મના ઉદય છે, તો પણ યોગને અભાવે ઉદીરણા ન હોય. ઉદીરણા તો યોગવશ છે, તે માટે. ॥ ૮ ॥

૧૪: માર્ગણા સ્થાનઃ

गइ इंदिए य काए जोए वेए कसाय नाणेसु।
संजम दंसण लेसा भव सम्मे सन्नि आहारे ॥९॥

ગઇ=ગતિ, ઇંદિએ=ઇંદ્રિય, કાએ=કાયમા, જોએ=યોગમા, વેએ=વેદમા, કસાય=કષાયમા, નાણેસુ=જ્ઞાનમા, સંજમ=સયમમાં, દંસણ=દર્શનમાં, લેસા=લેશ્યામા, ભવ=ભવ્યમા, સમ્મે=સમ્યક્ત્વમા, સન્નિ=સંજ્ઞિમા, આહારે=આહારીમા ॥ ૯ ॥

ગાથાર્થ:—

ગતિ· ઇંદ્રિય· કાય· યોગઃ વેદ· કષાય· જ્ઞાનઃ સંયમઃ દર્શન· લેશ્યાઃ ભવ્ય સમ્યક્ત્વ· સંજ્ઞિ અને આહારમાં. ॥ ૯ ॥

વિશેષાર્થ.—હવે ચૌદ માર્ગણા સ્થાન કહે છે:—

૧	૪	ગતિદ્વાર	૮	૭	સંયમદ્વાર
૨	૫	ઇંદ્રિયદ્વાર	૯	૪	દર્શનદ્વાર
૩	૬	કાયદ્વાર	૧૦	૬	લેશ્યાદ્વાર
૪	૩	યોગદ્વાર	૧૧	૨	ભવ્યદ્વાર
૫	૩	વેદદ્વાર	૧૨	૬	સમ્યક્ત્વદ્વાર
૬	૪	કષાયદ્વાર	૧૩	૨	સંજ્ઞિદ્વાર
૭	૮	જ્ઞાનદ્વાર	૧૪	૨	આહારીદ્વાર

એ એકેકા માર્ગણાદ્વારને વિષે સર્વ સંસારી જીવ આવે ॥ ૯ ॥

૧૪ માર્ગણાઓના ૬૨ ઉત્તર ભેદ:

सुर-नर-तिरि-निरय-गई. इग—बिअ—तिअ-चउ-पणिंदि-
-या।

भू-जल-जलणा-ऽनिल-वण-तसा य. मण-वय-तणु-जोगा. ॥१०॥

શબ્દાર્થ:—સુર=દેવ. નર=મનુષ્ય. તિરિ=તિર્યંચ નિરય=નરક; ગઈ=ગતિ. સુર-નર-તિરિ-નિરય-ગઈ=દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નરક ગતિ. ઇગ=એક. બિઅ=બે તિઅ=ત્રણ ચઉ=ચાર પણ=પાંચ. ઇંદિ=ઇંદ્રિય ઇગ-બિઅ-તિઅ-ચઉ-પણિંદિ=એકેંદ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચઉરિંદ્રિય, પંચેંદ્રિય છ=૭. કાય=કાય છકાય=૭ કાય ભૂ=પૃથ્વી જલ=અપ્ જલણ=તેઉ. અનિલ=વાઉ. વણ=વનસ્પતિ તસા=ત્રણ ભૂ-જલ-જલણ-ઽનિલ-વણ-તસા=પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રસ. ય=અને મણ=મનો. વયણ=વચન, તણુ=કાય જોગ=યોગ. મણ-વયણ-તણુ-જોગા=મનયોગ, વચન યોગ, અને કાયયોગ. ॥ ૧૦ ॥

ગાથાર્થ :—

દેવ: મનુષ્ય: તિર્યંચ: અને નરક: ગતિ.
એકેંદ્રિય: દ્વીંદ્રિય: તે ઇંદ્રિય: ચઉરિંદ્રિય: અને પંચેંદ્રિય.
પૃથ્વી: પાણી અગ્નિ: વાઉ· વનસ્પતિ· અને ત્રસ: એ છ કાય.
મન· વચન· અને કાય:યોગ. ॥ ૧૦ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, એ ૧૪. મૂળ માર્ગણાનાં ૬૨ ઉત્તર માર્ગણાદ્વાર કહે છે.

૧: દેવગતિ, ૨· મનુષ્યગતિ, ૩ તિર્યંચગતિ, ૪ નરકગતિ· એ ચાર ભેદે ગતિમાર્ગણા.

૧: સ્પર્શનેંદ્રિયવંત, તે–એકેંદ્રિય ૨ સ્પર્શન: અને રસન· એ બે ઇંદ્રિયવંત, તે–બેઇંદ્રિય ૩ સ્પર્શન રસન. અને ઘ્રાણ.વંત, તે–તેઇંદ્રિય ૪· સ્પર્શન· રસન: ઘ્રાણ અને ચક્ષુ:વંત, તે–ચૌરિંદ્રિય ૫ સ્પર્શન· રસન· ઘ્રાણ ચક્ષુ અને શ્રોત્ર:વંત, તે–પંચેંદ્રિય. એ પાંચ ભેદે ઇંદ્રિય માર્ગણા કહીએ

૧ પૃથ્વીકાય ૨. અપ્કાય ૩. તેઉકાય ૪ વાઉકાય ૫ વનસ્પતિકાય અને ૬. ત્રસકાય, તે–બેઇંદ્રિયાદિક: એ છ કાયમાર્ગણા કહી

૧. મનોયોગી· તે સંજ્ઞિપંચેંદ્રિય. ૨ વચનયોગી· તે બેઇંદ્રિયાદિક ૩ કાયયોગી તે સર્વ સંસારી એ ત્રણ ભેદે યોગમાર્ગણા જાણવી ॥૧૦॥

वेअ नरित्थि-नपुंसा.कसाय कोह-मय- ाय-लोभत्ति.।
मइ-सुअ-ऽवहि-मण-केवल-विभंग- इ-सुअ-ऽनाण
ा-ऽऽगारा. ॥ ११ ॥

શબ્દાર્થ —વેઅ=વેદ, નર=પુરુષ, ઇત્થિ=સ્ત્રી, નપુંસા=નપુંસક, નરિત્થિ-નપુંસા=પુરુષ, સ્ત્રી અને નપુંસક વેદ, કસાય=કષાય, કોહ=ક્રોધ, મય=માન, માય=માયા, લોભ=લોભ, ત્તિ=ઇતિ, એમ, મઇ=મતિજ્ઞાન, સુઅ=શ્રુતજ્ઞાન, અવહિ=અવધિજ્ઞાન, મણ=મન·પર્યવજ્ઞાન, કેવલ=કેવલજ્ઞાન, વિભંગ=વિભંગ, મતિ=મતિ, સુઅ=શ્રુત અ-નાણ=અજ્ઞાન. વિભંગ-મઈ-સુઅ-ऽ-નાણ=વિભંગ-મતિ અને શ્રુત અજ્ઞાન સા-ऽऽગારા=સાકર ઉપયોગો. ॥ ૧૧ ॥

ગાથાર્થ:

પુરુષ· સ્ત્રી અને નપુંસક એ ત્રણ વેદ
ક્રોધ· માન· માયા· અને લોભ: એ કષાયો
તથા મતિ: શ્રુત· અવધિ મન·પર્યવ કેવલ· તથા વિભંગ: મતિ અને શ્રુત: અજ્ઞાન: એમ સાકારોપયોગ રૂપ જ્ઞાન ॥ ૧૧ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, ત્રણભેદે **વેદમાર્ગણા**—૧ પુરુષવેદી: ૨ સ્ત્રીવેદી: ૩ નપુંસકવેદી

હવે ચાર ભેદે **કસાયમાર્ગણા**—૧ ક્રોધ કષાયી ૨ માનકષાયી: ૩ માયાકષાયી: ૪ લોભકષાયી

હવે, **જ્ઞાનમાર્ગણા** કહે છે—૧ મતિજ્ઞાની. ૨ શ્રુતજ્ઞાની: ૩ અવધિજ્ઞાની: ૪ મન પર્યવજ્ઞાની ૫ કેવલજ્ઞાની ૬ વિભંગ જ્ઞાની ૭ મતિઅજ્ઞાની: ૮ શ્રુતઅજ્ઞાની મિથ્યાત્વપ કે મલિન તે અજ્ઞાન

જ્ઞાન તે વિશેષોપયોગ, માટે સાકારોપયોગ કહીએ અને આગળ દર્શન કહેશે, તે, સામાન્યોપયોગ માટે અનાકારોપયોગ કહીએ

ઈહાં સંસાર માંહે સર્વ વસ્તુનું જાણવું, તે બે ભેદે હોય સામાન્યપણે અને વિશેષ પણે તિહાં-સામાન્યપણે વૃક્ષમાત્ર દીઠું, તે અનાકાર દર્શન કહીએ અને તે તાલ તમાલાદિક વિશેષપણે ધારવું, તે સાકારજ્ઞાન કહીએ

એ આઠ જ્ઞાન માંહે સર્વ જીવ આવ્યા ॥ ૧૧ ॥

सामाइअ-छेअ-परिहार-सुहुम-अहक्खाय-देश-जय-अ-जया
चक्खु-अ-चक्खु-ओही-केवल-दंसण-अणा-ऽऽगारा ॥१२॥

સામાઇઅ=સામાયિક ચારિત્ર છેઅ=છેદોપસ્થાપનીય પરિહાર=પરિહાર-વિશુદ્ધિ સુહુમ=સૂક્ષ્મ સંપરાય. અહક્ખાય=યથાખ્યાત. દેસ-જય=દેશવિરત અજયા = અવિરતિ ચક્ખુ = ચક્ષુદર્શન અચક્ખુ=અચક્ષુ દર્શન ઓહી= અવધિ દર્શન. કેવલ-દંસણ=કેવળદર્શન અણા-ઽઽગારા=અનાકારોપયોગ ॥ ૧૨ ॥

ગાથાર્થ

સામાયિકઃ છેદોપસ્થાપનીય પરિહાર વિશુધ્ધિઃ સુક્ષ્મ સંપરાય યથાખ્યાત· દેશવિરતિ; અવિરતિ·

ચક્ષુઃ અચક્ષુ અવધિ અને કેવળ અનાકારોયોગરૂપ દર્શનો છે. ॥૧૨॥

વિશેપાર્થ—૧ હવે સાત ભેદે સંયમ માર્ગણા કહે છે .—સામાયિક સંયમી ૨ છેદોપસ્થાપનીય સંયમી. ૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ સયમીઃ ૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય સયમીઃ ૫ યથાખ્યાત સયમી ૬. દેશ સયમી, ને દેશ વિરતિ ૭ અસયમી, ને અવિરતિ એ સાત ભેદે સંયમમાર્ગણા જાણવી

હવે એનું વિવેચન કહે છે —સમભાવ તે રાગદ્વેષ રહિતપણું. તેનો આય–લાભ છે, જ્યાં. તે–સામાયિક કહીએ તે સામાયિક બે ભેદે છે. ૧. ઈત્વરિક, ૨. યાવત્કથિક

તિહાં, શ્રી ઋષભ અને વીર તીર્થે દીક્ષાના દિવસે સામાયિક ચારિત્ર ઉચ્ચરે, ને ઉપસ્થાપના લગેજ રહે. તે માટે ઈત્વરિક કહીએ, અને બાવીસ તીર્થંકરના વારે તથા મહાવિદેહક્ષેત્રમાં દીક્ષાના દિવસે સામાયિક ઉચ્ચરે. તે યાવજ્જીવ લગે રહે તે યાવત્કથિક કહીએ

દીક્ષા પછી યોગોદ્વહન બાદ, ફરી ઉપસ્થાપના કરતાં પૂર્વ પર્યાયોનો છેદ કરે, ત્યારે. તથા, તીર્થથકી અન્ય તીર્થે સંક્રમણ કરે ત્યારે. જેમ, **શ્રી પાર્શ્વનાથના** સાધુ કેશી: **ગાંગેય:** પ્રમુખે શ્રી વીરના શાસનમાં આવી પંચ મહાવ્રત ઉચ્ચરી, પૂર્વ પર્યાય છેદીને, નવો પર્યાય ગ્રહ્યો. એ **નિરતિચાર** કહીએ.

એ **છેદોપસ્થાપનીય** ચારિત્ર **ભરત ઐરવત:** ક્ષેત્રે પહેલા અને છેલ્લા જિનને વારેજ હોય

પરિહાર તે તપવિશેષ તેણે કરીને વિશુદ્ધિ છે, જે ચારિત્રને વિષે તે **પરિહાર વિશુદ્ધિ** કહીએ

તે બે ભેદે :—૧ નિર્વિશમાન, ૨ નિર્વિષ્ટકાયિક:

તિહાં, ચારિત્રના ધારણહાર, તે **નિર્વિશમાન** અને તે ચારિત્રિયાની સેવાના કરનાર, તે **નિર્વિષ્ટકાયિક:** કહીએ.

તે કેમ ?

ઈહાં નવજણા ઉત્કૃષ્ટ પરિણામી વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણવંત જઘન્યથી ઓગણત્રીસ વરસના ગૃહસ્થ પર્યાયવંત: અને વીસ વરસના દીક્ષા પર્યાયવંત, ઉત્કૃષ્ટા દેશેઉણી પૂર્વકોડી વર્ષના પર્યાયવાળા . ગચ્છથી જુદા નીકળે. તે ગચ્છ થાપે તિહાં, એક વાચનાચાર્ય અને ચાર નિર્વિશમાન. તે વિશેષ તપના કરનાર અને ચાર તેના અનુચારી: હોય.

તિહાં, **નિર્વિશમાન**—તે ઉન્હાળે—જઘન્ય—ચતુર્થ: મધ્યમ—છઠ્ઠ: ઉત્કૃષ્ટો-અઠ્ઠમ. કરે. શિયાળે—જઘન્ય છઠ્ઠ: મધ્યમ—અઠ્ઠમ અને ઉત્કૃષ્ટો—દશમ કરે વર્ષાકાળે જઘન્ય—અઠ્ઠમ. મધ્યમ—દસમ ઉત્કૃષ્ટો—દુવાલસ ભક્ત: કરે. પારણે અભિગ્રહ સહિત આંબિલ કરે. અને તેના સેવક તે નિત્યે આંબિલ કરે

એમ છ માસ લગે કરે.

અને પછી, પરિહારિક તે અનુચર થાય અને **અનુચર:** તે પરિહારિક થાય એમ છ માસ લગે તે તપ કરે.

ત્યાર પછી, વાચનાચાર્ય તે પ્રકારે તપ કરે. અને આઠમાંથી એકને વાચનાચાર્ય થાપે અને છ માસ લગે સાત સેવાકારી થાય

એમ અઢાર માસે એ તપ પૂર્ણ થયે, વળી, ફરી એજ તપ આદરે, કે જિનકલ્પ આદરે, અથવા ગચ્છમાં આવે.

એ ચારિત્રિયા તીર્થંકરના શિષ્ય : અથવા શિષ્યના શિષ્યઃ હોય, પણ પાછળના ન હોય

સૂક્ષ્મ-અંશમાત્ર છે સંપરાય-કષાયઃ જ્યાં, તે-સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર.

તે, બે ભેદઃ-સંક્લિશ્યમાનઃ વિશુધ્યમાનઃ ઉપશમ શ્રેણિથી પડતા સંક્લિશ્યમાન હોય, અને શ્રેણિ ચડતાં વિશુધ્યમાન હોય.

યથા-યથાતથ્યપણે કરીને કષાય રહિતપણા માટે ખ્યાત-પ્રસિદ્ધ. તે યથાખ્યાત ચારિત્ર.

તે બે ભેદઃ—છદ્મસ્થ અને કેવળીઃ છદ્મસ્થ બે ભેદ-૧ ઉપશાંતમોહઃ ૨ ક્ષીણમોહઃ

કેવળી બે ભેદઃ ૧ સયોગીઃ ૨ અયોગીઃ

૬· નિરપરાધિ ત્રસજીવનો સંકલ્પીને નિરપેક્ષપણે વધ ન કરે, તે દેશયતિ-દેશવિરતિ કહીએ. પાંચમે ગુણઠાણે વર્તતાં, વીસ વિશ્વા જીવદયાવંત સાધુ ધર્મની અપેક્ષાએ શ્રાવકને સવા વિશ્વાના દયા હોય, માટે દેશ સંયતઃ—

૧ ચક્ષુદર્શનીઃ ૨ અચક્ષુદર્શની ૩ અવધિદર્શનીઃ ૪ કેવલદર્શનીઃ એ ચાર. ભેદે દર્શનમાર્ગણા. સામાન્ય એટલે નથી વિશિષ્ટ—વ્યકત—આકાર-જ્યાં, તે **અનાકારોપયોગ** કહીએ. તે દર્શન જાણવું. ॥ ૧૨ ॥

किण्हा निला काउ तेउ पम्हा य सुक्क. भव्विअरा.
वेअग-खइगुवसम-मिच्छ-मीस-सासाण. सन्निअरे. ॥१३॥

કિણ્હા=કૃષ્ણ લેશ્યા નિલા=નિલલેશ્યા કાઉ=કાપોતલેશ્યા તેઉ=તેજો-લેશ્યા પમ્હા=પદ્મ લેશ્યા સુક્ક=શુકલ લેશ્યા ભવ્વ=ભવ્ય ઇઅરા = ઇતર, અભવ્ય ભવ્વિઅરા=ભવ્ય અને ઇતર તે અભવ્ય વેઅગ=વેદક સમ્યકત્વ ખઇઅ=ક્ષાયિક સમ્યકત્વ ઉવસમ=ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ મિસ=મિશ્ર સાસાણ=સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ સન્નિ=સજ્ઞિ ઇઅરે=અસજ્ઞિ સન્નિ-યરે=સંજ્ઞિ અને ઇતર તે અસંજ્ઞિ ૧૩

ગાથાર્થ

કૃષ્ણા· નીલા કાપોતા તેજો· પદ્મા: અને શુકલાઃ એ લેશ્યા છે.
ભવ્ય· અને ઇતરઃ એટલે અભવ્ય-
વેદકઃ ક્ષાયિકઃ ઉપશમ· મિથ્યાત્વઃ મિશ્રઃ સાસ્વાદન
સંજ્ઞિ· અને ઇતર· એટલે અસજ્ઞિ· ॥૧૩॥

વિશેષાર્થ.—૧ કૃષ્ણ લેશ્યાઃ ૨ નિલ લેશ્યાઃ ૩ કાપોત લેશ્યાઃ ૪ તેજો લેશ્યાઃ ૫ પદ્મ લેશ્યાઃ અને ૬ શુક્લ લેશ્યાઃ એ **લેશ્યામાર્ગણા.**

૧ ભવ્યઃ ૨ અભવ્યઃ એ **ભવ્ય માર્ગણા.**

૧ સમ્યક્ત્વના પુદ્ગલવેદે, તે **વેદક**—**ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ.**

૨ ત્રણેય દર્શન મોહનીયનો ક્ષયકરે, તે **ક્ષાયિક.**

૩ ઉદીર્ણ મિથ્યાત્વનો ક્ષય થયે, અને અનુદીર્ણનો ઉપશમ થયે જેમાં પ્રદેશવેદનઃ અને વિપાકવેદનઃ ન હોય, તે **ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ.**

તે બે ભેદે—૧ ગ્રંથિભેદ સંભવ અને ૨ ઉપશમ શ્રેણિ સંભવઃ એ ત્રીજું

૪ અશુદ્ધ પુદ્ગલરૂપ—અવળીમતીમંત, તે **મિથ્યાત્વ**

૫ અર્દ્ધશુદ્ધ—પુદ્ગલદલિક **તે મિશ્ર**

ઇહાં, ત્રણ સમ્યક્‌ત્વને વિષે જીવના ભેદ ૨: કહ્યા. પણ ઔપશમિક સમ્યક્‌ત્વને વિષે અપર્યાપ્તો સંજ્ઞી પચેંદ્રિય કેમ હોય? **ટીકાકારે** લખ્યુ છે, જે—

"ઉપશમ સમ્યક્‌ત્વવત મરીને અનુત્તર વિમાને જાય, ત્યાં અપર્યાપ્તપણે ઔપશમિક સમ્યક્‌ત્વ હોય, પછી ક્ષાયોપશમિક પામે."
પણ વળી, **ટીકામાં** કહ્યું છે.—

"ઔપશમિક સમ્યકત્વી મરે નહીં, તેમ આયુ ન બાંધે".

ત્યારે તે અપર્યાપ્તો કેમ હોય?

તથા વળી, **અન્ય ગ્રંથે** કહ્યું છે, જે–"ઉપશમ શ્રેણિથી ઉપશમ સમ્યક્‌ત્વી' તે અદ્ધા–કાળ ક્ષયે જ પડે. અને ભવક્ષયે મરે, તે ક્ષાયિક જ હોય. તે (સમ્યક્‌ત્વી) મરીને અનુત્તર વિમાને જાય"

यत:

उवसम-सेढिं पत्ता मरंति उवसम-गुणे जे सत्ता ॥
ते लव-सत्तम-देवा सव्व-ऽट्ठे खय-सम्मत्त- आ ॥१॥

[**અર્થ**—ઉપશ્રેણિએ પહોંચેલા જો ઉપશમ ગુણસ્થાનકે મરે તો લવસપ્તમ દેવો ક્ષાયિક સમકિત સહિત હોય, તો સર્વાર્થ સિદ્ધમાં જાય.]

ઈહાં ઘણુ વિચારવા યોગ્ય છે ॥૧૪॥

तमऽसन्नि-अ-पज्ज-जुयं, नरे-स-बायर-अ-पज्ज तेऊए.
थावर-इगिंदि पढमा चउ, बार अ-सन्नि-दु-दु विगले.
॥ १५ ॥

શબ્દાર્થ—ત=તે, અ-સન્નિ=અસત્ની, અ પજ્જ=લબ્ધિ અપર્યાપ્તા, જુઅ=યુક્ત-સહિત, નરે=મનુષ્યગતિને વિષે, સ-બાયર-અ-પજ્જ=બાદર એકેદ્રિય અપર્યાપ્તા સહિત, તેઉએ=તેજો લસ્યામા, થાવર=સ્થાવ (પાચ)મા, ઇગિંદિ=એકેન્દ્રિયમા, પઢમા=પહેલા, ચઉ=ચાર, બાર=પ્રથમના બાર, અસન્નિ=અસ ગ્નીમાં, દુ–દુ=બે બે, વિગલે=પ્રત્યેક વિકલેંદ્રિયમા ॥ ૧૫ ॥

ગાથાર્થ:

અપર્યાપ્તા અસંજ્ઞિ: સહિત તે [બે] મનુષ્યમાં.
બાદર એકેદ્રિય અપર્યાપ્ત સહિત તે [બે] તેજો લેશ્યામાં.
સ્થાવરો: અને એકેદ્રિયમાં પહેલા ચાર
અસગ્નીમાં પહેલા બાર
વિકલેંદ્રિયમાં પછીના બબ્બે. ॥ ૧૫ ॥

ગાથાર્થ

ત્રસમાં છેલ્લા દશ.

અવિરતિ આહારી: તિર્યંચગતિ· કાય·કસાય બે અજ્ઞાન. પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા· ભવ્ય અને ઇતર અભવ્ય: અચક્ષુ· નપુંસક: ને મિથ્યાત્વ:માં સર્વ જીવ સ્થાનો હોય જ. ॥૧૬॥

વિશેષાર્થ:—ત્રસકાયને વિષે છેલ્લા દસ જીવ ભેદ હોય.—બેઇન્દ્રિય ૧: તેઇન્દ્રિય ૨ ચૌરિન્દ્રિય ૩ અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય ૪: સંજ્ઞિ પંચેદ્રિય ૫· તે પર્યાપ્તા· અપર્યાપ્તા: એવ ૧૦

અસંયત—અવિરતિ ૧. આહારી ૨: તિર્યંચગતિ ૩: કાયયોગી ૪ ચારે કષાયી ૮. મતિ અજ્ઞાની ૯ શ્રુત અજ્ઞાની ૧૦: પહેલી ત્રણ લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત ૧૩. ભવ્ય ૧૪· ઈતર, તે અભવ્ય ૧૫: અચક્ષુદર્શની ૧૬ નપુસક વેદી ૧૭: અને મિથ્યાત્વી ૧૮: એ અઢાર બોલને વિષે જીવના સર્વે ભેદ હોય ॥ ૧૬ ॥

पज्ज-स ी केवल-दुगे संयम-मण-नाण-देस-मण-मीसे.।
पण चरिम पज्ज वयणे. तिय व पज्जिअर चक्खुमि. ॥ ॥१७॥

પજ્જ—સન્ની=પર્યાપ્તાસંજ્ઞી, કેવલ—દુગે=કેવળ જ્ઞાન તથા કેવળ દર્શન એ બેમા, સંયમ=સંયમ માર્ગણાએ, મણ—નાણ=મન પર્યવ જ્ઞાનમાં, દેસ=દેશ વિરતિમા મણ= મનયોગે, મીસે=મિશ્ર દ્રષ્ટિ માર્ગણાએ, પણ=પાંચ, ચરિમ=છેલ્લા, પજ્જ=પર્યાપ્તા, વયણે=વચન માર્ગણા વિષે, તિય=ત્રણ, છ=૭, વ=અથવા, પજ્જ=પર્યાપ્તા, ઇતર=અપર્યાપ્તા, ચક્ખુમિ=ચક્ષુ દર્શન માર્ગણાએ. ॥ ૧૭ ॥

ગાથાર્થ

કેવલદ્વિક સંયમ મન:પર્યવજ્ઞાન· દેશવિરતિ· મનોયોગ: અને મિશ્ર સમ્યક્ત્વમાં· પર્યાપ્તા સંજ્ઞી હોય.

વચન યોગમાં છેલ્લા પાંચ પર્યાપ્તા,

ચક્ષુ દર્શનમાં છેલ્લા ત્રણ પર્યાપ્તા અથવા છ: છેલ્લા ત્રણ પર્યાપ્તા· અને અપર્યાપ્તા ॥૧૭॥

વિશેષાર્થ—કેવળજ્ઞાની ૧ કેવળદર્શની ૨ પાંચ સંયમી—ચારિત્રિયા ૭ મન પર્યવજ્ઞાની ૮ દેશ વિરતિ ૯. મનોયોગી ૧૦: અને મિશ્ર દ્દષ્ટિ એ અગ્યાર બોલને વિષે સંજ્ઞી પંચેદ્રિય પર્યાપ્તાનો એકજ ભેદ હોય છે

અને સંજ્ઞીપર્યાપ્તો કેવળી સમુદ્‌ઘાતે અણાહારી હોય, માટે.

સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય અપર્યાપ્તા વિના તેજ સાતભેદ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને વિષે હોય. સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય તે અતિ સંકિલષ્ટ પરિણામી છે, તે માટે તેમાં સાસ્વાદની ન ઉપજે.

એ ૬૨ માર્ગણાસ્થાનકને વિષે જીવ સ્થાનક કહ્યાં.

હવે, ૬૨. માર્ગણાને વિષે ગુણઠાણાં કહીએ છીએ. ॥૧૮॥

૨ માર્ગણા ને વિષે ગુણસ્થાનક.

पण-तिरि-चउसुर निरये,नरसन्नि-पणिंदि-भव्व-तसि-सव्वे
इग-विगल-भू-दग-वणे, दुदु,एगं गइ-तस-अ-भव्वे ॥१९॥

શબ્દાર્થ

પણ=પાચ તિરિ=તિર્યંચ ગતિને વિષે ચઉ=ચાર (ગુણઠાણ) સુર નિરએ =દેવતા અને નારકીને વિષેહોય નર=મનુષ્યગતિ સન્નિ=સંજ્ઞી પણિંદિ=પચેદ્રિય ભવ્વ= ભવ્ય તસિ=ત્રસકાય સવ્વે=સર્વ ઇગ=એકેદ્રિય વિગલ=વિકલેદ્રિય ભૂ=પૃથ્વીકાય દગ=અપકાય વણ=વનસ્પતિ દુ-દુએ-બે એગ=એક ગુણઠાણુ ગઇતસ=ગતિત્રસ અ-ભવ્વે=અભવ્યને વિષે.

ગાથાર્થ

તિર્યંચગતિમાં પાંચ, દેવ અને નારકમાં ચાર, મનુષ્ય: સંજ્ઞી· પચિદ્રિય ભવ્ય અને ત્રસનાં સર્વે. એકેદ્રિય વિકલેંદ્રિય· પૃથ્વીકાય: અપકાય· વનસ્પતિકાયમાં બબ્બે; ગતિત્રસ· અને અભવ્યમાં એક ગુણઠાણું હોય. ॥૧૯॥

વિશેષાર્થ—દેશવિરતિલગે પ્રથમનાં પાંચ ગુણઠાણા તિર્યંચ ગતિને વિષે હોય,

પુરિલાં ચારગુણઠાણાં દેવગતિ, નરકગતિને વિષે હોય તેઓ અવિરતિ છે, માટે,

મનુષ્યગતિ: સંજ્ઞીપચેદ્રિય· ભવ્ય ત્રસકાય. એ પાંચને વિષે સર્વે (૧૪) ગુણઠાણાં હોય.

એકેંદ્રિય વિકલેંદ્રિય, તે ૨ બેઈદ્રિય ૩ તેઈદ્રિય,–૪ ચૌરિદ્રિય ૫ પૃથ્વીકાય, ૬ અપકાય, ૭ વનસ્પતિકાય, એસાતને વિષે મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણઠાણા હોય,

ગતિત્રસ, તે–તેઉકાય ૧ વાયુકાય ૨ અને અભવ્ય એ ત્રણને વિષે

લેશ છે, તે માટે નિશ્ચે અજ્ઞાન ન કહીએ."

તથા સિધ્ધાન્તે તો અજ્ઞાનીને એકજ ગુણઠાણું કહ્યું છે, સાસ્વાદન તો સમ્યકત્વ છે, ત્યાં તો જ્ઞાન કહ્યુ છે પછીતો બહુશ્રુત કહે તે ખરૂં

અચક્ષુ દર્શની ૧ ચક્ષુદર્શની ૨ એ બેને વિષે, ક્ષીણમોહ સુધીનાં પહેલાં બાર ગુણઠાણાં હોય,

યથાખ્યાત ચારિત્રને વિષે અગ્યારમાંથી ચૌદમાલગે છેલ્લાં ચાર [૪] ગુણઠાણાં હોય. ॥૨૦॥

ण-नाणि सग जया-ऽऽइ, समइअ-ेअचउ-दुन्नि परिहारे
केवल-दुगि दो चरिमा, ऽ-जया-ऽऽइ नव म -सुअओहि-दुगे. ॥२१॥

શબ્દાર્થ

મણુ-નાણિ = મન પર્યવ જ્ઞાનને વિષે સગ = સાત જયા-ડડઈ = પ્રમત્તાદિ સમઇઅ-છેઅ=સામાયિક અને છેદાપસ્થાપનીયમા ચઉ=ચાર દુન્નિ=બે પરિહારે=પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે કેવલ-દુગિ=કેવળદ્વિકે દો=બે ચરિમા=છેલ્લા અ-જયાડડઇ નવ=અવિરતિ આદિ નવ મઇ-સુઅઓહિ-દુગે=મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિકને વિષે

ગાથાર્થ

મન· પર્યવજ્ઞાને પ્રમત્તાદિ સાત. સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રે ચાર. કેવળદ્વિકે છેલ્લાં બે. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિકે અવિરતિ આદિ નવ ગુણઠાણાં ॥૨૧॥

વિશેષાર્થ—મન પર્યવજ્ઞાનીને વિષે પ્રમત સયતથી માંડીને બારમા લગે સાત ગુણઠાણાં હોય.

સામાયિક ૧: છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨: એ બેને વિષે પ્રમત્તાદિક ચાર

તેર ગુણઠાણાં હોય ॥૨૨॥

વિશેષાર્થ:—ઉપશમસમ્યકત્વિને ચોથાથી અગ્યારમા લગે આઠ ગુણઠાણાં હોય

વેદક: તે ક્ષયોપશમ સમ્યકત્વ: તેને ચોથાથી સાત લગે ચાર ગુણઠાણાં હોય.

ક્ષાયિક સમ્યકત્વીને ચોથાથી ચોદમા લગે અગ્યાર ગુણઠાણાં હોય

મિથ્યાત્વી ને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણુ

સાસ્વાદન સમ્યકત્વિને સાસ્વાદન ગુણઠાણુ

મિશ્રદૃષ્ટિને મિશ્ર ગુણઠાણુ

દેશવિરતિને દેશવિરતિ ગુણઠાણુ

સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રિયાને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણુ

એ રીતે એ પાંચેયને સ્વસ્થાન. તે પોતપોતાનુ એકેક ગુણઠાણુ હોય

મનયોગી ૧. વચનયોગી ૨. કાયયોગી ૩ આહારી ૪: અને શુકલ લેશ્યાવંત ૫. એ પાંચને તેર ગુણઠાણાં હોય

ચૌદમે ગુણઠાણે તો અયોગી અલેશી હોય ॥૨૨॥

अ-सन्नि प म-दुगं, पढम-ति-लेसासु छच्च दुसु सत्त,
पढमंतिम-दुग -जया, अणहारे मग्गणासु गुणा ॥२३॥

શબ્દાર્થ.

અસન્નિસુ=અસંજ્ઞીમાર્ગણાએ પઢમ-દુગ=પહેલા બે પઢમ-તિલેસાસુ=પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ છચ્ચ=૭ દુસુ=તે પછીની બે લેશ્યાએ સત્ત=સાત પઢમ=પહેલા અંતિમ=છેલ્લા દુગ=બે અજયા=અવિરતિ પઢમતિમ દુગ-અ-જયા= પહેલા અને છેલ્લા બબ્બે અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનક અણહારે=અનાહારકમાર્ગણાએ મગ્ગણાસુ=માર્ગણાઓને વિષે ગુણા=ગુણઠાણા

ગાથાર્થ

અસંજ્ઞીને પહેલાં બે.

પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ છ. બે લેશ્યાએ સાત.

અનાહારક માર્ગણાએ પહેલાં બે, છેલ્લાં બે અને અવિરતિ.

માર્ગણાને વિષે ગુણઠાણાં કહ્યાં ॥ ૨૩ ॥

વિશેષાર્થ—અસંજ્ઞીને વિષે પહેલાં બે ગુણઠાણાં હોય.

પહેલી ૩. કૃષ્ણ ૧: નીલ ૨: કપોત ૩: લેશ્યાને વિષે પહેલાં ૭ ગુણઠાણાં હોય.

પ્રશ્નઃ—ત્રીજે કર્મગ્રંથે ૪ કહ્યાં, અને ઈહાં ૭ કહ્યાં તે શું?

ઉત્તરઃ—પૂર્વે પામેલા પાંચમા છઠ્ઠા ગુણઠાણાવંતને કૃષ્ણાદિક ત્રણ લેશ્યા આવે પણ કૃષ્ણાદિક ત્રણ લેશ્યાવંત પાંચમું: છઠ્ઠું: ગુણઠાણું ન પામે તે માટે વિરોધ નહિ

યતઃ—सम्मत्त-सुअं सव्वासु लहइ. सुद्धासु तिसु य चारित्तं. । पुव्वडि ओ पुण अन्नयरीए उ लेसाए ॥१॥

સમ્યકત્વ સામયિક. શ્રુત સામાયિક' સર્વ લેશ્યામાં હોય. અને ચારિત્ર' ત્રણ શુધ્ધ લેશ્યા તેજો પદ્મ' અને શુક્લને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે. વળી પૂર્વ પ્રતિપન્ન (સમ્યકત્વાદિ સમાયિકઃ શ્રુત સામાયિક દેશ વિરતિ સામાયિક સર્વવિરતિ ચારિત્ર સામાયિક એ પૂર્વે પ્રાપ્ત થયા હોય, તેવો જીવ છ માંથી ગમે તે લેશ્યાએ હોય.

૧ તેજો લેશ્યા. ૨ પદ્મ લેશ્યા એ બે લેશ્યાને ૭ ગુણઠાણા હોય. પહેલા બે; છેલ્લા બે અને ચોથું અવિરતિ સમ્યગ દૃષ્ટિઃ એ પાંચ ગુણઠાણા અણાહારીને હોય

ત્યાં પહેલું બીજું અને ચોથું ગુણઠાણુ, વિગ્રહગતિએ હોય તેરમું કેવળી સમુદઘાતે, અને ચાૈદમુ તો અણાહારીજ છે

એ ૬૨ માર્ગણાને વિષે ગુણઠાણા કહ્યા ॥ ૨૩ ॥

માર્ગણાને વિષે ૧૫ યોગ.

सच्चेअर-मीस अ-सच्च-मोस-मण-वय विउव्वि-आहारा
उरलं मीसा कम्मण. इअ जोगा कम्म अणहारे ॥२४॥

શબ્દાર્થ

સચ્ચ=સત્ય ઇઅર=અસત્ય મીસ=મિશ્ર [સત્યાસત્ય] અસચ્ચ મોસ= અસત્યામૃષા મણુ=મનોયોગ વય=વચનયોગી સચ્ચેયર-મીસ-અ-સ-ચ્ચમોસ-મણુ-વય=સત્ય ઇતર મિશ્ર અને અસત્ય અમૃષા મન અને વચનયોગ વિઉવિ=વૈક્રિયઆહારા= આહારક ઉરલં=ઔદારિક મીસા=મીશ્ર કમ્મણુ=કાર્મણુ ઇઅ=એમએ જોગા=યોગો કમ્મ=કાર્મણુ યોગ. અણુહારે=અનાહારી માર્ગણાએ (૨૪)

ગાથાર્થ

સત્ય અસત્ય મિશ્ર· અને અસત્યામૃષા· મન અને વચનયોગ. વૈક્રિયઃ આહારક, ઔદારિકઃ મિશ્ર અને કાર્મણુ એ યોગો છે. અણુહારી માર્ગણાએ કાર્મણ કાયયોગ છે. ॥ ૨૪ ॥

વિશેષાર્થ—૧ સત્ય મનોયોગ ૨· અસત્યમનોયોગઃ ૩ સત્યાસત્યમનોયોગઃ ૪ અસત્યામૃષામનોયોગઃ એ ચ્યાર મનનાયોગઃ

૫ સત્યવચનયોગ ૬ અસત્યવચનયોગઃ ૭ સત્યાસત્યવચનયોગ ૮ અસત્યામૃષાવચનયોગઃ એ ચ્યાર વચનના યોગ એવં આઠ.

૯ વૈક્રીય કાયયોગ ૧૦ આહારક કાયયોગ. ૧૦ ઔદારિક કાયયોગ; એ ત્રણના મિશ્રઃ તે ૧૨ વૈક્રીયમિશ્રકાયયોગ '૧૩ આહારકમિશ્ર કાયયોગ ૧૪ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ અને ૧૫ કાર્મણ કાયયોગ એ ૫દર યોગો જાણવા

યોગ તે આત્માનો વીર્ય—વ્યાપાર, સ્ફુરણાદિક

અણાહારી માર્ગણાએ એક કાર્મણ કાયયોગ હોય.

વિગ્રહગતિએ ૧–૨–૩ સમયે વર્તતા. અને કેવલીસમુદ્ઘાતે ૩–૪–૫ માસમયે વર્તતા જીવો અણાહારી હોય છે ॥ ૨૪ ॥

नर-गइ-पणिंदि-तसतणु-अ-चक्खु-नर-नपुं-कसाय-सम्मदुगे-सन्नि-छ-लेसा-ऽऽहारग-भव-मइ-सुअ-ओहि दुगि सव्वे ॥२५॥

શબ્દાર્થ

નરગઇ=મનુષ્યગતિ પણિંદિ=પચેદ્રિય તસ =ત્રસકાય તણુ=કાય યોગ અચક્ખુ=અચક્ષુ દર્શન નર=પુરુષવેદ નપુ=નપુસક વેદ કસાય=કષાય સમ્મ-દુગે=સમ્યક્ત્વદ્વિકે, સન્નિ=સન્ની છલેસા=છ લેશ્યા આહારગ=આહારક ભવ=ભવ્ય મઇ=મતિજ્ઞાન સુઅ=શ્રુતજ્ઞાન ઓહિ-દુગિ=અવધિદ્વિકમા સવ્વે =સર્વ બધા ॥૨૫॥

ગાથાર્થ

મનુષ્ય ગતિઃ પંચેંદ્રિય જાતિઃ ત્રસકાયઃ કાયયોગ અચક્ષુ દર્શન પુરુષ વેદઃ નપુંસક વેદઃ કષાયોઃ સમ્યકત્વદ્વિકઃ સજ્ઞિઃ છ લેશ્યાઃ આહારીઃ ભવ્યઃ મતિજ્ઞાનઃ શ્રુતજ્ઞાનઃ અને અવધિદ્વિકઃ ને વિષે સર્વ યોગો હોય. ॥૨૫॥

વિશેષાર્થ—૧ મનુષ્ય ગતિ; ૨ પંચેંદ્રિય જાતિઃ ૩ ત્રસકાય; ૪ કાયયોગઃ અચક્ષુ દર્શનઃ ૬ પુરુષ વેદી; ૭ નપુંસક વેદી, ૮–૧૧ ચાર કષાયવાળા; ૧૨ ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વિઃ ૧૪ સંજ્ઞિ; ૧૫–૨૦ છ લેશ્યાવત; ૨૧ આહારી; ૨૨, ભવ્યઃ ૨૩ મતિજ્ઞાન ૨૪ શ્રુતજ્ઞાનિઃ ૨૫ અવધિજ્ઞાનિઃ અને ૨૬ અવધિદર્શની એ છવીસ માર્ગણા ને વિષે, ૧૫ પંદર યોગ હોય .॥૨૫॥

तिरि-इत्थि-अ-जय-सासण-अ-नाण-उव -अ-भव्व-मिच्छेसु । तेराऽऽहार-दुगुणा, ते उरल-दुगूण सुरनिरए ॥२६॥

શબ્દાર્થ—તિરિ=તિર્યંચ ઇત્થિ=સ્ત્રીવેદ અજય=અવિરતિ સાસણ=સાસ્વાદન અનાણ=અજ્ઞાન ઉવસમ=ઔપશમિક સમ્યકત્વ અ-ભવ=અભવ્ય મિચ્છેસુ=મિથ્યાત્વ તિરિ-ઇત્થિ-અ-જય સાસણ-અનાણ-ઉવસમ-અ-ભવ્વ-મિચ્છેસુ=તિર્યંચ સ્ત્રી અવિરત સાસ્વાદન અજ્ઞાન ઉપશમ અભવ્ય અને મિથ્યાત્વમા તેર=તેર આહાર-દુગ=આહારકદ્વિક ઉણા=રહિત આહાર-દુગુણા=આહારક દ્વિક વિના તે=તે ઉરલદુગુણ=ઔદારિક દ્વિક વિના સુર નિર એ=દેવતા અને નારકી ને વિષે ॥૨૬॥

ગાથાર્થ

તિર્યંચ, સ્ત્રી, અવિરત સાસ્વાદન અજ્ઞાન ઉપશમ, અભવ્યઃ અને મથ્યાત્વને વિષે, આહારક દ્વિક વિના તેર.

દેવતા અને નારકી નેવિષે ઔદારિકદ્વિક વિના તે હોય. ॥૨૬॥

વિશેષાર્થ—તિર્યંચ ગતિ, સ્ત્રીવેદ, અવિરતિ; સાસ્વાદન સમ્યકત્વિ; મતિજ્ઞાની; શ્રુત અજ્ઞાની; વિભંગજ્ઞાનીઃ ઉપશમ સમ્યકત્વિ; અભવ્ય અને મિથ્યાત્વિ એ દશ દ્વારને વષે આહારક દ્વિક વિના તેર યોગ હોય. એટલે આહારક કાયયોગ અનેઃ આહારક મિશ્ર કાયયોગ; એ બે યોગ ન હોય.

તે મધ્યેથી વળી આદારિક, ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ વિના શેષ અગ્યાર યોગ દેવતા તથા નારકીને વિષે હોય, કારણકે તેમને ઔદારિક શરીર ન હોય.

અહીં ઔપશમિક સમ્યક્ત્વિને તેર યોગ કહ્યા પણ ઔદારિક મિશ્ર, વૈક્રિય મિશ્ર, અને કાર્મણ : એ ત્રણ યોગ ઘટે નહી. કારણકે ઉપશમ સમ્યકત્વવંત થકો મરે નહી. ત્યારે એ ત્રણ યોગ કેમ હોય? જે માટે શેષ દશજ ઘટે

કદાચિત મતાંતરે ઉપશમ શ્રેણીએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વિ મરી અનુત્તર વિમાને જાય, તો વૈક્રિય મિશ્ર અને કાર્મણ કાયયોગ પામીએ પણ આદારિક મિશ્ર કાયયોગનું ઠામ તો કયાંઈ લાધે નહી, એ વિચારવા યોગ્ય છે ॥ ૨૬ ॥

कम्मुरल-दुगं थावरि, ते स-विउव्वि-दुगं पंच इगि पवणे।
असन्नि चरिम वइ-जुअ, ते विउव-दुगूण-चउ-विगले.
॥ २७ ॥

શબ્દાર્થ

કમ્મુરલ-દુગ=કાર્મણ તથા ઔદારિકદ્વિક, થાવરિ=સ્થાવરકાયમા. તે=તે સવિઉવ્વિ-દુગ=વૈક્રીયદ્વિક સહિત પચ=પાચ યોગ, ઈગિ=એકેંદ્રિયને વિષે, પવણે=વાઉકાયને વિષે, છ=૭ અસન્નિ અસંજ્ઞિ ને વિષે ચરિમ=છેલ્લા વઈ=વચનયોગ જુઅ=યુક્ત ચરિમ-વય-જુઅ=છેલ્લા વચન યોગથીયુક્ત કરવાથી, વિઉવદુગૂણ=વૈક્રિયદ્વિકથી ઉણા કરતાં ચઉ=ચાર વિગલે=વિકલેંદ્રીયને વિષે ॥ ૨૭ ॥

ગાથાર્થ

કાર્મણ અને ઔદારિકદ્વિક. સ્થાવરને વિષે.

તે ત્રણને વૈક્રિયદ્વિક સહિત કરતાં પાંચ યોગ, એકેંદ્રિય અને વાઉકાયને વિષે.

છેલ્લા વચન યોગ સહિત કરતાં છ યોગ અસંજ્ઞિને

ચાર વિકલેંદ્રિયને વિષે હોય. ॥ ૨૭ ॥

यदुकतम्-जीवा उवओग-लक्खणो. इति वचनात् ઉપયોગ છે લક્ષણ જેનું, તે જીવ જાણવો.

૫ જ્ઞાનઃ ૩ અજ્ઞાનઃ એ આઠ સાકાર ઉપયોગ કહેવાય છે ચાર દર્શન તે નિરાકારોપયોગ કહેવાય છે.

૧ મનઃપર્યવજ્ઞાનઃ ૨ કેવળજ્ઞાનઃ ૩ કેવળદર્શનઃ એ ત્રણ વિના શેષ ૯ ઉપયોગ ૧ દેવતા : ૨ નારકીઃ ૩ અસંયત ચારિત્રઃ અને ૪ તિર્યંચઃ એ ચારને વિષે હોય. ॥ ૩૦ ॥

तस-जोअ-वेअ-सु ।-ऽऽहार-नर-पणिंदि-स -भवि सव्वे।
नय `अर-पण-लेसा-कसाय दस के ल-दुग ।. ॥ ३१ ॥

શબ્દાર્થ

તસ=ત્રસકાય જોઅ=યોગ વેઅ=વેદ સુક્ક=શુકલ લેશ્યા આહાર=આહારી નર= મનુષ્ય પણિંદિ=પંચેન્દ્રિય સન્નિ=સંજ્ઞી ભવિ=ભવ્ય તસ-જોઅ-વેઅ-સુકકા-ડડહાર-નર-પણિંદિ-સન્નિ-ભવિ=ત્રસ યોગ વેદ શુકલ આહાર મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય સંજ્ઞી અને ભવ્ય માં. સવ્વે=સર્વ નયણ=ચક્ષુદર્શન ઇઅર=ઇતર-અચક્ષુદર્શન પણ-લેસા=પાંચલેશ્યા કસાય=કષાયે નયણેઅર-પણ-લેસા-કસાય=ચક્ષુદર્શન ઇતર-અચક્ષુદર્શન પાચ લેશ્યા અને કષાય માં દશ=દશ કેવલ-દુગુણા=કેવલદ્વિક રહિત. ॥ ૩૧ ॥

ગાથાર્થ

ત્રસઃયોગઃ વેદ શુકલઃ આહારીઃ મનુષ્ય ગતિઃ પંચેન્દ્રિયઃ સંજ્ઞી અને ભવ્યને વિષે સર્વ હોય. અચક્ષુદર્શન ચક્ષુદર્શનઃ પાંચ લેશ્યા અને કષાય ને વિષે. કેવળદ્વિક રહિત દશ હોય. ॥ ૩૧ ॥

વિશેષાર્થ:—૧ ત્રણ કાયઃ ૪ ત્રણ યોગઃ ૭ ત્રણ વેદઃ ૮ શુકલલેશ્યાઃ ૯ આહારીઃ ૧૦ મનુષ્યગતિઃ ૧૧ પંચેન્દ્રિયઃ ૧૨ સંજ્ઞીઃ અને ૧૩ ભવ્યઃ એ તેર માર્ગણાને વિષે બાર ઉપયોગ હોય.

પ્રશ્ન.—૩ વેદને તો ૧૦ ઉપયોગ હોય નવગુણઠાણા લગેજ વેદોદય હોય, તો કેવળદ્વિક કયાંથી હોય ?

ઉત્તરઃ—ગ્રંથકારે વેદને લિંગાકાર માત્રજ વિવક્ષ્યો છે તે માટે તેને કેવળદ્વિક પણ હોય.

જેમ-"इत्थि-लिंग-सिद्धा, पुरिस-लिंग-सिद्धा"

અર્થ: સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ, પુરુષલિંગે સિદ્ધ, તેમ આ પણ જાણવું

૧ ચક્ષુદર્શની: ઈતર તે ૨ અચક્ષુદર્શની: ૭ કૃષ્ણાદિ પાંચ લેશ્યા: ૧૧ અ્યારકષાય: એવ ૧૧ માર્ગણાએ કેવલદ્વિક વિના ૧૦ ઉપયોગ હોય. ॥ ૩૧ ॥

चउरिंदि असन्नि दु-अनाण-दु-दंस-इग-बि-ति-थावरि अचक्खु
ति-अनाण दंसण-दुगं अनाण-तिगि अ-भवि मिच्छ दुगे ॥ ३२ ॥

શબ્દાર્થ

ચઉરિંદિ=ચૌરિંદ્રિયમા અ-સન્નિ=અસન્નિમા દુ=બે અન્નાણ=અજ્ઞાન દુ-દંસ=બે દર્શન ઇગ બિ તિ-થવરિ=એકેન્દ્રિય બેઈંદ્રિય તેઇંદ્રિય અને સ્થાવર માં અચક્ખુ=ચક્ષુ વિના તિ-અનાણ=ત્રણ અજ્ઞાન દંસણ-દુગં=બે દર્શન અ નાણ=અજ્ઞાન તિગિ=ત્રણ અ-નાણ-તિગિ=અજ્ઞાન ત્રિકમાં અ-ભવિ=અભવ્યમા મિચ્છ દુગે=મિથ્યાત્વ દ્વિકમા ॥ ૩૨ ॥

ગાથાર્થ

ચૌરિંદ્રિય અને અસંજ્ઞીને વિષે બે અજ્ઞાન: અને બે દર્શન. હોય

એકેંદ્રિય બેઇંદ્રિય તેઇંદ્રિય: અને સ્થાવરકાયને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના હોય.

ત્રણ અજ્ઞાન; અભવ્ય; અને મિથ્યાત્વદ્વિકને વિષે ત્રણ અજ્ઞાન: અને બે દર્શન હોય ॥૩૨॥

વિશેષાર્થ:-૧ ચૌરિંદ્રિય.૨ અસંજ્ઞી: એ બેને વિષે બે અજ્ઞાન: તે-મતિ અજ્ઞાન: શ્રુત અજ્ઞાન. અને બે દર્શન તે-ચક્ષુ દર્શન: અને અચક્ષુ દર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય

૧ એકેંદ્રિય ૨ બેઇંદ્રિય. ૩ તેઇંદ્રિય અને ૮ પાંચ સ્થાવર એવં આઠ માર્ગણાને વિષે બે અજ્ઞાન અને એક અચક્ષુ દર્શન એવ ત્રણ ઉપયોગ હોય.

ત્રણ અજ્ઞાનઃ ચક્ષુદર્શનઃ અને અચક્ષુ દર્શનઃ એવં પાંચ ઉપયોગ તે ૩ ત્રણ અજ્ઞાનઃ ૪ અભવ્યઃ ૫ મિથ્યાત્વઃ અને ૬ સાસ્વાદનઃ એ ૭ માર્ગણાને વિષે જાણવા.

અહીઆ પણ સાસ્વાદનીને અજ્ઞાન કહ્યાં. અને સિદ્ધાંતે બે જ્ઞાન કહ્યાં. તે સંદેહ અને વિભગ જ્ઞાનીને અહિયા અવધિદર્શન ન કહ્યું તે પણ સંદેહ છે. ॥૩૨॥

केवल-दुगे निअ-दुगं. नव ति-अं-नाण-विणु खइअ-अहखाए।
दंसण-नाण तिगं देसि मीसि अ- ाण-मीसं ं.॥३३॥

શબ્દાર્થ

કેવલ-દુગે=કેવલ-દ્વિકે નિઅ-દુગ=નિજ-દ્વિક નવ=નવ તિ=તિ-અ-નાણ-વિણુ =ત્રણ અજ્ઞાન વિના ખઇઅ-અહખાએ=ક્ષાયિક સમકિતે અને યથાખ્યાત ચારિત્રે. દંસણ-નણ-તિગ=દર્શનઃ તથા જ્ઞાનઃ ત્રણ ત્રણ દેસિ=દેશવિરતિ મીસિ=મિશ્ર માર્ગણાએ અ-ન્નાણ-મીસ=અજ્ઞાને કરીને મિશ્ર ત=તે. ॥૩૨॥

ગાથાર્થ

કેવલદ્વિકે પોતાનું દ્વિક હોય

ક્ષાયિક સમ્યકત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રે ત્રણ અજ્ઞાન વિના નવ ઉપયોગ હોય

દેશવિરતિએ ત્રણ દર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન હોય.

મિશ્ર માર્ગણાને વિષે. તે અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય ॥૩૩॥

વશેષાર્થ—કેવળજ્ઞાની અને કેવળ દર્શનીઃ એ બેને વિષે નિજ-દ્વિકઃતે-૧ કેવળ જ્ઞાન. અને કેવળ દર્શન. એ બેજ ઉપયોગ હોય શેષ ૧૦ ઉપયોગ ન હોય. કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે બીજા છાદ્મસ્થિક જ્ઞાન રહે નહીં

"नट्ठम्मिअ छाउमत्थिए नाणे"

"છાદ્મસ્થિક જ્ઞાન નષ્ટ થયે છતે કેવળજ્ઞાન થાય"

ત્રણ અજ્ઞાન વિના શેપ ૯ ઉપયોગ ક્ષાયિકસમ્યકિત્વઃ અને યથાખ્યાતચારિત્રીઃ એ બેને વિષે હોય

ત્રણ જ્ઞાનઃ અને ત્રણ દર્શનઃ એ ૭ ઉપયોગ દેશવિરતિને હોય.

મિશ્રદૃષ્ટિને એજ ૭ ઉપયોગ હોય. પણ, ત્રણ જ્ઞાન તે અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય; શુદ્ધ ન હોય.

અહિંયાં મિશ્રને અવધિદર્શન કહ્યું, તે સિદ્ધાંતનો અભિપ્રાય લીધો. અન્યથા,

"અ-જયા-ऽऽइ नव मइ-सु ઓહિ-દુગે ૨૧" ત્યાં કર્મગ્રંથકારે અવધિદર્શનને મિશ્રગુણઠાણું. નથી કહ્યું ॥૩૩॥

मण-नाण-चक्खु-वज्जा अण-हारे. तिन्नि-दंस-चउनाणा।
चउ-नाण-संजमोवसम-वेअगे ओहि-दंसे अ. ॥३४॥

શબ્દાર્થ

મણ-નાણ=મન.પર્યવજ્ઞાન ચક્ખુ=ચક્ષુદર્શન વજ્જા=વર્જીને મણ-નાણ-ચક્ખુ-વજ્જા=મન-પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન વર્જીને અણહારે=અણાહારે તિન્નિ-દંસ-ચઉ-નાણા=ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન, સંજમ=સંયમ ઉપશમ=ઉપશમસમ્યક્ત્વ, વેઅગે=વેદકસમ્યક્ત્વ ચઉ-નાણ-સંજમોવસમ-વેઅગે=ચાર જ્ઞાન અને સંજમ તથા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ.અને વેદકસમ્યક્ત્વે ઓહિ-દંસે=અવધિદર્શને. ॥૩૪॥

ગાથાર્થ

મનઃ પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શનઃ એ બે વર્જીને અણાહારીને વિષે હોય.

ચાર જ્ઞાનઃ ચાર સંયમ· ઉપશમ સમ્યક્ત્વ· વેદક સમ્યક્ત્વ અને અવધિ દર્શન·ને વિષે ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન· હોય. ॥૩૪॥

વિશેષાર્થ·—મનઃ પર્યવજ્ઞાન· અને ચક્ષુદર્શનઃ એ બે વર્જીને શેષ ૧૦ ઉપયોગ અણાહારીને વિષે હોય. વિગ્રહગતિએ તથા કેવલી સમુદ્ઘાતે અયોગી ગુણસ્થાનકે અને સિદ્ધાવસ્થામાં અણાહારી હોય તિહાં મનઃ પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શનનો સંભવ નથી, માટે

ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન. એ પ્રમાણે સાત ઉપયોગઃ તે-૧ મતિજ્ઞાન માર્ગણાએ ૨ શ્રુતજ્ઞાન માર્ગણાએ ૩ અવધિજ્ઞાન માર્ગણાએ ૪ મનઃપર્યવ જ્ઞાન માર્ગણાએ ૫ સામાયિક ચારિત્રેઃ ૬

છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રેઃ ૭ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રેઃ ૮ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રે ૯ ઉપશમ સમ્યકત્વેઃ ૧૦ વેદકઃ તે-ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વેઃ અને ૧૧ અવધિ દર્શન. એ અગ્યાર માર્ગણાને વિષે હોય. ॥૩૪॥

दो तेर तेर बारस. मणे कमा-अट्ठ-दु-चउ-चउ-वयणे चउ-दु-पण-तिन्नि-काए, जिअ-गुण जोगो वओगन्ने ॥३५॥

દો=બે તેર=તેર તેર=તેર બારસ=બાર મણે=મન વિષે કમા=અનુક્રમે અટ્ઠ=આઠ ચઉ=ચાર વયણે=વચને પણ=પાચ તિન્નિ=ત્રણ કાએ=કાયયોગે જીઅ=જીવસ્થાન ગુણ= ગુણસ્થાન જોગ=યોગ ઉવઓગ=ઉપયોગ અન્ને=બીજા આચાર્ય કહે છે. ॥૩૬॥

ગાથાર્થ

"મનયોગે બે· તેરઃ તેરઃ અને બાર· વચનયોગે આઠઃ બેઃ ચારઃ અને ચાર· કાયયોગે ચાર· બે· પાંચ· અને ત્રણઃ એમ અનુક્રમે જીવસ્થાનઃ ગુણસ્થાન યોગ. અને ઉપયોગ· હોયઃ" એમ અન્ય (આચાર્ય) કહે છે. ॥૩૬॥

વિશેષાર્થઃ-હવે ત્રણ યોગને વિષે જીવસ્થાનઃ ગુણસ્થાનઃ યોગઃ અને ઉપયોગઃ ને આશ્રયીને મતાંતર કહે છેઃ—

પૂર્વે યોગ કહ્યા, તેમાં કાયયોગ સર્વ જીવને કહ્યો. વચનયોગ બેઈંદ્રિયાદિક સર્વને કહ્યો, અને મનયોગ સંજ્ઞી પંચેદ્રિયને કહ્યો, પણ અહીંયા, મતાંતરે-અનેરા આચાર્ય કહે છે, કે-જેને એક યોગ હોય, તેને બીજો યોગ ન કહીયે ? સંજ્ઞી પચેંદ્રિયને મનયોગ છે તેને વચનયોગઃ કાયયોગઃ નહીં.

વિકલેદ્રિયઃ અને અસંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયને વચનયોગ. અને એકેંદ્રિયને કાય યોગ એકજ કહીએ ત્યારે તેમને મતે-

મનયોગીને-

જીવના બે ભેદ હોયઃ—

૧ સંજ્ઞી પર્યાપ્તો ૨ અપર્યાપ્તો

ગુણઠાણાં તેર હોય

૧ ઔદારિકમિશ્ર; ૨ કાર્મણઃ એ બે વિના તેર યોગ હોય. કારણ કે એ બે તો ઉપજતાંઃ તથા કેવલી સમુદ્ઘાતેઃ હોય અને ત્યાં મનયોગ ન હોય. તે માટે,

ઉપયોગ બાર હોય.

વચન યોગીને

જીવના ભેદ આઠ. તે બેઈંદ્રિયના, બે તેઈંદ્રિયના, ચૌરિંદ્રિયના બેઃ અને અસંજ્ઞી પંચેદ્રિયના બેઃ એવં આઠ ભેદ હોય.

ગુણઠાણા ૨ઃ હોય.

યોગ ચાર તે ૧ ઔદારિક. ૨ ઔદારિક મિશ્ર ૩ કાર્મણ અને ૪ અસત્યામૃષા વચન એવં ૪ હોય.

ઉપયોગ ચ્યાર તે બે અજ્ઞાન; અને બે દર્શન એવં ચાર હોય.

કાય યોગીને જીવના ભેદચાર—એકેંદ્રિય સૂક્ષ્મ, બાદર, તે-પર્યાપ્તાઃ અને અપર્યાપ્તાઃ એવં ચાર હોય.

ગુણઠાણાં બે.તે-પહેલું અને બીજું હોય.

યોગ પાંચ તે-ઔદારિકદ્વિક; વૈક્રિયદ્વિકઃ અને કાર્મણઃ કાયયોગ. એવં ૫ હોય,

ઉપયોગ ત્રણ તે-બે અજ્ઞાનઃ અને અચક્ષુ દર્શનઃ એવ ત્રણ હોય.

એ પ્રકારે જીવના ભેદઃ ગુણઠાણાઃ યોગઃ અને ઉપયોગ અનેરા આચાર્ય કહે છે.

ત્રણ યોગને વિષે એ મતાંતર માંહે તો પ્રત્યક્ષ દોષ દીસે છે, મનયોગીને જીવના ભેદ બે કહ્યા. તિહાં અપર્યાપ્તાને મન કેમ હોય. ?

મનઃપર્યાપ્તિ બાંધે ત્યારે મન યોગી થાય, અને તે તો પર્યાપ્તા કહેવાય, અને કદાચિત મનલબ્ધિવંત અપર્યાપ્તાને મન કહીએ, તો તેને યોગ ૧૫ જોઈએ, ઔદારિકમિશ્રઃ અને કાર્મણ શા માટે ન હોય. ?

વચનયોગીને પણ જીવના ભેદ આઠ કહ્યા. તે કેમ ઘટે ?

અપર્યાપ્તાને ભાષા પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના વચન યોગ કેમ કહીએ ? એ પણ દોષ. ॥૩૫॥

બાસઠ માર્ગણાને વિષે લેશ્યા.

छसु लेसासु स-ठाणं, एगिंदि-अ-सन्नि-भू-दग-वणे ।
पढमा चउरो तिन्नि उ, नारय-विगल-ऽग्गि-प ेसु.
॥३६॥

શબ્દાર્થ

છસુ=છ લેસાસુ=લેશ્યાદ્વારે સઠાણં=સ્વસ્થાન (પોતપોતાની લેશ્યા) એગિંદિ=એકેંદ્રિયમાં અસન્નિ=અસંજ્ઞીમા ભૂ=પૃથ્વીકાયમાં દગ=અપકાયમાં વણેસુ=વનસ્પતિકાય માર્ગણાએ પઢમા=પ્રથમની ચઉરો=ચ્યાર લેશ્યા તિન્નિ=ત્રણ નારય=નારકીમાં વિગલ=વિકલેદ્રિયમાં અગ્ગિ=અગ્નિકાયમા પવણેસુ=વાયુકાયમાં નારય વિગલ-ઙગ્ગિ-પવણેસુ=નારકઃ વિકલેન્દ્રિય અગ્નિકાય અને વનમા ॥૩૬॥

ગાથાર્થઃ-

છ લેશ્યા માર્ગણાને વિષે પોતપોતાની લેશ્યા હોય.

એકેદ્રિય અસંજ્ઞી પૃથ્વીકાય અપકાય અને વનસ્પતિકાયને વિષે પહેલી ચ્યાર લેશ્યાહોય.

નારકી, વિકલેદ્રિય તેઉકાય અને વાઉકાયને વિષે ત્રણ લેશ્યા હોય ॥૩૬॥

વિશેષાર્થ-લેશ્યા માર્ગણાએ છએ લેશ્યાને વિષે સ્વસ્થાને આપ આપણી એકેકી લેશ્યા હોય.

૧ એકેદ્રિય. ૨ અસંજ્ઞીઃ ૩ પૃથ્વીકાયઃ ૪ અપકાયઃ ૫ વનસ્પતિકાયઃ એ પાંચને વિષે ધુરલી (પહેલી) ચ્યારે લેશ્યા હોય

કૃષ્ણ નીલઃ કાપોતઃ એ ત્રણ લેશ્યા તો ભવપ્રત્યયી સદાય હોય, અને તેજોલેશ્યાવત મરીને એકેદ્રિયમાં ઉપજે ત્યારે ઉપજતાં થોડી વેળા લગે તેજોલેશ્યા હોય.

ધુરલી ત્ર લેશ્યા-(૧) નારકીઃ (૨)-૪ વિકલેંદ્રિયઃ (૫) તેઉકાયઃ અને (૬) વાઉકાય એ છ માર્ગણાને વિષે હોય ॥૩૬॥

લેશ્યા ચાલુ તથા અલ્પ બહુત્વ શરુઃ

अहक्खाय-सुहुम-केवल,-दुगि सुक्का छावि सेस णे
नर-निरय-देव तिरिया, थोवा दु- असंख-णंतगुणा
॥३

શબ્દાર્થ

અહખાય=યથાખ્યાત ચરિત્ર સુહુમ=સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર કેવલદુગિ=કેવળજ્ઞાન અને દર્શને સુક્કા=શુક્લલેશ્યા છાવિ=છએય લેશ્યા. સેસ-ઠાણેસુ=બાકીના (૪૧ માર્ગણાએ) સ્થાનકે. નર=મનુષ્ય નિરય=નારકી દેવ=દેવ તિરિયા=તિર્યંચ થોવા=થોડા દુ=બે અસંખ્ય=અસંખ્યાત ગુણા. અનંતગુણા=અનંતગુણા ॥૩૭॥

ગાથાર્થ:-

યથાખ્યાત ચારિત્ર, સુક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર અને કેવલદ્વિકને વિષે શુક્લ લેશ્યા હોય.

બાકીની માર્ગણા (૪૧) ને વિષે છએ લેશ્યાઓ હોય.

મનુષ્ય થોડા હોય. નારકી અને દેવતા અસંખ્યાત ગુણા હોય. અને તિર્યંચ તેથી અનંત ગુણા હોય. ॥૩૭॥

વિશેષાર્થ:- ૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર. ૨ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર. ૩ કેવળજ્ઞાન અને ૪ કેવળદર્શન એ ચાર માર્ગણાને વિષે એક શુકલ લેશ્યા હોય.

અને શેષ ૪૧ માર્ગણાને વિષે છ એ લેશ્યા હોય.

એ લેશ્યા દ્વાર કહ્યું. હવે ૬૨ માર્ગણાસ્થાનકને વિષે અલ્પ-બહુત્વ કહે છે :

ચ્યાર ગતિ માંહે સર્વથી થોડા મનુષ્ય છે

પ્રશ્ન--તે કેમ?

ઉત્તર--મનુષ્ય બે ભેદે છે- ૧ સમ્મૂર્છિમ અને ૨ ગર્ભજ.

સમ્મૂર્છિમ મનુષ્યો તે ગર્ભજ મનુષ્યના મળ મૂત્ર, શોણિત, માંસ, પરૂ અને કલેવર પ્રમુખ અપવિત્ર ૧૪ સ્થાનકને વિષે ઉપજે છે. ને અંતર્મુહૂર્તાયુવાળા છે. અને ચર્મ ચક્ષુએ દેખાતા નથી. તેને જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી ચોવીસ મુહૂર્ત ઉપજવા ચ્યવવાનો વિરહકાળ હોય, અને તે અંતર્મુહૂર્તે નિર્લેપ થાય. માટે, સમુર્છિમ મનુષ્ય કોઈ વખતે હોય પણ ખરા અને કોઈ વખતે ન પણ હોય.

અને ગર્ભજ મનુષ્ય તો સદૈવ હોય જ. તે સંખ્યાતા હોય, પણ અસંખ્યાતા ન હોય, તિહાં સંખ્યાતાના સંખ્યાના ભેદ છે,

હવે મનુષ્ય કેટલા છે? તેની સંખ્યા કહે છે.

જે કોઈક રાશીને તેજ રાશી સાથે ગુણીયે તે વર્ગ કહેવાય.

તિહાં—એકનો તો વર્ગ ન હોય, "एकेन गुणितं तदेव" इतिवचनात्।

બે નો વર્ગ ચ્યાર, એ પહેલો વર્ગ.

ચ્યારનો વર્ગ ૧૬. એ બીજો વર્ગ.

સોળનો વર્ગ ૨૫૬. એ ત્રીજો વર્ગ.

એનો વર્ગ ૬૫૫૩૬. એ ચોથો વર્ગ. એનો વર્ગ ૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬. એ પાંચમો વર્ગ. એનો વર્ગ ૧૮૪૪૬૭૪૪૦૭૩૭૦૯૫૫૧૬૧૬. એ છઠ્ઠો વર્ગ. " छट्ठो वग्गो पंचम-वग्ग-पडुवन्नो " इति प्रज्ञापना वचनात्। એ વચન પ્રમાણે- છઠ્ઠા વર્ગ ને તે પાંચમાવર્ગ સાથે ગુણીએ, ત્યારેઃ

૭,૯૨,૨૮,૧,૬૨,૫૧,૪૨,૬,૪૩,૩૭,૫૯,૩,૫૪,૩૯,૫૦,૩,૩૬ થયા.

એ અંક બોલાવાની પ્રાચીન રીતી આ પ્રમાણેછેઃ—

સાત કોડા કોડી કોડા કોડીઃ બાણુલાખ કોડા કોડી કોડીઃ અઠાવીસ હજાર કોડા કોડી કોડીઃ એકસો કોડા કોડી કોડીઃ બાસઠ કોડા કોડી કોડી; એકાવન લાખ કોડા કોડીઃ બેતાલીસ હજાર કોડી કાડીઃ છસેં કોડાકોડીઃ ત્રેતાલીસ કોડાકોડીઃ સાડત્રીસ લાખ કોડીઃ ઓગણ સાઠ હજાર કોડીઃ ત્રણસે કોડીઃ ચોપન કોડીઃ ઓગણ ચાલીસ લાખઃ પચાસ હજાર ત્રણસે ને છત્રીસઃ

અથવા એકડાને છન્નુવાર ઠામ બમણો કરીયે. જેમકેઃ—

એક દુદુ-બે દુ. ચ્યાર. ચાર દુ આઠ, એમ એકંદરે છન્નુ વખત બમણા કરતાં પણ એજ રાશિ થાય.

"छन्नवइ छअणगदा थरासि" इति वचनात् એ વચન અનુસારે જેટલા જઘન્ય પદે ગર્ભજ મનુષ્ય હોય અને જ્યારે સમુર્છિમ હોય ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ પદે અસંખ્યાતા હોય. કાળથકી ને અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના સમય જેટલા છે.

ક્ષેત્ર થકી સાત રાજ પ્રમાણ ઘનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણીના અંગુલ પ્રમાણ ક્ષેત્રને વિષે જેટલા પ્રદેશ હોય તેના પ્રથમ વર્ગમૂળના પ્રદેશ સાથે ગુણીએ, તે ગુણતાં જેટલા પ્રદેશ થાય, તેટલા પ્રદેશનું એકેક ખંડુક કલ્પીએ. ઈહાં, અંગુલ પ્રમાણ સૂચી ક્ષેત્રને વિષે આકાશ પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે. પણ અસત્ કલ્પનાએ ૨૫૬ કલ્પીએ.

તેનું પહેલું વર્ગમૂળ ૧૬,

બીજુ ૪,

અને ત્રીજુ બે.

પહેલું વર્ગમૂળ ત્રીજા વર્ગમળ સાથે ગુણીએ, ત્યારે ૩૨ થયા, એટલા પ્રદેશનું ખંડુક લેવું. હવે એકેક મનુષ્ય અપહરતાં, જો એક મનુષ્ય અધિકું હોત, તો સમગ્ર એક શ્રેણી અપહરાત. એટલાજ ઉત્કૃષ્ટ પદે સમ્મૂર્છિમ અને ગર્ભજ બંનેય મળીને મનુષ્ય હોય. તે માટે નારક/ પ્રમુખ સર્વ થકી મનુષ્યો થોડા હોય.

મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા અધિકા હોય.

કાળ થકીઃ–અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના સમય જેટલા છે.

ક્ષેત્રથકીઃ–પ્રતરને અસંખ્યાતમે ભાગે અસખ્યાતી શ્રેણીના જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા છે.

તે કેમ ? અંગુલ પ્રમાણ પ્રતરક્ષેત્રનેવિષે જેટલી શ્રેણી હોય તેના વર્ગમૂળ અસંખ્યાતા છે. ત્યાં પહેલુ વર્ગમૂળ બીજા સાથે ગુણીએ જેમકેઃ–અસત્ કલ્પનાએ અંગુલ પ્રમાણ પ્રતરને વિષે ૨૫૬ શ્રેણી છે તેનું પહેલુ વર્ગમૂળ ૧૬, બીજુ. ૪ તે સોળને ચ્યારે ગુણતાં ચોસઠ થાય. એ ૬૪ તે અસંખ્યાતી જાણવી.

એટલી શ્રેણિની પોહોળ પણે સૂચિ ઈહાં ગ્રહવી. એટલે શ્રેણીમાંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા નારકો છે. તે માટે મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા હોય

તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે.

તે કેમ ?

અંગુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું પહેલું વર્ગમૂળ: તેને અસંખ્યાત ભાગે જેટલી શ્રેણી: તેના જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા તો અસુર કુમાર દેવતા છે. તેટલા વળી નાગકુમાર છે, યાવત્ એટલા સ્તનિત કુમાર છે; તથા સંખ્યાત યોજન પ્રમાણ આકાશ પ્રદેશની સૂચિ રૂપ ખંડુકે કરી એકેક વ્યંતર અપહરીએ, તો ઘનીકૃત લોકનો મોંડાને આકારે સમગ્ર પ્રતર અપહરાય, તેટલા વ્યંતર દેવતા છે.

તથા, બસેં છપ્પન અંગુલ પ્રમાણ આકાશપ્રદેશની સૂચિરૂપ જેટલે ખંડુકે કરી એકેક જયોતિષી અપહરીએ, તો ઘનીકૃત લોકનો સમગ્ર પ્રતર અપહરાય. તેટલા જ્યોતિષી દેવતા છે.

તથા, એક અંગુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું ત્રીજુ વર્ગમૂળ તેનો ઘન કરીએ, તથા બીજા વર્ગમૂળ સાથે ગુણીયે, તેટલી ઘનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણીના જેટલા પ્રદેશ હોય, તેટલા વૈમાનિક દેવતા છે.

એમ, સકલ ભવનપતિ, વ્યંતર જયોતિષ્ક, વૈમાનિક દેવતા મળીને નારકી થકી અસંખ્યાત ગુણા છે

તે થકી તિર્યંચ અનંત ગુણા છે તે તિર્યંચ માંહે વનસ્પતિના જીવ અનંત લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે

અહીં સંખ્યાતાના સંખ્યાતા ભેદ છે, અસંખ્યાતાના અસંખ્યાતા ભેદ છે અને અનંતાના અનંતા ભેદ છે. તેથી ઉકત વિરોધ જાણવો નહી. ॥૩૭॥

पण चउ ति दु एगिंदी, थोवा तिन्नि अहिआ अ ंत-गु ।
तस थोव अ-संख-ऽग्गी, भू-जल–निल अहिय व -ऽणंता ॥३८॥

શબ્દાર્થ

તિન્નિ=ત્રણ અહિઆ=અધિક અણુંત-ગુણા=અનંતગુણા તસ=ત્રસ થોવ=થોડા અ-સંખ-ડગ્ગી=અસંખ્યાત ગુણા અગ્નિકાય ભૂ=પૃથ્વીકાય જલ=અપ્કાય અનિલ=વાયુકાયઃ અહિઅ=અધિક અણુંતા=અનંતા

ગાથાર્થ

પંચેન્દ્રિય થોડા હોય.

ચૌરિન્દ્રિય તેઇંદ્રિય અને બેઇંદ્રિયઃ એ ત્રણેય અનુક્રમે એક એકથી અધિક હોય

એકેંદ્રિય તેથી અનંત ગુણા હોય. ત્રસ થોડા હોય, અગ્નિકાય અસંખ્યાત ગુણા હોય. પૃથ્વીકાય અપ્કાયઃ અને વાયુકાય. એક એકથી અધિક હોય. અને વનસ્પતિકાય તેથી અનંતા હોય. ॥૩૮॥

વિશેષાર્થ–હવે ઇંદ્રિય આશ્રયી અલ્પ બહુત્વ કહે છે.–

૧ પંચેદ્રિય સર્વ થકી થોડાઃ ૨ ચૌરિંદ્રિય તેથી વિશેષાધિકઃ ૩ તે થકી તેઇંદ્રિય વિશેષાધિકઃ ૪ તે થકી બેઇંદ્રિય વિશેષાધિકઃ

એ ચાર ચાર બોલઃ–પ્રતરની અસંખ્યાત કોડા કોડી યોજન પ્રમાણ એક પ્રદેશિકી શ્રેણિની સૂચિ તેના જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલી શ્રેણીના જેટલા આકાશ પ્રદેશ. તેટલા તે તે દરેક જીવો છે અને એકેક થકી વિશેષાધિક છે.

તે થકી, એકેંદ્રિય અનંત ગુણા છે. કારણકે–વનસ્પતિ કાયના જીવ અનંતા છે.

હવે, કાય આશ્રયી અલ્પ બહુત્વ કહે છે—

૧ સર્વ થકી થોડા ત્રસકાઇયા છે.

અસંખ્યાત કોડાકોડિ યોજન પ્રમાણ આકાશ શ્રેણીની સૂચિ તેમાં જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય. તેટલા ત્રસજીવો છે તે માટે

૨ તે થકી, તેઉકાઇય અસંખ્યાત ગુણા છે ૩ અસંખ્યાત લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા છે, માટે. તે થકી, પૃથ્વીકાઈયા જીવ વિશેષાધિક છે.

૪ તે થકી, અપકાઇયા વિશેષાધિક છે.

૫ તે થકી, વનસ્પતિકાય જીવ અનંત ગુણા છે.

કેમકે–તેઓ અનંતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે. ॥૩૮॥

मण-वयण-काय-जोगी,-थोवा-असंखगुण-अणंतगुणा;
पुरिसा-थोवा-इत्थी,-संखगुणा-णंतगुण-कीवा॥३९॥

શબ્દાર્થ

મણ=મનયોગી વયણ=વચનયોગી કાયજોગી=કાયયોગી અસંખગુણા=અસંખ્યાત ગુણા પુરિસા=પુરૂષવેદ વાળા ઇત્થિ=સ્ત્રીવેદ વાળા કીવા=નપુંસકવેદ વાળા

ગાથાર્થ

મનયોગી થોડા હોય, વચન યોગી અસંખ્યાત ગુણા હોય અને કાય યોગી અનંત ગુણા હોય, પુરૂષો થોડા હોય સ્ત્રીઓ તેથી સંખ્યાત ગુણુ હોય અને તેથી અનંત ગુણુ નપુંસકો હોય. ॥૩૯॥

વિશેષાર્થ—હવે યોગ આશ્રયી અલ્પ બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વ થકી થોડા મનયોગી છે સંજ્ઞી પચેંદ્રિયનેજ મનયોગ હોય તે માટે.

૨ તે થકી વચનયોગી અસંખ્યાત ગુણા, બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય અને અસંજ્ઞિપચેંદ્રિયને પણ વચન યોગ હોય તે માટે

૩ તે થકી કાયયોગી અનત ગુણા, એકેંદ્રિયને પણ કાયયોગ હોય અને તે અનંતા છે માટે,

વેદ આશ્રયી અલ્પ બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વ થકી થોડા પુરૂષ વેદી છે ૨, તે થકી સ્ત્રી વેદી સખ્યાત ગુણા છે; તિર્યંચમાં પુરૂષ થકી ત્રિગુણી અને ત્રણ અધિક, મનુષ્યમાં ૨૭ ગુણી અને સત્તાવીસ અધિક, અને દેવતામાં બત્રીશ ગુણી અને બત્રીશ અધિક સ્ત્રીઓ હોય તે માટે ૩ તે થકી નપુંસકવેદી અનંતગુણા અધિક હોય, એકિંદ્રિય સર્વ નપુસક છે, અને વળી તેઓ અનતા છે તે માટે ॥૩૯॥

माणी-कोही-माई,-लोभी-अहिअ-मणनाणिणो-थोवा;
ओहि-असंखा-मइसुअ,-अहिअ-सम-असंख-विब्भंगा. ॥४०॥

શબ્દાર્થ

માણી=માની કોહી=કોધી માઈ=માયી (કપટી) લોભી=લોભી અહીઅ=અધિક મણનાણિણો=મનઃ પર્યવજ્ઞાની થોવા=થોડા ઓહિ=અવધિજ્ઞાની અસખા=અસખ્યાત ગુણા મઇ=મતિજ્ઞાની સુઅ=શ્રુતજ્ઞાની સમ=સરખા અસખ=અસખ્યાત ગુણા વિબ્ભંગા=વિભગ જ્ઞાની

ગાથાર્થ

માની, ક્રોધી, માયી અને લોભી એક એકથી અધિક હોય છે; મન· પર્યવજ્ઞાની થોડા હોય: અવધિજ્ઞાની તેથી અસખ્યાત ગુણા હોય;

મતિજ્ઞાનિ અને શ્રુતજ્ઞાનિ તેથી અધિક હોય અને માંહો માંહે સરખા હોય; વિભંગ જ્ઞાનિ તેથી અસંખ્યાત ગુણા હોય ॥૪૦॥

ભાવાર્થ—હવે કષાયદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વથી થોડા માન કષાયી. ૨ તે થકી ક્રોધી વિશેષાધિક, માન થકી ક્રોધ પરિણામનો કાળ અધિક છે માટે

૩ તે થકી માયાવંત વિશેષાધિક; બહુકાળ રહે તે માટે

૪ તે થકી લોભ કષાયી વિશેષાધિક; પ્રાયઃ સર્વને સદાય લોભ પરિણામ હોય છે માટે

હવે જ્ઞાન દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે.—

૧ મનઃ પર્યવજ્ઞાની સર્વ થકી થોડા; લબ્ધિવંત કોઈક સંયતનેજ એ જ્ઞાન હોય તે માટે.

૨ તે થકી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતા નારકી ને પણ હોય તે માટે.

૩–૪ તે થકી મતિજ્ઞાનિ શ્રુત જ્ઞાનિ વિશેષાધિક છે, તિર્યંચ મનુષ્ય માંહે અવધિવિના સમ્યગ્ દૃષ્ટિ છે. તે પણ અધિક ગણવાથી અને માંહો માંહે તે (મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની) બંને તુલ્ય છે, સહચારી છે માટે,

જ્યાં મતિજ્ઞાન હોય ત્યાં શ્રુતજ્ઞાન હોય અને જ્યાં શ્રુતજ્ઞાન હોય ત્યાં મતિજ્ઞાન હોય.

૫ તે થકી સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતા નારકી કરતાં વિભંગજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા છે; મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતા નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે. અને તે સર્વને વિભંગજ્ઞાન હોય માટે. ॥૪૦॥

केवलिणो-णंत गुणा, मइ-सुअ-अन्नाणि-णंतगुण-तुल्ला;
सुहुमा-थोवा-परिहार, संख-अहखाय-संखगुणा ॥४१॥

શબ્દાર્થ

કેવલિણો=કેવળજ્ઞાની છે અણંતગુણા=અનંતગુણા મઈ=મતિ અજ્ઞાની સુઅ=શ્રુતઅજ્ઞાની અન્નાણિ=અજ્ઞાન તુલ્લા=સરીખા સુહુમા=સૂક્ષ્મ સંપરાયવાળા પરિહાર=પરિહાર વિશુદ્ધિવાળા સંખ=સંખ્યાતગુણા અહખાય=યથાખ્યાત ચારિત્રવાળા સંખગુણા=સંખ્યાતગુણા

ગાથાર્થ

કેવલ જ્ઞાની અનંત ગુણા હોય; મતિ અજ્ઞાની અને શ્રુતઅજ્ઞાની તેથી અનત ગુણા છે. અને માંહો માંહે બન્ને સરખા છે. સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રવાળા થોડા હોય; પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તેથી સખ્યાતગુણા હોય; યથાખ્યાત ચારિત્ર વાળા તેથી સખ્યાત ગુણા હોય ॥૪૧॥

વિશેષાર્થ. ૬ તે (વિભંગ જ્ઞાની) થકી કેવલી અનત ગુણા છે, સિદ્ધ અનંતા માટે.

૭–૮ તે થકી મતિ અજ્ઞાની શ્રુત અજ્ઞાની અનંત ગુણા છે. સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પિતિ કાય અનત ગુણા છે. માટે એ બે માંહો માંહે તુલ્ય છે

હવે સયમ દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે–

૧ સૂક્ષ્મ સંપરાય સયમી સર્વ થકી થોડા છે; ઉત્કૃષ્ટા પણ શત પૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે

૨ તે થકી પરિહાર વિશુદ્ધિ સંયમી સંખ્યાત ગુણા છે. ઉત્કૃષ્ટા સહસ્ર પૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે

૩ તે થકી યથાખ્યાત સંયમી સંખ્યાત ગુણા છે; કોટી પૃથક્ત્વ કેવળી સદાય હોય તે માટે ॥૪૧॥

छेअ-समइय-संखा, दे असंखगुण-णंतगुण अजया;
थोव-असं -दु-णंता, ओहि-नयण केवल अचक्खू ॥४२॥

શબ્દાર્થ

છેય=છેદોપસ્થાપનિક ચારિત્રવાળા સમઈઅ=સામાયિક ચારિત્રીયા સંખા=સંખ્યાત ગુણા દેસ=દેશ વિરતિ અસખગુણ=અસખ્યાતગુણા અણંતગુણ=અનંતગુણા અજયા=અવિરતિ થોવ=થોડા અસખ=અસંખ્યાત ગુણા દુ=બે ણંતા=અનંતા ઓહિ=અવધિ દર્શની નયણ=ચક્ષુદર્શની કેવળ=કેવલદર્શની અચકખુ=અચક્ષુદર્શની

ગાથાર્થ

છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર વાળા સંખ્યાત ગુણા, સામાયિક ચારિત્ર વાળા તેથી સંખ્યાત ગુણ, દેશવિરતિ અસંખ્યાત ગુણ અને

અવિરતિ અનંત ગુણ છે. અવધિ દર્શની થોડા, ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાત ગુણ, અને કેવળદર્શની તથા અચક્ષુદર્શની એ બે અનંત ગુણ છે. ॥૪૨॥

વિશેષાર્થ—૪ તે (યથાખ્યાત સંયમી) થકી છેદોપસ્થાપનીય સંયમી સંખ્યાત ગુણા હોય; કોટી શત પૃથક્ત્વ પામીએ માટે ૫ તે થકી સામાયિક સયમી સંખ્યાત ગુણા હોય; કોટી સહસ્ત્ર પૃથક્ત્વ સદાયે હોય માટે.

૬ તે થકી દેશ વિરતિ અસંખ્યાત ગુણા છે; તિર્યંચમાં દેશ વિરતિ અસંખ્યાતા પામીએ તે માટે. તે થકી અવિરતિ–અસંયમી અનંત ગુણા હોય મિથ્યાદૃષ્ટિ અનંતા છે માટે.

હવે દર્શનદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે:—

૧ સર્વ થકી થોડા અવધિ દર્શની છે, દેવતા, નારકી, મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં કેટલાએક હોય તે માટે

તે થકી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાત ગુણા હોય; ચારિંદ્રિય અને પંચેંદ્રિય સર્વને હોય તે માટે

૩ તે થકી કેવલ દર્શની અનંત ગુણા છે; સિદ્ધ અનંતા છે તે માટે.

૪ તે થકી અચક્ષુ દર્શની અનંત ગુણા છે; સર્વ સંસારી જીવને અચક્ષુદર્શન છે તે માટે. ॥૪૨॥

पच्छाणु-पुव्वि-लेसा, थोवा-दो-संख-णंत-दो-अहिआ;
अभविअर-थोव-णंता,-सासण-थोवो-वसम-संखा ॥४३॥

શબ્દાર્થ

પચ્છાણુ પુવ્વિ=પશ્ચાનુ પૂર્વી (છેલ્લેથી પહેલે આવવું) લેસા=લેશ્યા (કહેવી) થોવા=થોડા દો=બે લેશ્યાવાળા અહિઆ=વિશેષાધિક અભવ=અભવ્યો ઇઅર=ઇતર (ભવ્યો) થોવ=થોડા અણુંતા=અનંતગુણા સાસણ=સાસ્વાદની ઉવસમ=ઔપશમિકવાળા સંખા=સખ્યાત ગુણા

ગાથાર્થ

લેશ્યાવાળા પશ્ચાનુપૂર્વીએ ગણવા એટલે શુકલ લેશ્યાવાળા સૌથી થોડા પદ્મ અને તેજો એ બે લેશ્યાવાળા અસંખ્યાત ગુણ. કપોત લેશ્યા

વાળા અનંતગુણ અને નીલ તથા કૃષ્ણલેશ્યાવાળા અધિક હોય. અભવ્ય થોડા. અને ભવ્ય અનંત ગુણા હોય. સાસ્વાદન સમ્યકત્વી સંખ્યાત ગુણા હોય.

વિશેષાર્થ—હવે લેશ્યાદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે.

પશ્ચાનુપૂર્વીએ લેશ્યા કહેવી તે આ પ્રમાણે

૧ સર્વ થકી થોડા શુકલ લેશ્યાવંત છે લાંતકાદિક ઉપરના દેવતા સર્વ અને કોઈક મનુષ્ય તિર્યંચમાં હોય તે માટે

૨ પદ્મ લેશ્યાવંત અસંખ્યાત ગુણા છે, કોઈક મનુષ્ય તિર્યંચ અને સનત્કુમાર માહેંદ્ર તથા બ્રહ્મલોક કલ્પના દેવતાને સર્વને હોય અને તે દેવતા લાંતકાદિકથી અસંખ્યાત ગુણા છે. તે માટે

૩ તે થકી તેજો લેશ્યાવંત અસંખ્યાત ગુણા છે. જ્યોતિષી, સૌધર્મ અને ઈશાનના દેવતા; કેટલાએક ભવનપતિ, વ્યંતર, મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં તેજો લેયાવંત હોય તે માટે

૪ તે થકી નીલ કાપોત લેશ્યાવંત અનંત ગુણા છે; તે લેશ્યા અનંતકાયમાં પણ છે તે માટે

૫ તે થકી નીલ લેશ્યાવંત વિશેષાધિક છે, ઘણાને તે લેશ્યા હોય છે, તે માટે.

૬ તે થકી કૃષ્ણ લેશ્યાવંત વિશેષાધિક છે, ઘણાંને હોય માટે.

હવે ભવ્ય દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે:—

૧ અભવ્ય થોડા છે જઘન્ય યુકતાનંત પ્રમાણ છે તે માટે

૨ ત થકી ભવ્ય એટલે મોક્ષગમનને યોગ્ય અનંત ગુણા છે.

હવે સમ્યકત્વ દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે:-

૧ સાસ્વાદન સમ્યકત્વી સર્વથી થોડા હોય, ઉપશમ સમ્યકત્વ વમતા કોઈકને હોય તે માટે

૨ તે થકી ઔપશમિક સમ્યકત્વી સંખ્યાત ગુણા હોય ॥૪૩॥

मीसा-संखा-वेअग, असंखगुण-खइअ-मिच्छदु-अणंता;
सन्निअर-थोव-णंता,-णहार-थोवेअर-असंखा ॥४४॥

શબ્દાર્થ

મીસા=મિશ્રદષ્ટિ સંખા=સંખ્યાતગુણા વેઅગ=ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વી ખઈઅ=ક્ષાયિક સમ્યકત્વી, મિચ્છ=મિથ્યાદષ્ટિ દુ=બે અણુતા=અનંતગુણા સન્નિ=સંજ્ઞી ઈઅર=ઇતર (અસંજ્ઞી) થોવ=થોડા અણહાર=અણાહારી ઇઅર=આહારી અસંખા=અસંખ્યાતગુણા

ગાથાર્થ

મિશ્રદષ્ટિ સંખ્યાત ગુણા હોય, ક્ષાયોપશમ સમ્યકત્વવાળા અસંખ્યાતગુણ હોય અને ક્ષાયિક સમ્યકત્વવાળા તથા મિથ્યાત્વી એ બે અનંતગુણા હોય, સંજ્ઞી થોડા અને અસંજ્ઞી અનંતા, અણાહારી થોડા અને આહારી અસંખ્યાત ગુણ હોય ॥૪૪॥

વિશેષાર્થ—૩ તે ઔપશમિક થકી મિશ્રદ્રષ્ટિ સંખ્યાતગુણા હોય

૪ તે થકી વેદક તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વી અસંખ્યાત ગુણા હોય

૫ તે થકી ક્ષાયિક સમ્યકત્વી અનંતગુણા હોય, સિદ્ધ અનંતા છે માટે.

૬ તે થકી મિથ્યાદષ્ટિ અનંત ગુણા છે, સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિ કાય અનત છે માટે.

હવે સંજ્ઞી દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છેઃ—

૧ સંજ્ઞી થોડા હોય, પચેદ્રિયમાંજ સજ્ઞી હોય તે માટે

૨ ઈતર તે અસજ્ઞી અનત ગુણા હોય, એકેદ્રિય અનતા છે માટે.

હવે આહાર દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે—

૧ અનાહારી થોડા છે; વિગ્રહગતિએ વર્તતા જીવ, કેવલી સમુદ્ઘાતી, અયોગી કેવળી અને સિદ્ધ એટલાજ અણાહારી હોય તે માટે.

૨ તે થકી આહારી અસખ્યાત ગુણા હોય, અણાહારીથી બીજા આહારી હોય તે માટે.

પ્રશ્ન—અહી અણાહારી કરતાં આહારી અનત ગુણા કેમ ન કહ્યા ?

ઉત્તર—પ્રતિ સમયે સદાયે એક નિગોદના અસંખ્યાતમાં ભાગ પ્રમાણ વિગ્રહ ગતિએ વર્તતા જીવ પામીએ, ને સર્વ અણાહારી છે, અસખ્યાત ગુણા જ યુક્ત છે ॥૪૪॥

૬૨ માર્ગણાને વિષે-જીવભેદ-ગુણસ્થાનક-યોગ-ઉપયોગ-લેશ્યા: અને અલ્પ બહુત્વને દર્શાવતુ યંત્ર

૬૨	માર્ગણાસ્થાનેષુ	જીવભેદ ૧૪	ગુણસ્થાનક ૧૪	યોગ ૧૫	ઉપયોગ ૧૨	લેશ્યા ૬	અલ્પબહુત્વ	ક્રમાંક
૧	દેવગતિ	૨	૪	૧૧	૯	૬	અસંખ્યાતગુણા	૩
૨	મનુષ્યગતિ	૩	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩	તિર્યંગ્ગતિ	૧૪	૫	૧૩	૯	૬	અનંતગુણા	૪
૪	નરકગતિ	૨	૪	૧૧	૯	૩	અસંખ્યાતગુણા	૨
૫	એકેંદ્રિય	૪	૨	૫	૩	૪	અનંતગુણા	૫
૬	બેઇંદ્રિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૪
૭	તેઇંદ્રિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૩
૮	ચૌરિંદ્રિય	૨	૨	૪	૪	૩	વિશેષાધિક	૨
૯	પંચેંદ્રિય	૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૦	પૃથ્વીકાયિયા	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૩
૧૧	અપકાયિઆ	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૪
૧૨	તેઉકાયિયા	૪	૧	૩	૩	૩	અસંખ્યાતગુણા	૨
૧૩	વાઉકાયિયા	૪	૧	૫	૩	૩	વિશેષાધિક	૫
૧૪	વનસ્પતિકાય	૪	૨	૩	૩	૪	અનંતગુણા	૬
૧૫	ત્રસકાયિઆ	૧૦	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૬	મનયોગી	૧-૨	૧૩	૧૫-૧૩	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૭	વચનયોગી	૫/૮	૧ ૩/૨	૧ ૩/૪	૧ ૨/૪	૬	અસંખ્યાતગુણા	૨
૧૮	કાયયોગી	૧ ૪/૪	૧ ૩/૨	૧ ૫/ન	૧ ૩/૪	૬	અનંતગુણા	૩
૧૯	પુરૂષવેદી	૨	૯	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૦	સ્ત્રીવેદી	૨	૯	૧૩	૧૨	૬	સ ખ્યાતગુણા	૨

૩

૨૧	નપુંસકવેદી	૧૪	૯	૧૫	૧૨	૬	અનંતગુણા	
૨૨	ક્રોધ કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૨
૨૩	માન કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૪	માયા કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	
૨૫	લોભ કષાયી	૧૪	૧૦	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૪
૨૬	મતિજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૩
૨૭	શ્રુતજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	તુલ્ય	૪
૨૮	અવધિજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૨૯	મન પર્યવજ્ઞાની	૧	૭	૧૩	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩૦	કેવળજ્ઞાની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંત ગુણા	૬
૩૧	મતિઅજ્ઞાની	૧૪	૨/૩	૧૩	૫	૬	અનંત ગુણા	૭
૩૨	શ્રુતઅજ્ઞાની	૧૪	૨/૩	૧૩	૫	૬	સરખા	૮
૩૩	વિભંગજ્ઞાની	૨	૨/૩	૧૩	૫	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૫
૩૪	સામાયિકચારિત્રી	૧	૪	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૫
૩૫	છેદોપસ્થાપનીય	૧	૪	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૪
૩૬	પરિહાર વિશુદ્ધિ	૧	૨	૯	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૨
૩૭	સૂક્ષ્મ સંપરાય	૧	૧	૯	૭	૧	સર્વથી થોડા	૧
૩૮	યથાખ્યાત ચારિત્રી	૧	૪	૧૧	૯	૧	સંખ્યાત ગુણા	૩
૩૯	દેશ વિરતિ	૧	૧	૧૧	૬	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૬
૪૦	અવિરતિ	૧૪	૪	૧૩	૯	૬	અનત ગુણા	૭
૪૧	ચક્ષુ દર્શની	૩/૬	૧૨	૧૩	૧૦	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૪૨	અચક્ષુ દર્શની	૧૪	૧૨	૧૫	૧૦	૬	અનંત ગુણા	૪

૪૩	અવધિ દર્શની	૨	૯	૧૫	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૪૪	કેવલ દર્શની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંત ગુણા	૩
૪૫	કૃષ્ણલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૬
૪૬	નીલલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૫
૪૭	કાપોતલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	અનંત ગુણા	૪
૪૮	તેજોલેશ્યાવંત	૩	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાત ગુણા	૩
૪૯	પદ્મલેશ્યાવંત	૨	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૫૦	શુક્લલેશ્યાવંત	૨	૧૩	૧૫	૧૨	૧	સર્વથી થોડા	૧
૫૧	ભવ્ય	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	અનંત ગુણા	૨
૫૨	અભવ્ય	૧૪	૧	૧૩	૧૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૩	ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વી	૨	૪	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૪
૫૪	ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી	૨	૧૧	૧૫	૯	૬	અનંત ગુણા	૫
૫૫	ઔપશમિક સ૦	૨	૮	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૨
૫૬	મિશ્રદષ્ટિ	૧	૧	૧૦	૫/૬	૬	સંખ્યાત ગુણા	૩
૫૭	સાસ્વાદનસ૦	૭	૧	૧૩	૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૮	મિથ્યાત્વી	૧૪	૧	૧૩	૫	૬	અનંત ગુણા	૬
૫૯	સંજ્ઞી	૨	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૬૦	અસંજ્ઞી	૧૨	૨	૬	૪	૪	અનંત ગુણા	૨
૬૧	આહારી	૧૪	૧૩	૧૫	૧૨	૬	અસંખ્યાત ગુણ	૨
૬૨	અણાહારી	૮	૫	૧	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧

ગુણઠાણાને વિષે જીવસ્થાન

सव्व-जिअठाण-मिच्छे, सग-सासणि पण अपज्ज सन्निदुगं,
सम्मे, सन्नी-दुविहो, सेसेसुं सन्नि-पज्जत्तो ॥ ४५ ॥

શબ્દાર્થ

સવ્વ જીઅઠાણ=સર્વ જીવસ્થાન **મિચ્છે**=મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે **સગ**=સાત **સાસણિ**=સાસ્વાદને **પણ**=પાંચ **અપજ્જ**=અપર્યાપ્તા **સન્નિદુગં**=સંજ્ઞિ દ્વિક, **સમ્મે**=સમ્યગ્દષ્ટિ ગુણઠાણે, **સન્ની**=સંજ્ઞી **દુવિહો**=બે પ્રકારે **સેસેસુ**=બાકીના ગુણ સ્થાનને વિષે **સન્નિપજ્જત્તો**=સંજ્ઞી પર્યાપ્તો.

ગાથાર્થ

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે સર્વ જીવસ્થાન હોય, પાંચ અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞીદ્વિક મળી સાત જીવસ્થાન સાસ્વાદન ગુણઠાણે હોય. અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે બે પ્રકારના સંજ્ઞી હોય. બાકીના ગુણ સ્થાનકને વિષે સંજ્ઞી પર્યાપ્તો હોય. ॥ ૪૫ ॥

વિશેષાર્થ–હવે ચૌદ ગુણઠાણાને વિષે દશ દ્વાર કહે છેઃ—

ત્યાં પ્રથમ જીવસ્થાન કહેછેઃ—

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે સર્વે (ચૌદ) જીવના ભેદો હોય.

સાસ્વાદન ગુણઠાણે સાત જીવના ભેદ હોય, તે આ પ્રમાણે.

૧ બાદર એકેંદ્રિય, ૨ બેઈંદ્રિય. ૩ તેઈંદ્રિય ૪ ચૌરિંદ્રિય અને પાંચમો અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય; એ પાંચ અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા એવં સાત હોય (એકેંદ્રિયમાં સમ્યક્ત્વ વમતો અવતરે તેથી અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ સાસ્વાદન ગુણઠાણું હોય અને સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિયને ગ્રંથીભેદ કર્યા પછી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામીને પડતાં સાસ્વાદન ગુણઠાણુ હોય), ઇહાં સઘળે અપર્યાપ્તો કહ્યો તે કરણ અપર્યાપ્તો જાણવો, પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહિ, જે ભણી લબ્ધિ અપર્યાપ્તામાં સાસ્વાદન ગુણઠાણું હોય નહિ.

સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તો, અને અપર્યાપ્તો એ બે ભેદ હોય,

શેષ મિશ્રદેશ વિરતિ પ્રમુખ ૧૧ ગુણઠાણે સંજ્ઞિ પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તો એ એકજ જીવનો ભેદ હોય. ॥૪૫॥

ગુણઠાણાને વિષે યોગ

मिच्छ -दुगि-अजइ-जोगा, हारदुगूणा अपुव्व-पणगे-उ
मणवइ-उरलं-सविउव्वि, मीसि-सविउव्वि दुग-देसे॥४६॥

શબ્દાર્થ

મિચ્છદુગિ=મિથ્યાત્વદ્વિકે, અજઈ=અવિરતિ સમ્યકદૃષ્ટિએ જોગા=યોગો આહારદુગ=આહારકદ્વિક, ઊણા=ઓછા અપુવ્વપણગે=અપૂર્વાદિક પાંચ ગુણઠાણે, ઉ=તો મણ=મનના વઈ=વચનના, ઉરલ=ઔદારિકકાયયોગ, સવિઉવ્વિ=વૈક્રિય સહિત, મીસિ=મિશ્ર ગુણઠાણે, સવિઉવ્વિદુગ વૈક્રિયદ્વિક સહિત, દેસે=દેશ વિરતિ ગુણઠાણે

ગાથાર્થ

મિથ્યાત્વદ્વિક (મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન) ને વિષે અને અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે અહારકદ્વિક વિના (તેર) યોગ હોય. અપૂર્વકરણાદિ પાંચ ગુણઠાણે તો મનના (૪) વચનના (૪) અને ઔદારિક કાય (એ નવ) યોગ હોય. વૈક્રિય કાયયોગ સહિત (દશ યોગ) મિશ્ર ગુણઠાણે હોય દેશવિરતિ ગુણઠાણે વૈક્રિયદ્વિક સહિત (અગ્યાર યોગ) હોય. ॥૪૬॥

હવે યોગ કહેછે:—

વિશેષાર્થ–૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદન, ૩ અવિરતિ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ, એ ત્રણ ગુણઠાણે આહારકદ્વિક વિના તેર યોગ હોય આ આહારક દ્વિક તો સંયતને જ હોય તે માટે.

અપૂર્વાદિક–૮–૯ ૧૦–૧૧–૧૨ એ પાંચ ગુણઠાણે ચાર મનના, ચાર વચનના અને ઔદારિક કાયયોગ એવ નવ યોગ હોય.

અહીં લબ્ધિનું પ્રયુ જવું ન હોય તે માટે વૈક્રિયદ્વિક અને આહારક દ્વિક એ બે યોગ ન હોય.[1]

મિશ્ર ગુણઠાણે પૂર્વોકત નવ યોગ વૈક્રિય કાયયોગ સહિત કરતાં, એટલે દશ યોગ હોય

---

૧ અહીં અપર્યાપ્તો ન હોય તેથી ઔદારિક મિશ્ર ન હોય. અને કાર્મણ કાયયોગ તો અંતરાલ ગતિમા હોય તેથી અહીં ન હોય. વળી સમુદ્ઘાત અવસ્થા પણ અહીં નથી માટે તે બન્ને યોગ ન હોય.

વૈક્રિયવંતને મિશ્ર ગુણઠાણું હોય પણ મિશ્રે વૈક્રિય પ્રારંભ ન કરે તે માટે વૈક્રિયમિશ્ર ન હોય.

દેશવિરતિ ગુણઠાણે પૂર્વોકત નવયોગ વૈક્રિયદ્વિક સહિત એટલે ૧૧ યોગ હોય. ॥૪૬॥

साहारदुग-पमत्ते-ते विउवाहारमीस-विणु-इअरे;
कम्मुरलदुगंताइम-मण-वयण-सजोगी-न-अजोगी ॥४७॥

શબ્દાર્થ

સાહાર દુગ=આહારકદ્વિક સહિત. પમત્તે=પ્રમત્ત ગુણઠાણે તે=તે (તેર યોગ). વિઉવાહારમીસ=વૈક્રિય તથા આહારક મિશ્ર. વિણુ=વિના ઇઅરે=ઇતર (અપ્રમત્ત ગુણઠાણે). કમ્મ=કાર્મણ કાયયોગ ઉરલ દુગ=ઔદારિક દ્વિક. અંતાઇમ=પહેલા અને છેલ્લા. મણ વયણ=મન અને વચન યોગ સજોગી=સયોગી ગુણઠાણે. ન=ન હોય અજોગી=અયોગી ગુણઠાણે.

ગાથાર્થઃ-

પૂર્વોકત અગ્યાર યોગ આહારક દ્વિક સહિત (તેર યોગ) પ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય. તે તેર યોગ વૈક્રિય મિશ્ર અને આહારક મિશ્ર વિના (એટલે અગ્યાર યોગ) અપ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય કાર્મણ કાયયોગ, ઔદારિકદ્વિક, છેલ્લા અને પહેલા મનના તથા વચનના (બે બે) યોગ (એ સાત) સયોગી કેવળીને હોય અને અયોગી કેવળીને યોગ ન હોય. ॥૪૭॥

વિશેષાર્થ-પ્રમત્ત ગુણઠાણે પૂર્વોકત ૧૧ તે આહારકદ્વિકે સહિત એવ તેર યોગ હોય, અહીં આહારક શરીર કરે તે માટે.

અપ્રમત્ત ગુણઠાણે પૂર્વોકત તેર યોગમાંથી વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારક મિશ્ર એ બે યોગ વિના ૧૧ યોગ હોય; પ્રમત્ત થકા વૈક્રિય આહારક કરીને સાતમે આવે ત્યારે વૈક્રિય આહારક યોગ હોય, પણ અપ્રમત્ત થકા વૈક્રિય આહારક કરે નહી; અને છાંડે પણ નહીં, તે માટે અપ્રમત્તને વૈક્રિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર ન હોય.

સયોગી ગુણઠાણે ૧ કાર્મણ કાયયોગ, ૨ ઔદારિકમિશ્ર, ૩ ઔદારિક, ૫-૭ મન વચનના પહેલા અને છેલ્લા ચાર યોગ એમ ૭ (સાત) યોગ હોય

૧ કાર્મણ કાયયોગ ૨ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ ૩ એ બે યોગ કેવલી સમુદ્ઘાતે હોય અને ઔદારિક કાયયોગ પહેલા અને છેલ્લા મન અને વચનના ચાર યોગ એ પાંચ તો સ્હેજે હોય, એવં સાત યોગ સયોગી ગુણઠાણે કેવલીને હોય

અયોગી ગુણઠાણે એકે યોગ ન હોય; યોગનો રોધ કરી અયોગી થયા માટે. ॥૪૭॥

ति अनाण-दुदंसाइम,-दुगे-अजइ-देसि-ना -दं -तिगं ।
ते मीसि-मीसा-समणा, जयाइ केवलदु-अंतदुगे ॥४८॥

શબ્દાર્થ

તિ અનાણ=ત્રણ અજ્ઞાન. દુદ સ=બે દર્શન. આઇમ દુગે=આદિના બે ગુણઠાણે. અજઇ=અવિરતિએ દેશ=દેશવિરતિએ નાણદંસતિગ=જ્ઞાન દર્શનત્રિક. તે=તે (૭ ઉપયોગ) મીસિ=મિશ્ર ગુણઠાણે મીસા=અજ્ઞાને મિશ્ર સમણા=મન પર્યવજ્ઞાન સહિત. જયાઇ= પ્રમત્તાદિ (સાત) ગુણઠાણે કેવલદુ=કેવલજ્ઞાન તથા કેવલ દર્શન અંતદુગે=છેલ્લા બે ગુણઠાણે.

ગાથાર્થ

પહેલા બે ગુણઠાણે ત્રણ અજ્ઞાન અને બે દર્શન (ચક્ષુ-અચક્ષુ) હોય. અવિરતિ અને દેશ વિરતિ ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન હોય તે છ ઉપયોગ મિશ્ર ગુણઠાણે અજ્ઞાને કરી મિશ્ર હોય. મન પર્યવ જ્ઞાન સહિત (સાત ઉપયોગ) પ્રમત્તાદિ (સાત) ગુણઠાણે હોય, અને છેલ્લા બે ગુણઠાણે કેવલદ્વિક હોય. ॥૪૮॥

હવે ઉપયોગ કહે છે :-

વિશેષાર્થ—મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણઠાણે ત્રણ અજ્ઞાન અને ચક્ષુ અચક્ષુ એ બે દર્શન એવ પાંચ ઉપયોગ હોય.

અવિરતિ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ અને દેશવિરતિ એ બે ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન ચક્ષુ, અચક્ષુ, અને અવધિ દર્શન એવ ૬ ઉપયોગ હોય

મિશ્ર ગુણઠાણે એજ છ ઉપયોગ અજ્ઞાને કરી મિશ્રિત હોય, કોઈ વાર સમ્યકત્વ બાહુલ્ય હોય ત્યારે જ્ઞાન બાહુલ્ય અને કોઈ વારે મિથ્યાત્વ બાહુલ્ય હોય ત્યારે અજ્ઞાન બાહુલ્ય હોય.

અહિંઆ મિશ્ર ગુણઠાણે જે અવધિદર્શન કહ્યું તે સિદ્ધાંતને અભિપ્રાયે જાણવું પણ એ કર્મગ્રંથનો અભિપ્રાય નહીં.

પ્રમત્તથી બારમા લગે સાત ગુણઠાણે પૂર્વોકત છ ઉપયોગ મનઃ પર્યવજ્ઞાને સહિત એટલે સાત ઉપયોગ હોય.

અંતદ્વિકે એટલે છેલ્લાં બે સયોગી અને અયોગી ગુણઠાણાને વિષે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન એ બે ઉપયોગ હોય

શેષ ૧૦ છાદ્મસ્થિક ઉપયોગ છે તે ઇહાં ન હોય.

नट्ठंमि य छाउमत्थिए नाणे इति वचनात् ॥४८॥

सासण-भावे नाणं, विउव्वगाहारगे-उरल-मिस्सं;
नेगिंदिसु-सासाणो-नेहाहिगयं-सुयमयं-पि ॥४९॥

શબ્દાર્થ

સાસણ ભાવે=સાસ્વાદન ભાવે. નાણ=મતિ શ્રુત જ્ઞાન. વિઉવ્વગાહારગે=વૈક્રિય અને આહારક શરીરે. ઉરલ મિસ્સં=ઔદારિક મિશ્ર યોગ ન=નથી એગિંદિસુ=એકેંદ્રિયને વિષે. સાસાણો=સાસ્વાદનપણું નેહાહિગયં=અહીં ગ્રહણ કર્યું નથી સુય મય પિ= સૂત્રને વિષે માન્યું છે પણ

ગાથાર્થ

સાસ્વાદન પણ છતે જ્ઞાન, વૈક્રિય અને આહારક શરીરે ઔદારિક મિશ્ર કાય યોગ અને એકેંદ્રિયને વિષે સાસ્વાદન પણું નથી; એ પ્રકારે સૂત્રને વિષે માનેલું છે. છતાં અહીં (કર્મ ગ્રંથમાં) ગ્રહણ કર્યું નથી. ॥૪૯॥

વિશેષાર્થ—હવે આ ગાથા મતને સમાન છે પણ કેટલાએક ભાવ કર્મગ્રંથે નથી લીધા તે કહે છે

સિદ્ધાંતમાં સાસ્વાદન હોય ત્યાં જ્ઞાન કહ્યુ છે, તે માટે બેઇંદ્રિયાદિકને ઉપજતાં સાસ્વાદનપણે જ્ઞાની કહ્યા છે અને કર્મગ્રંથે જ્ઞાન ન કહ્યું. તેનો અભિપ્રાય એ છે કે જે સાસ્વાદન છે તે સમ્યકત્વથી પડતાં હોય, તે મિથ્યાત્વને સન્મુખ છે માટે મેલુ સમ્યકત્વ છે, ત્યાં જ્ઞાન પણ મલિન છે. તે માટે અજ્ઞાનજ કહ્યુ

'પન્નવણા અને ભગવતિ' પ્રમુખમાં વૈક્રિયને આહારકને પ્રારભકાળે ઔદારિક સાથે મિશ્રભાવે ઔદારિકમિશ્ર કહ્યું છે. પણ તે કર્મગ્રંથે અંગિકાર ન કર્યું, તેનો એ હેતુ છે. જે ગુણ પ્રત્યયિક લબ્ધિને બલવત્તરપણે કરીને કરવા માંડે તેતુ પ્રાધાનપણુ ગણાય. અહિયા વૈક્રિયાહારકનું પ્રાધાનપણુ વિવક્ષ્યું તેથી ઔદારિકમિશ્રયોગ ન ગ્રહ્યો પણ વૈક્રિયાહારકને પ્રારભ કાળે તથા પરિત્યાગ કાળે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારક મિશ્રજ કહ્યા.

સિદ્ધાંતે એકેંદ્રિય માંહે સાસ્વાદન ગુણઠાણું નથી એમ કહ્યું છે, અને કર્મગ્રંથકારે એકેંદ્રિયમાં સાસ્વાદન કહ્યુ છે તેતું કારણ કંઈ જણાતું નથી. જે સિદ્ધાંતે સ્પષ્ટ ના કહી તે કર્મગ્રંથકારે કેમ આદરી તેતું તત્ત્વ કેવલી જાણે.

વળી અહિયાં ગાથા માંહે નથી કહ્યું પણ ભગવતિ પન્નવણા જીવાભિગમ પ્રમુખ સિદ્ધાંત માંહે વિભગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન કહ્યુ છે તે માટે પહેલાથી માંડી બારમા ગુણઠાણા લગે અવધિદર્શન હોય, અને અહિયાં કર્મગ્રથના મતે વિભગજ્ઞાનીને અવધિદર્શન ન કહ્યુ, તે માટે ચોથા ગુણઠાણાથી ઉપરના ગુણઠાણેજ અવધિદર્શન હોય એમ કહ્યુ છે. ॥૪૯॥

ગુણઠાણાને વિષે લેશ્યા અને બંધ હેતુ.

छसु-सव्वा-तेउतिगं, इगि छसु-सुक्का-अजोगी अल्लेसा,
बंधस्स-मिच्छ-अविरइ, कसाय-जोगत्ति-चउ-हेऊ ॥५०॥

શબ્દાર્થ

છસુ=૭ ગુણઠાણાને વિષે સવ્વા=સર્વ લેશ્યા તેઉ–તિગં=તેજો, પદ્મ અને શુકલ એ ત્રણ ઇગિ=એક (અપ્રમત્ત)ને વિષે સુક્કા=શુક્લ લેશ્યા અજોગિ=અયોગીકેવળી. અલ્લેસા=લેશ્યા રહિત હોય બંધસ્સ=બંધના મિચ્છ=મિથ્યાત્વ અવિરઈ=અવિરતિપણુ કસાય=કષાય. જોગ=યોગ ત્તિ=એમ. ચઉ હેઉ=ચાર હેતુ ॥૫૦॥

ગાથાર્થ

અભિગ્રહિક, અનભિગ્રહિક, આભિનિવેશિક, સાંશયિક અને અનાભોગિક એ પાંચ મિથ્યાત્વ. મન અને ઇંદ્રિયોનું છૂટાપણું અને છકાય જીવનો વધ એ બાર અવિરતિ. ॥૫૧॥

વિશેષાર્થ—હવે પાંચ ભેદે મિથ્યાત્વ કહે છે.

૧ પોતે માનેલુ એજ દર્શન સારૂં ઈત્યાદિ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ,

૨ સર્વે દર્શન સારાં ઇત્યાદિ અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ,

૩ પોતે ખોટું જાણે તોપણ ગોષ્ટામાહિલાદિકની પેરે પકડયો મત મૂકે નહીં તે અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ,

૪ જિન પ્રણિત વચનને વિષે સંશય રાખે તે સાંશયિક મિથ્યાત્વ,

૫ એકેંદ્રિયાદિકની પેરે અજાણપણું તે અનાભોગ મિથ્યાત્વ; એ પાંચ ભેદે મિથ્યાત્વ જાણવુ.

હવે બાર ભેદે અવિરતિ કહે છે—

પાંચ ઇંદ્રિય અને છઠું મન એ છ પોતપોતાને વિષયે પ્રવર્તે તેનુ અનિવારણ (અનિયત્રણ-છુટાપણુ) અને પૃથ્વીકાયાદિ છ જીવકાયનો વધ (હણવુ) એ બાર ભેદ અવિરતિના જાણવા ॥૫૧॥

नव-सोल-कसाया पनर. जोग इअ उत्तरा उ   गव ।;
इग-चउ-पण-ति-गुणेसु, चउ-ति-दु-इग-पच्चओ बंधो ॥५२॥

શબ્દાર્થ

નવ સોલ-કસાયા=નવ તથા સોળ (મળી પચીસ) કષાય પનર જોગા=પંદર યોગ ઇઅ=એ પ્રમાણે ઉત્તરા=ઉત્તર ભેદ ઉ=વળી સગવન્ના=સત્તાવન ઇગ=એક ચઉ=ચાર પણ=પાંચ તિ=ત્રણ ગુણેસુ=ગુણઠાણાને વિષે (અનુક્રમે) ચઉ=ચાર તિ=ત્રણ દુ=બે ઇગ=એક પચ્ચઓ=પ્રત્યયિક બંધો=બંધ (હોય)

ગાથાર્થ

નવ (નોકષાય) અને સોળ (કષાય) કષાયો. પંદર યોગ, એ પ્રકારે ઉત્તરભેદ વળી સત્તાવન થાય છે. એક, ચાર, પાંચ અને ત્રણ ગુણઠાણાને વિષે અનુક્રમે ચાર, ત્રણ. બે અને એક હેતુપ્રત્યયિક બંધ હોય ॥૫૨॥

વિશેષાર્થ—હાસ્યાદિક નવ નોકષાય અને સોળ કષાય, એવં ૨૫ કષાય, અને પૂર્વે વર્ણવેલા પન્નર યોગ; એ સર્વ મળીને બંધના મૂળ હેતુના ૫૭ ઉત્તર હેતુ જાણવા.

હવે ગુણઠાણે મૂળ ચાર હેતુ કહે છે—

પહેલે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ચારે હેતુ પ્રત્યયિક બંધ હોય;

સાસ્વાદનાદિક ચાર ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ ટાળીને ત્રણ પ્રત્યયિક બંધ હોય, અહીંઆ મિથ્યાત્વ ટળ્યું છે તે માટે.

પ્રમત્તાદિક પાંચ ગુણઠાણે કષાય અને યોગ એ બે પ્રત્યયિક બંધ હોય, અવિરતિ પણ ટળી છે તે માટે;

તથા ઉપશાન્તમોહાદિક ત્રણ ગુણઠાણે એકજ યોગ પ્રત્યયિક બંધ હોય, કષાય પણ ટળ્યા છે માટે;

અને અયોગિ તો હેતુના અભાવે અબંધક હોય. ॥૫૨॥

૧૨૦ ઉત્તર પ્રકૃતિને વિષે મુળ બંધ હેતુ.

चउ-मिच्छ-मिच्छअविरइ, पच्चइआ साय-सोल-पणतीसा
जोगविणु ति-पच्चइआ,-हारग-जिण-वज्ज-सेसाओ ॥५३॥

શબ્દાર્થ

ચઉ=ચાર (હેતુ) પ્રત્યયિકી મિચ્છ=મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકી મિચ્છ-અવિરઈ-પચ્ચઈઆ=મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ પ્રત્યયિકી સાય=સાતાવેદનીય સોલ=સોળ પ્રકૃતિ પણતીસા=પાંત્રીસ પ્રકૃતિ જોગવિણુ=યોગ વિના તિ=ત્રણ (બંધ હેતુ) પચ્ચઈઆ=પ્રત્યયિકી (હોય) આહારગ=આહારકદ્વિક જિણ=જિનનામ કર્મ વજ્જ=વર્જીને સેસાઓ=શેષ પ્રકૃતિઓ

ગાથાર્થ

ચાર હેતુ પ્રત્યયિકી સાતા વેદનીય, મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકી સોળ પ્રકૃતિ અને મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિ પ્રત્યયિકી પાંત્રીશ પ્રકૃતિ હોય. જોગ વિના ત્રણ બંધ હેતુ પ્રત્યયિકી આહારકદ્વિક અને જિન-નામ વર્જીને બાકીની પ્રકૃતિ જાણવી. ॥૫૩॥

વિશેષાર્થ—એક સાતા વેદનીય ચાર હેતુએ બંધાય, મિથ્યાત્વથી સયોગી લગે બંધાય છે તે માટે.

નરકત્રિક, જાતિચતુષ્ક, સ્થાવર ચતુષ્ક,હુંડક સંસ્થાન, આ તપ નામકર્મ, છેવઠું સંઘયણ, નપુંસકવેદ અને મિથ્યાત્વ, એ સોળ પ્રકૃતિ એક મિથ્યાત્વ હેતુએજ બંધાય, એનો મિથ્યાત્વ ગુણઠાણેજ બંધ છે, ઉપરના ગુણઠાણે નથી તે માટે.

તથા—

તિર્યંચત્રિક, થીણદ્ધિત્રિક, દુર્ભગત્રિક, અનંતાનુબંધીચતુષ્ક, મધ્યાકૃતિચતુષ્ક, મધ્યસંઘયણચતુષ્ક, નીચગોત્ર, ઉદ્યોતનામકર્મ, અશુભ વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ, એ પચીશ પ્રકૃતિ સાસ્વાદનને અંતે ટળે અને વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ, મનુષ્યત્રિક, બીજા ચાર કષાય અને ઔદારિકદ્વિક એ દશ પ્રકૃતિ અવિરતિને અંતે ટળે, એવં ૩૫ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ એ બે હેતુએ બંધાય; અવિરતિ ટળ્યે એનો બંધ ટળે તે માટે.

એ (૫૨) પ્રકૃતિ કહી,

શેષ ૬૮ રહી તે માહેથી-

આહારકદ્વિક અને જિન નામકર્મ એ ત્રણ ટાળીને શેષ ૬૫ પ્રકૃતિ યોગ વિના મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાય એ ત્રણ હેતુએ બંધાય, મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસંપરાય લગે એનો યથાયોગ્ય બંધ છે, પછી કેવળ યોગ રહ્યો ત્યાં એનો બંધ નહી તે માટે યોગ ટાળ્યો.

આહારકદ્વિક અને જિનનામ એ ત્રણ પ્રકૃતિ તો એ ચાર હેતુ માંહિ કોઇ હેતુએ ન બંધાય, કારણ કે સમ્યકત્વ ગુણે કરીને તીર્થંકર

નામ બંધાય, અને સંયમ ગુણે કરીને આહારકદ્વિક બંધાય.

'सम्मत्त-गुण-निमित्तं तित्थयरं संजमे आहारं' इति वचनात् ॥५३॥

ગુણઠાણાને વિષે ઉત્તર બંધ-હેતુ :-

पणपन्न पन्ना तिअछहिअ,-चत्त गु चत्त -चउ-दुग-वीसा;
सोलस-दस-नव-नव-सत्त-हेउणो न उ अजोगिंमि ॥५४॥

શબ્દાર્થ

પણપન્ન=પચાવન પન્ના=પચાસ તિઅછહિઅચત્ત=તેંતાલીશ, છેંતાલીશ ગુણચત્ત=ઓગણચાલીશ છ ચઉ-દુગ-વીસા=છવીશ, ચોવીશ અને બાવીશ સોલસ=સોલ દસ=દશ નવ-નવ=નવ-નવ સત્ત=સાત, હેઉણો=બંધ હેતુઓ (જાણવા) ન=નથી ઉ=વળી અજોગિંમિ=અજોગી ગુણઠાણે

ગાથાર્થ

(અનુક્રમે) પંચાવન, પચાસ, તેંતાલીશ, છેંતાલીશ, ઓગણચાળીશ, છવીશ, ચોવીશ, બાવીશ, સોળ, દશ, નવ, નવ અને સાત ઉત્તર બંધ હેતુઓ (તેર ગુણઠાણાને વિષે) જાણવા. અયોગી ગુણઠાણે વળી બંધ હેતુ નથી. ॥૫૪॥

વિશેષાર્થ-મિથ્યાત્વે ૫૫ બંધ હેતુ હોય, સાસ્વાદને ૫૦, મિશ્રે ૪૩, અવિરતિ સમ્યકત્વે ૪૬, દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯, પ્રમત્તે ૨૬, અપ્રમત્તે ૨૪, અપૂર્વકરણે ૨૨, અનિવૃત્તિ બાદરે ૧૬, સૂક્ષ્મ સંપરાયે ૧૦, ઉપશાન્ત મોહે ૯, ક્ષીણમોહે ૯ અને સયોગીએ ૭ બંધ હેતુ હોય.

અને અજોગી ગુણઠાણે હેતુ નહી, બંધનો અભાવ છે માટે ॥૫૪॥

पणपन्न-मिच्छि हारग-दुगूण-सासाणि पन्न मिच्छ-विणा,
मीसदुग-कम्म-अण-विणु, तिचत्त-मीसे-अह-छचत्ता ॥५५॥

શબ્દાર્થ

પણપન્ન=પચાવન મિચ્છિ=મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આહારગદુગ=આહારકદ્વિક ઊણ=હીન સાસણિ=સાસ્વાદને પન્ન=પચાસ મિચ્છવિણા=પાંચ મિથ્યાત્વવિના મીસદુગ=મિશ્રદ્વિક (ઔદારિકમિશ્ર-વૈક્રિયમિશ્ર) કમ્મ=કાર્મણકાયયોગ અણ=અનંતાનુબંધિ વિણુ=વિના તિચત્ત=તેતાલીશ મીસે=મિશ્ર ગુણઠાણે અહ=હવે છચત્તા=છેતાલીશ

ગાથાર્થ

આહારકદ્વિક વિના ૫૫ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે; સાસ્વાદને પાંચ મિથ્યાત્વ વિના ૫૦ અને મિશ્રદ્વિક (ઔદારિક મિશ્ર-વૈક્રિયમિશ્ર), કાર્મણ કાયયોગ અને અનંતાનુબંધી કષાય (એ સાત) વિના ૪૩ મિશ્ર ગુણઠાણે બંધ હેતુઓ હોય હવે ૪૬

વિશેષાર્થ-મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આહારકદ્વિકનો ઉદય ન હોય તે માટે ૫૫ બંધ હેતુ હોય.

સાસ્વાદન ગુણઠાણે પાંચ મિથ્યાત્વ વિના ૫૦ બંધ હેતુ હોય, પાંચ મિથ્યાત્વ તો મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે રહ્યા તે માટે.

આ ૫૦ બંધ હેતુ માંહેથી ૧ ઔદારિકમિશ્ર, ૨ વૈક્રિયમિશ્ર, ૩ કાર્મણ કાયયોગ અને ચાર અનંતાનુબંધી કષાય, એ સાત વિના મિશ્રગુણઠાણે ૪૩ બંધ હેતુ હોય ૧ ઔદારિકમિશ્ર ૨ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૩ કાર્મણ, એ ત્રણ તો ઉપજતી વેળાએ અને ગત્યંતરાલે હોય પણ મિશ્ર ગુણઠાણે કોઇ જીવ મરે નહીં તે માટે ન હોય; અને અનંતાનુબંધીનો ઉદય તો સાસ્વાદન લગેજ હોય, તે માટે પણ અહીં ન હોય

હવે છેતાલીશ હોય. (ક્યાં હોય તે આગળની ગાથામાં કહે છે.) ॥૫૫॥

स-दुमीस-कम्म अजए, अविरइ कम्मुरल-मीस वि-कसाए;
मुत्तु गुणचत्त-देसे, छवीस साहारदु पमत्ते ॥५६॥

શબ્દાર્થ

સ=સહિત દુ-મીસ=બે મિશ્ર (ઔદારિક-વૈક્રિય) કમ્મ=કાર્મણયોગ અજએ=અવિરતિ ગુણઠાણે અવિરઈ=(ત્રસકાયનુ) અવિરતિપણુ કમ્મ=કાર્મણયોગ ઉરલમીસ=

ઔદારિક મિશ્ર **બી કસાએ**=બીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર), કષાય **મુત્તુ**=મૂકીને **ગુણચત્ત**=ઓગણચાલીશ **દેસે**=દેશવિરતિ ગુણઠાણે **છવીસ**=છવીસ **સાહારદુ**=આહારકદ્વિક સહિત **પમત્તે**=પ્રમત્ત ગુણઠાણે

ગાથાર્થ

બે મિશ્રયોગ (ઔદારિક-વૈક્રિય) અને કાર્મણ કાયયોગ સહિત (૪૬ બંધ હેતુ) અવિરતિ ગુણઠાણે હોય. ત્રસકાયની અવિરતિ, કાર્મણ કાયયોગ, ઔદારિક મિશ્ર અને બીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય મૂકીને ૩૯ બંધ હેતુ દેશવિરતિ ગુણઠાણે હોય. પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૬ બંધ હેતુ હોય; તે આહારકદ્વિક સહિત અને, ॥૫૬॥

વિશેષાર્થ—પૂર્વોક્ત ૪૩ હેતુને ૧ ઔદારિકમિશ્ર, ૨ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૩ કાર્મણ એ ત્રણ સહિત કરતાં અયત (અવિરતિ સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ) ગુણઠાણે ૪૬ હેતુ હોય; એ ત્રણ ગત્યંતરાલે હોય અને ગત્યંતરાલે પણ ચોથુ ગુણઠાણુ હોય તે માટે

તે મધ્યેથી ૧ ત્રસકાયની અવિરતિ, ૨ કાર્મણ, ૩ ઔદારિક-મિશ્ર અને અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કષાય એ સાત હેતુ ટાળીએ ત્યારે દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯ હેતુ હોય.

પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૬ બંધ હેતુ હોય, ત્યાં આહારકદ્વિકનો ઉદય હોય તે માટે તે બે સહિત કરીએ એટલે, ॥૫૬॥

अविरइ-इगार-तिकसाय, वज्ज-अपमत्ति-मीसदुग-रहिआ;
चउवीस अपुव्वे पुण, दुवीस अ-विउव्वि-आहारे ॥५७॥

શબ્દાર્થ

અવિરઈ=અવિરતિ ઈગાર=અગ્યાર તિકષાય= ત્રીજા (પ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય વજ્જ=રહિત અપમત્તિ=અપ્રમત્ત ગુણઠાણે **મીસદુગ**=મિશ્રદ્વિક (વૈક્રિયમિશ્ર-આહારક મિશ્ર) રહિઆ=રહિત ચઉવીસ=ચોવીશ અપુવ્વે=અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે પુણ=વળી **દુ-વીસ**=બાવીશ અ-વિઉવ્વિ-આહારે=વૈક્રિય અને આહારક વિના

ગાથાર્થ

અગ્યાર અવિરતિ તથા ત્રીજા (પ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય રહિત (૨૬ હેતુ) પ્રમત્તે હોય; અને અપ્રમત્ત ગુણઠાણે મિશ્રદ્વિક (વૈક્રિયમિશ્ર-

આહારકમિશ્ર) રહિત ચોવીશ બંધહેતુ હોય. અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વળી વૈક્રિય અને આહારક વિના ૨૨ બંધહેતુ હોય. ॥૫૭॥

વિશેષાર્થ—(દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯ હોય તેને આહારકદ્વિક સહિત કરીએ એટલે) ૪૧ હેતુ થાય, તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કષાય, એ ૫ંદર હેતુ ટાળીએ ત્યારે પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૬ હેતુ હોય

અપ્રમત્ત થકો વૈક્રિય–આહારકનો પ્રારંભ ન કરે માટે ૧ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૨ આહારકમિશ્ર એ બે હેતુને ટાળીને ૨૪ હેતુ હોય.

.અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વૈક્રિય અને આહારક પણ ન હોય તે માટે ૨૨ હેતુ હોય. ॥૫૭॥

अ- हास-सोल-बायरि, सुहुमे दस वेअ-संजलण-ति-विणा
खीणुवसंति अलोभा, सजोगी पुव्वुत्त सग जोगा ॥५८॥

શબ્દાર્થ

અછહાસ=હાસ્યાદિક ૭ વિના સોલ=સોલ બાયરિ=બાદર સંપરાયે સુહુમે=સૂક્ષ્મ સંપરાયે દસ=દશ વેઅ=વેદ ત્રણ સંજલણતિ=સંજવલન ત્રણ (ક્રોધ-માન-માયા) વિણા=વિના ખીણુવસંતિ=ક્ષીણ મોહ તથા ઉપશાન્ત મોહે અલોભા=લોભ વિના (નવ) સજોગી=સયોગી ગુણઠાણે પુવ્વુત્ત=પૂર્વોક્ત સગજોગા=સાત યોગ

ગાથાર્થ

હાસ્યષટ્ક વિના ઘોળ બંધહેતુ બાદરસંપરાયે હોય સૂક્ષ્મ-સંપરાયે ત્રણ વેદ અને સંજ્વલનત્રિક (ક્રોધ-માન-માયા) વિના દશ બંધહેતુ હોય. ઉપશાન્ત મોહ ગુણઠાણે તથા ક્ષીણ મોહ ગુણઠાણે લોભ વિના નવ બંધ-હેતુ હોય. સયોગી ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત સાત યોગ હોય. ॥૫૮॥

વિશેષાર્થ—પૂર્વોક્ત ૨૨ હેતુમાંથી હાસ્યાદિ ૭ વર્જીને ૧૬ અનિવૃત્તિ-બાદર ગુણઠાણે હોય.

તે માંહેથી ત્રણવેદ અને સંજ્વલનત્રિક (ક્રોધ–માન–માયા) એ ૬ હેતુ ટાળીને સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણે ૧૦ હેતુ હોય.

તે માંહેથી સંજ્વલન લોભ ટાળીને ઉપશાન્તમોહ તથા ક્ષીણમોહ એ બે ગુણઠાણે ૯ હેતુ હોય

સયોગી ગુણઠાણે પહેલું તથા છેલ્લું મન, પહેલું તથા છેલ્લું વચન, ઔદારિક કાયયોગ, ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ અને કાર્મણ કાયયોગ એ સાત હેતુ હોય.

ઈહાં ચોદ ગુણઠાણે ઉત્તર બંધ હેતુ કહ્યા, તે સર્વજીવ આશ્રયીને સમુચ્ચયપદે કહ્યા,

પણ એકેક જીવ આશ્રયીને વિવક્ષીએ ત્યારે તેના ૪૭૧૩૦૧૦ ભાંગા થાય,

ત્યા પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ૩૪૭૭૬૦૦ ભાંગા થાય

તે આ પ્રમાણે–

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આહારકદ્વિક વિના ૫૫ હેતુ સમુચ્ચયપદે કહ્યા પણ એક જીવને તો જઘન્યથી ૧૦, મધ્યમથી ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪. ૧૫, ૧૬, ૧૭ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૮ હેતુ; એમ નવ વિકલ્પ હોય,

ત્યાં પાંચ મિથ્યાત્વમાંથી એક જીવને એક સમયે એકજ મિથ્યાત્વ હોય,

પાંચ ઇંદ્રિય મધ્યે એક ઇંદ્રિયનો વિષય હોય અને મનની અવિરતિ તો યોગ મધ્યેજ ગણી છે માટે અહીંઆ ગણવી નહી.

તથા છકાય મધ્યે કોઇક જીવ કોઈ વારે એક કાયનો વધ કરે એટલે પૃથ્વીનોજ વધ કરે અથવા અપનોજ વધ કરે, એવં છ કાયના ૬ ભાગા થાય.

કોઇક જીવ બે કાયનો વધ કરે તેના દ્વિકસંયોગી ૧૫ ભાગા થાય, કોઈક જીવ ત્રણ કાયનો વધ કરે, તેના ત્રિકસંયોગી ૨૦ ભાગા થાય એમ ચતુઃસંયોગી ૧૫ ભાંગા.

પંચસંયોગી ૬ ભાંગા,

અને ષટ્સયોગી એક ભાંગો થાય.

જયાં જેટલી કાયનો વધ વિવક્ષીએ ત્યાં તેટલા ભાંગા સાથે પાંચ મિથ્યાત્વે ગુણીએ,

તેને પાંચ ઇંદ્રિયે ગુણીએ,

તેને બે યુગલ સાથે ગુણીએ,

તેને ત્રણ વેદે ગુણીએ,

તેને ચાર કષાયે ગુણીએ,

તેને વળી યોગ સાથે ગુણીએ,

એટલે જ્યાં જેટલા મિથ્યાત્વ વગેરે હોય તેટલા સાથે અનુક્રમે ગુણીએ ત્યારે ત્યાં તેટલા ભાંગા થાય.

એ ભાંગા ઉપજાવવાની વિધિ.—

મિથ્યાત્વે બંધ હેતુ ભાંગા.

હવે :—

પ્રથમ મિથ્યાત્વે જઘન્યપદે ૧ એક કાયનો વધ, ૨ એક મિથ્યાત્વ, ૩ એક ઇંદ્રિય, ૪–૫ એક યુગલ, ૬ એક વેદ, ૭–૯ ત્રણ કષાય, તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વી પડતો મિથ્યાત્વે આવે ત્યારે બંધાવલિકા અથવા સંક્રમાવલિકા લગે અનંતાનુબંધી ઉદયે ન હોય ત્યારે કષાયના ત્રણજ ભેદ હોય અને અનંતાનુબંધીના ઉદય વિના મિથ્યાત્વી મરે નહિં તેથી અપર્યાપ્તાવસ્થાભાવી ૧ કાર્મણ, ૨ ઓદારિકમિશ્ર, ૩ વૈક્રિયમિશ્ર, એ ત્રણ યોગ પણ ન હોય, ત્યારે ૧૦ યોગ માંહેલો એક યોગ એ ૧૦ હેતુ હોય, માટે એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ મિથ્યાત્વ સાથે ગુણતાં ૩૦ થયા. તેને પાંચ ઇંદ્રિય સાથે ગુણતાં ૧૫૦ થયા. તેને ૨ યુગલ સાથે ગુણતાં ૩૦૦ થયા તેને ત્રણ વેદ સાથે ગુણતાં ૯૦૦ થયાં તેને ૪ કષાય સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦ થયા. તેને દશ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦૦ થયા એ દશ હેતુના ભાંગા થયા.

હવે એ દશ માંહે ભય મેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય, ત્યાં પણ એમજ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અથવા કુચ્છા (જુગુપ્સા) મેળવીએ તો પણ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા બે કાયનો વધ વિવક્ષીયએ તોપણ ૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં કાયભાંગા ૧૫ સાથે પૂર્વોક્ત રીતિએ ગણીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા અનંતાનુબંધીનો ઉદય હોય ત્યારે ૪ કષાયે ૧૧ હેતુ હોય, ત્યાં યોગ ૧૩ છે તેથી ત્યાં [1]ભાંગા ૪૬૮૦૦ થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પ ભેળા કરીએ ત્યારે ૨૦૮૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવેઃ—

પુર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય અને કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા ભય અને બે કાય લેખવીએ ત્યારે બે કાયના ૧૫ ભાંગા સાથે ગુણતાં ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને બે કાય સાથે ૯૦૦૦૦ થાય. ત્રણે કાય લેખવીએ ત્યારે ૨૦ ભાંગા સાથે ગુણતાં ૧૨૦૦૦૦ થાય અનંતાનુબંધીનો ઉદય હોય ત્યારે અનંતાનુબંધી અને ભય મેળવીયે ત્યાં યોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય અનતાનુબંધી અને કુચ્છા મેળવતાં ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. તથા અનંતાનુબંધી અને બે કાય લેખવતાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ બાર હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૫૪૬૬૦૦ ભાંગા થયા.

હવે—

પુર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય તથા કુચ્છા મેળવીએ અને *બે કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૩ હેતુ થાય, ત્યાં ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ત્રણ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ત્રણ કાયે પણ ૧૨૧૦૦૦ ભાંગા થાય. ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય તથા અનંતાનુબંધીને ઉદયે ભય, કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે

---

[1] ચાર કષાય સુધી ગુણતાં પુર્વોક્ત રીતે ૩૬૦૦ ભાંગા થયા, તેને તેર યોગ સાથે ગુણતાં ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય

*એક કાય પ્રથમના દશ હેતુમાં ગણાયેલ છે તેથી બે કાય ગણવી જેથી ફક્ત એક હેતુ વધ્યો એમ બધે સમજવું

યોગ ૧૩ હોય, તેથી ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનતાનુબંધી ભય અને બે કાય લેખવતાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય: તેમજ અનંતાનુબંધી કુચ્છા અને બે કાય ભેળવતા ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય: અનતાનુબંધી અને ત્રણકાય લઈએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય

એ ૧૩ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૫૬૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવે —

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્રણ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થાય ત્યાં ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા થાય ભય. ભેળવીને ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય કુચ્છા ભેળવીને ચાર કાય લેખવીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય. પાંચ કાય ગણીયે ત્યારે ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબધીને ઉદયે ભય કુચ્છા અને બે કાય ગણીયે ત્યારે યોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય, અનતાનુબંધી ભય અને ત્રણ કાય ગણતાં ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી કુચ્છા અને ત્રણ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનતાનુબંધી અને ચાર કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ચૌદ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૮૨૦૦૦ ભાંગા થાય.

હવે —

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ અને ૪ કાય ગણીએ એટલે ૧૬ હેતુ હોય. ત્યાં ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને ૫ કાયનાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને પાંચ કાયના ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અને ૭ કાગ ભેળવીયે ત્યારે ૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધીને ઉદયે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનતાનુબધી ભય અને અને કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્રણ કાય ગણીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનતાનુબધી તથા ભય ભેળવીએ અને ૪ કાય ગણીયે ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાગા થાય. અનતાનુબધી, કુચ્છા અને ૪ કાય ભેળવીયે ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાગા થાય અનંતાનુબધી અને ૫ કાય ગણીયે ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય

એ ૧૫ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૬૦૪૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવેઃ—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય કુચ્છા અને ૫ કાય ભેળવીએ એટલે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાગા થાય ભય અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધીને ઉદયે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનંતાનુબંધી, ભય, કુચ્છા અને ૪ કાય ગણીએ ત્યાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, ભય અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૫ કાય ભેળવીયે ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, અને ૬ કાય ભેળવીએ, ત્યાંરે ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એ સોળ હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૨૬૬૪૦૦ ભાંગા થાય.

હવેઃ—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને છ કાય લઇએ ત્યારે ૧૭ હેતુ હોય ત્યાં ૬૦૦૦ ભાંગા થાય, અનંતાનુબંધીને ઉદયે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી, ભય અને કાય ૬ હોય, ત્યાં ૭૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૬ કાય હોય ત્યારે ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૭ હેતુના ચાર વિકલ્પે થઇને ૬૮૪૦૦ ભાંગા થાય

હવેઃ—

૬ કાય ૧ મિથ્યાત્વ ૧ ઇંદ્રિય ૪ કષાય ૨ યુગલ (હાસ્યાદી.) ૧ વેદ, ૧ યોગ. ભય અને કુચ્છા, એ ૧૮ હેતુના ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એવં મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ૧૦ થી ૧૮ હેતુના ૯ વિકલ્પે થઇને ૩૪૭૭૬૦૦ ભાંગા થાય

હવેઃ—

બીજા સાસ્વાદન ગુણઠાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા ઉપજે,

તે આ પ્રમાણે—

પાંચ મિથ્યાત્વ ટાળતાં સાસ્વાદન ગુણઠાણે સર્વ જીવ આશ્રયીને ૫૦ હેતુ કહ્યા પણ એક જીવને તો જઘન્ય ૧૦ મધ્યમ ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬ અને ઉત્કૃષ્ઠા ૧૭ હેતુ એક સમયે હોય.

એ આઠ વિકલ્પ હોય

અનંતાનુબંધીનો ઉદય અવશ્ય હોય, મિથ્યાત્વ પાંચે ન હોય,

જઘન્યપદે કાય ૧ નો વધ, ઈંદ્રિય ૧, કષાય ૪, હાસ્યાદિયુગલ ૨, વેદ ૧ અને યોગ ૧૩ માંહેલો એક, એ દશ હેતુ હોય,

એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ ઈંદ્રિય સાથે ગુણતાં ૩૦ થાય તેને ચાર કષાય સાથે ગુણતાં ૧૨૦ થાય તેને બે યુગલ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૭૨૦ થાય, તેને ૧૩ યોગ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૯૩૬૦ થાય; સાસ્વાદનમાં નપુંસકવેદે વૈક્રિય-મિશ્ર યોગ ન હોય કેમકે સાસ્વાદની નારકીમાં ન ઉપજે, તે માટે ૯૩૬૦ માંથી ૨૪૦ ભાંગા ઓછા કરીએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા ૧૦ હેતુના થાય,

તે ૧૦ હેતુ માંહે ભય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં પણ ૯૧૨૦ ભાંગા થાય એમ દશ હેતુમાં કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે પણ ૧૧ હેતુના ૯૧૨૦ ભાંગા થાય તથા કાય ૨ લઇએ ત્યારે ત્યાં ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય. એમ ૧૧ હેતુના ત્રણ વિકલ્પે ૪૧૦૪૦ ભાંગા થયા.

હવેઃ—

પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય. ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૨ લઇએ ત્યારે ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય કુચ્છા અને કાય ૨ લઇએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાંગા થાય ફક્ત ૩ કાય લેતા ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૨ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૮૫૧૨૦ ભાંગા થયા,

હવે:—

૭ કાય, ૧ ઈંદ્રિય, ૪ કષાય, ૨ યુગલ; ૧ વેદ, ૧ ભય, ૧ કુચ્છા ૧ યોગ એ ૧૭ હેતુના ૧૫૨૦ ભાંગા થાય.

એ પ્રકારે સાસ્વાદન ગુણઠાણે આઠ વિકલ્પે થઇને ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા થયા.

હવે:-

મિશ્ર ગુણઠાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાંગા થાય.

તે આ પ્રમાણે—

મિશ્રે ૪૩ હેતુ કહ્યા તે ૪ અનતાનુબંધી ૧, ઔદારિક મિશ્ર ૧, વૈક્રિયમિશ્ર અને કાર્મણ એ ૭ હેતુ સાસ્વાદન કરતાં ઓછા હોય એટલે ૪૩ હેતુ હોય

એક જીવનને તો જઘન્યથી ૯, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૬ હેતુ હોય,

ત્યાં જઘનથી ૧ કાય· ૧ ઈંદ્રિય. ૩ કષાયઃ ૨ હાસ્યાદિઃ ૧ વેદ અને યોગ ૧૦ માંહેલો .૧ એ નવ હેતુ હોય એક કાયના ભાગા ૬ તેને પાચ ઈંદ્રિય સાથે ગુણતા ૩૦ થાય તેને ૪ કષાય સાથે ગુણતા ૧૨૦ થાય, તેને બે યુગલ સાથે ગુણતા ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતો ૭૨૦ થાય તેને ૧૦ યોગ સાથે ગુણતાં ૭૨૦૦ ભાંગા ૯ હેતુના થાય

ને નવમા ભય ભેળવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા થાય, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા થાય, અને ૨ કાય લઈયે ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાગા થાય

એ દશ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૩૨૪૦૦ ભાંગા થાય

પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય [illegible] ા થાય. ભય અને કાય બે લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦

ભાંગા થાય, કુચ્છા અને કાય એ લઈએ ત્યારે પણ ૧૮૦૦૦ થાય. ત્રણ કાયજ લઇએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થાય.

હવેઃ—

પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૨ હેતુના ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ૩ કાય લઇએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૨ હેતુના ચાર વિકલ્પે ૮૪૦૦૦ ભાંગા થયા.

હવેઃ—પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૩ લઇએ ત્યારે ૧૩ હેતુના ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૪ લઇએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા; કુચ્છા અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા; પાંચ કાયજ લઇએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા;

એ ૧૩ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થયા.

હવેઃ—પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ ભેળવીએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ૫ કાય લઇએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા, કુચ્છા અને ૫ કાય લઇએ ત્યારે પણ ૭૨૦૦ ભાંગા, છ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા;

એ ૪ વિકલ્પે ૧૪ હેતુના ૩૩૬૦૦ ભાંગા થયા.

હવેઃ—પુર્વોક્ત ૯ માંહે ભય કુચ્છા અને પાંચ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુના ૭૨૦૦ ભાંગા થાય ભય અને છ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા. કુચ્છા અને ૬ કાય લઇએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા.

એ ૧૫ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૯૬૦૦ ભાંગા થાય.

૬ કાય, ૧ ઇંદ્રિય. ૩ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા; એ પ્રકારે ૧૬ હેતુના ૧૨૦૦ ભાંગા થાય.

એ આઠ વિકલ્પે થઈને મિશ્ર ગુણઠાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાંગા થયા.

હવે—

ચોથે અવિરતિ ગુણઠાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે–
અવિરતિ ગુણઠાણે યોગ તેર હોય તેથી ૪૬ હેતુ હોય

એક જીવને જઘન્ય ૯, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫ અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૬ હેતુ હોય,

ત્યાં જઘન્યથી ૧ કાય, ૧ ઈંદ્રિય, ૩ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને ૧ યોગ, એ નવ હેતુ હોય.

અહીંયા સર્વત્ર ભાંગા સાસ્વાદનની પેરેજ કહેવા.

સાસ્વાદને જેમ નપુંસક વેદે વૈક્રિયમિશ્ર ન હોય, તેમ અહીંઆં અવિરતિ નપુંસક વેદીને આદારિકમિશ્ર યોગ ન હોય; સમ્યગદષ્ટિ જીવ નપુંસક નર તિર્યંચમાં ન જાય તે માટે

અહીંઆ કોઈ કહે છે જે સ્રીવેદીને પ્રાયે અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ ચોથું ગુણઠાણું ન હોય તે માટે સ્રીવેદીને ચોથે ગુણઠાણે ૧ ઔદારિકમિશ્ર, ૨ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૩ કાર્મ્મણ એ ત્રણ યોગ ન હોય; ત્યારે તેના ભાંગા પણ ઓછા થાય નવ હેતુના ૮૪૦૦, દશ હેતુના ૩૭૮૦૦, અગ્યાર હેતુના ૭૮૪૦૦, બાર હેતુના ૯૮૦૦૦, તેર હેતુના ૭૮૪૦૦, ચૌદ હેતુના ૩૯૨૦૦, પન્નર હેતુના ૧૧૨૦૦ અને સોળ હેતુના ૧૪૦૦ ભાંગા થાય.

એ સર્વ મળીને ૩૫૨૮૦૦ ભાંગા થાય.

પણ એ મત બહુસમ્મત નથી,

જે માટે બ્રાહ્મી, સુંદરી, શ્રીમલ્લિનાથ, રાજીમતી પ્રમુખ અનુત્તર વિમાનથી અહીંઆ સ્રી વેદે અવતર્યા તેને અપર્યાપ્તાપણે ચોથુ ગુણઠાણું કેમ નહિ હોય? તે માટે એ વિચારવા યોગ્ય છે તત્ત્વ તો બહુશ્રુત જાણે

હવે —

હવે દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૧૬૩૬૮૦ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે—

અવિરતિ ગુણઠાણે ૪૬ હેતુ હતા તે માંહેથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીય કષાય, ૧ ત્રસકાયની અવિરતિ, ઔદારિકમિશ્ર અને કાર્મણ; એ ૭ હેતુ ટાળતાં શેષ ૩૯ હેતુ દેશવિરતિ ગુણઠાણે હોય.

ત્રસથી વિરમ્યા માટે એક કાયના ૫ ભાંગા, ૧૦ દ્વિસંયોગી, ૧૦ ત્રિસંયોગી, ૫ ચતુઃસંયોગી અને ૧ પંચસંયોગી એ પ્રકારે ભાંગા જાણવા.

અહીંયા એક જીવ આશ્રયી જઘન્યથી ૮, મધ્યમ ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૪ હેતુ હોય; એમ સાત વિકલ્પ છે.

ત્યાં જઘન્યથી ૧; કાય, ૧ ઇંદ્રિય. ૨ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને યોગ ૧૧ માંહેલો ૧ એ આઠ હેતુ હોય. ત્યાં ૧ કાયના ભાંગા ૫ તેને પાંચ ઇંદ્રિય સાથે ગુણતાં ૨૫ થાય, તેને ૪ કષાયે ગુણતાં ૧૦૦ થાય, તેને બે યુગલ સાથે ગુણતાં ૨૦૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતાં ૬૦૦ થાય, તેને ૧૧ યોગ સાથે ગુણતાં ૬૬૦૦ ભાંગા આઠ હેતુના થાય.

તે આઠ હેતુમાં ભય મેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા થાય

એ નવ હેતુના ૨ વિકલ્પે થઇને ૨૬૪૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્ત આઠ હેતુમાંહે ભય અને કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, ભય અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા, કુચ્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા અને ૩ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા થાય.

લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગાં અને ચાર કાયજ લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે થઇને ૪૬૨૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોકત ૮ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા, ભય અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, કુચ્છા અને ૪ કાય લઇએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા અને પાંચ કાયજ લઇએ ત્યારે ૧૩૨૦ ભાંગા થાય

એ બાર હેતુના ૪ વિકલ્પે થઇને ૨૭૭૨૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોકત ૮ માંહે ભય કુચ્છા અને ચાર કાય લઈયે ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, ભય અને પાંચ કાય લઇએ ત્યારે ૧૩૨૦ અને કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦ ભાંગા થાય

એ તેર હેતુના ૩ વિકલ્પે થઈને ૯૨૪૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોકત ૮ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થયા તેના ૧૩૨૦ ભાંગા થાય.

એ પ્રકારે પાંચમે ગુણઠાણે સાત વિકલ્પે થઇને ૧૬૩૬૮૦ ભાંગા થયા.

હવેઃ—

છઠ્ઠે પ્રમત્તગુણઠાણે ૧૧૮૪ ભાંગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે-

અહીંયા પાંચમા ગુણઠાણે ૩૯ હેતુ છે તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને ૪ પ્રત્યાખ્યાનીય કષાય એ ૧૫ ટાળીએ અને આહારકદ્વિકનો ઉદય થયો તેને સહિત કરીએ એટલે ૨૬ હેતુ હોય

એક જીવને ૫, ૬, ૭ હેતુ હોય

જઘન્યથી ૧ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, એવ ૫ હેતુ હોય કષાય ૪ ને યુગલ બે સાથે ગુણતાં ૮, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતાં ૨૪, તેને યોગ ૧૩ સાથે ગુણતાં ૩૧૨ થાય; પણ સ્ત્રીવેદીને આહારકદ્વિક ન હોય તેથી તેના ૧૬ ઓછા કરીએ ત્યારે પાંચ હેતુના ૨૯૬ ભાગા થાય

ભય મેળવીએ ત્યારે ૨૯૬, કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે ૨૯૬;
એ ૭ હેતુના બે વિકલ્પે ૫૯૨ ભાંગા થાય.
ભય અને કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે સાત હેતુના ૨૯૬ ભાંગા થાય.
એમ ત્રણ વિકલ્પે થઇને ૧૧૮૪ ભાંગા પ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય.
હવે :-

સાતમે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૦૨૪ ભાંગા હોય, તે આ પ્રમાણે-

અહીંઆ અવિરતિ એકે ન હોય. ઔદારિકમિશ્ર, વૈક્રિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર, અને કાર્મણ એ ચાર પણ ન હોય, તેથી યોગ ૧૧, સંજ્વલનના કષાય ૪ અને નવ નોકષાય એ ૨૪ હેતુ હોય.

એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ હોય.

તેના ભાંગા પ્રમત્તની પેરે ગણવા. પણ સ્ત્રીવેદીને આહારક વિના ૧૦ યોગ હેતુ હોય, તેથી એક યોગના ૧૬૦ ભાંગા ઓછા કરીએ ત્યારે ત્રણ વિકલ્પે ૧૦૨૪ ભાંગા અપ્રમત્ત ગુણઠાણે થાય.

હવે :-

અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે ૮૬૪ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે-

પૂર્વોક્ત સાતમે ગુણઠાણે ૨૪ હેતુ કહ્યા તેમાંથી આહારક કાયયોગ તથા વૈક્રિયકાયયોગ ટાળતાં ૨૨ હેતુ હોય.

એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ થાય.

૧ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ યોગ, ૧ વેદ, એ પાંચ હેતુ હોય; ત્યાં ૪ કષાયને બે યુગલ સાથે ગુણતાં ૮, તેને ૯ યોગ સાથે ગુણતાં ૭૨, તેને ત્રણવેદ સાથે ગુણતાં ૨૧૬ ભાંગા થાય.

ભય મેળવીએ ત્યારે ૨૧૬, કુચ્છા મેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ અને
ભય કુચ્છા બે મેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ ભાંગા થાય.
એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૮૬૪ ભાંગા થયા.
હવે: -

અનિવૃત્તિબાદર ગુણઠાણે ૧૪૪ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે- પૂર્વોક્ત આઠમે ગુણઠાણે ૨૨ હેતુ કહ્યા છે તે માંહેથી હાસ્ય ષટ્ક ટાળીએ ત્યારે (૧૬) સોળ હેતુ હોય.

એક જીવને ૨, ૩, હેતુ હોય. ૪ કષાયને ૯ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૬ ભાંગા થાય અને વેદોદય હોય ત્યારે ત્રણ વેદે ગુણતાં ૧૦૮ ભાંગા થયા બંને મળીને ૧૪૪ ભાંગા થયા.

સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે ૯ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે—

નવમે ગુણઠાણે ૧૬ હેતુ રહ્યા છે, તેમાંથી ત્રણ વેદ અને સંજ્વલન ત્રિક બાદ જતાં લોભ અને ૯ યોગ બાકી રહે, તેથી ૯ યોગને ૧ કષાયે ગુણતાં ૯ ભાંગા થાય.

ઉપશાન્ત મોહ ગુણઠાણે ૪ મનના, ૪ વચનના અને ઔદારિક કાય યોગ, એ ૯ યોગ જ હોય

એક જીવને એક જ યોગ હોય તેથી ભાંગા ૯ હોય.

બારમે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે પણ પૂર્વોક્ત ૯ ભાગા હોય

સયોગી ગુણઠાણે પહેલુ છેલ્લુ મન તથા વચન એ ૪, ઔદારિકદ્વિક અને ૧ કાર્મણ કાય યોગ એ ૭ યોગ હોય, તેના ભાંગા ૭ જાણવા.

અયોગી ગુણઠાણે હેતુ ન હોય.

એ સર્વ મળીને ચૌદ ગુણઠાણે ૪૭૧૩૦૧૦ ભાંગા થયા. આ પ્રમાણે કર્મબંધના મૂળહેતુ તથા ઉત્તર હેતુ અને ઉત્તર હેતુના ભાંગા કહ્યા. ॥ ૫૮ ॥

ગુણઠાણે ઉત્તર બંધહેતુના એક જીવ આશ્રયી વિકલ્પના ભાંગાનું યંત્ર.

ગુણસ્થાને	મૂલહેતુ	મધ્ય હેતુના વિકલ્પ	બંધહેતુના સ્થાનક	સર્વવિકલ્પ * ના ભાગા	જે જે બંધહેતુનાં			
					૮ હે૦	૯ હેતુના	૧૦ હેતુના	૧૧હેતુના
મિથ્યાત્વે	૫૫	૯	૧૦–૧૧ ૧૨–૧૩ ૧૪–૧૫ ૧૬–૧૭ ૧૮	૩૪૭૭૬૦૦	૦	૦	૩૬૦૦૦	૨૦૮૮૦૦
સાસ્વાદને	૫૦	૮	૧૦–૧૧ ૧૨–૧૩ ૧૪–૧૫ ૧૬–૧૭	૩૮૩૦૪૦	૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦
મિશ્રે	૪૩	૮	૯–૧૦ ૧૧–૧૨ ૧૩–૧૪ ૧૫–૧૬	૩૦૨૪૦૦	૦	૭૨૦૦	૩૨૪૦૦	૬૭૨૦૦
અવિરતે	૪૬	૮	૯–૧૦ ૧૧–૧૨ ૧૩–૧૪ ૧૫–૧૬	૩૮૩૦૪૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦	૮૫૧૨૦
				×૩૫૨૮૦૦	૦	૮૪૦૦	૩૭૮૦૦	૭૮૪૦૦
દેશવિરતે	૩૯	૭	૮—૯ ૧૦–૧૧ ૧૨–૧૩ ૧૪	૧૬૩૬૮૦	૪૦૦	૨૬૪૦૦	૪૬૨૦૦	૪૬૨૦૦

*સર્વ વિકલ્પના બધા ગુણસ્થાને મળીને કુલ ૪૭૧૩૦૧૦ ભાગા થાય છે

× આ ભાગા મતાતરના જણાવેલ છે

સ્થાનકે જેટલા ભાંગા છે તેની સંખ્યા						
૧૨ હેતુના	૧૩ હેતુના	૧૪ હેતુના	૧૫ હેતુના	૧૬ હેતુના	૧૭ હેતુના	૧૮ હેતુના
૫૪૬૬૦૦	૮૫૬૮૦૦	૮૮૨૦૦૦	૬૦૪૮૦૦	૨૬૬૪૦૦	૬૮૪૦૦	૭૮૦૦
૮૫૧૨૦	૧૦૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૨૦	૦
૮૪૦૦૦	૬૭૨૦૦	૩૩૬૦૦	૯૬૦૦	૧૨૦૦	૦	૦
૧૦૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૨૦	૦	૦
૯૮૦૦૦	૭૮૪૦૦	૩૯૨૦૦	૧૧૨૦૦	૧૪૦૦	૦	૦
૨૭૭૨૦	૯૨૪૦	૧૩૨૦	૦	૦	૦	૦

પૃષ્ઠ ૨૮૬—૨૮૭ના કોષ્ટકનું અનુસંધાન.

ગુણસ્થાને	ઓઘહેતુ	વિકલ્પ	સ્થાનક	સર્વવિકલ્પના ભાગા	૨ હેતુ	૩ હેતુ	૫ હેતુ	૬ હેતુ	૭ હેતુ
પ્રમત્તે	૨૬	૩	૫—૬—૭	૧૧૮૪	૦	૦	૨૯૬	૫૯૨	૨૯૬
અપ્રમત્તે	૨૪	૩	૫—૬—૭	૧૦૨૪	૦	૦	૨૫૬	૫૧૨	૨૫૬
અપૂર્વકરણે	૨૨	૩	૫—૬—૭	૮૬૪	૦	૦	૨૧૬	૪૩૨	૨૧૬
અનિવૃત્તિ	૧૬	૨	૨—૩	૧૪૪	૩૬	૧૦૮	૦	૦	૦
સૂક્ષ્મસંપરાગે	૧૦	૧	૨	૯	૦	૦	૦	૦	૦
ઉપશાંતમોહે	૯	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૦	૦
ક્ષીણમોહે	૯	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૦	૦
સયોગી	૭	૧	૧	૭	૦	૦	૦	૦	૦

ગુણઠાણાને વિષે મુળ પ્રકૃતિ બંધ

अपमत्तंता सत्तठ, मीस-अपुव्व-बायरा सत्त,
बंधइ छ-स्सुहुमो एगमुवरिमा बंधगाजोगी ॥ ५९ ॥

શબ્દાર્થ:—

અપમત્તંત=અપ્રમત્ત ગુણઠાણા પર્યંત સત્તટ્ઠ=સાત, આઠકર્મ મીસ=મિશ્રગુણઠાણાવાળા અપુવ્વ=અપૂર્વકરણ ગુણઠાણાવાળા બાયરા=બાદર સંપરાય ગુણઠાણાવાળા સત્ત=સાતકર્મ બંધઇ=બાંધે છે છ=છકર્મ સ્સુહુમ=સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણાવાળા એગ=એક કર્મ ઉવરિમ=ઉપરના (૧૧-૧૨-૧૩) ગુણઠાણાવાળા અબંધગા=અબંધક અજોગી=અયોગી ગુણઠાણાવાળા

ગાથાર્થ -

અપ્રમત્ત ગુણઠાણા પર્યંત સાત કે આઠ કર્મ બાંધે છે; મિશ્ર, અપૂર્વકરણ અને બાદર સંપરાય ગુણઠાણાવાળા સાત કર્મ બાંધે છે; ઉપરના (૧૧-૧૨-૧૩) ગુણઠાણાવાળા એક કર્મ બાંધે છે અને અયોગી ગુણઠાણાવાળા અબંધક છે. ॥ ૫૯॥

વિશેષાર્થ —

મિથ્યાત્વથી માંડીને અપ્રમત્તલગે સાત અથવા આઠ કર્મ બાંધે; આયુબંધકાળે આઠ અન્યથા સાત કર્મ સદા સર્વ જીવ બાંધે

મિશ્ર, અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિબાદર એ ૩ ગુણઠાણે સાત કર્મ બાંધે, અહીંઆ ત્રણ ગુણઠાણે આયુષ્ય ન બંધાય તે માટે. સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણે મોહનીય અને આયુ એ બે વર્જીને ૬ કર્મ બાંધે.

ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગી એ ત્રણ ગુણઠાણાવાળા જીવ એક સાતા વેદનીયજ બાંધે.

અયોગી ગુણઠાણે અબંધક હોવાથી કોઇ જીવ કર્મ ન બાંધે ॥ ૫૯ ॥

ગુણઠાણે ઉદય અને સત્તા

आ-सुहुमं संतुदए, अट्ठवि मोह-विणु सत्त खीणंमि;
चउ चरिम-दुगे अट्ठ उ, संते उवसंति स-तुदए ॥ ६० ॥

શબ્દાર્થ:-

આ-સુહુમં=સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણા લગે સતુદએ=સત્તા તથા ઉદયમાં અટ્ઠવિ= આઠે કર્મપ્રકૃતિ મોહ-વિણુ=મોહનીય વિના સત્ત=સાતકર્મપ્રકૃતિ ખીણ મિ=ક્ષીણમોહે ચઉ=ચાર કર્મ પ્રકૃતિ ચરિમ-દુગે=છેલ્લા બે ગુણઠાણે અટ્ઠ=આઠ ઉ=વળી સંતે=સત્તામાં ઉવસંતિ=ઉપશાંત મોહે સત્તુદએ=સાતપ્રકૃતિ ઉદયે (હોય)

ગાથાર્થ·

સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણા સુધી સત્તા અને ઉદયને વિષે આઠે કર્મપ્રકૃતિ । હોય; મોહનીય કર્મ વિના સાત કર્મ પ્રકૃતિ ક્ષીણમોહ ગુ સ્થાને સત્તા અને ઉદયમાં હોય; છેલ્લા બે ગુણઠાણે ચાર કર્મ પ્રકૃતિ સત્તા અને ઉદયમાં હોય અને ઉપશાન્તમોહ ગુણઠાણે વળી આઠ કર્મપ્રકૃતિ સત્તામાં અને સાત પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય ॥ ૬૦ ॥

વિશેષાર્થ:-

મિથ્યાત્વથી માંડીને સૂક્ષ્મસંપરાય લગે આઠ કર્મ પ્રકૃતિ ઉદયે અને સત્તાએ હોય

બારમે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે મોહનીય વર્જીને સાત કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય.

સયોગી અને અયોગી એ બે ગુણઠાણે ૪ કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય.

અગ્યારમે ઉપશાન્તમોહ ગુણઠાણે આઠકર્મ સત્તાએ અને મોહનીય વર્જીને સાત કર્મ ઉદયે હોય ॥ ૬૦ ॥

ગુણઠાણે મૂળપ્રકૃતિની ઉદીરણા

उइरंति पमत्तंता, सगट्ठ मीसट्ठ वेअ-आउ विणा;
छग अपमत्ताइ तओ, छ-पंच सुहुमो पणुवसंतो.॥६१॥

શબ્દાર્થ --

ઉઈરંતિ=ઉદીરણા કરે છે પમત્તતા=પ્રમત્તગુણઠાણા સુધીના સગટ્ઠ=સાત અથવા આઠ મીસ=મિશ્રદૃષ્ટિ અટ્ઠ=આઠ વેઅ=વેદનીયકર્મ આઉ=આયુકર્મ વિણા=વિના છગ= છકર્મને અપત્તાઈ=અપ્રમત્તાદિ ત્રણ ગુણઠાણાવાળા તઓ=ને પછી છ-પંચ=છ અથવા પાંચકર્મને સુહુમો=સૂક્ષ્મ સંપરાય વાળો પણ=પાંચ ઉવસંતો=ઉપશાન્તમોહ વાળો

ગાથાર્થ -

પ્રમત્ત ગુણઠાણા સુધીના જીવો સાત અથવા આઠ કર્મની, મિશ્રદ્રષ્ટિ ગુણઠાણાવાળા આઠ કર્મની, અપ્રમત્તાદિ ત્રણ ગુણઠાણાવાળા વેદનીય અને આયુ વિના છ કર્મની, તે પછી સૂક્ષ્મ સંપરાયવાળા છ અથવા પાંચ કર્મની અને ઉપશાન્ત મોહવાળા પાંચ કર્મની ઉદીરણા કરે છે. ॥ ૬૧ ॥

વિશેષાર્થ:--

મિથ્યાત્વથી માંડીને પ્રમત્ત ગુણઠાણા લગે સાત કે આઠ કર્મ ઉદીરે, આયુની છેલ્લી આવલિકાએ આયુની ઉદીરણા ન હોય તેથી સાત ઉદીરે અન્યથા સદાય આઠ ઉદીરે.

મિશ્રે મરે નહી તેથી ત્યાં આઠ ઉદીરે

વેદનીય અને આયુ એ બે વર્જીને અપ્રમત્તાદિ ત્રણ એટલે ૭, ૮, ૯, ગુણઠાણે ૬ કર્મ ઉદીરે.

સૂક્ષ્મ સંપરાયે છ કે પાંચ ઉદીરે, આવલિકા કરતાં વધારે હોય ત્યાં લગે ૬ ઉદીરે અને આવલિકા એક શેષ રહે ત્યારે મોહનીયની ઉદીરણા મટે ત્યારે ૫ ઉદીરે

ઉપશાન્તમોહે વેદનીય, મોહનીય અને આયુ ટાળીને શેષ ૫ કર્મ ઉદીરે. ॥ ૬૧ ॥

ગુણઠાણે અલ્પ બહુત્વ

पण-दो-खीण दु-जोगी, णुदीरगु-अजोगी थोव-उवसंता;
संख-गुण खीण सुहुमा-निअट्टि अपुव्व सम अहिआ ॥६२॥

શબ્દાર્થ:-

પણ-દો=પાંચ તથા બે ખીણ=ક્ષીણમોહ વાળો દુ=બે કર્મને જોગી=સંયોગી અણુદીરગુ=અનુદીરક અયોગી=અયોગી કેવળી થોવ=થોડા ઉવસંતા=ઉપશાંતમોહવાળા સંખગુણ=સંખ્યાત ગુણા ખીણ=ક્ષીણમોહવાળા સુહુમ=સૂક્ષ્મ સંપરાયવાળા અનિઅટ્ટિ=અનિવૃત્તિબાદરવાળા અપુવ્વ=અપુર્વકરણવાળા સમ=સરખા અહિઆ=વિશેષાધિક

ગાથાર્થ.--

ક્ષીણ મોહવાળા પાંચ અથવા બે કર્મને અને સયોગી કેવળી બે

કર્મને ઉદીરે. અયોગી કેવળી અનુદીરક હોય.

ઉપશાન્તમોહ ગુણસ્થાન વર્તી જીવો સર્વથી થોડા હોય; ક્ષીણ-મોહવાળા સંખ્યાત ગુણા હોય, સૂક્ષ્મસંપરાય, અનિવૃત્તિ બાદર સંપરાય અને અપૂર્વકરણ ગુણઠાણાવાળા (માંહો માંહે) સરખા અને (ક્ષીણમોહથી) વિશેષાધિક હોય ॥ ૬૨ ॥

વિશેષાર્થઃ-

ક્ષીણમોહે પાંચ ઉદીરે અને એક આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, અને અંતરાય એ ત્રણની ઉદીરણા મટે ત્યારે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે.

સયોગીગુણઠાણે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે.

અયોગી ગુણઠાણે અનુદીરક હોય.

અહીં (ઉદીરણા અધિકારમાં) સર્વ કર્મની ઉદય સત્તાની સ્થિતિ એક આવલિકા થાકતી (શેષ) હોય, ત્યારે ઉદીરણા ટળે એ પરમાર્થ છે.

હવે ૧૪ ગુણઠાણાનું અલ્પ બહુત્વ કહે છેઃ—

સર્વ થકી થોડા ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણી હોય; વિવક્ષિત કાળે ઉત્કૃષ્ટા પડિવજતા (પ્રાપ્તકરતાં) ૫૪ પામીએ તે માટે.

તે થકી ક્ષીણમોહ ગુણઠાણી સંખ્યાત ગુણા હોયઃ વિવક્ષિત સમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા એકસો આઠ પામીએ અને પૂર્વપ્રતિપન્ન શતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે.

એ ઉત્કૃષ્ટ પદે અલ્પ બહુત્વ જાણવું, અન્યથા ક્ષીણમોહ થોડા અને ઉપશાંતમોહ ઘણા એમ પણ હોય.

તે થકી સૂક્ષ્મસંપરાય, અનિવૃત્તિબાદર અને અપૂર્વકરણ એ ૩ ગુણઠાણાવાળા પરસ્પર (માંહોમાંહે) સરખા (સર્વજીવને શ્રેણિએ ચઢતાં એ ત્રણ ગુણઠાણાં હોય માટે) અને ક્ષીણમોહથી વિશેષાધિક હોય; વિવક્ષિત સમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા ઔપશમિક ૫૪ અને ક્ષપક ૧૦૮, એ પ્રકારે ૧૬૨ પામીએ અને પૂર્વ પ્રતિપન્ન શતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે.

એ પાંચ ગુણઠાણાવાળા કોઇવાર કહયાથી થોડા પણ હોય અને કોઈ વાર ન પણ હોય.

એ અલ્પબહુત્વ ઉત્કૃષ્ટપદે જાણવું. ॥ ૬૨ ॥

जोगि अपमत्त इअरे, संखगुणा देस-सा णा मीसा;
अविरइ अजोगि-मिच्छा, असंख-चउरो दुवे-णंता. ॥६३॥

શબ્દાર્થ.-

જોગિ=સયોગી ગુણઠાણાવાળા અપમત્ત=અપ્રમત્ત ગુણઠાણાવાળા ઇઅરે=ઇતર-પ્રમત્ત ગુણઠાણાવાળા સંખ-ગુણા=સંખ્યાત ગુણા દેસ=દેશવિરતિવાળા સાસણા=સાસ્વાદન વાળા મીસા=મિશ્રગુણઠાણાવાળા અવિરઇ=અવિરતિ અજોગી=અયોગીકેવળી મિચ્છા=મિથ્યાદ્રષ્ટી અસંખ=અસંખ્યાત ગુણા ચઉરો=ચાર (પદે) દુવે-ણંતા=બે (પદે) અનંતા

ગાથાર્થ

સયોગી, અપ્રમત્ત અને પ્રમત્ત ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાત ગુણા હોય; દેશવિરતિ, સાસ્વાદન, મિશ્ર અને અવિરતિ એ ચાર ગુણઠાણા-વાળા અસંખ્યાતગુણા હોય; અયોગી કેવળી અને મિથ્યાદ્રષ્ટી એ બે અનંતગુણા હોય ॥ ૬૩ ॥

વિશેષાર્થ

તે થકી સયોગી કેવળી સંખ્યાત ગુણા હોય, કોડિ પૃથક્ત્વ સદાય પામીએ તે માટે.

તે થકી અપ્રમત્ત સંયત સંખ્યાત ગુણા હોય, કોટિશત પૃથક્ત્વ સદાય પામીએ તે માટે.

તે થકી પ્રમત્ત સંયત સંખ્યાતગુણા હોય, કોટિસહસ્રા પૃથક્ત્વ હોય તે માટે

તે થકી દેશવિરતિ અસંખ્યાતગુણા, તિર્યંચમાંહે અસંખ્યાત હોય તે માટે.

તે થકી સાસ્વાદની અસંખ્યાત ગુણા હોય, ચારે ગતિમાં હોય તે માટે.

તે થકી મિશ્ર ગુણઠાણી અસંખ્યાત ગુણા, સાસ્વાદન થકી મિશ્રનો કાળ ઘણો તે માટે.

એ સાસ્વાદની અને મિશ્ર ગુણઠાણાવાળા કોઈવારે કહ્યાથી થોડા પણ હોય, કોઇવારે હોય પણ નહિ.

તે થકી અવિરતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટી અસંખ્યાત ગુણા હોય, ચારે ગતિને વિષે સદાય હોય તે માટે.

તે થકી અયોગી કેવલી અનંતગુણા, સિધ્ધ અનંતા છે તે માટે.

તે થકી મિથ્યાદ્રષ્ટી અનંત ગુણા, સિધ્ધથી સંસારી જીવ અનંત ગુણા છે અને તેમાં મિથ્યાત્વી ઘણા છે. તે માટે.

એ પ્રમાણેં ૧૪ ગુણઠાણે વર્ત્તતા જીવ આશ્રયી અલ્પબહુત્વં જાણવું, તે પ્રાયઃ ઉત્કૃષ્ટાપણા આશ્રયી જાણવું. સદાય નિશ્ચે ન હોય, કોઇવારે વિપરીત પણે પણ હોય.

જે માટેઃ–

૧, ૪; ૫, ૬, ૭, ૧૩, એ છ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ તો સદાય ઘણા પામીએ અને બાકીના ૮ ગુણઠાણે તો જીવ કોઈવારે પામીએ અને કોઈવારે ન પામીએ; શૂન્ય પણ હોય. જઘન્યથી ૧, ૨ હોય અને ઉત્કૃષ્ટા કહ્યા તેટલા હોય, તે માટે એ અલ્પબહુત્વનો તંત નથી.

જ્યારે પૂર્વોકત છ ગુણઠાણેજ સર્વ જીવ હોય અને શેષ ૮ ગુણઠાણે કોઇ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસંયોગી એક ભાંગો થાય.

જયારે પૂર્વોકત છ અને એક અન્ય ગુણઠાણે જીવ હોય ત્યારે તેનાં એક સંયોગી ૮ ભાંગા ઉપજે,

એમ દ્વિસંયોગી ભાંગા ૨૮,

ત્રિ સંયોગે ભાંગા ૫૬,

ચતુઃ સંયોગે ભાંગા ૭૦,

પંચ સંયોગે ભાંગા ૫૬,

ષટ્ સંયોગે ભાંગા ૨૮

સપ્ત સંયોગે ભાંગા ૮,

અને સર્વ ગુણઠાણે જીવ વતતાં હોય ત્યારે અષ્ટ સંયોગે ભાંગો ૧ હોય;

એવં સર્વ મળીને ૨૫૬ ભાંગા હોય.

અહીં ભાંગાઓ માંહે અયોગી તે ભવસ્થ લેવા, સિધ્ધ તો સદાયે જ છે તે માટે નહી.

એકત્વ–બહુત્વે વળી એના ઘણાં ભાંગા થાય, તે સાથેના યંત્રથી જાણવા.

એ ગુણઠાણાનાં દ્વાર કહ્યાં ॥ ૬૩ ॥

ગુણસ્થાનેષુ જીવભેદાદીનાં યંત્રકમ્.

૧૪ ગુણઠાણાને વિષે	જીવ ભેદ	યોગ.	ઉપયોગ	લેશ્યા.	મૂળ બંધહેતુ	ઉત્તર બંધહેતુ.	મિથ્યાત્વ	અવિરાત.	કષાય.	યોગ.	બંધ પ્રકૃતિ	ઉદય પ્રકૃતિ	ઉદીરણા પ્રકૃતિ	સત્તા પ્રકૃતિ	અલ્પ બહુત્વ.	અલ્પ૦નો અનુક્રમ
૧ મિથ્યાત્વે	૧૪	૧૩	૫	૬	૪	૫૫	૫	૧૨	૨૫	૧૩	૭-૮	૮	૭-૮	૮	અનંતગુ૦	૧૪
૨ સાસ્વાદને	૭	૧૩	૫	૬	૩	૫૦	૦	૧૨	૨૫	૧૩	૭-૮	૮	૭-૮	૮	અસ૦ગુ	૧૦
૩ મિશ્રે	૧	૧૦	૬	૬	૩	૪૩	૦	૧૨	૨૧	૧૦	૭	૮	૮	૮	અસં૦ગુ.	૧૧
૪ અવિરતે	૨	૧૩	૬	૬	૩	૪૬	૦	૧૨	૨૧	૧૩	૭-૮	૮	૭.૮	૮	અસંસગુ	૧૨
૫ દેશવિરતે	૧	૧૧	૬	૬	૩	૩૯	૦	૧૧	૧૭	૧૧	૭-૮	૮	૭-૮	૮	અસગુ૦	૯
૬ પ્રમત્ત સંયતે	૧	૧૩	૭	૬	૨	૨૬	૦	૦	૧૩	૧૩	૭-૮	૮	૭-૮	૮	સંખ્યાત ગુણા	૮
૭ અપ્રમત્ત સંયતે	૧	૧૧	૭	૩	૨	૨૪	૦	૦	૧૩	૧૧	૭-૮	૮	૬	૮	સંખ્યાત ગુણા.	૭
૮ અપૂર્વક૦	૧	૯	૭	૧	૨	૨૨	૦	૦	૧૩	૯	૭	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૫
૯ અનિવૃત્તિ બાદરે	૧	૯	૭	૧	૨	૧૬	૦	૦	૭	૯	૭	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૪
૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાયે	૧	૯	૭	૧	૨	૧૦	૦	૦	૧	૯	૬	૮	૬-૫	૮	વિશેષાધિક	૩
૧૧ ઉપશાંત મોહે	૧	૯	૭	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૯	૧	૭	૫	૮	સર્વથી થોડા	૧
૧૨ ક્ષીણમોહે	૧	૯	૭	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૯	૧	૭	૫-૨	૯	સં૦ગુ	૨
૧૩ સયોગી કેવલી	૧	૭	૨	૧	૧	૭	૦	૦	૦	૭	૧	૪	૨	૪	સંખ્યાત ગુણા.	૬
૧૪ અયોગી કેવલી	૧	૦	૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪	૦	૪	અનંત ગુણા.	૧૩

પાંચ ભાવનું વર્ણન

उवसम-खय-मीसोदय,-परिणामा दु-नव-ट्ठार-इगवीसा;
तिअ-भेअ सन्निवाइअ, सम्मं चरणं पढम-भावे ॥६४॥

શબ્દાર્થ

ઉવસમ=ઔપશમિકભાવ **ખય**=ક્ષાયિક **મીસ**=મીશ્ર (ક્ષાયોપશમિક) ભાવ **ઉદય**=ઔદયિકભાવ **પરિણામા**=પારિણામિકભાવ **દુ**=બે **નવ**=નવ **અટ્ઠાર**=અઢાર **ઇગવીસા**=એકવીશ **તિઅ**=ત્રણ **ભેઅ**=ભેદો **સન્નિવાઇઅ**=સાન્નિપાતિક **સમ્મં**=સમ્યક્ત્વ **ચરણં**=ચારિત્ર **પઢમભાવે**=પ્રથમ ઔપશમિક ભાવમાં (બે ભેદ જાણવા)

ગાથાર્થ

ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદાયિક અને પારિણામિક એ પાંચ ભાવના (અનુક્રમે) બે, નવ, અઢાર, એકવીશ અને ત્રણ ભેદો છે. છઠ્ઠો સાંનિપાતિક ભાવ. સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ પ્રથમ ભાવને વિષે (બે ભેદો) જાણવા. ॥૬૪॥

વિશેષાર્થઃ-

૧ ઔપશમિક ભાવ, ૨ ક્ષાયિક ભાવ, ૩ મિશ્ર તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ, ૪ ઔદાયિક ભાવ અને ૫ પારિણામિક ભાવ.

હવે એ પાંચ ભાવના ઉત્તર ભેદ કહે છેઃ—

ઔપશમિક બે ભેદે,

ક્ષાયિક નવ ભેદે,

ક્ષાયોપશમિક અઢાર ભેદે,

ઔદાયિક ૨૧ ભેદે

અને પારિણામિક ૩ ભેદે;

એ પ્રકારે ૫૩ ભેદ જાણવા

જ્યાં ૨, ૩. ૪, ૫ ભાવ ભેગા થાય તે સાંન્નિપાતિક ભાવ જાણવો.

હવે પહેલો ઔપશમિક ભાવે ૧ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને ૨ ઉપશમ ચારિત્ર એ બે ભેદ હોય

પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વેળાએ તથા ઉપશમ શ્રેણિએ સાત પ્રકૃતિનો ઉપશમ હોય તે ઉપશમભાવનું સમકિત અને મોહનીયકર્મની બીજી ૨૧ પ્રકૃતિનો ઉપશમ જે ઉપશમ શ્રેણીમાં થાય તે ઉપશમભાવનું ચારિત્ર કહીએ. ॥૬૪॥

बीए केवल-जुअलं, सम्मं दा इ-लद्धि- च ;
तइए सेसुवओगा, पण-लद्धि सम्म-विरइ-दुगं ॥६५॥

શબ્દાર્થ

બીએ=બીજા (ક્ષાયિક) ભાવમાં કેવલ-જુઅલં=કેવલ યુગલ (જ્ઞાન અને દર્શન) સમ્મં=સમ્યક્ત્વ દાણાઈ=દાનાદી લદ્ધિ-પણ=લબ્ધિપાંચ ચરણ=ચારિત્ર તઇએ=ત્રીજા (ક્ષાયોપશમિક) ભાવે સેસ=બાકીના ઉવઓગા=(દશ) ઉપયોગ પણ-લદ્ધિ=પાંચ લબ્ધિ સમ્મ=(ક્ષાયોપશમિક) સમ્યક્ત્વ વિરઇ દુગં=વિરતિદ્વિક (દેશ વિરતિ-સર્વવિરતિ)

ગાથાર્થ

બીજા (ક્ષાયિક) ભાવમાં કેવળદ્વિક, સમ્યક્ત્વ, દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ અને ચારિત્ર (એ નવ ભેદ) જાણવા ત્રીજા (ક્ષાયોપશમિક) ભાવને વિષે બાકીના (દશ) ઉપયોગ, પાંચ લદ્ધિ સમ્યક્ત્વ, વિરતિદ્વિક (દેશવિરતિ-સર્વવિરતિ) (એ અઢાર ભેદ) જાણવા. ॥૬૫॥

વિશેષાર્થ:—

બીજે ક્ષાયિક ભાવે કેવળ યુગલ એટલે

૧ કેવળજ્ઞાન,

૨ કેવળ દર્શન,

૩ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, અને

(૪) ૧ દાન,

(૫) ૨ લાભ,

(૬) ૩ ભોગ,

(૭) ૪ ઉપભોગ અને

(૮) ૫ વીર્ય

એ પાંચની પૂર્ણ લબ્ધિ; અને

(૯) ક્ષાયિક ચારિત્ર,

એ નવ ભેદ હોય.

કર્મના અત્યંત ક્ષયે ઉપજે તે માટે ક્ષાયિક ભાવ કહીએ તે આ પ્રમાણે:-

કેવળ જ્ઞાનાવરણીય અને કેવળ દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન અને ક્ષાયિક કેવળ દર્શન.

દર્શન મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિ (ચાર અનંતાનુબંધી કષાય અને ત્રણ દર્શન મોહનીય) નો ક્ષય થવાથી આત્માને ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વ રૂચિ ગુણ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ.

પાંચ પ્રકારના અંતરાય કર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ જાણવી.

ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર.
હવે ત્રીજો ક્ષાયોપશમિક ભાવે કેવળદ્વિક ટાળીને શેષ ઉપયોગ તે

૪ જ્ઞાન

૩ અજ્ઞાન અને

૩ દર્શન

એ દશ ઉપયોગ,

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ, (છદ્મસ્થાંને હોય)

ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ,

દેશ વિરતિ અને

સર્વ વિરતિ ચારિત્ર

એ ૧૮ ભેદ હોય.

કર્મના ક્ષયોપશમને વિચિત્રપણે કરી તે માટે ક્ષાયોપશમિક ભાવ કહીએ ॥૬૫॥

अन्नाणमसिद्धत्ता,-संजम-लेसा-कसाय-गइ-वेया;
मिच्छं तुरिए भव्वा-भव्वत्त-जिअत्त परिणामे. ॥६६॥

શબ્દાર્થ

અન્નાણુ=અજ્ઞાન અસિદ્ધત્ત=અસિધ્ધત્વ અસંજમ=અસંજમ લેસા=લેશ્યા (છ) કસાય=કષાય (ચાર) ગઈ=ગતિ (ચાર) વેયા=વેદ (ત્રણ) મિચ્છં=મિથ્યાત્વ તુરિએ=ચોથા (ઔદાયિક) ભાવમાં ભવ્વ=ભવ્યત્વ અભવ્વત્ત=અભવ્યત્વ, જિઅત્ત=જિવત્વ પરિણામે= પારિણામિક ભાવમા

ગાથાર્થ

અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અસંયમ, છ લેશ્યા, ચાર કષાય, ચારગતિ, ત્રણ વેદ અને મિથ્યાત્વ (એ ૨૧ ભેદો) ચોથા (ઔદાયિક) ભાવને વિષે જાણવા ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્વ (એ ૩ ભેદો) પારિણામિક ભાવને વિષે હોય છે ।।૬૬।।

વિશેષાર્થ

અજ્ઞાનપણુ,

અસિદ્ધપણું,

અસયમતે અવિરતિ પણુ,

૬ લેશ્યા,

૪ કષાય,

૪ ગતિ,

૩ વેદ અને

મિથ્યાત્વ

એ એકવીશ ભેદ औदायिक भावना જાણવા.

આઠ કર્મના ઉદયથકી એ હોય, ઉપલક્ષણ થકી નિદ્રાપચક, સાતા, અસાતા અને હાસ્યાદિક પણ ઔદયિક ભાવે જાણવા.

અહીયા ૨૧ ભેદ કહ્યા તે પૂર્વશાસ્ત્રના અનુસારે જાણવા.

હવે—

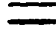
૧ ભવ્યપણું,

૨ અભવ્યપણું અને

૩ જીવપણુ

એ ત્રણ પારિણામિક ભાવના ભેદ છે.

એ સદાય એમજ પરિણમે. ભવ્ય તે અભવ્ય ન થાય, અભવ્ય તે ભવ્ય ન થાય, જીવ તે અજીવ ન થાય અને અજીવ ને જીવ ન થાય તે માટે. ॥૬૬॥

સાન્નિપાતિક ભાવના ભેદો.

चउ चउ-गइसु मीसग,–परिणमुदएहिं चउ, स-खइएहिं;
उवसम-जुएहिं वा चउ, केवलि परिणामुदय- ए ॥६७॥

શબ્દાર્થ

ચઉ=ચારભેદ ચઉ—ગઇસુ=ચાર ગતિ આશ્રયી મીસગ=મિશ્રભાવે પરિણામુદ-એહિં=પારિણામિક તથા ઔદાયિક ભાવે ચઉ=ચાર ભેદ સ—ખઇએહિં=ક્ષાયિક ભાવે સહિત ઉવસમજુએહિં=ઉપશમ સમકિત યુક્ત વા=અથવા ચઉ=ચાર ભેદ કેવલિ=કેવળજ્ઞાની પરિણામ=પરિણામિક ઉદય=ઔદયિક ખઇએ=ક્ષાયિક ભાવે (હોય).

ગાથાર્થ

ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવ વડે ત્રિસંયોગી (સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ગતિ આશ્રયી ચાર ભેદ. ક્ષાયિક ભાવે સહિત (ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ. અથવા ઓપશમિક ભાવે સહિત (ચતુ સંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ. પારિણામિક, ઔદયિક અને ક્ષાયિકભાવમાં (ત્રિસંયોગી સનિપાતિક ભાવને વિષે) કેવળી હોય. ॥૬૭॥

વિષેશાર્થઃ-

હવે ઓપશમિકાદિક પાંચ ભાવના
દ્વિ-સંયોગી ૧૦,
ત્રિ-સંયોગી ૧૦,
ચતુ-સંયોગી ૫ અને
પંચ-સંયોગી ૧,
એ ૨૬ ભેદ સાંનિપાતિકના થાય.
તેમાંના ૬ ભેદ જીવને વિષે હોય, શેષ ૨૦ નો તો સંભવ ન હોય.

હવે જે ૬ નો સંભવ છે; તે માંહેલા ત્રણના ૪ ગતિ આશ્રયી ૧૨ ભેદ અને ત્રણ બીજા, એવં ૧૫ ભેદ હોય તે કહે છે:-

૪ ગતિને વિષે ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવે કરીને ત્રિક સંયોગ હોય. ત્યાં-

ક્ષાયોપશમિકે ઇંદ્રિયાદિક, પારિણામિકે જીવત્વાદિક, ઔદયિકે ગત્યાદિક, એ પ્રકારે ચાર ગતિને વિષે હોય તેથી ૪ ભેદ. તથા-

તેજ (ક્ષાયોપશમિક-પારિણામિક-ઔદયિક) ત્રણ ભાવ ક્ષાયિક સમ્યકત્વ સહિત હોય ત્યારે ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ થાય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય અથવા

તેજ ત્રણ ભાવ ઉપશમ સમ્યકત્વ સહિત હોય ત્યારે પણ ચતુઃસયોગી સાન્નિપાતિક ભાવ હોય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય

એ પ્રકારે ૧૨ ભેદ થયા. તથા-

પારિણામિક ભાવે જીવપણું, ઔદયિકે મનુષ્ય ગતિ અને ક્ષાયિક ભાવે જ્ઞાનાદિક, એ ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ ભવસ્થ કેવળીને હોય ॥૬૭॥

खय-परिणामि-सिद्धा, नराण पण-जोगुवसम-सेढीए;
इअ पन्नर सन्निवाइअ, भेया वीसं असंभविणो. ॥६८॥

શબ્દાર્થ:-

ક્ષય=ક્ષાયિક ભાવે પરિણામિ=પરિણામિક ભાવે સિદ્ધા=સિદ્ધના જીવો નરાણ=મનુષ્યને પણ-જોગા=પાંચ-સંયોગી ઉવસમ-સેઢીએ=ઉપશમ શ્રેણીએ ઇઅ=એ પનર=પંદર સન્નિવાઇય=સન્નિપાતિક ભેયા=ભેદો વીસ=વીસ અસંભવીણો=અસંભવી (શૂન્ય)

ગાથાર્થ

ક્ષાયિક અને પારિણામિક ભાવરૂપ (દ્વિ-સંયોગી સાંનિપાતિક) ભાવે સિદ્ધો વર્તે છે. મનુષ્યોને પંચ-સંયોગી (સાન્નિપાતિક) ભાવ ઉપશમશ્રેણિને વિષે હોય છે. એ પ્રકારે પંદર સાંનિપાતિક ભેદો (સંભવી) જાણવા અને (બાકીના) ૨૦ ભેદો અસંભવી જાણવા. ॥૬૮॥

સાંનિપાતિક ભાવના ભાંગાનું યંત્ર.

૧	ઉપશમ, ક્ષાયિક૦	૧૪	ઉપ૦, મિશ્ર૦, ઔદ૦
૨	ઉપ૦, મિશ્ર–ક્ષાયોપશમિક.	૧૫	ઉપ૦, મિશ્ર૦ પારિણામિક
૩	ઉપશમ, ઔદયિક.	૧૬	ઉપ૦, ઔદ૦' પારિ૦
૪	ઉપશમ, પારિણામિક.	૧૭	ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ૦
૫	ક્ષાયિક, મિશ્ર.	૧૮	ક્ષા૦, મિશ્ર, પારિ૦
૬	ક્ષા૦, ઔદયિક.	૧૯	ક્ષા૦, ઔદ૦ પારિ[2],
૭	ક્ષા૦, પારિણામિક.[1]	૨૦	મિશ્ર૦, ઔદ૦, પારિ૦[3].
૮	મિશ્ર૦, ઔદયિક,	૨૧	ઉપ૦, ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ૦.
૯	મિશ્ર૦, પારિણામિક.	૨૨	ઉપ૦, ક્ષા, મિશ્ર, પારિ૦.
૧૦	ઔદ૦, પારિણામિક.	૨૩	ઉપ૦, ક્ષા૦. ઔદ૦, પારિ૦
૧૧	ઉપ૦, ક્ષાયિક, મિશ્ર	૨૪	ઉપ૦, મિશ્ર, ઔદ૦, પારિ૦[4]
૧૨	ઉપ૦, ક્ષા૦, ઔદ૦	૨૫	ક્ષા૦ મિશ્ર, ઔદ૦ પારિ૦[5],
૧૩	ઉપ૦, ક્ષા૦, પારિણામિક.	૨૬	ઉપ, ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ, પારિ૦[6].

૧ આ ભાંગો સિદ્ધોને હોય

૨ આ ભાંગો કેવળીને હોય

૩–૪–૫ આ ત્રણ ભાંગા ચારે ગતિના જીવને હોય

૬ આ ભાંગો ઉપશમશ્રેણિએ ચડેલા ક્ષાયિક સમકિતી મનુષ્યોને હોય

આઠ કર્મને વિષે ભાવો.

मोहे व समो मीसो, चउ-घाइसु अट्ठ-कम्मसु अ सेसा;
धम्माइ पारिणामिअ,—भावे खंधा उदइए वि. ॥६९॥

શબ્દાર્થ —

મોહેવ=મોહનીને વિષેજ સમો=ઉપશમ (હોય) મીસો=ક્ષયોપશમ ચઉ-ઘાઇસુ= ચાર ઘાતિ કર્મને વિષે અટ્ઠ-કમ્મસુ=આઠ કર્મને વિષે અ=વળી સેસા=બાકીના (ઔદાયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક ભાવ) ધમ્માઇ=ધર્માસ્તિ-કાયાદિ (પાંચ દ્રવ્ય) પારિણામિઅ-ભાવે= પારિણામિક ભાવે ખંધા=સ્કંધો ઉદઈએ=ઔદાયિક ભાવે વિ=પણ (હોય)

ગાથાર્થ

મોહનીય કર્મનોજ ઉપશમ થાય. ચાર ઘાતિકર્મને વિષે ક્ષયોપશમ થાય. અને આઠ કર્મને વિષે બાકીના (ઔદાયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક) ભાવો હોય. ધર્માસ્તિકાયાદિ (પાંચ અજીવ દ્રવ્યો)

અને બાકીના ગુણઠાણાને વિષે ત્રણ ભાવો આ પ્રકારે ને
વો જાણવા. ॥૭૦॥

વિશેષાર્થ:-

એક જીવને સમ્યકત્વાદિ (૪-૫-૬-૭) ચાર ગુણઠાણે ૩ થવા
૪ ભાવ હોય તે આ પ્રમાણે:—

૧ પારિણામિક ભાવે જીવત્વ,

૨ ઔદયિક ગત્યાદિ,

૩ ક્ષાયોપશમિક ભાવે ઇંદ્રિય અને સમ્યકત્વ ક્ષાયોપશમિકજ
ત્યારે ત્રણ ભાવ હોય. અને

ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમ્યકત્વ હોય ત્યારે ૪ ભાવ ય.
સર્વ જીવ આશ્રયી તો પાંચ ભાવ હોય.

ઉપશમક તે ૯-૧૦મું અને ઉપશાંત તે ૧૧મું એ ત્રણ ગુણઠા
ચાર અથવા પાંચ ભાવ હોય.

૧ પારિણામિક જીવત્વ,

૨ ઔદયિક ગત્યાદિ,

૩ ક્ષાયોપશમિક ઇંદ્રિય અને

૪ ઔપશમિક સમ્યકત્વ અને ચારિત્ર

એ ચાર ભાવ હોય.

અને ક્ષાયિક સમ્યકત્વ તથા ઔપશમિક ચારિત્ર હોય ત્યારે પાંચ
ભાવ હોય.

ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે ત્રણ ભાવ પૂર્વવત્ અને ક્ષાયિક સમ્યકત્વ
અને ચારિત્ર, એ ચાર ભાવ હોય.

અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે ત્રણભાવ પૂર્વવત્ અને ઔપશમિક
અથવા ક્ષાયિક સમ્યકત્વ એ ચાર ભાવ હોય.

શેષ પાંચ (૧-૨-૩-૧૩-૧૪) ગુણઠાણે ત્રણ-ત્રણ ભાવ હોય.—

ત્યાં ૧-૨-૩ ગુણઠાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પારિણામિક અને ૩ ક્ષાયોપશમિક એ ત્રણ હોય.

સયોગી તથા અયોગી એ બે ગુણઠાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પારિણામિક અને ૩ ક્ષાયિક એ ત્રણ ભાવ હોય.

એ પ્રમાણે એક જીવ આશ્રયી ગુણઠાણે ભાવ કહ્યા.

નાના જીવો આશ્રયી તો પાંચ ભાવો હોય. * ॥૭૦॥

ગુણસ્થાનેષુ ઔપશમિકાદિભાવાનાં* યંત્રકમ્.

	ગુણઠાણાના નામ	જઘન્ય મૂળ ભાવાઃ	ઉત્કૃષ્ટ મૂળ ભાવાઃ	ઔપશમિક ૨	ક્ષાયિક ૯	ક્ષાયોપશમિક ૧૮	ઔદયિક ૨૧	પારિણામિક ૩	કુલ ઉત્તર ભેદ ૫૩
૧	મિથ્યાત્વે	૩	૩	૦	૦	૧૦	૨૧	૩	૩૪
૨	સાસ્વાદને	૩	૩	૦	૦	૧૦	૨૦	૨	૩૨
૩	મિશ્રે	૩	૩	૦	૦	૧૨	૧૯	૨	૩૩
૪	અવિરતિ સમ૦	૩-૪	૫	૧	૧	૧૨	૧૯	૨	૩૫
૫	દેશવિરતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧	૧૭	૨	૩૪
૬	પ્રમત સંયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૫	૨	૩૩
૭	અપ્રમત્ત સંયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૨	૨	૩૦
૮	અપૂર્વકરણે	૪	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૯	અનિવૃત્તિ બાદરે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૧૦	સૂક્ષ્મ સંપરાયે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૪	૨	૨૨
૧૧	ઉપશાંતમોહે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૨	૩	૨	૨૦
૧૨	ક્ષીણમોહે	૪	૪	૦	૨	૧૨	૩	૨	૧૯
૧૩	સયોગી કે૦	૩	૩	૦	૯	૦	૩	૧	૧૩
૧૪	અયોગી કે૦	૩	૩	૦	૯	૦	૨	૧	૧૨

* આ યંત્રમાં ગુણસ્થાનકે ભાવોના ઉત્તર ભેદ બતાવ્યા છે તે સર્વ જીવ આશ્રયી જાણવા.

સંખ્યાતા દિના ભેદો.

संखिज्जेगमसंखं, परित्त-जुत्त-नियपयजुयं तिविहं;
एवमणंतं पि तिहा, जहन्न-मज्झुक्कसा सव्वे ॥७१॥

શબ્દાર્થ:-

સંખીજજેગં=સંખ્યાતુ એક અસંખં=અસંખ્યાતુ પરિત્ત=પ્રત્યેક અસંખ્યાતુ જુત્ત=યુક્ત અસંખ્યાતુ નિય-પય-જુયં=પોતાના પદયુક્ત (અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ) તિવિહં=ત્રણ પ્રકારે એવં=એ રીતે અણંતં=અનંતુ પિ=પણ તિહા=ત્રણ પ્રકારે જહુન્ન=જઘન્ય મજ્ઝ=મધ્યમ ઉક્કસા=ઉત્કૃષ્ટ સવ્વે=સર્વે

ગાથાર્થ:-

સંખ્યાતુ એક હોય; અસંખ્યાતુ પરીત્ત, યુક્ત અને નિજપદ એમ ત્રણ પ્રકારે હોય; એ રીતે અનંતુ પણ ત્રણ પ્રકારે જા . સર્વ (સાત ભેદો) જ ઘન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટ ભેદવાળા . ॥૭૧॥

વિશેષાર્થ:-

હવે સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહે છે--

મૂળ ભેદની અપેક્ષાએ સંખ્યાતુ એકજ હોય;

અસંખ્યાતુ ત્રણ ભેદે હોય; તે આ પ્રમાણે--

(૧) પરિત્ત અસંખ્યાતુ,

(૨) યુક્ત અસંખ્યાતુ અને

(૩) નિજ પદ યુક્ત એટલે અસંખ્યાતાસંખ્યાતુ,

એવી રીતે અનંતુ પણ ત્રણ ભેદે હોય, તે આ પ્રમાણે—

૧ પરિત્તાનંતુ,

૨ યુક્તાનંતુ અને

૩ અનંતાનંતુ;

એવં સાત ભેદ થયા.

તે દરેક જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ભેદે હોય; તેથી સાતને ત્રણ ગુણતા એકવીશ ભેદે હોય. ॥૭૧॥

સંખ્યાતાદિના ૨૧ ભેદ.

(૧) જઘન્ય સંખ્યાતુ

(૨) મધ્યમ સંખ્યાતુ

વિશેષાર્થઃ-

હવે સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહે છે—

એક તે સંખ્યા રહિત છે-એકની સંખ્યા હોય નહીં માટે. બેને જઘન્ય સંખ્યાતુ કહીએ.

બે ઉપરાન્ત ત્રણ થકી માંડીને જ્યાં લગે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ થાય, ત્યાં લગે સર્વ મધ્યમ સખ્યાતુ કહીએ. હવે--

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ જંબુદ્વીપ જેવડા ચાર પાલાની પ્રરૂપણાએ કરીને જાણવું, તે પ્રરૂપણા કહે છે – ॥૭૨॥

पल्लाणवट्ठिअ-सलाग-पडिसलाग-महासलागक्खा;
जोअण-सहसोगाढा, सवेइ-अंता स-सिह-भरिआ ॥ ७३॥

શબ્દાર્થઃ-

પલ્લા=પ્યાલા અણુવટ્ઠિઅ=અનવસ્થિત (પ્યાલો) સલાગ=શલાક (પ્યાલો) પડિ-સલાગ =પ્રતિશલાકા મહા-સલાગ=મહાશલાકા અક્ખા=નામના જોઅણ-સહ હજાર જોજન ઓગાઢા =ઊંડા સવેઇ-અંતા=વેદિકાના અંત સહિત સ-સિહ=શિખા (રાશ)સુધી ભરીઆ=ભરેલા (કરવા)

ગાથાર્થઃ-

અનવસ્થિત, શલાકા, પ્રતિશલાકા અને મહાશલાકા નામના પાલા કલ્પીએ. એક હજાર યોજન ઊંડા અને વેદિકાના અંત સહિત (એવા તે પાલા) શિખા સુધી (સરસવે કરી) ભરેલા કર ભરવા (ભરવા) ॥૭૩॥

વિશેષાર્થઃ-

અસત્કલ્પનાએ ૪ પાલા કલ્પીએ તેનાં નામ-

(૧) અનવસ્થિત,

(૨) શલાકા,

(૩) પ્રતિ શલાકા અને

(૪) મહાશલાકા.

તે ચારે પાલા જંબૂદ્વિપ જેવડા લાખ જોજન- લાંબા- પહોળા- વૃત્તાકારે અને રત્નપ્રભાનો ખરકાંડ એક હજાર યોજનનો છે એટલા ઉંડા, ૮ યોજન ઉંચી જગતી અને તે ઉપર બે ગાઉ ઉંચી પદ્મવર વેદિકા છે, તેટલા ઊંચા હોય.

ત્યાં પહેલો પાલો સરસવે કરી શિખાને સહિત ભરીએ ॥૭૩॥

तो दीवुदहिसु इक्किक, सरिसवं खिविअ निट्ठिए पढमे;
पढमंव तदंतं-चिय, पुण भरिए तंमि तह खीणे ॥७४॥

શબ્દાર્થ:-

તો=ને પછી દીવુદહિસુ=દ્વીપ-સમુદ્રને વિષે ઈક્કિક્ક=એકએક સરિસવં=સરસવને ખિવિઅ=નાખીને નિટ્ઠિએ-પઢમે=પહેલો ખાલી થયે છતે પઢમં વ=પહેલા પાલાની જેમ તદંતંચિય=તે (અવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ)ના અંત સુધી નક્કી પુણ-ભરિએ=વળી ભરીને તંમિ=તે પાલો તહ=તેમજ ખીણે=ખાલી થયે છતે

ગાથાર્થ:-

તે પછી (તે પાલો ઉપાડીને) દ્વીપ-સમુદ્રને વિષે એકએક સરસવ નાખીને પહેલો પાલો ખાલી થયે છતે, તે (અવસ્થિત પાલો ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ) ના અંત જેવડો પાલો નિશ્ચે પહેલા પાલાની પેઠે વળી (સરસવે) ભરીએ; તે ઘણુ તેવીજ રીતે (બાકીના દ્વીપ-સમુદ્ર એક એક નાખતાં) ખાલી થયે છતે ॥૭૪॥

વિશેષાર્થ

ત્યાર પછી તે ભરેલ પાલો ઉપાડીને ને માંહેથી એકેક સરસવ દરેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મૂકીએ. તે મુકતા પહેલો પાલો જ્યારે ખાલી થાય ત્યારે બીજા ગલાકામાં સરસવ નાખીએ નહીં; કારણ કે તે પહેલો પાલો તો ગલાકા જેવડો જ છે-અનવસ્થિત નથી પણ અવસ્થિત ને માટે.

બીજી વાર જે પાલો કલ્પીએ તે અનવસ્થિત કહીએ, તે આ પ્રમાણે—

જ્યાં તે પહેલો પાલો ખાલી થયો તે દ્વીપ અથવા સમુદ્ર જેવડો પાલો કલ્પીએ, તે અનવસ્થિત જાણવો. તે વળી શિખા સહિત સરસવે ભરીએ, પછી તે અનવસ્થિત પાલાને ઉપાડીને દ્વીપ— સમુદ્રે એકેકો સરસવ મૂકતાં પૂર્વલી પેઠે ખાલી થાય ત્યારે ॥૭૪॥

खिप्पइ सलाग-पल्ले-गु- रिसवो इअ सलाग-खवणेणं;
पुण्णो बीओ अ तओ, पुव्वंपि तंमि उद्धरिए ॥७५॥

શબ્દાર્થ :–

ખિપ્પઈ=નાખીએ સલાગ-પલ્લે શલાકા પાલાને વિષે એગુ=એક સરિસવો=સરસવ ઈવ=એ પ્રકારે સલાગ=શલાકા (માં સરસવ) ખવણેણં=નાખવા વડે પુણ્ણો=પૂર્ણ ઓ= બીજો (પાલો) તઓ=તે પછી પુવ્વંપિ-વ=પૂર્વની પેઠે તમ્મિ=તેને ઉદ્ધરિએ=લેતાં

ગાથાર્થ

શલાકા પાલાને વિષે એક સરસવ નાખીએ; એ પ્રકારે શલાકા (માં સાક્ષી સરસવ) નાખવા વડે બીજો પાલો પૂર્ણ થાય- તે પછી પૂર્વની પેઠે તેને લઈને. ॥૭૫॥

વિશેષાર્થ:—

(સંબંધ આગળની ગાથા સાથે છે) એક અનેરો સરસવનો દાણો શલાકા પાલા માંહે મૂકીએ. વળી તે (જે દ્વીપ કે સમુદ્રે પ્યાલો ખાલી થયો હોય તે) દ્વીપ કે સમુદ્રના અંત લગે તેટલી ભૂમિ ખણીને તેવડો અનવસ્થિત પાલો કરીએ-કલ્પીએ.

એમ અનવસ્થિત પાલા જેમ જેમ ખાલી થતા જાય તેમ તેમ શલાકા માંહે એકેક સરસવ મૂકતા જઈએ અને તે તે દ્વીપ—સમુદ્ર પર્યંત ભૂમિ ખણીને અનવસ્થિત કલ્પતા જઈએ; એમ વારંવાર કરીએ.

એમ વારંવાર કરતાં જ્યારે બીજો શલાકા પાલો ભરાય ત્યારે પૂર્વલી પેરે (અનવસ્થિતની પેરે) શલાકા પાલો ઉપાડીને ત્યાંથી આગળના દ્વીપ— સમુદ્રે એકેક સરસવ મૂકીએ. ॥૭૫॥

खीणे सलाग तइए, एवं पढमेहिं बीअयं भरसु;
तेहिं तइअं तेहिं य, तुरिअं जा किर फुडा चउरो ॥७६॥

ગાથાર્થ:-

પહેલા ત્રણ પાલે કરી ઉદ્ધરેલા દ્વીપ-સમુદ્ર (ના સરસવ) અને ચાર પાલાના સરસવ એ સર્વનો એક રાશી તે એક રૂપે ઊણો ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યતુ થાય. ॥૭૭॥

વિશેષાર્થ:-

હવે-પહેલા ત્રણ પાલા વડે ઉદ્ધર્યા જે દ્વીપ-સમુદ્ર તેના: સરસવ અને ચાર પાલા ભર્યા છે તેના સરસવ એ સર્વ રાશી (સરસવનો સમુહ) એકત્ર કરીએ, તેમાંથી એક સરસવ ઊણો કરીએ તે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ કહીએ. ॥ ૭૭ ॥

रूव-जुअं तु परित्ता,संखं लहु अस्स रासि-अब्भासे;
जुतासंखिज्जं लहु, आवलिआ-समय-परिमाणं ॥७८॥

શબ્દાર્થ:-

રુવ=(એક) રૂપ જુઅ=યુક્ત તુ=વળી પરિત્ત=પ્રત્યેક અસંખ=અસંખ્યાતુ લહુ =જઘન્ય અસ્સ=એનો રાસિ-અબ્ભાસે=રાસીઅભ્યાસ કરતાં જુત્ત-અસખિજ્જ-લહુ જઘન્ય યુક્ત અસખ્યાતુ થાય આવલિયા=આવલિકાના સમય=સમયનું પરિમાણં=પ્રમાણ

ગાથાર્થ -

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ એક રૂપ યુક્ત તે વળી પરિત્ત--અસંખ્યાતુ લઘુ જાણવું. એનો રાસિ અભ્યાસ કરતાં યુકત-અસંખ્યાતુ જઘન્ય થાય. તે આવલિકાના સમયનુ પરિમાણ જાણવુ ॥૭૮॥

વિશેષાર્થ:-

અને તે એક સરસવ યુકત કરીએ તે જઘન્ય પરિત્ત-અસંખ્યાતુ થાય, એ પહેલુ અસંખ્યાતુ

એ જઘન્ય પરિત્ત--અસંખ્યાતુ એકાદિક યુકત કરતાં જ્યાંસુધી ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાંસુધી સર્વ મધ્યમ પરિત્ત-અસખ્યાતુ કહીએ. અને એજ જઘન્યપરિત્ત-અસખ્યાતાની રાસીનો અભ્યાસ કરીએ તે જઘન્ય યુકત-અસંખ્યાત થાય.

અભ્યાસ એટલે તે રાશીમાં જેટલા સરસવ હોય તેટલા (તેટલી સંખ્યાના) અને તેવડા (રાશી જેવડા) ઢગલા કરીએ, તે કરીને તેને પરસ્પર માંહો માંહે ગુણીએ તે અભ્યાસ કહેવાય.

અહીંયા અસત્કલ્પનાએ તે ઢગલાના સરસવ પાંચ કલ્પીએ, ત્યારે પાંચ પાંચ સરસવના પાંચ ઢગલા કરીએ, તેને પરસ્પર ગુણીએ એટલે પહેલો બીજા સાથે ગુણતાં ૨૫ થાય, તેને ત્રીજા સાથે ગુણતાં ૧૨૫ થાય, તેને ચોથા સાથે ગુણતાં ૬૨૫ થાય અને તેને પાંચમાં સાથે ગુણતાં ૩૧૨૫ થાય. એ અભ્યાસ નામા ગણિત જાણવું.

એ જઘન્ય–યુક્ત--અસંખ્યાતુ તે આવલિકાના સમયનું પરિમાણ છે. એક આવલિકાના એટલા સમય હોય. ॥૭૮॥

वि ति चउ पंचम गुणणे, कमा सगासंख पढम-चउ-सत्ता;

णंता ते रूव-जुआ, मज्झा रूवूण गुरु पच्छा ॥ ७९ ॥

શબ્દાર્થ :-

બિ=બીજા તિ=ત્રીજા ચઉ=ચોથા પંચમ=પાંચમાનો [illegible] કમા=અનુક્રમે સગાસંખં=સાતમું અસંખ્યાત [illegible] (જઘન્ય પ્રત્યેક) અનંત ચઉ=ચોથુ [illegible] (જઘન્ય અનંતાનંત) તે=તે રૂવ–જુઆ [illegible] રૂવ ઊણ [illegible] ગુરુ—પચ્છા=પાછલ [illegible]

તથા પહેલું, ચોથું, સાતમુ અનતુ થાય, તે આ પ્રમાણે-

જઘન્ય-યુકત-અસંખ્યાની રાશીનો અભ્યાસ કરીએ ત્યારે જઘન્ય- અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ થાય.

તેનો વળી. અભ્યાસ કરીએ તે પહેલુ જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતુ થાય, તેનો વળી અભ્યાસ કરીએ તે ચોથુ જઘન્ય-યુકત-અનંતુ થાય, તેનો વળી અભ્યાસ કરી તે જઘન્ય-અનંતાનંતુ સાતમું થાય. ત્રણ અસંખ્યાતા અને ત્રણ અનંતા એ ૭ જઘન્યને એકાદિક યુકત કરતાં જ્યાં સુધી ઉત્કૃષ્ટાં ન થાય ત્યાં સુધી એ ૬ મધ્યમ કહીએ અને-

એ ૬ એક ઊણાં કરીએ ત્યારે પાછલાં ઉત્કૃષ્ટાં થાય અને ઉત્કૃષ્ટું અનંતાનંતુ તો નથી. " ऊककोसय आणताणतय नत्थि " इति अनुयोग द्वारसूत्र वचनात्॥७९॥

इअ सुत्तुत्तं अन्ने, वग्गिअमिक्कासि चउत्थयमसंखं,
होइ असंखासंखं,-लहु रुव-जुअं तु तं मज्झं ॥८०॥

શબ્દાર્થ:—

ઈય સુતુત્ત = એ સૂત્રોક્ત (જાણવુ) અન્ને = બીજા આચાર્યો (કહે છે) વગ્ગિઅં = વર્ગ કરતા ઈક્કસિ = એકવાર ચઉત્થય = ચોથા અસંખ = અસખ્યાતાને હોઈ= હોય અસંખાસખં -લહુ = જઘન્ય અસખ્યાતા સંખ્યાતુ રુવ -જુઅ = એક રૂપ યુક્ત હોય તં = તે મજઝ = મધ્યમ અસખ્યાતાસખ્યાતુ

ગાથાર્થ -

એ પ્રકારે સૂત્રોક્ત જાણવું એક આચાર્ય કહે છે કે- ચોથા અસંખ્યાતાને એક વાર વર્ગ કરતાં જઘન્ય- અસંખ્યાત- અસંખ્યાતુ થાય. તે એક રૂપ યુક્ત કરતાં વળી મધ્યમ- અસંખ્યાત- અસંખ્યાતુ થાય. ॥૮૦॥

વિશેષાર્થ:—

એ અનુયોગ દ્વાર સૂત્રોક્ત વિધિ કહ્યો- સૂત્રમાં એ રીતે કહ્યુ છે.

અનેરા આચાર્ય વળી આ પ્રકારે કહે છે, તે પ્રકારાન્તર કહીએ છીએ,-

તે દશનાં નામ કહે છે.—

૧ લોકાકાશના પ્રદેશ,

૨ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ,

૩ અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ,

૪ એક જીવના પ્રદેશ, ॥૮૧॥

ठिइबंध ऽज्झवसाया, अणुभागा जोग-छेअ-पलिभागा;
दुण्ह य समाण समया, पत्तेअ निगोअए खिवसु ॥८२॥

શબ્દાર્થ:-

ઠિઇબંધ=સ્થિતિબંધના અજ્ઝવસાયા= અધ્યવસાય (સ્થાનક) અણુભાગા= અનુભાગ બંધના સ્થાનો જોગ= યોગ (મન, વચન, કાયાની શક્તિ) ના છેઅ-પલિભાગા= છેદ પલિભાગ (નિર્વિભાજ્ય ભાગ) દુણ્હ= બે (ના) સમાણ= કાળ (ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી) ના સમયા= સમયો પત્તેઅ= પ્રત્યેક શરીરવાળા જીવો નિગોઅએ= નિગોદો (સૂક્ષ્મ-બાદર અનંત કાયના શરીરો) ખિવસુ= નાખો-ક્ષેપવો.

ગાથાર્થ:-

સ્થિતિ બંધના અધ્યવસાય સ્થાનો અનુભાગ (રસ) બંધના અધ્યવસાય સ્થાનો, યોગના નિર્વિભાજ્ય ભાગો, ઉત્સર્પિણી- અવસર્પિણીના સમયો, પ્રત્યેક શરીરવાળા જીવો અને નિગોદો (એ દશ) નાખીએ ॥૮૨॥

વિશેષાર્થ:-

૫ સ્થિતિબંધના અધ્યવસાયસ્થાનો,

૬ અનુભાગબંધના અધ્યવસાયસ્થાનો,

૭ યોગ તે મન, વચન, કાયાનું વીર્ય તેના છેદ પ્રતિભાગ તે સૂક્ષ્મ નિર્વિભાજ્ય ભાગ,

૮ ઉત્સર્પિણી—અવસર્પિણી એ બે કાળના સમય,

૯ પ્રત્યેક જીવના શરીર અને

૧૦ નિગોદ—સાધારણ વનસ્પતિ કાયનાં શરીર,

એ દેશ મેળવીએ અને પછી,--॥૮૨॥

पुण तंमि ति-वग्गिअए, परित्तणंत लहु तस्स रासीणं;
अब्भासे लहु जुत्ता-णंतं अभव्व-जिअ-माणं ॥८३॥

શબ્દાર્થ :-

પુણ=વળી તંમિ=તે રાશીને તિ-વગ્ગિઅએ=ત્રણ વખત વર્ગ કરતા પરિત્તાણંત-લહુ=જઘન્ય-પ્રત્યેકાનંતુ તસ્સ=તે રાસીણ=રાશીનો અબ્ભાસે=અભ્યાસ કરતાં લહુ=લઘુ-જઘન્ય જુત્તાણંતં=યુક્તાનંતુ અભવ્વ=અભવ્ય જિઅ-માણં=જીવનું માન

ગાથાર્થ—

ફરી વળી તે (રાશી)ને ત્રણ વખત વર્ગ કરતાં જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતુ થાય. તેની રાશીનો અભ્યાસ કરતાં જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય, તે અભવ્ય જીવનું પરિમાણ જાણવું ॥૮૩॥

વિશેષાર્થ :—

વળી તે રાશી ત્રણવાર વર્ગીએ ત્યારે તે પહેલું જઘન્ય--પરિત્ત--અનંતુ થાય.

તેમાંથી એક ઓછો કરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ થાય

તે જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતાની રાશીનો અભ્યાસ પૂર્વે જે રીતે કર્યો છે તેમ કરીએ ત્યારે ચોથું જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય. એ અભવ્ય જીવનું માન જાણવું અર્થાત અભવ્ય જીવો એટલા છે. ॥૮૩॥

तव्वग्गे पुण जायइ, णंताणंत-लहु तं च तिक्खुत्तो;
वग्गसु तहवि न तं होइ, णंतखेवे खिवसु छ इमे ॥८४॥

ગાથાર્થ:—

તે (જઘન્ય-યુકતાનંત) નો વળી વર્ગ કરતાં જઘન્ય- અનંતાનંતુ થાય. તેનો વળી ત્રણ વખત વર્ગ કરીએ તો પણ તે (ઉત્કૃષ્ટ-અનંતાનંતુ) ન થાય. તેમાં કહીશું તે ક્ષેપવવાનાં છ અનંત ક્ષેપવો

વિશેષાર્થ:—

તે જઘન્ય- યુકત- અનતાનો વર્ગ કર્યે થકે વળી સાતમું જઘન્ય- અનંતાનંતુ થાય તે જઘન્ય-અનતાનંતની રાશીને ત્રણવાર વર્ગિએ તો પણ ઉત્કૃષ્ટ-અનતાનંતુ ન થાય, ત્યારે તેમાં છ અનંતા ક્ષેપક ભેળવીએ.

તે કહે છે—

सिद्धा-निगोअ-जीवा, वणस्सई-काल-पुग्गला चेव;
सव्वमलोगनहं पुण, ति-वग्गिउं केवल-दुगंमि ॥८५॥

શબ્દાર્થ-

સિદ્ધા= સિદ્ધના જીવો નિગોઅ-જીવા= નિગોદનાજીવો વણસ્સઈ= વનસ્પતિ કાય કાલ= ત્રણે કાળ (ના સમયો) પુગ્ગલા= પુદ્ગલ પરમાણુ સવ્વ= સર્વ અલોગ -નહુ= અલોકાકાશ પુણ= વળી તિ-વગ્ગિઉ= ત્રણવખત વર્ગ કરીને કેવલ-દુગંમિ= કેવળ-દ્વિકના પર્યાય

ગાથાર્થ:—

સિદ્ધો, નિગોદ જીવો, વનસ્પતિજીવો, કાળ (અતિત- અનાગત- વર્તમાન) ના સમયો, પુદ્ગલ પરમાણુઓ, સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશો (નાંખીને) વળી ત્રણ વાર વર્ગ કરીને તેમાં કેવળ જ્ઞાન અને કેવળ દર્શનના પર્યાયો; ॥૮૫॥

વિશેષાર્થ:—

૧ સિદ્ધના જીવો,

૨ નિગોદિઆ જીવ,

૩ વનસ્પતિ કાયાના જીવ

૪ કાળ (અતીત અનાગત વર્તમાન)ના સમયો.

૫ સર્વ પુદ્ગલ પરમાણુઓ.

૬ સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશો.

એ ૭ અનંતા ભેળવીએ વળી ત્રણવાર વર્ગિએ, ત્યારપછી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાય ભેળવીએ, જ્ઞેય પર્યાય અનંતા માટે. જ્ઞાનના પર્યાય અનંતા છે. એ ૭ અનંતા કહ્યાં તે થકી પણ (કેવળદ્વિકના) પર્યાય અનંતગુણા છે ॥ ૮૫ ॥

खित्तेणंताणंतं हवइ जिट्ठं तु ववहरइ मज्झं;
इअ सुहुमत्थविआरो लिहिओ देविन्दसूरीहिं ॥८६॥

ખિત્તે=ક્ષેપવે થકે (આ) ણંતાણંતં=અનંતાનતુ હવઇ=હોય છે. જિટ્ઠં=ઉત્કૃષ્ટ વવહરઇ=વ્યવહારમા મજ્ઝં=મધ્યમ અનત ઇઅ=એ પ્રકારે સુહુમત્થ=સૂક્ષ્મ અર્થનો વિઆરો=વિચાર લિહિઓ=લખ્યો દેવિંદસૂરીહિં=શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ

વિશેષાર્થ :

તે ભેળવ્યે થકે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનતુ નવમું થાય, પણ મધ્યમ અનંતાનંતુ જ વ્યવહારમાં પ્રવર્તે છે. લોકાલોકમાંહે જેટલા પદાર્થ છે તે સર્વ મધ્યમ અનંતાનંતેજ છે. ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ કહ્યું પણ નિષ્પ્રયોજન છે. માટે જ સિદ્ધાંતે ના કહી.

એ સૂક્ષ્મ અર્થનો વિચાર તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો અર્થાત પૂર્વગ્રંથને અનુસારે પુસ્તકન્યાસ કર્યો.

એ ષડશીતિ નામે ચોથો કર્મગ્રંથ સંપૂર્ણ થયો. તે ૮૬ ગાથાનો છે માટે ષડશીતિક નામે જાણવો.

श्रीमत्कर्मग्रंथे स्तबकार्थो वृत्तितः सुगमरीत्याः
बुधजीवविजयविहितः षडशीतिकनामकस्य पूर्तिमगात्॥१॥

ઇતિ ષડશીતિનામા ચતુર્થઃ કર્મગ્રંથઃ સંપૂર્ણઃ

૨૫ પ્રકૃતિઓનો બીજા સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે અન્ત થાય છે તથા મિશ્ર ગુણસ્થાનકે વર્તતો કોઇપણ જીવ આયુષ્યનો બધ કરતો નથી તેથી અહીં મનુષ્ય આયુષ્યનો પણ બન્ધ નથી એટલે ૯૬ માથી ૨૬ પ્રકૃતિઓ ઓછી કરતાં મિશ્રગુણસ્થાનકે નારકો ૭૦ બાંધે છે,

પૃષ્ઠ ૬ 'અવિરતિ ત્યારે" અવિરતિ ગુણઠાણે વર્તતા કેટલાક નારકો સમ્યક્ત્વ નિમિત્તે જિનનામકર્મ બાંધે છે અને મનુષ્યાયુષ્યનો પણ બન્ધ કરે છે

"પંકપ્રભાદિનો આવ્યો તીર્થંકર ન થાય" પંકપ્રભા, ધૂમપ્રભા અને તમપ્રભાને વિષે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ છતા પણ ક્ષેત્રના માહાત્મ્યે કરીને તથાપ્રકારના અધ્યવસાયનો અભાવ હોવાથી તીર્થંકર નામકર્મનો બધ ન થાય કેમકે શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે "પ્રથમ નરકનો આવેલ ચક્રવર્તિ થાય બીજી સુધીનો આવેલ વાસુદેવ થાય ત્રીજી સુધીનો આવેલ તીર્થંકર થાય ચોથી સુધીનો આવેલ કેવલી થાય, પાચમી સુધીનો આવેલ યતિ થાય છઠ્ઠી સુધીના આવેલ દેશવિરતિ થાય, સાતમી સુધીનો આવેલ મત્સ્યાદિક સમ્યક્ત્વ પામે પણ દેશવિરતિપણુ ન પામે" તે માટ પંકપ્રભાદિકથી આવેલ નારકજીવ તીર્થંકરપણુ ન પામે

ગાથા ૭ પૃષ્ઠ ૭ "મિથ્યાત્વે ૯૬ નો બધ હોય" મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે મનુષ્ય-દ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણ પ્રકૃતિઓ તથાવિધ વિશુદ્ધિને અભાવે ન બાંધે, કારણ કે સાતમી નરકના નારકીને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિ આ જ છે અને તેથી એ તો ઉત્કૃષ્ટ વિશુધ્ધ અધ્ય-વસાયે બન્ધાય અને ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધ અધ્યવસાયસ્થાનક સાતમી નારકીમા ત્રીજે ચોથે ગુણસ્થાનકે છે માટે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે બધાય નહી

પાનુ ૭ "એ પાચ વર્જીને ૯૧ નો બધ હોય" આ ગુણસ્થાનકે યોગ્ય અધ્ય-વસાયના અભાવે તીર્યંચાયુનો બધ થતો નથી અને નપુંસકચતુષ્ક મિથ્યાત્વના ઉદયે બધાય છે સાસ્વાદને મિથ્યાત્વનો ઉદય નથી એટલે બધાતુ નથી માટે એ પાચ વર્જીને ૯૧ નો બધ હોય

ગાથા ૮ પાનુ ૮ "મનુષ્યદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણ મેળવીએ" આઠમા ગુણ-સ્થાનકમા છઠ્ઠા ભાગ સુધીમા દરેક જીવો દરેક સમયે કોઇને કોઇ ગતિલાયક અવશ્ય બધ કરે છે નરકગતિ લાયક પ્રથમ ગુણસ્થાનક સુધી, તિર્યંચગતિ લાયક પ્રથમના બે ગુણ-સ્થાનક પર્યન્ત, દેવગતિ લાયક આઠમાના છઠ્ઠા ભાગ પર્યન્ત, અને મનુષ્યગતિ લાયક ચોથા ગુણસ્થાનક પર્યંત બધ થાય છે, નારકીઓ નરક અને દેવગતિ લાયક બંધ કરતા નથી એટલેજ ત્રીજે ચોથે ગુણઠાણે સાતમી નરકના નારકીઓ મનુષ્યગતિ લાયક બંધ કરે છે. સાતમી નરકના જીવો આયુષ્યનો બધ પ્રથમ ગુણસ્થાનકે જ કરે છે અન્યગુણઠાણે તદ્યોગ્ય અધ્યવસાયના અભાવે બંધ કરતા નથી પહેલા તથા બીજે ગુણસ્થાનકે સાતમી નારકીના જીવોને મનુષ્યગતિ પ્રાયોગ્ય બધને લાયક પરિણામજ થતા નથી તેથી તેને મનુષ્ય પ્રાયોગ્ય બધ થતો નથી

પાનુ ૮ "મનુષ્યદ્વિક બધાન્ત ઉદય આવે" સાતમી નારકીનો જીવ મનુષ્ય આયુ-ષ્ય બાંધતો નથી માત્ર તેવા અભાવમા ત્રીજે-ચોથે ગુણસ્થાનકે મનુષ્યદ્વિક બાંધે છે.

એટલે કે મનુષ્યદ્વિકનો મનુષ્ય આયુષ્ય સાથે પ્રતિબન્ધ નથી. મનુષ્ય આયુષ્ય સિવાય પણ ૩–૪ ગુણસ્થાનકે મનુષ્યદ્વિક બંધાય છે તે ભવાન્તરમાં ઉદય આવે છે

ગાથા ૯ પાનું ૯ "એકસો એક બંધાય" નરકત્રિક, જાતિચતુષ્ક સ્થાવરચતુષ્ક, હુંડક સંસ્થાન, છેવટ્ઠું સંઘયણ, આતપનામ, નપુંસકવેદ અને મિથ્યાત્વ એ સોળ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વનાં ઉદયે બંધાય છે અહિં તેનો ઉદય ન હોવાથી આ સિવાય ૧૦૧ બંધાય

"દેવાયુ . .મિશ્રગુણઠાણે બાંધે' "**सम्मामिच्छदिट्ठी आऊबंधं पि न करेइ**" મિશ્રદૃષ્ટિગુણસ્થાનકે તદ્યોગ્ય અધ્યવસાયનો અભાવ હોવાથી આયુષ્ય બંધ કરતો નથી આ વચનથી અહી દેવ–આયુષ્ય અને મનુષ્ય આયુષ્યનો અબંધ છે તથા અનંતાનુબન્ધિચતુષ્ક આદિ ૨૫ પ્રકૃતિઓનો બન્ધ અનંતાનુબન્ધિ કષાય નિમિત્તક હોવાથી સાસ્વાદને જ બંધાય છે અહી બંધાતી નથી, તથા નરત્રિક, ઔદારિકદ્વિક અને પ્રથમ સંઘયણ એ ૭ પ્રકૃતિઓ મનુષ્ય પ્રાયોગ્ય છે અને મનુષ્ય તથા તિર્યંચો ત્રીજા ગુણસ્થાનકથી અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિની જેમ દેવપ્રાયોગ્ય બાંધે છે, માટે મનુષ્ય પ્રાયોગ્ય એ ૭ પ્રકૃતિઓ અહીં બંધાતી નથી.

"દેશવિરતિ ગુણઠાણે જાસઠ બાંધે,, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર કષાયનો બંધ પાંચમે ગુણઠાણે અને તેથી આગળ નથી, તેનું કારણ એ છે કે તે તે પ્રકારના કષાયનો ઉદય તે તે પ્રકારનાં કષાયનાં બન્ધનુ કારણ છે અહી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયોનો ઉદય નથી માટે અહી તે પણ બંધાતા નથી. આ કષાયનો ઉદય પહેલા ચાર ગુણસ્થાનક સુધી હોય છે માટે ત્યા સુધીજ બંધાય છે

ગાથા ૧૦ પાનું ૧૦ "ઓઘે ૧૨૦ બાંધે." કારણકે તેઓને વિશિષ્ટ ચારિત્રનિમિત્તક આહારકદ્વિકનો અને સમ્યક્ત્વ નિમિત્તક જિનનામકર્મનો બંધ સંભવે છે

મિથ્યાત્વે ૧૧૭ જિનનામકર્મ અને આહારકદ્વિક રહિત ૧૧૭
સાસ્વાદને ૧૦૧ નરકાદિ સોળ પ્રકૃતિઓ રહિત કરતા ૧૧૭માથી સોળ જતા ૧૦૧
"મિશ્ર ૬૯" દેવાયુ અને અનન્તાનુબંધ્યાદિક ૩૧ બાદ કરતા ૬૯ પ્રકૃતિઓ બાંધે
"પણ ૭૧ બાંધે" દેવાયુ અને જિન–નામ કર્મ સહિત કરતા ૭૧ બાંધે

કર્મસ્તવમા કહેલ બન્ધાધિકાર કરતા પર્યાપ્ત મનુષ્ય–તિર્યંચોને ત્રીજા–ચોથે ગુણસ્થાનકે આ પ્રમાણે વિશેષતા છે–કર્મસ્તવમા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૭૪ નો બંધ અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકે ૭૭ નો બંધ કહ્યો છે પરન્તુ તિર્યંચોને મિશ્ર ગુણસ્થાનકે મનુષ્યદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક, વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ એ પાંચ પ્રકૃતિઓનો અબંધ હોવાથી ૬૯ પ્રકૃતિઓ બાંધે છે અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકે દેવાયુ સહિત ૭૦ મનુષ્યો મિશ્રે ૬૯ અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટી ગુણસ્થાનકે જિનનામ અને દેવાયુ સહિત ૭૧ બાંધે આ ૭૧ પ્રકૃતિઓમા જો મનુષ્યદ્વિક–ઔદારિકદ્વિક વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ અને મનુષ્ય આયુષ્ય એ ૬ પ્રકૃતિઓ સહિત કરતા કર્મસ્તવમા સામાન્ય બન્ધાધિકારમા કહેલ ૭૭ પ્રકૃતિઓ થશે હોય

"પાંચમે ૬૭" બીજા અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર કષાયો ૭૧ માંથી બાદ કરતા ૬૭ પ્રકૃતિઓ થાય છે વળી કર્મસ્તવમા દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૬૭ કહી છે તે તિર્યંચોને જિનનામ રહિત હોવાથી તેઓ ૬૬ બાંધે.

પ્રમત્તાદિ ગુણસ્થાનકે કર્મસ્તવની જેમ બન્ધ કહેવો. કારણ કે મનુષ્ય શીવાય બીજા જીવોને તે ગુણસ્થાનકો હોતાં નથી

પાનુ ૧૧ "જિનાદિક નરકત્રિક લગે અગ્યાર" જિનનામ, દેવદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, દેવાયુષ અને નરકત્રિક એ જિનનમાદિ અગ્યાર પ્રકૃતિઓ ૧૨૦માથી બાદ કરતા ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ અપર્યાપ્તા તિર્યંચ અને મનુષ્યો ઓઘે તથા મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે બાંધે તેને એક મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકજ છે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોવાથી જિનનામ અને આહારકદ્વિક ન બાંધે મરીને દેવગતિમા જતા નથી માટે દેવત્રિક અને વૈક્રિયદ્વિક ન બાંધે નરકગતિમા ન ઉપજે માટે નરકત્રિક ન બાંધે અહી મનુષ્ય અને તિર્યંચ લબ્ધિઅપર્યાપ્ત ગ્રહણ કરવા,

ગાથા ૧૧ પાનુ ૧૨ "નારકીની પેરે દેવતાને બંધ કહેવો" જેમ નારકો મરીને નરકગતિ અને દેવગતિમા ઉપજતા નથી તેમ દેવો મરીને એ બન્ને ગતિમા ઉત્પન્ન થતા નથી તેથી દેવત્રિક, નરકત્રિક, અને વૈક્રિયદ્વિક એ આઠ પ્રકૃતિઓ ન બાંધે, અને સર્વ-વિરતિના અભાવે આહારકદ્વિક પણ ન બાંધે તથા દેવો મરીને સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયમા ન ઉપજે તેથી સૂક્ષ્મત્રિક અને વિકલત્રિક એ ૭ પ્રકૃતિઓ ન બંધાય એમ કુલ સોળ પ્રકૃતિઓ ઓઘબંધમાથી જાય એટલે ઓઘે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ બાંધે દેવતા બાદર એકેન્દ્રિયમા ઉત્પન્ન થાય છે માટે એકેન્દ્રિય, સ્થાવર અને આતપ એ ત્રણ પ્રકૃતિ નારકી કરતા વધારે બાંધે,

"મિથ્યાત્વે ૧૦૩" જિનનામ રહિત

"સાસ્વાદને ૯૬" એકેન્દ્રિય જાતિ આદિ સાત પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વને ઉદયે બંધાય છે માટે તેનો બંધવિચ્છેદ થતા ૯૬

"મિશ્રે ૭૦" અનન્તાનુબન્ધિ આદિ ૨૬ પ્રકૃતિઓનો બંધ વિચ્છેદ જતાં ૯૬માથી તે ...

જીવ પ્રથમ સમયે કેવલ કાર્મણ યોગવડે આહાર ગ્રહણ કરે ત્યાર પછી ઔદારિક યોગની શરૂઆત થાય છે તે શરીર પર્યાપ્તિ બનતા સુધી કાર્મણ સાથે મિશ્ર હોય છે અને કેવલિ સમુદ્દ્ઘાત અવસ્થામા બીજા, છટ્ઠા અને સાતમે સમયે કાર્મણ સાથે ઔદારિકમિશ્ર-યોગ હોય છે

વિશિષ્ટ ચારિત્રને અભાવે અહારકદ્વિક ન બાંધે સુરાયુ અને નરકત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા શીવાય ન બંધાય તેથી એ ૭ ન બાંધે અને કેવલિ સમુદ્દ્ઘાત અવસ્થામા તો કેવલ સાતાવેદનીયજ બંધાય છે

સાસ્વાદન ગુણઠાણે ચોરાણુનો બંધ હોય—સાસ્વાદન ગુણઠાણે નરાયુ અને તિર્યંચ આયુષ્ય ન બંધાય કારણકે સાસ્વાદનભાવે વર્તતા શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે, મિથ્યાત્વનો ઉદય ન હોવાથી તન્નિમિત્તક સૂક્ષ્મત્રિકાદિ ૧૩ પ્રકૃતિઓ ન બાંધે

મિશ્ર ગુણસ્થાનકે વર્તતો જીવ કાળ ન કરે તે કયાઇ પણ ઉપજે પણ નહિ, માટે અપર્યાપ્તઅવસ્થામા મિશ્રગુણસ્થાનક ન હોય

ગાથા ૧૬ પેઇજ ૧૮

"**સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે** ૭૫ બાંધે" અહિ સિદ્ધાન્તના મતે વૈક્રિય લબ્ધિ અને આહારક લબ્ધિ પ્રયુંજતા ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ માન્યો છે પણ તે અહિ વિવક્ષ્યો નથી કારણકે કર્મગ્રંથકાર તેમ માનતા નથી, તેથી દેશવિરતિ અને પ્રમત્ત ગુણઠાણાનો બંધ કહ્યો નથી

પેઇજ ૧૯ તિહા પહેલા ગુણઠાણે—ઔદારિકમિશ્રયોગી પહેલે ગુણઠાણે એ આયુનો બંધ શી રીતે કરે, એ વગેરે લાંબી શંકા કરી છે તેનો ઉત્તર,—આ શંકા શિલાકાચાર્યના મતને અનુસરીને કરેલ છે, કેમકે તેઓ શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યા સુધી ઔદારિક મિશ્રયોગ માને છે અને પૂર્ણ થયા બાદ ઔદારિક યોગ માને છે તેના મતે આ શંકા સંભવી શકે છે, પરન્તુ કર્મગ્રંથકારના મતે શરીરની પૂર્ણતા અયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી થાય છે, એટલે ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે તે એ બાબત દેવેન્દ્રસૂરિએ ચોથા કર્મગ્રંથની **तणुपज्जेसु उरलमन्ने** એ ગાથાની ટીકામા વર્ણવ્યુ છે કે જ્યાસુધી ઇન્દ્રિયાદિક યોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન થાય ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ જાણવો અને શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી ઔદારિક કાયયોગ હોય તે તો બીજા આચાર્યોનો મત છે એટલે અહિ બન્ને આયુષ્યનો બંધ ઘટી શકે છે

એકેન્દ્રિય જીવનું જઘન્ય આયુષ્ય પણ ૨૫૬ આવલિકાથી ઓછું હોતુ નથી. આગામી ભવનુ આયુષ્ય આ ભવના આયુષ્યના બે ભાગ ગયા પછી ત્રીજા ભાગે બધાય છે. એટલે આગામી ભવનુ આયુષ્ય ૧૭૧ મી આવલિકાએ બધાય. અને સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વનો કાળ ૭ આવલિકા એ પહેલા પુરો થઈ જાય છે, સાસ્વાદન અવસ્થામાં પહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થઇ જાય એ પ્રમાણે માની લેવામા આવે તો પણ આયુષ્યબન્ધનો સભવ માની શકાય નહી વળી આગળ ઔદારિકમિશ્ર માર્ગણાએ ૯૪ પ્રકૃતિઓનો બન્ધ કહેલ છે એટલે ૯૪ ના બન્ધનો મત યુકિતયુક્ત જણાય છે

પ્રથમ મતે શરીર પર્યાપ્તિ પુરી થયા પછી પણ સાસ્વાદન રહે, અને તે વખતે આયુષ્ય બાધે ત્યારે ૭૦નુ પ્રકૃતિ બાધે આશય એવો જણાય છે કે ૭ આવલિકાએ અન્તર્મુહૂર્ત મધ્યમ થઇ જાય એટલે શરીરપર્યાપ્તિ ૭ આવલિકાએ પૂર્ણ થાય ત્યાર પછી આયુષ્યનો બંધ થાય એમ જણાય છે પરન્તુ ટબામા આપેલી દલીલ પમાણે ૯૪ વાળો મત યુક્તિ યુક્ત જણાય છે, તત્ત્વ કેવલિગમ્ય

ગાથા ૧૪ પૃ ૧૫ કર્મસ્તવે-પચેન્દ્રિય માર્ગણા અને ત્રસકાય માર્ગણામા સામાન્ય રૂપે જ્યા જેટલા ગુણસ્થાનકોનો સભવ હોય ત્યા તેટલા ગુણસ્થાનોને આશ્રયી કર્મસ્તવમા કહેલ બન્ધાધિકાર પ્રમાણે બધ જાણવો

પૃષ્ઠ ૧૬ ગાથા ૧૪ ગતિત્રસ-તેઉકાય અને વાઉકાય એ બને સ્થાવરનામકર્મના ઉદયથી લબ્ધિસ્થાવર છે તો પણ ગતિસાધર્મ્યે કરીને તેને ગતિત્રસ કહ્યા છે તેઓ ઊચુ અને તીરછુ ગમન કરે છે

પૃ ૧૬ "એકમા પાચનો બધ" હોય-તેઉકાય અને વાયુકાયના જીવો દેવ મનુષ્ય અને નારકીમા ઉત્પન્ન થાય નહી તેવી તત્પ્રાયોગ્ય એ ૫૨ પ્રકૃતિઓ બાધે નહિ તેઉકાય અને વાયુકાય તિર્યંચગતિમા ઉત્પન્ન થાય અને ત્યા ભવપ્રત્યય નીચ ગોત્રનોજ ઉદય હોય, માટે તેઓ ઉચ્ચગોત્ર ન બાધે, તેઓને સાસ્વાદન ન હોય કેમકે સમ્યક્ત્વ વમતો કોઇ જીવ તેમા આવીને ઉપજે નહિ

ગાથા ૧૮ પૃ ૧૬ "કર્મસ્તવનીપેઠે"—એ આઠ યોગમાર્ગણાએ ૧૩ ગુણસ્થાનક હોય ત્યા કર્મસ્તવની પેઠે બન્ધ જાણવો તથા સત્ય-મનોયોગ અને અસત્યામૃષા એ બે મનના અને એજ બે [illegible] એ ચાર યોગ તેરમા ગુણસ્થાનકે હોય ત્યા એક સાતા વેદનીય બધાય

જીવ પ્રથમ સમયે કેવલ કાર્મણ યોગવડે આહાર ગ્રહણ કરે ત્યાર પછી ઔદારિક યોગની શરૂઆત થાય છે તે શરીર પર્યાપ્તિ બનતા સુધી કાર્મણ સાથે મિશ્ર હોય છે અને કેવલિ સમુદ્ઘાત અવસ્થામા બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમે સમયે કાર્મણ સાથે ઔદારિકમિશ્ર-યોગ હોય છે

વિશિષ્ટ ચારિત્રને અભાવે અહારકદ્વિક ન બાંધે સુરાયુ અને નરકત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા શીવાય ન બધાય તેથી એ ૭ ન બાંધે અને કેવલિ સમુદ્ઘાત અવસ્થામાં તો કેવલ સાતાવેદનીયજ બધાય છે

સાસ્વાદન ગુણઠાણે ચોરાણુનો બંધ હોય–સાસ્વાદન ગુણઠાણે નરાયુષ અને તિર્યંચ આયુષ્ય ન બધાય કારણકે સાસ્વાદનભાવે વર્તતા શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે, મિથ્યાત્વનો ઉદય ન હોવાથી તન્નિમિત્તક સૂક્ષ્મત્રિકાદિ ૧૩ પ્રકૃતિઓ ન બાંધે.

મિશ્ર ગુણસ્થાનકે વર્તતો જીવ કાળ ન કરે તે કયાઇ પણ ઉપજે પણ નહિ, માટે અપર્યાપ્તઅવસ્થામા મિશ્રગુણસ્થાનક ન હોય

ગાથા ૧૬ પેઇજ ૧૮

"**સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે ૭૫ બાંધે**" અહિ સિદ્ધાન્તના મતે વૈક્રિય લબ્ધિ અને આહારક લબ્ધિ પ્રયુંજતા ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ માન્યો છે પણ તે અહિ વિવક્ષ્યો નથી કારણકે કર્મગ્રંથકાર તેમ માનતા નથી, તેથી દેશવિરતિ અને પ્રમત્ત ગુણઠાણાનો બંધ કહ્યો નથી

પેઇજ ૧૯ તિહા પહેલા ગુણઠાણે–ઔદારિકમિશ્રયોગી પહેલે ગુણઠાણે બે આયુનો બંધ શી રીતે કરે, એ વગેરે લાબી શંકા કરી છે તેનો ઉત્તર,–આ શંકા શિલાકાચાર્યના મતને અનુસરીને કરેલ છે, કેમકે તેઓ શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યા સુધી ઔદારિક મિશ્રયોગ માને છે અને પૂર્ણ થયા બાદ ઔદારિક યોગ માને છે તેના મતે આ શંકા સંભવી શકે છે, પરન્તુ કર્મગ્રંથકારના મતે શરીરની પૂર્ણતા સ્વયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પુરી થયા પછી થાય છે, એટલે ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે તે એ બાબત દેવેન્દ્રસૂરિએ ચોથા કર્મગ્રંથની **तणुपज्जेसु उरलमन्ने** એ ગાથાની ટીકામા લખ્યુ છે કે, જ્યાસુધી ઇન્દ્રિયાદિક યોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન થાય ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ જાણવો અને શરીર પર્યાપ્તિ પુરી થયા પછી ઔદારિક કાયયોગ હોય તે તો બીજા આચાર્યોનો મત છે એટલે અહિ બન્ને આયુષ્યનો બંધ ઘટી શકે છે

પૃ ૧૯ એ સદેહ ટીકાકારે પણ વિવર્યો નથી –આ શંકાના સમાધાનમા સમજવાનુ કે યશોસોમસૂરિકૃત બાલાવબોધમા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે—**अणचउवीसाइ** મા આદિ પદ છે તેનો અર્થ અનતાનુબધી આદિ ૨૪ એમ ન કરતા આદિ શબ્દથી બીજી પાચ પ્રકૃતિઓ લઇને (કારણ કે મનુષ્યઆયુ અને તિર્યગાયુ પૂર્વે ટાળ્યા છે) ૨૯ પ્રકૃતિઓ લેવી. આ પ્રમાણે અર્થ કરવાથી શંકા રહેશે નહી, કારણકે ૯૪માથી ૨૯ પ્રકૃતિઓ ઓછી કરી બાકી રહેલ ૬૫મા જિનપચક મેળવવાથી ૭૦ પ્રકૃતિઓ થાય છે વળી ગાથામા ૭૫ પ્રકૃતિઓ લેવી એવો કાંઇ ઉલ્લેખ નથી

ઔદારિક મિશ્રકાયયોગના સ્વામિ તિર્યંચ અને મનુષ્ય છે અને ચોથા ગુણસ્થાનકે તેને ૭૦ અને ૭૧ પ્રકૃતિઓનો બન્ધ કહ્યો છે, તો પણ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગમા ચોથે ગુણઠાણે

૭૧ પ્રકૃતિઓનો બંધ માનવાને બદલે ૭૦ પ્રકૃતિઓનો બંધ એટલા માટે માન્યો છે કે આ યોગ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં તિર્યંચ - થવા મનુષ્ય દેવાયુનો બંધ કરતા નથી માટે આયુષ્ય ગણવામાં આવે નહી. આ પ્રમાણે ૭૦ નો બંધ સંભવે છે પછી તો બહુશ્રુત કહે તે પ્રમાણ.

પાનું ૧૯ ઔદારિકમિશ્રની પેરે બંધ કહેવો

ઓઘે મૂલ બંધમાં ૧૨૦માંથી આહારકષટ્ક, તિર્યંચ આયુષ્ય અને નરાયુષ એ આઠ બાદ કરતા ૧૧૨ મિથ્યાત્વે જિનપંચક વિના ૧૦૭ સૂક્ષ્માદિ ૧૩ બાદ કરતા સાસ્વાદને ૯૪ તેમાંથી અનંતાનુબંધીઆદિ ૨૪ ઓછી કરી જિનપંચક ઉમેરતા સમ્યક્ત્વે ૭૫ બાંધે ઉપર જે ટબામાં શંકા કરેલી છે તેનો અહીં અવકાશ નથી, કારણકે કાર્મણકાયયોગ ચાર ગતિમાં હોય છે એટલે દેવ–નારક એ પાંચ પ્રકૃતિઓ બાંધે છે

પાનું ૨૦ ઓઘની પેરે ૬૩

આહારક કાયયોગ અને આહારકમિશ્ર કાયયોગ એ બે માર્ગણાએ ૬૩નો બંધ હોય છે ત્યાં આહારકયોગે પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત એ બે ગુણસ્થાનક હોય છે ચૌદ પૂર્વધર જ્યારે આહારક શરીર કરે ત્યારે લબ્ધિના ઉપયોગ કરતા હોવાથી પ્રમાદયુક્ત હોય છે ત્યારે છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક હોય તે વખતે આહારક શરીરનો પ્રારંભ કરતા તે ઔદારિક સાથે મિશ્ર હોય છે એટલે આહારકમિશ્ર અને આહારક એ બે યોગે છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક હોય પછી વિશુદ્ધિના બળથી સાતમે આવે ત્યારે આહારક યોગજ હોય એટલે આહારક યોગે ૬–૭ એ બે ગુણસ્થાનક અને આહારકમિશ્રે છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક હોય ત્યાં છઠ્ઠે ૬૩ બાંધે તેમાંથી શોક, અરતિ, અસ્થિરદ્વિક, અયશ અને અશાતા વેદનીય એ ૭ પ્રકૃતિ કાઢતાં સત્તાવન પ્રકૃતિઓનો બંધ હોય અને દેવાયુનો બંધ ન કરે તો ૫૬ બાંધે પંચસંગ્રહ સપ્તતિકાની ગાથા ૧૪૯ મા કહેલ છે કે આહારકયોગી અને આહારકમિશ્રયોગી અનુક્રમે ૫૭ અને ૬૩ પ્રકૃતિઓ બાંધે એટલે આહારકયોગી છઠ્ઠે ગુણસ્થાને ૬૩ અને સાતમે ૫૭ બાંધે અને આહારકમિશ્રયોગી છઠ્ઠે ગુણઠાણે ૬૩ બાંધે પરન્તુ સપ્તતિકાની ટીકામાં આહારકદ્વિકના બંધ સહિત ૫૯ નો બંધ સાતમે માન્યો છે

ગાથા ૧૯

કંઈક શુદ્ધ અને કંઈક અશુદ્ધ એવી મિશ્ર હોય છે. જ્યારે તેમાં શુદ્ધના વધારે અને અશુદ્ધના ઓછી હોય ત્યારે જ્ઞાની ગણાય. અને જ્યારે તેમાં અશુદ્ધિ વધારે અને શુદ્ધિ ઓછી હોય ત્યારે અજ્ઞાની ગણાય. પહેલી અપેક્ષાએ બે ગુણઠાણા સુધી અજ્ઞાન અને બીજી અપેક્ષાએ ત્રણ ગુણઠાણા સુધી અજ્ઞાન ગણાય.

ને વિશે બાર ગુણસ્થાનક હોય:–ચક્ષુદર્શન અને અચક્ષુદર્શન એ ક્ષાયોપશમિક ભાવમાં આવે છે અને ક્ષાયોપશમિકભાવ બાર ગુણસ્થાનક સુધીજ હોય એટલે બાર ગુણસ્થાનક હોય.

ગાથા ૨૦.

પૃષ્ઠ:–૨૮. उवसामगसेढीयस्स–ઉપશમશ્રેણીને પ્રાપ્ત થયેલ જીવને ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય. અથવા જેણે ત્રણ પુંજ કર્યા નથી અને જેણે મિથ્યાત્વ ખપાવ્યું નથી એવો જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે.

શ્રેણીગત ઉપશમ સમ્યક્ત્વી જીવ મરણ પામી શકે છે.

૯. ૨૫ तत्रोच्यते

वेएइ संतकम्मं खओवसमिएसु नाणुभावंमि ।
उवसंतकसाओ पुण, वेएइ न संतकम्मंपि ॥

ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વી મિથ્યાત્વ મોહનીયના પ્રદેશોદયને અનુભવે છે રસોદયને અનુભવતો નથી. અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વી પ્રદેશોદયને પણ અનુભવતો નથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો હોય છે માટે તેને વેદક પણ કહેવામાં આવે છે.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ

तथा च:—

खीणे दंसणमोहे, तिविहंमि वि भवनियाणभूयंमि ।
निप्पच्चवायमउलं, सम्मत्तं खाइयं होइ ॥१॥

સંસારના કારણભૂત ત્રણે પ્રકારનું દર્શનમોહનીયનો ક્ષય થયે છતે વિઘ્ન વિનાનું અનુપમેય ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

तंमि य तइयचउत्थे, भवंमि सिज्झंति खइय सम्मत्ते ।
सुरनिरयजुयलिसु गई, इमं तु जिणकालियनराणं ॥२॥

તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત ક્ષય થયે છતે ત્રીજે કે ચોથે ભવે મોક્ષમાં જાય છે ત્રણ ભવ કરનાર ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી જીવ વૈમાનિક દેવતામાં કે ત્રીજી નરક સુધી જાય છે અને ચાર ભવ કરનાર ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી અસંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળા મનુષ્ય–તિર્યંચમાં જાય છે અને તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ જે કાળમાં તીર્થંકરો હતા યા વિચરતા હોય તે કાળમાં ઉત્પન્ન મનુષ્યોને થાય છે જેમ આ અવસર્પિણીમાં ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણથી જંબૂસ્વામીના કેવળજ્ઞાન સુધીનો કાળ છે.

ગાથા ૨૧

પૃ ૨૬ —એટલે ચોથા ગુણઠાણે

ઓઘે ૭૭ આહારકદ્વિક વિના અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિએ ૭૫ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાય ૪, ઔદારિકદ્વિક, પ્રથમ સંઘયણી અને મનુષ્યદ્વિક વિના દેશવિરતિએ ૬૬ ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયકષાય ૪ વિના પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્તે ૫૮ આઠમે ૫૮–૫૬–૨૬ નવમે ગુણસ્થાનકે ૨૨–૨૧–૨૦–૧૯–૧૮ સૂક્ષ્મસંપરાયે ૧૭ ઉપશાન્ત મોહે ૧

ગાથા ૨૨.

પહેલી ત્રણ અશુભ લેશ્યાવંતને આહારકદ્વિક વિના ૧૧૮ પ્રકૃતિઓનો ઓઘે બંધ જાણવો. આ બે પ્રકૃતિઓ અપ્રમત્ત ગુણઠાણે બંધાય છે અને ત્યાં શુભ લેશ્યાઓ હોય તેથી અશુભ લેશ્યાઓ ૭ ગુણસ્થાન સુધીજ હોય છે યોગાન્તર્ગત કૃષ્ણાદિદ્રવ્યના સંબંધથી આત્માનો જે શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા કષાયો તેમાં સહચારી છે કષાયની જેમ જેમ તીવ્રતા તેમ તેમ લેશ્યાઓ અશુભ–અશુભતર હોય છે અને કષાયોની જેમ જેમ મન્દતા થાય તેમ તેમ લેશ્યાઓ વિશુધ્ધ–વિશુધ્ધતર થાય છે જેમકે અનંતાનુબંધીના તીવ્રતમ ઉદયે કૃષ્ણ લેશ્યા હોય અને મન્દ ઉદયે શુકલલેશ્યા હોય છે કેટલીક જગ્યાએ દેવો અને નારકોને શરીરના વર્ણરૂપ લેશ્યાઓ માની છે કેમકે તેમની લેશ્યાઓ અવસ્થિત હોય છે સાતમી નરકે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ માનેલ છે ત્યાં દ્રવ્ય કૃષ્ણલેશ્યાજ હોય છે અને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ શુભ લેશ્યાએજ થાય છે તો કૃષ્ણ લેશ્યાએ વર્તવાવાળા જીવને સમ્યક્ત્વ શી રીતે થાય? માટે દ્રવ્ય લેશ્યા શરીરના વર્ણરૂપ અને ભાવ લેશ્યા ભિન્ન હોય એમ સમજાય છે અને તેથી સાતમી નારકીના નારકો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વખતે વિશુધ્ધ એવી ભાવ લેશ્યાએ હોય પણ દ્રવ્યથી તો કૃષ્ણ લેશ્યા હોય. એટલે પ્રતિબિંબરૂપે તેજો લેશ્યા સરખી થાય. એ રીતે અભવ્યને પણ શુકલલેશ્યા દ્રવ્યથી હોય તાત્પર્ય એ છે કે દેવો અને નારકોને લેશ્યાઓ અવસ્થિત હોય છે. પણ તે શરીરના વર્ણરૂપ દ્રવ્ય લેશ્યાઓ હોય છે અને ભાવપરાવૃત્તિએ તે લેશ્યાઓ તે તે લેશ્યાઓ સરખી થાય છે

પૃ ૨૭ મનુષ્ય અને તિર્યંચ દેવાયુષ ન બાંધે—

આ વસ્તુ કર્મગ્રંથકાર અને સિધ્ધાન્તકારનો મતભેદ જણાવે છે કારણકે કર્મગ્રંથકાર ચોથા ગુણસ્થાનકે સુરાયુનો બંધ માને છે તે પ્રાચિન બંધસ્વામિત્વની નીચેની ગાથા ઉપરથી જણાઇ આવે છે

सुरनरआउसहिआ अविरयसम्माउ होंति नायव्वा ।
तित्थयरेण जुया तह, तेउलेसे परं वोच्छं ॥४२॥

આથી વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્મગ્રંથકારો મનુષ્ય–આયુષ્યની જેમ દેવાયુનો બંધ પણ ચોથે ગુણસ્થાનકે માને છે

જ્યારે સિધ્ધાન્તકારો નીચેના સિધ્ધાન્તના પાઠોને અનુસરીને દેવાયુનો બંધ માનતા નથી

कण्हलेस्साणं भंते ? जीवा किरियावादी किं णेरइयाउयं पकरेंति पुच्छा ?

गोयमा ! णो णेरइयाउयं पकरेंति, णो तिरिक्खजोणियाऊयं पकरेंति; मणुस्साउयं पकरेंति, णो देवाऊयं पकरेंति । अकिरिया अण्णाणि य चत्तारिवि आउयं पकरेंति । एवं णीललेस्सावि काउलेस्सावि ।

कण्हलेस्साण भंते ? किरियावादी पंचिंदिय तिरिक्खजोणिया किं णेरइयाउयं पुच्छा ? गोयमा ! णो णेरइयाउयं पकरेंति, णो तिरिक्खजोणियाउयं पकरेंति, णो मणुस्साउयं पकरेंति, णो देवाउयं पकरेंति । अकिरियावादी अण्णाणियवादी वेणइ-वादी चउव्विहंपि पकरेंति । जहा कण्हलेस्सा एवं णीललेस्सावि काउलेस्सावि ।

[भग. खं० ३ श० ३० उ १]

અર્થ – કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવો શું નારકનું આયુષ્ય બાંધે ઇત્યાદિ પ્રશ્ન. હે ગૌતમ! નારકનું આયુષ્ય ન બાંધે, તિર્યંચનું આયુષ્ય ન બાંધે, દેવાયુ ન બાંધે પણ મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધે, અને મિથ્યાદૃષ્ટિ ચારે આયુષ્ય બાંધે આ પ્રમાણે નીલ અને કાપોત લેશ્યા માટે પણ સમજવું હે ભગવાન! કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા સમ્યગ્દૃષ્ટિ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચો શું નારકીનું આયુષ્ય બાંધે? ઇત્યાદિ પ્રશ્ન હે ગૌતમ! તેઓ નારકનું આયુષ્ય ન બાંધે, મનુષ્ય આયુષ્ય ન બાંધે, તિર્યંચનું આયુષ્ય ન બાંધે દેવતાનું આયુષ્ય ન બાંધે અને મિથ્યાદૃષ્ટીઓ ચારે આયુષ્ય બાંધે એ પ્રમાણે નીલ અને કાપોત લેશ્યા માટે સમજવું

વળી સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે જે લેશ્યાએ આયુષ્ય બાંધે તે લેશ્યાએ મરણ પામી પૂર્વભવની લેશ્યા સહિત દેવોમાં ઉપજે અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ મનુષ્ય કે તિર્યંચ વૈમાનિક સિવાય બીજા દેવનું આયુષ્ય બાંધતા નથી એટલે ટબાકાર જીવવિજયજી મહારાજે ઉપરોક્ત નોંધ કરી છે પણ આ મતભેદ હોય તેમ જણાય છે, આગળ પણ સિદ્ધાન્તિક અને કાર્મગ્રંથિક મતભેદ આવે છે આનું કાંઈ સમાધાન થઈ શકતું નથી, માટે ટબાકારે બહુશ્રુતગમ્ય કહેલ છે તે યોગ્યજ છે અને તેઓ ઉપરની શ્રદ્ધા અવિચળ રાખનાર છે

ચોથા કર્મગ્રંથના પ્રવચનની ત્રણ લેશ્યાએ છ ગુણસ્થાન માનેલ છે તે આહારકદ્વિકના વિચાર ઉપરથી અહીં પણ જણાઈ આવે છે (ગા. ૨૩ पढमतिलेस्सासु छ)

ઉદ્યોતનામ એ ચાર પ્રકૃતિ તિર્યંચ પ્રાયોગ્ય હોવાથી બાંધે નહી અને શુકલલેશ્યાવાળો જીવ જ્યાં નરક તિર્યચમા આ બાર પ્રકૃતિનો ઉદય છે ત્યા ઉપજે નહીં માટે એ પણ ન બાધે. અહિ દેવદ્વિક અને વૈક્રિયદ્વિકનો બંધ મનુષ્ય તિર્યંચની અપેક્ષાએ અને મનુષ્યદ્વિકનો બંધ દેવતાની અપેક્ષાએ જાણવો

બહુશ્રુત ગમ્ય છે

તત્વાર્થભાષ્યમાં કહ્યુ છે કે **पीत-पद्म-शुक्ललेश्या द्वि-त्रि शेषेषु** [અ ૪. सू. २३] **शेषेषु लान्तकादिषु असर्वार्थसिद्धाच्छुक्ललेश्याः** તથા સંગ્રહણીમા **कप्पतिय पम्हलेसा लंताईसु सुक्कलेस हुंति सुरा गॉ १७५**) પ્રથમનાં બે દેવલોકમાં તેજો લેશ્યા પછીના ત્રણ દેવલોકમા પદ્મ લેશ્યા અને લાન્તકથી માંડી સર્વાર્થસિદ્ધ પર્યન્ત શુકલ-લેશ્યા હોય છે, તો હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે, લાન્તકથી માડી સહસ્રાર સુધીના શુકલ-લેશ્યાવાળા દેવો તિર્યંચમા પણ જાય છે તો તત્પ્રાયોગ્ય ઉદ્યોતચતુષ્ક કેમ ન બાધે ? આગળ પણ આનતાદિ દેવલોકનાં બંધસ્વામિત્વ પ્રસંગે "**आणयाइ उज्जोयचउरहिआ**" આનતાદિ દેવો ઉદ્યોતચતુષ્ક શીવાય બંધ કરે છે એમ કહેલ છે સહસ્રાર સુધીના દેવો ઉદ્યોત ચતુષ્કનો બંધ કરે છે અને અહિ શુકલલેશ્યા માર્ગણાએ બંધનો નિષેધ કર્યો એ પરસ્પર સંગત થઇ શકતુ નથી આ પણ કાર્મગ્રંથિક અને સિધ્ધાન્તિક મતભેદ હોય તેમ જણાય છે છતા એમ સમાધાન થઇ શકે કે શુકલલેશ્યાએ જે બંધસ્વામિત્વ કહ્યુ છે તે વિશુધ્ધ શુકલલેશ્યાની અપેક્ષાએ હોય પરમ શુકલ લેશ્યા આનતાદિ દેવોને હોય છે તેઓ તિર્યંચમા ઉત્પન્ન થતા નથી એટલે ઉદ્યોત ચતુષ્ક બાધે નહિ પછી તો તત્ત્વ બહુશ્રુતગમ્ય છે.

પદ્મ લેશ્યાવંત

પદ્મ લેશ્યાએ એકથી સાત ગુણસ્થાનક હોય છે પદ્મ લેશ્યા અને તેજોલેશ્યામાં એટલુ અધિક સમજવુ કે પદ્મ લેશ્યાવાળો નારકાદિ નવ પ્રકૃતિઓ ઉપરાંત એકેન્દ્રિય, સ્થાવર અને આતપ એ પ્રકૃતિઓ બાધતો નથી કારણકે પદ્મ લેશ્યાવાળો નારકાદિમા તેમજ એકેન્દ્રિયમા ઉપજતો નથી માટે બાધતો નથી અને તેજો લેશ્યાવાળો એકેન્દ્રિયમા ઉપજે છે માટે ઉકત ત્રણ પ્રકૃતિઓ બાધે છે.

ગાથા ૨૪.

પૃ ૨૯ **द्रव्यचित्तं .भवेत्** દ્રવ્યચિત્ત વિના ભાવચિત્ત ન હોય અસંજ્ઞીને નથી હોતું તેમ, કેવળીને ભાવચિત્ત વિના પણ દ્રવ્યચિત્ત હોય છે એટલે કે કેવળીને મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમજન્ય મનન પરિણામ રૂપ ભાવ મન નથી પણ અનુત્તર વિમાનના દેવોએ પુછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર દ્રવ્ય મનથી આપે છે એટલે ભાવ મન શીવાય દ્રવ્ય મન હોય છે અને તે મન ચૌદ ગુણસ્થાનક સુધી હોય છે સિદ્ધાન્તમા તેને નોસંજ્ઞી નોઅસંજ્ઞી કહ્યા છે ભાવમનની અપેક્ષાએ બાર ગુણસ્થાનક હોય આડી દ્રવ્ય મનની અપેક્ષાએ સંજ્ઞી ગણી ૧૪ ગુણસ્થાનક કહેલ છે

અસંજ્ઞીને બેજ ગુણઠાણા હોય

અસંજ્ઞી એકેન્દ્રિયથી માડીને પચેન્દ્રિય પર્યંતના અસંજ્ઞી જીવોને વિષે બાદર સમ્ય-

બંધસ્વામિત્વયંત્રકં તૃતીયકર્મ્મગ્રંથે,

માર્ગણા	ગુણ૦ ૧૪	ઓઘબંધ	મિ૦ ૧	સા૦ ૨	મિશ્ર ૩	અ૦ ૪	દેશ ૫	પ્ર૦ ૬	અ૦ ૭	અપૂ૦ ૮	અનિ૦ ૯	સૂ૦ ૧૦	ઉપ૦ ૧૧	ક્ષી૦ ૧૨	સ૦ ૧૩	અ૦ ૧૪
નરકગતિ	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
રત્નપ્ર૦ ૩	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
પંકપ્ર૦ ૩	૪	૧૦૦	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૧										
તમ૦ પ્ર૦	૪	૯૯	૯૬	૯૧	૭૦	૭૦										
તિર્યંચપર્યા૦	૫	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧	૬૯	૭૦	૬૬									
તિ૦ અપ૦	૧	૧૦૯	૧૦૯													
મનુ૦ પ૦	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૬૯	૭૧	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
મ૦ અપ૦	૧	૧૦૯	૧૦૯													
દેવગતિ	૪	૧૦૪	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૨										
ભ વ્ય .જો૦	૪	૧૦૩	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૧										
સૌધ ઇશા	૪	૧૦૪	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૨										
સન૦ થી ૬	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
આ૦થી ૯ગ્રૈ૦	૪	૯૭	૯૬	૯૨	૭૦	૭૨										
અનુત્તર૦	૧	૭૨				૭૨										
એકેંદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
બેઇંદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
તેઇંદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
ચૌરિંદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
પંચેંદ્રિય	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
પૃથ્વી૦	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
અપ૦	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
તેઉ૦	૧	૧૦૫	૧૦૫													
વાયુ૦	૧	૧૦૫	૧૦૫													
વનસ્પ૦	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬/૯૪												
ત્રસ૦	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
મનોયો૦ ૪	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
વચનયો૦ ૪	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦

ઔદા કા	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૬૯	૭૧	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	
ઔ મિશ્ર	૪	૧૧૪	૧૦૯	૯૪	૦	૭૫									૧	
વૈક્રિ૦	૪	૧૦૪	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૨										
વૈ૦ મિ૦	૩	૧૦૨	૧૦૧	૯૪	૦	૭૧										
આ૦ કા૦	૧	૬૩						૬૩								
આ૦ મિ૦	૧	૬૩						૬૩								
કાર્મ૦	૪	૧૧૨	૧૦૭	૯૪		૭૫									૧	
સ્ત્રીવેદ	૯	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
પુરૂષવેદી	૯	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
નપુંસકવેદી	૯	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
અનંતાનુ૦	૨	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧												
અપ્રત્યા૦ ૪	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭										
પ્રત્યા૦ ૪	૫	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭									
સંજ્વ૦ ૩	૯	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
સંજ્વ લોભ	૧૦	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭				
મતિજ્ઞાની	૯	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
શ્રુતજ્ઞાની	૯	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
અવધિ૦	૯	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
મન ૫૦	૭	૬૫						૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
કેવલજ્ઞાની	૨	૧													૧	૦
મતિઅજ્ઞાની	૩	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧	૭૪											
શ્રુત અજ્ઞાની	૩	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧	૭૪											
વિભંગ૦	૩	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧	૭૪											
સામાયિ૦	૪	૬૫						૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
છેદોપસ્થા	૪	૬૫						૬૩	૫૯	૫૮	૨૨					
પરિહાર૦	૨	૬૫						૬૩	૫૯							
સૂક્ષ્મસં૦	૧	૧૭										૧૭				
યથાખ્યા૦	૪	૧											૧	૧	૧	૦
દેશવિ૦	૧	૬૭					૬૭									
અસંયત	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭										
ચક્ષુદર્શ૦	૧૨	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
અચક્ષુદર્શ૦	૧૨	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
અવધિદ૦	૯	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧		
કેવલદર્શન	૨	૧													૧	૦
કૃષ્ણ લેશ્યા	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭										
નીલ લેશ્યા	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭										
કાપોત૦	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭										
તેજો લેશ્યા	૭	૧૧૧	૧૦૮	૧૦૧	૭૪	૭૭	[illegible]	[illegible]	૫૯							
પદ્મ લેશ્યા	૭	૧૦૮	૧૦૫	૧૦૧	૭૪	૭૭	[illegible]	[illegible]	૫૯							
શુક્લ લેશ્યા	૧૩	૧૦૪	૧૦૧	૯૬	૭૪	૭૭	[illegible]	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	
[illegible]	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	[illegible]	[illegible]	[illegible]	૬૩	૫૯	૫૮	[illegible]	૧૭	૧	૧	૧	૦
[illegible]		૧૧૭	૧૧૭													
[illegible]	૮	૧૦૧				૭૫		[illegible]	૫૮	૫૮	[illegible]	૧૭	૧			
[illegible]	૧	૧૦૧		૧૦૧												

ક્ષાયોપશ	૪	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯							
ક્ષાયિક	૧૧	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
મિશ્ર.	૧	૭૪			૭૪											
મિથ્યાત્વ	૧	૧૧૭	૧૧૭													
સંજ્ઞી	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૧	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
અસંજ્ઞી	૨	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧												
આહારી	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	
અણાહારી	૫	૧૧૨	૧૦૭	૯૪	૦	૭૫									૧	•

उदयस्वामित्व.

ત્રીજા કર્મગ્રન્થમા માર્ગણાસ્થાનને વિષે ગુણસ્થાનકોને આશ્રયી બંધસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો પરંતુ ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો નથી માટે તે ઉપયોગી હોવાથી અહિં ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કરવો પ્રસ્તુત છે

१ नरकगति, આ માર્ગણાએ મિથ્યાત્વથી માંડી અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનક સુધી ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે તથા જ્ઞાનાવરણ પાંચ, દર્શનાવરણ ચાર, અન્તરાય પાંચ, મિથ્યાત્વમોહનીય, તૈજસનામ, કાર્મણનામ, વર્ણાદિચતુષ્ક, અગુરુલઘુનામ, નિર્માણનામ, સ્થિરનામ અસ્થિરનામ, શુભનામ અને અશુભનામ એ સત્યાવીશ પ્રકૃતિઓ ધ્રુવોદયી પોતપોતાની ઉદયભૂમિકા પર્યન્ત અવશ્ય ઉદયવતી હોય છે તેમા મિથ્યાત્વમોહનીયની ઉદયભૂમિ પ્રથમ ગુણસ્થાનક છે અને ત્યા તે ધ્રુવોદયી છે પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, ચાર દર્શનાવરણીય અને પાંચ અન્તરાય એ ચૌદ પ્રકૃતિઓનો ઉદય બારમા ગુણસ્થાનક સુધી અને બાકીની બાર પ્રકૃતિઓનો ઉદય તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી સર્વ જીવોને હોવાથી તે ધ્રુવોદયી છે એ સત્યાવીશ ધ્રુવોદયી પ્રકૃતિઓ, નિદ્રા, પ્રચલા, વેદનીય ૨, નીચગોત્ર, નરકત્રિક, પંચેન્દ્રિયજાતિ, વૈક્રિયદ્વિક, હુંડકસંસ્થાન, અશુભવિહાયોગતિ, પરાઘાત, ઉચ્છ્વાસનામ, ઉપઘાત, ત્રસચતુષ્ક દુર્ભગ, દુઃસ્વર, અનાદેય, અયશ, સોળ કષાય, હાસ્યાદિષટ્ક, નપુંસકવેદ, સમ્યક્ત્વમોહનીય ને મિશ્રમોહનીય એ છોતેર પ્રકૃતિઓ ઓઘે સામાન્યતઃ નારકોને ઉદયમા હોય છે તેમા સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકનો ઉદય વૈક્રિયશરીરી દેવો અને નારકોને પંચસંગ્રહ અને કર્મપ્રકૃતિને મતે હોતો નથી કહ્યુ છે કે—"અસંખ્ય વર્ષના આયુષવાળા મનુષ્ય, તિર્યંચ, વૈક્રિય શરીરવાળા, આહારક શરીરવાળા અને અપ્રમત્ત સાધુ સિવાય બાકીનાને સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિકનો ઉદય અને ઉદીરણા હોય છે[1]"

---

૧ જુઓ કર્મપ્રકૃતિ ઉદીરણાકરણ ગા ૧૯

"સંખ્યાતા વર્ષના આયુષવાળા કર્મભૂમિજ મનુષ્ય અને તિર્યંચને ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી સ્ત્યાનગૃદ્ધિત્રિક ઉદયમા આવવા યોગ્ય છે તેમા પણ આહારક લબ્ધિવાળાને અને વૈક્રિયલબ્ધિવાળાને તેનો ઉદય હોતો નથી." જુઓ—ગોમ્મટસાર કર્મકાંડ ગા ૨૮૫.

હવે ઓઘે ઉદયવતી ૭૬ પ્રકૃતિઓમાથી સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે. નરકાનુપુર્વી અને મિથ્યાત્વમોહનીય સિવાય ૭૨ પ્રકૃતિઓ સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે હોય છે, તેમાથી અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક બાદ કરતા અને મિશ્ર મોહનીય સહિત કરતા મિશ્ર ગુણસ્થાનકે ૬૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તેમાથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય તથા નરકાનુપૂર્વીનો પ્રક્ષેપ કરતા અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિગુણસ્થાનકે સિત્તેર પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે

૨ **તિર્યંચગતિ.** આ માર્ગણામા પાચ ગુણસ્થાનક છે અહિ દેવત્રિક નરકત્રિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, મનુષ્યત્રિક, ઉચ્ચગોત્ર, અને જિનનામ એ ૧૫ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોતો નથી, માટે ઉદયવતી ૧૨૨ પ્રકૃતિઓમાથી એ ૧૫ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા ઓઘે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તિર્યંચોને ભવધારણીય વૈક્રિયશરીર હોતુ નથી, પરન્તુ લબ્ધિપ્રત્યય વૈક્રિયશરીર હોય છે, તે અપેક્ષાએ વૈક્રિયદ્વિક સહિત કરતા ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે પૂર્વોક્ત એકસો સાત પ્રકૃતિઓમાથી સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય-એ બે પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય છે સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત, સાધારણ, આતપનામ અને મિથ્યાત્વમોહનીય એ પાચ પ્રકૃતિઓ સિવાય સાસ્વાદને સો પ્રકૃતિઓ હોય છે તેમાથી અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સ્થાવરનામ, એકેન્દ્રિયાદિજાતિચતુષ્ક અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ દસ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય સહિત કરતા મિશ્રગુણસ્થાનકે એકાણુ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તેમાથી મિશ્રમોહનીય હીન કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ બે પ્રકૃતિઓ જોડતા અવિરતિસમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકે ૯૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર, દુર્ભગ, અનાદેય, અયશ અને તિર્યંચાનુપૂર્વી-એ આઠ પ્રકૃતિઓ સિવાય દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૮૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે, અહિં [illegible] લબ્ધિપ્રત્યય વૈક્રિય શરીરની વિવક્ષા કરી નથી, એટલે એ બે પ્રકૃતિઓ બધે ઓછી જાણવી

દુઃસ્વર, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, સુભગનામ, આદેયનામ એ બેતાલીશ પ્રકૃતિઓ વિના ઓઘે અને મિથ્યાત્વે ૮૦ પ્રકૃતિઓ હોય, અને તેમા વાયુકાયને વૈક્રિયશરીરનામનો ઉદય હોવાથી તેને આશ્રયી એકેન્દ્રિય માર્ગણાએ ૮૧ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય સૂક્ષ્મત્રિક, આતપનામ, ઉદ્યોતનામ, મિથ્યાત્વમોહનીય, પરાઘાતનામ અને શ્વાસોચ્છ્વાસનામ એ આઠ પ્રકૃતિઓ સિવાય સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે ૭૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય, કારણકે સાસ્વાદન ગુણસ્થાનક એકેન્દ્રિય પૃથ્વી, અપ અને વનસ્પતિને અપર્યાપ્તાવસ્થામા શરીરપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પૂર્વે હોય છે અને આતપનામ, ઉદ્યોતનામ પરાઘાતનામ અને ઉચ્છ્વાસનામનો ઉદય શરીરપર્યાપ્તિ અને શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી થાય છે ઔપશમિકસમ્યક્ત્વ વમતો સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય લબ્ધિઅપર્યાપ્ત અને સાધારણ વનસ્પતિમા ઉપજતો નથી માટે ત્યા તેને સૂક્ષ્મત્રિક ઉદયમા નથી

૬ **द्वीन्द्रियजाति** એકેન્દ્રિયની પેઠે બેઇન્દ્રિયને પણ બે ગુણસ્થાનક હોય છે, કારણકે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ વમતો મનુષ્ય અને તિર્યંચ લબ્ધિપર્યાપ્ત બેઇન્દ્રિયાદિમા ઉપજે છે તેથી તેઓમા વૈક્રિયાષ્ટક, મનુષ્યત્રિક, ઉચ્ચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ પુરુષવેદ, બેઇન્દ્રિય સિવાય એકેન્દ્રિયાદિજાતિચતુષ્ક, આહારકદ્વિક, પ્રથમના પાચ સઘયણ, પાચ સસ્થાન, શુભવિહાયોગતિ, જિનનામ, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ, સાધારણ આતપ, સુભગ, આદેય, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય-એ ચાલીશ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોતો નથી, તેથી ઓઘે અને મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૮૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તેમાથી અપર્યાપ્તનામ, ઉદ્યોત મિથ્યાત્વ, પરાઘાત, અશુભવિહાયોગતિ, ઉચ્છ્વાસ સુસ્વર, દુઃસ્વર,-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય, કારણકે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય તો ત્યા ન હોય, અને તે સિવાયની બાકીની પ્રકૃતિઓનો ઉદય શરીરપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી જ હોય છે, અને સાસ્વાદન તો શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પૂર્વે જ હોય છે

૭-૮ **त्रीन्द्रिय अने चतुरिन्द्रिय जाति** આ બન્ને માર્ગણાએ પણ બેઇન્દ્રિયની પેઠે બે ગુણસ્થાનક હોય છે, અને ઉદયસ્વામિત્વ પણ તેની પેઠે જાણવુ પણ બેઇન્દ્રિયને સ્થાને ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય કહેવા

ઓનો ઉદય જાણવો કારણકે પ્રાય સ્ત્રીવેદીને પરભવમા જતા ચતુર્થગુણસ્થાનક ન હોય; તેથી આનુપૂર્વીત્રિકનો ઉદય ન હોય, અને સ્ત્રી ચતુર્દશપૂર્વધર ન હોય તેથી તેને આહારકદ્વિકનો પણ ઉદય ન હોય, માટે ઓઘે તથા નવ ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૧૦૬–૧૦૪–૧૦૨–૯૬-૯૬–૮૫–૭૭–૭૪–૭૦ અને ૬૪ એ પ્રમાણે ઉદય જાણવો

૨૧ **नपुंसकवेद.** અહિ પણ નવ ગુણસ્થાનક હોય ત્યા દેવત્રિક, જિનનામ, સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ–એ ૭ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૧૬, આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય–એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય. તેમાથી સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ, નરકાનુપૂર્વી અને મનુષ્યાનુપૂર્વી–એ સાત પ્રકૃતિ ન્યૂન કરતા સાસ્વાદનગુણસ્થાનકે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, તિર્યચાનુપૂર્વી, સ્થાવર અને જાતિચતુષ્ક એ દશ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૬ પ્રકૃતિઓ, નરકાનુપૂર્વી અને સમ્યક્ત્વમોહનીય સિવાય અવિરતિસમ્યગ્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકે ૯૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય, તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, નરકત્રિક, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભગ, અનાદેય અને અયશ–એ બાર પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૫ પ્રકૃતિઓ હોય તિર્યચગતિ, તિર્યચાયુષ, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક–એ આઠ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને આહારકદ્વિક મેળવતા ૭૯ પ્રકૃતિઓ પ્રમત્તગુણસ્થાનકે હોય સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક, આહારકદ્વિક-એ પાચ પ્રકૃતિઓ સિવાય અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને છેલ્લા ત્રણ સંઘયણ એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપૂર્વકરણગુણસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ, અને હાસ્યાદિષટ્ક વિના અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનકે ૬૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૨૨ **क्रोध** અહિ નવ ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યા માન ૪, માયા ૪, લોભ ૪ અને જિનનામ–એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૦૯, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર અને આહારકદ્વિક–એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૫, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી–એ ૭ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૯૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય અનન્તાનુબન્ધિ ક્રોધ, સ્થાવર, જાતિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક–એ નવ પ્રકૃતિ બાદ કરતા અને મિશ્ર મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૧ પ્રકૃતિઓ, તેમાંથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા સમ્યક્ત્વમોહનીય, અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક મેળવતા અવિરતિગુણસ્થાનકે ૯૫ પ્રકૃતિઓ, તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ, ક્રોધ, આનુપૂર્વીચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૧ પ્રકૃતિઓ હોય, તિર્યચગતિ, તિર્યચાયુષ, ઉદ્યોત, નીચગોત્ર અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ–એ પાચ પ્રકૃતિઓ કાઢતા અને આહારકદ્વિક મેળવતા પ્રમત્તે ૭૮ પ્રકૃતિઓ હોય, સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક અને આહારકદ્વિક–એ પાચ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અપ્રમત્તગુણસ્થાનકે ૭૩ પ્રકૃતિઓ, સમ્યક્ત્વ–મોહનીય અને અન્ત્ય ત્રણ સંહનન એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપૂર્વકરણગુણસ્થાનકે ૬૯ અને હાસ્યાદિષટ્ક વિના અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનકે ૬૩ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે

૨૩–૨૪–૨૫ **मान, माया अने लोभ** અહિ ઉદયસ્વામિત્વ પૂર્વવત્ કહેવુ પરન્તુ માન અને માયાકષાયમાર્ગણાએ નવ ગુણસ્થાનક હોય છે, અને લોભમાર્ગણાએ દશ ગુણ-

પૂર્વી એ ૫ા૨ પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓઘે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં વિગ્રહગતિએ વિભંગજ્ઞાન સહિત ન ઉપજે, ઋજુગતિએ ઉપજે માટે અહિ મનુષ્યાનુપૂર્વી અને તિર્યંચાનુપૂર્વીનો નિષેધ કર્યો છે મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે મિશ્રમોહનીય સિવાય ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ, સાસ્વાદને મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ, અનંતાનુબન્ધિ-ચતુષ્ક અને દેવાનુપૂર્વી ન્યૂન કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૩૪-૩૫ **सामायिक अने छेदोपस्थापनीय** આ બન્ને ચારિત્રે પ્રમત્તથી આરંભી ચાર ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યા સામાન્ય ૮૧-૭૬-૭૨ અને ૬૬ પ્રકૃતિઓનુ ઉદયસ્વા-મિત્વ જાણવુ.

૩૬ **परिहारविशुद्धि** અહી છઠ્ઠુ અને સાતમુ એ બે ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા પૂર્વોક્ત ૮૧ પ્રકૃતિઓમાથી આહારકદ્વિક, સ્ત્રીવેદ, પ્રથમસંહનન સિવાય બાકીના પાંચ સંહનન-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના ઓઘે અને પ્રમત્તે ૭૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે પરિહાર-વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા ચતુર્દશપૂર્વધર ન હોય, તેમજ સ્ત્રીને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર ન હોય અને વજ્રઋષભનારાચસંઘયણવાળાને જ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય માટે અહિ પૂર્વોક્ત આઠ પ્રકૃતિઓના ઉદયનો નિષેધ કર્યો છે સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક સિવાય અપ્રમત્તગુણસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૩૭ **सूक्ष्मसंपराय** અહિ એક દશમુ સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા ઓઘે-સામાન્ય ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો

૩૮ **यथाख्यात.** અહિ છેલ્લા ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ એ ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ સહિત ઓઘે ૬૦, જિનનામ વિના ઉપશાન્તમોહે ૫૯, ઋષભનારાચ અને નારાચ-એ બે સંઘયણ સિવાય ક્ષીણમોહના દ્વિચરમ સમયે ૫૭, નિદ્રાદ્વિક વિના છેલ્લા સમયે ૫૫, સયોગિકેવલિગુણસ્થાનકે ૪૨ અને અયોગિકેવલિગુણસ્થાનકે ૧૨ પ્રકૃતિ-ઓનો ઉદય હોય છે

૩૯ **देशविरति.** અહિ પાચમુ એક જ ગુણસ્થાનક હોય છે અને ત્યા સામાન્ય ૮૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો

૪૦ **अविरति** આ માર્ગણાએ પ્રથમના ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ અને આહારકદ્વિક એ ત્રણ પ્રકૃતિ સિવાય ઓઘે ૧૧૯, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય એ બે પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી એ ૭ પ્રકૃતિઓ વિના સાસ્વાદને ૧૧૧, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સ્થાવર, જાતિચતુષ્ક અને આનુ-પૂર્વીત્રિક-એ બાર પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે, ત્યા આનુપૂર્વીચતુષ્ક, અને સમ્યક્ત્વમોહનીય એ પાચ પ્રકૃતિઓ મેળવતા અને મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે.

૪૧ **चक्षुदर्शन.** અહિ બાર ગુણસ્થાનક હોય છે એકેન્દ્રિયાદિજાતિત્રિક, સ્થાવર-ચતુષ્ક, જિનનામ, આતપ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક-એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૦૯, આહા-

પૂર્વી એ ૫ રર પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓઘે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે. મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં વિગ્રહગતિએ વિભંગજ્ઞાન સહિત ન ઉપજે, ઋજુગતિએ ઉપજે માટે અહિં મનુષ્યાનુપૂર્વી અને તિર્યંચાનુપૂર્વીનો નિષેધ કર્યો છે મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે મિશ્રમોહનીય સિવાય ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ સાસ્વાદને મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ, અનંતાનુબન્ધિચતુષ્ક અને દેવાનુપૂર્વી ન્યૂન કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૩૪-૩૫ सामायिक अने छेदोपस्थापनीय આ બન્ને ચારિત્રે પ્રમત્તથી આરંભી ચાર ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યા સામાન્ય ૮૧-૭૬-૭૨ અને ૬૬ પ્રકૃતિઓનુ ઉદયસ્વામિત્વ જાણવુ

૩૬ परिहारविशुद्धि. અહીં છઠ્ઠુ અને સાતમુ એ બે ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા પૂર્વોક્ત ૮૧ પ્રકૃતિઓમાથી આહારકદ્વિક, સ્ત્રીવેદ, પ્રથમસંહનન સિવાય બાકીનાં પાચ સંહનન-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના ઓઘે અને પ્રમત્તે ૭૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે. પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા ચતુર્દશપૂર્વધર ન હોય, તેમજ સ્ત્રીને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર ન હોય અને વજ્રઋષભનારાચસંઘયણવાળાને જ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય માટે અહિ પૂર્વોક્ત આઠ પ્રકૃતિઓના ઉદયનો નિષેધ કર્યો છે સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક સિવાય અપ્રમત્તગુણસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય.

૩૭ सूक्ष्मसंपराय અહિ એક દશમુ સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા ઓઘે-સામાન્ય ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો

૩૮ यथाख्यात. અહિ છેલ્લા ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ એ ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ સહિત ઓઘે ૬૦, જિનનામ વિના ઉપશાન્તમોહે ૫૯, ઋષભનારાચ અને નારાચ-એ બે સંઘયણ સિવાય ક્ષીણમોહના દ્વિચરમ સમયે ૫૭, નિદ્રાદ્વિક વિના છેલ્લા સમયે ૫૫, સયોગિકેવલિગુણસ્થાનકે ૪૨ અને અયોગિકેવલિગુણસ્થાનકે ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય છે.

૩૯ देशविरति. અહિ પાચમુ એક જ ગુણસ્થાનક હોય છે અને ત્યાં સામાન્ય ૮૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો.

૪૦ अविरति આ માર્ગણાએ પ્રથમના ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ અને આહારકદ્વિક એ ત્રણ પ્રકૃતિ સિવાય ઓઘે ૧૧૯, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય એ બે પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ મિથ્યાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી એ ૬ પ્રકૃતિઓ વિના સાસ્વાદને ૧૧૧, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સ્થાવર, જાતિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક-એ બાર પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે, ત્યા આનુપૂર્વીચતુષ્ક, અને સમ્યક્ત્વમોહનીય એ પાચ પ્રકૃતિઓ મેળવતા અને મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે.

૪૧ चक्षुर्दर्शन. અહિં બાર ગુણસ્થાનક હોય છે એકેન્દ્રિયાદિજાતિત્રિક, સ્થાવરચતુષ્ક, જિનનામ, આતપ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક-એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૦૯, આહા-

આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર—એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૫, મિથ્યાત્વ વિના સાસ્વાદને ૧૦૪, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને ચઉરિન્દ્રિયજાતિ—એ પાંચ પ્રકૃતિ વિના અને મિશ્રમોહનીય સહિત કરતાં મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦, મિશ્રમોહનીય બાદ કરતાં અને સમ્યક્ત્વમોહનીયનો પ્રક્ષેપ કરતાં અવિરતિગુણસ્થાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભગ, અનાદેય, અયશ, દેવગતિ, દેવાયુષ, નરકગતિ અને નરકાયુષ—એ તેર પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય. બાકીના ગુણસ્થાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું.

૪૨ **અચક્ષુર્દર્શન** આ માર્ગણાએ પણ બાર ગુણસ્થાનક હોય છે. ત્યાં જિનનામ વિના ઓઘે ૧૨૧. આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર—એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય. બાકીના ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૧૧૧-૧૦૦-૧૦૪-૮૭-૮૧-૭૬-૭૨-૬૬-૬૦-૫૯ અને ૫૭ એ પ્રમાણે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું.

૪૩ **અવધિદર્શન** અવિરતિ ચોથાથી આરંભી બારમા સુધી નવ ગુણસ્થાનક હોય. સિદ્ધાન્તને મતે વિભંગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન કહ્યું છે તેથી તેના મતે પ્રથમનાં ત્રણ ગુણસ્થાનક પણ હોય, પરંતુ કર્મગ્રન્થના મતે વિભંગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન હોતું નથી. તેથી અવધિજ્ઞાનની પેઠે ઓઘે ૧૦૬. અવિરતિગુણસ્થાનકે આહારકદ્વિક વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ હોય. અહિં પ્રજ્ઞાપનાસૂત્રના અભિપ્રાયે તિર્યગાનુપૂર્વીના ઉદય સહિત ઓઘે ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ. બાકીનાં ગુણસ્થાને સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું.

૪૪ **કેવલદર્શન** અહિં છેલ્લાં બે ગુણસ્થાનક હોય છે, અને ત્યાં ૪૨ અને બાર પ્રકૃતિઓનો અનુક્રમે ઉદય જાણવો.

ચતુષ્ક, નરકત્રિક, જિનનામ અને આતપ—એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર અને બ્રહ્મલોકના દેવોને પદ્મલેશ્યા હોય ,છે અને તેઓ મરીને એકેન્દ્રિયમા જતા નથી, તથા નરકમા તો પ્રથમની ત્રણ જ લેશ્યાઓ હોય છે, અને જિનનામનો ઉદય શુક્લલેશ્યાવાળાને જ હોય છે માટે સ્થાવરચતુષ્કાદિ તેર પ્રકૃતિઓનુ વર્જન કર્યું છે આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય—એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૫, મિથ્યાત્વમોહનીય સિવાય સાસ્વાદને ૧૦૪, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક—એ સાત પ્રકૃતિ ન્યૂન કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતાં ૯૮ પ્રકૃતિઓ મિશ્રગુણસ્થાનકે હોય તેમાથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરીએ અને આનુપૂર્વીત્રિક અને સમ્યક્ત્વમોહનીય મેળવીએ એટલે ૧૦૧ પ્રકૃતિઓ અવિરતિગુણસ્થાનકે હોય તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, આનુપૂર્વીત્રિક, દેવગતિ, દેવાયુષ, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૭. પ્રમત્તે ૮૧ અને અપ્રમત્તે ૭૬ પ્રકૃતિઓ હોય

૫૦ **शुक्लेश्या** અહિ તેર ગુણસ્થાનક છે ત્યા સ્થાવરચતુષ્ક, જાતિચતુષ્ક, નરકત્રિક અને આતપનામ—એ બાર પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ હોય આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર અને જિનનામ—એ પાચ પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય મિથ્યાત્વ વિના સાસ્વાદને ૧૦૪, તેમાથી અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક કાઢીએ અને મિશ્રમોહનીય મેળવીએ એટલે મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૮, અવિરતિગુણસ્થાનકે ૧૦૧ અને દેશવિરતિએ ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે આગળના ગુણસ્થાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવુ

૫૧ **भव्य.** અહિ ચૌદ ગુણસ્થાનકો હોય છે અને ત્યા સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવુ.

૫૨ **अभव्य** અહિ માત્ર પહેલુ જ ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યા સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર, જિનનામ અને આહારકદ્વિક—એ પાચ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે અને મિથ્યાત્વે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય

૫૩ **उपशमसम्यक्त्व** આ માર્ગણાએ ચોથાથી આરભી અગીઆરમા સુધી આઠ ગુણસ્થાનક હોય છે સ્થાવરચતુષ્ક, જાતિચતુષ્ક, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય, જિનનામ, આહારકદ્વિક, આતપનામ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક—એ ત્રેવીશ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે અને અવિરતિગુણસ્થાનકે ૯૯ પ્રકૃતિઓ હોય છે, અન્ય આચાર્યના મતે ઉપશમસમ્યગ્દષ્ટિ આયુષ પૂર્ણ થવાથી મરીને અનુત્તર સુર તરીકે ઊપજે તે વખતે તેને અવિરતિગુણસ્થાનકે દેવાનુપૂર્વીનો ઉદય હોય, તે અપેક્ષાએ ઓઘે અને અવિરતિ ગુણસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, વૈક્રિયદ્વિક, દુર્ભગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૬ પ્રકૃતિઓ હોય તિર્યંચગતિ, તિર્યંચાયુષ, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક—એ આઠ પ્રકૃતિ વિના પ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૮, સ્ત્યાનર્દ્ધિત્રિક વિના અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૫, અને છેલ્લા ત્રણ સઘયણ વિના અપૂર્વકરણે ૭૨ પ્રકૃતિઓ હોય છે. ત્યાર પછી આગળના ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૬૬,૬૦,૫૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૫૪ **क्षायिक सम्यक्त्व** અહિં ચોથાથી ચૌદમા સુધી અગીયાર ગુણસ્થાનક હોય ત્યા જાતિચતુષ્ક, સ્થાવરચતુષ્ક. અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, આતપ, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર, મિથ્યાત્વ

૬૦ असंज्ञी. અહિ પ્રથમના બે ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યા વૈક્રિયાષ્ટક, જિનનામ, આહારકદ્વિક, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર, ઉચ્ચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ—એ સોળ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે અને મિથ્યાત્વે ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ હોય, તેમાથી સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, ઉદ્યોત, મનુષ્યત્રિક, મિથ્યાત્વ, પરાઘાત, ઉચ્છ્વાસ, સુસ્વર, દુઃસ્વર, શુભવિહાયોગતિ અને અશુભવિહાયોગતિ—એ ૧૬ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૯૧ પ્રકૃતિઓ હોય છે સપ્તતિમાં ઉદયસ્થાનકમાં અસંજ્ઞીને આશ્રયી ૭ સંઘયણ અને ૭ સંસ્થાનના ભાગા કર્યા છે તેથી તેને ૭ સંઘયણ અને ૭ સંસ્થાનની પ્રકૃતિઓ તેમજ સુભગ, આદેય અને શુભવિહાયોગતિનો ઉદય પણ હોય છે

૬૧ आहारक અહિ તેર ગુણસ્થાનક હોય આનુપૂર્વીચતુષ્ક વિના ઓઘે ૧૧૮ આહારકદ્વિક, જિનનામ, સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય—એ પાચ પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૩, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ અને મિથ્યાત્વ—એ પાચ પ્રકૃતિ સિવાય સાસ્વાદને ૧૦૮, તેમાથી અનંતાનુબન્ધિચતુષ્ક, સ્થાવરનામ અને જાતિચતુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતા મિશ્રગુણસ્થાનકે ૧૦૦, તેમાથી મિશ્રમોહનીય કાઢી સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો પ્રક્ષેપ કરતા અવિરતિગુણસ્થાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, વૈક્રિયદ્વિક, દેવગતિ, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, દુર્ભગ, અનાદેય અને અયશ—એ તેર પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય આગળના ગુણસ્થાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવુ

૬૨ अनाहारक આ માર્ગણાએ ૧-૨-૪-૧૩ અને ૧૪મુ એ પાચ ગુણસ્થાનક હોયછે ત્યાં ઔદારિકદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, સંહનનષટ્ક, સંસ્થાનષટ્ક, વિહાયોગતિદ્વિક, ઉપઘાત, પરાઘાત, ઉચ્છ્વાસ, આતપ, ઉદ્યોત, પ્રત્યેક, સાધારણ, સુસ્વર, દુઃસ્વર, મિશ્રમોહનીય અને નિદ્રાપંચક—એ પાત્રીશ પ્રકૃતિ વિના ઓઘે ૮૭, જિનનામ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય—એ બે પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૮૫, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત, મિથ્યાત્વ અને નરકત્રિક એ ૭ પ્રકૃતિ સિવાય સાસ્વાદને ૭૯ પ્રકૃતિઓ હોય છે મિશ્રગુણસ્થાનકે કોઇ અનાહારક ન હોય. અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સ્થાવર અને જાતિચતુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ વિના અને સમ્યક્ત્વમોહનીય અને નરકત્રિક—એ ચાર પ્રકૃતિઓ મેળવતા અવિરતિગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ હોય વર્ણાદિચતુષ્ક, તૈજસ, કાર્મણ, અગુરુલઘુ, નિર્માણ, સ્થિર, અસ્થિર, શુભ, અશુભ, મનુષ્યગતિ, પચેન્દ્રિયજાતિ જિનનામ, ત્રસત્રિક, સુભગ, આદેય, યશ, મનુષ્યાયુષ, વેદનીયદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર—એ પચીશ પ્રકૃતિઓ તેરમા સયોગી ગુણસ્થાનકે કેવલિસમુદ્‌ઘાત કરતાં ત્રીજા, ચોથા અને પાચમા સમયે ઉદયમા હોય ત્રસત્રિક, મનુષ્યગતિ, મનુષ્યાયુષ, ઉચ્ચગોત્ર, જિનનામ, સાતા કે અસાતામાથી એક વેદનીય, સુભગ, આદેય, યશ અને પંચેન્દ્રિયજાતિ—એ બાર પ્રકૃતિઓ ચૌદમા ગુણસ્થાનકે ઉદયમા હોય અહિ સર્વત્ર ઉદયમા ઉત્તરવૈક્રિયની વિવક્ષા કરી નથી સિદ્ધાન્તમા પૃથિવી, અપ્ અને વનસ્પતિને સાસ્વાદન કહ્યુ નથી, સાસ્વાદનીને મતિશ્રુતજ્ઞાની કહ્યા છે, વિભંગજ્ઞાનીને અવધિદર્શન કહ્યુ છે અને વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્રે ઔદારિકમિશ્ર કહ્યુ છે, પણ તે કર્મગ્રન્થમા વિવક્ષિત નથી.

उदयस्वामित्व समाप्त.

उदीरणास्वामित्व.

ઉદયસમયથી આરંભી એક આવલિકા સુધીના કાળને ઉદયાવલિકા કહે છે. ઉદયાવલિકાપ્રવિષ્ટ કર્મપુદ્ગલોને કોઈપણ કરણ લાગુ પડતું નથી. ઉદયાવલિકાની બહાર રહેલા કર્મપુદ્ગલોને ઉદયાવલિકાગત કર્મપુદ્ગલો સાથે મેળવી ભોગવવા તેને ઉદીરણા કહે છે. જે જાતના કર્મનો ઉદય હોય તે જાતના કર્મની જ ઉદીરણા થાય છે. એટલે સામાન્ય રીતે જે માર્ગણામાં જે ગુણસ્થાનકે જેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય છે, તે માર્ગણામાં તે ગુણસ્થાનકે તેટલી પ્રકૃતિઓની ઉદીરણા પણ હોય છે. જ્યાં સુધી તેનો ઉદય ચાલુ રહે છે, ત્યાં સુધી તેની ઉદીરણા પણ હોય છે. પણ તેમાં એટલો વિશેષ છે કે જે કર્મપ્રકૃતિને ભોગવતાં તેના સત્તામાં માત્ર એક આવલિકા કાળમાં ભોગવવા યોગ્ય કર્મપુદ્ગલો બાકી રહે ત્યારે તેની ઉદીરણા થતી નથી. અર્થાત્ ઉદયાવલિકાપ્રવિષ્ટ કર્મ ઉદીરણા યોગ્ય રહેતું નથી. તથા શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછી જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી પાંચ નિદ્રાની ઉદીરણા થતી નથી. તેનો કેવળ ઉદય જ પ્રવર્તે છે. છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકથી આગળ મનુષ્યાયુ, સાતા અને અસાતા વેદનીય એ ત્રણની તથાવિધ અધ્યવસાયના અભાવે ઉદીરણા થતી નથી, કેવળ ઉદય જ હોય છે. તથા ચૌદમા ગુણસ્થાનકે યોગના અભાવે કોઈપણ પ્રકૃતિની ઉદીરણા હોતી નથી, કેવળ ઉદય જ પ્રવર્તે છે.

૪૮-૪૯ तेजो अने पद्मलेश्या. પ્રથમથી સાતમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ.

૫૦ शुक्ललेश्या પ્રથમથી માડી ૧૩ મા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તા જાણવી.

૫૧ भव्य. મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ

૫૨ अभव्य ઓઘે અને મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે જિનનામ, આહારકચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિ વિના ૧૪૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૩ औपशमिकसम्यक्त्व ચોથાથી અગીઆરમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ

૫૪ क्षायोपशमिकसम्यक्त्व અહિ ચોથાથી સાતમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્ય-ગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ

૫૫ क्षायिकसम्यक्त्व. અહિ અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને દર્શનમોહનીયત્રિક એ સાત પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓઘે ૧૪૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય અને ત્યા ચોથાથી માડી ચૌદમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ

૫૬ मिश्रसम्यक्त्व ઓઘે અને ત્રીજા ગુણસ્થાનકે જિનનામ સિવાય એકસો સુડ-તાલીશ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૭ सास्वादन અહિ ઓઘે અને બીજા ગુણસ્થાનકે જિનનામ વિના ૧૪૭ પ્રકૃ-તિઓની સત્તા હોય

૫૮ मिथ्यात्व અહિ ઓઘે અને મિથ્યાત્વે ૧૪૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૯ संज्ञी પ્રથમથી આરભી તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તા-સ્વામિત્વ જાણવુ, અહિ કેવલજ્ઞાનીને દ્રવ્ય મનના સબન્ધથી સજ્ઞી કહ્યા છે, જો ભાવ-મનની અપેક્ષાએ સંજ્ઞી કહેવામાં આવે તો તેને બાર ગુણસ્થાનક હોય

૬૦ असंज्ञी અહિ ઓઘે અને મિથ્યાત્વે જિનનામ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય અને સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે નરકાયુષ સિવાય ૧૪૬ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય, પરંતુ અહિં અપર્યાપ્તાવસ્થામા દેવાયુષ અને મનુષ્યાયુષનો બધક કોઇ સભવતો નથી, માટે તે અપેક્ષાએ ૧૪૪ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૬૧ आहारक પ્રથમથી માડી તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિમાર્ગણાની પેઠે સત્ત સ્વામિત્વ જાણવુ

૬૨ अनाहारक આ માર્ગણાએ પહેલુ, બીજુ, ચોથુ, તેરમુ અને ચૌદમુ એ પાંચ ગુણસ્થાનકો હોય અને ત્યા મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવુ

सत्तास्वामित्व समाप्त

ત્યારપછી પાચ ભાવનુ સ્વરૂપ (૧) અને સંખ્યાતાદિનુ સ્વરૂપ એ બે વસ્તુઓ વિશેષ જણાવેલ છે આ પ્રમાણે કુલ ૨૬ વસ્તુઓનુ વર્ણન આ ગ્રન્થમા કરેલુ છે

ગાથા ૧ લી

મંગલાચરણ—**नमिय जिणं** આ પદથી ઇષ્ટ દેવતાને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલાચરણ કરેલ છે રાગ, દ્વેષ અને મોહ વગેરે જે દુ:ખપૂર્વક જીતી શકાય તે અભ્યન્તર શત્રુઓને જિતે તે જિનેશ્વર પરમાત્મા તીર્થંકર ભગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલાચરણ કરેલ છે ત્યા નમસ્કાર દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે થાય છે તેની પણ ચતુર્ભંગી થાય છે. (૧) દ્રવ્યથી નમસ્કાર ભાવથી નહી પાલકકુમારની જેમ (૨) ભાવથી નમસ્કાર પણ દ્રવ્યથી નહી નવ ગ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાનના દેવોની જેમ (૩) દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને પ્રકારે નમસ્કાર શાબકુમારની જેમ (૪) દ્રવ્યથી પણ નહીં અને ભાવથી પણ નહી મરિચી શિષ્ય કપિલાદિની જેમ આહી દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને રીતે નમસ્કાર કરવાનો છે

વિષય—નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ કહેવાની છે

૧ જીવસ્થાન—દ્રવ્ય અને ભાવ પ્રાણોને ધારણ કરે તે જીવ તે જીવોના જે ચૌદ ભેદ તે જીવસ્થાનો અહી સસારી જીવની મુખ્યતા હોવાથી કર્મજન્ય ચૌદ ભેદોને જીવસ્થાન તરીકે ગણાવેલ છે. નિશ્ચયદૃષ્ટિથી જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણોવડે યુક્ત ચેતના લક્ષણવાળો જીવ એ વ્યાખ્યા છે

૨ માર્ગણાસ્થાન—આ ચૌદ ભેદે જીવો કોઇને કોઇ અવસ્થામા રહેલા હોય છે તે અવસ્થાનુ માર્ગણ-શોધન તે માર્ગણા અને તેના મૂલ ચૌદ અને બાસઠ ઉત્તરભેદો તે માર્ગણાસ્થાનો

૩ ૧૪ ગુણસ્થાનક—જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિની શુદ્ધિ-અશુદ્ધિનો જે તરતમ ભાવ તે ગુણસ્થાનકો તે ચૌદ પ્રકારે છે દરેક જીવ આમાના કોઈપણ સ્થાનકે રહેલ હોય છે

૪ ઉપયોગ—ચેતનાશક્તિનો બોધરૂપ વ્યાપાર તે ઉપયોગ આ જીવનું અસાધારણ લક્ષણ છે જેના દ્વારા જીવ વસ્તુમા રહેલ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મોને જાણે છે તેના ૧૨ પ્રકાર છે આમાના કોઇપણ એક ઉપયોગમા જીવ વર્તતો હોય છે

૫ યોગ—જીવને વીર્યના હલનચલન રૂપ યોગ હોય છે જેના વડે જીવ દોડવુ, ચાલવુ, બોલવુ, વિચારવું વગેરે ક્રિયાઓ કરી શકે છે તે મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી પ્રવર્તતુ હોવાથી ત્રણ પ્રકારે છે

૬ લેશ્યા—જેના વડે આત્મા કર્મોવડે લેપાય તે લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ આદિ પુદ્ગલ દ્રવ્યોના સંયોગથી સ્ફટિક જેવા નિર્મલ આત્માનો શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા લેશ્યા બે પ્રકારની છે દ્રવ્ય લેશ્યા અને ભાવ લેશ્યા દ્રવ્યલેશ્યા પુદ્ગલપરિણામ રૂપ છે ભાવલેશ્યા આત્મપરિણામ રૂપ છે

૭ બંધ—મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગરૂપ બન્ધ હેતુઓ વડે કાર્મણ વર્ગણાના પુદ્ગલોનો આત્માની સાથે ક્ષીર-નીરની જેમ અથવા લોઢાના ગોળા અને અગ્નિની જેમ એક બીજાનો અન્યોન્યભાવરૂપ જે સંબન્ધ તે બંધ

ચતુર્થ : કર્મગ્રંથ :

ષડશીતિઃ

(મૂલ ગાથા તથા ટબા ઉપર ટીપ્પણ)

તૈયાર કરનાર કુંવરજી મુળચંદ દોશી

આ કર્મગ્રન્થનો ક્રમ ચોથો હોવાથી **ચતુર્થ કર્મગ્રન્થ** એ નામ પ્રસિદ્ધ છે આ શીવાય આ કર્મગ્રંથની મૂલ ગાથાઓ ૮૬ હોવાથી **ષડશીતિ** એ આનું બીજું નામ છે અને અંતમા કર્તાએ **સૂક્ષ્માર્થ વિચાર** નામ પણ જણાવેલ છે એટલે આ પ્રમાણે આ કર્મગ્રંથના ત્રણે નામો સાર્થક છે

ક્રમહેતુ—પહેલા કર્મગ્રંથમા વિપાકનો વિષય બતાવેલ છે અને એ રીતે કયી કયી કર્મપ્રકૃતિ ઉદયમા આવવાથી શું ફળ મળે છે તે જણાવેલ છે બીજામા ચૌદ ગુણઠાણાને આશ્રયીને એ પ્રકૃતિઓના બંધ–ઉદય–ઉદીરણા અને સત્તાનો વિષય બતાવેલ છે એ ચૌદ ગુણઠાણા જીવને જ હોય છે અને જીવ બાસઠ માર્ગણામા કોઈને કોઈ માર્ગણામાં હોય છે એટલે ત્રીજા કર્મગ્રંથમા બાસઠ માર્ગણા ઉપર બન્ધસ્વામિત્વ બતાવેલ છે તેથી ત્યા મુખ્યતાએ બન્ધસ્વામિત્વ જણાવવાનો ગ્રંથકારનો ઉદ્દેશ એ જણાય છે કે બાંધેલા કર્મ અવશ્ય ઉદયમા આવે છે અને તે કોઈપણ રીતે ભોગવવું પડે છે માટે [illegible] જીવે કર્મ બાંધતા પહેલા ચેતવાની જરૂર છે તેના ઉદય વખતે તો તે ભોગવવું જ પડે છે અને એટલા માટે મુખ્યતાએ કર્મબન્ધથી ચેતવણી આપવા ખાતર જ [illegible] તેમ એ વર્ણન કરેલ છે અને એની સંગતિ બીજા કર્મગ્રંથના બન્ધવિચાર સમજ્યા પછી જ સમજી શકાય તેમ છે ત્યારપછી આ ચોથા કર્મગ્રંથમા જીવસ્થાનક, માર્ગણાસ્થાનક અને ગુણઠાણા ઉપર કર્મોના બન્ધ–ઉદય–ઉદીરણા અને સત્તાને જણાવનારા ભાવોનાં જ સૂક્ષ્મ વર્ણન આવે છે તે સમજવા ખાતર ત્યારપછી આ કર્મગ્રન્થની રચના કરી જિજ્ઞાસુ જીવોને ગુણસ્થાનક, માર્ગણાસ્થાનક અને જીવસ્થાનક સંબંધી વિચાર [illegible] તેમાં જોડી તે સંબંધિની જિજ્ઞાસાઓને તૃપ્ત કરે છે એટલે આ ક્રમ યથાયોગ્ય અને સુનિશ્ચિત છે

વિષય.—ગ્રન્થકારે સર્વ આ ૮૬ ગાથાઓમા [illegible] તેમા જ જણાવેલ છે જેના તેમા નીચે પ્રમાણે [illegible] થાય છે

(૧) જીવસ્થાન (૨) માર્ગણાસ્થાન (૩) ગુણઠાણા (૪) ભાવ (૫) સંખ્યાતાદિનું [illegible], તેમા—

જીવસ્થાન ઉપર—(૧) ગુણસ્થાન (૨) યોગ (૩) ઉપયોગ (૪) લેશ્યા (૫) બન્ધ (૬) ઉદય (૭) ઉદીરણા (૮) સત્તા એમ આઠ દ્વાર [illegible]

માર્ગણાસ્થાન ઉપર—(૧) જીવસ્થાન (૨) ગુણઠાણા (૩) યોગ (૪) ઉપયોગ (૫) લેશ્યા (૬) અલ્પબહુત્વ [illegible]

ચૌદ ગુણઠાણા ઉપર—(૧) જીવસ્થાન (૨) યોગ (૩) ઉપયોગ (૪) લેશ્યા (૫) બન્ધહેતુ (૬) બન્ધ (૭) ઉદય (૮) ઉદીરણા (૯) સત્તા (૧૦) અલ્પબહુત્વ [illegible]

ત્યારપછી પાચ ભાવનુ સ્વરૂપ (૧) અને સંખ્યાતાદિનુ સ્વરૂપ એ બે વસ્તુઓ વિશેષ જણાવેલ છે. આ પ્રમાણે કુલ ૨૬ વસ્તુઓનુ વર્ણન આ ગ્રન્થમા કરેલુ છે

ગાથા ૧ લી

મંગલાચરણ—**નમિય જિણં** આ પદથી ઇષ્ટ દેવતાને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલાચરણ કરેલ છે રાગ, દ્વેષ અને મોહ વગેરે જે દુખપૂર્વક જીતી શકાય તે અભ્યન્તર શત્રુઓને જિતે તે જિનેશ્વર પરમાત્મા તીર્થંકર ભગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મંગલાચરણ કરેલ છે ત્યા નમસ્કાર દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે થાય છે તેની પણ ચતુર્ભંગી થાય છે. (૧) દ્રવ્યથી નમસ્કાર ભાવથી નહી પાલકકુમારની જેમ (૨) ભાવથી નમસ્કાર પણ દ્રવ્યથી નહી નવ ગ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાનના દેવોની જેમ (૩) દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને પ્રકારે નમસ્કાર શાબકુમારની જેમ (૪) દ્રવ્યથી પણ નહીં અને ભાવથી પણ નહી મરિચી શિષ્ય કપિલાદિની જેમ અહી દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને રીતે નમસ્કાર કરવાનો છે

વિષય—નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ કહેવાની છે

૧ જીવસ્થાન—દ્રવ્ય અને ભાવ પ્રાણોને ધારણ કરે તે જીવ તે જીવોના જે ચૌદ ભેદ તે જીવસ્થાનો અહી સંસારી જીવની મુખ્યતા હોવાથી કર્મજન્ય ચૌદ ભેદોને જીવસ્થાન તરીકે ગણાવેલ છે. નિશ્ચયદૃષ્ટિથી જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણોવડે યુક્ત ચેતના લક્ષણવાળો જીવ એ વ્યાખ્યા છે

૨ માર્ગણાસ્થાન—આ ચૌદ ભેદે જીવો કોઇને કોઇ અવસ્થામા રહેલા હોય છે તે અવસ્થાનુ માર્ગણ-શોધન તે માર્ગણા અને તેના મૂલ ચૌદ અને બાસઠ ઉત્તરભેદો તે માર્ગણાસ્થાનો

૩ ૧૪ ગુણસ્થાનક—જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિની શુદ્ધિ-અશુદ્ધિનો જે તરતમ ભાવ તે ગુણસ્થાનકો તે ચૌદ પ્રકારે છે દરેક જીવ આમાના કોઇપણ સ્થાનકે રહેલ હોય છે

૪ ઉપયોગ—ચેતનાશક્તિનો બોધરૂપ વ્યાપાર તે ઉપયોગ આ જીવનું અસાધારણ લક્ષણ છે જેના દ્વારા જીવ વસ્તુમા રહેલ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મોને જાણે છે તેના ૧૨ પ્રકાર છે આમાના કોઇપણ એક ઉપયોગમા જીવ વર્તતો હોય છે

૫ યોગ—જીવને વીર્યના હલનચલન રૂપ યોગ હોય છે જેના વડે જીવ દોડવુ, ચાલવુ, બોલવુ, વિચારવું વગેરે ક્રિયાઓ કરી શકે છે તે મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી પ્રવર્તતુ હોવાથી ત્રણ પ્રકારે છે

૬ લેશ્યા—જેના વડે આત્મા કર્મોવડે લેપાય તે લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ આદિ પુદ્ગલ દ્રવ્યોના સંયોગથી સ્ફટિક જેવા નિર્મલ આત્માનો શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા લેશ્યા બે પ્રકારની છે દ્રવ્ય લેશ્યા અને ભાવ લેશ્યા દ્રવ્યલેશ્યા પુદ્ગલપરિણામ રૂપ છે. ભાવલેશ્યા આત્મપરિણામ રૂપ છે

૭ બંધ—મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગરૂપ બન્ધ હેતુઓ વડે કાર્મણ વર્ગણાના પુદ્ગલોનો આત્માની સાથે ક્ષીર-નીરની જેમ અથવા લોઢાના ગોળા અને અગ્નિની જેમ એક બીજાનો અન્યોન્યભાવરૂપ જે સંબન્ધ તે બંધ

चउदसजियठाणेसुं चउदसगुणठाणगाणि जोगा य।
उवयोग-लेस-बंधुदउ-दीरणा संत अट्ठपए ॥

ગાથા ૨. પૃ ૩૨

આ ગાથામા માર્ગણાસ્થાન ઉપર ઘટાવવાના દ્વારો જણાવેલ છે તે પણ પ્રક્ષેપ ગાથા છે તેના બદલે સ્વોપજ્ઞ ટીકામા નીચે પ્રમાણેની ગાથા છે

चउदसमग्गठाणेसु मूलपएसुं तिसट्ठि इयरेसु ।
जिय-गुण-जोगु-वओगा, लेस अप्पबहुं च छट्ठाणा ॥

આમા માર્ગણાસ્થાન ઉપર ૭ દ્વારોના નામો દર્શાવેલ છે

ગાથા ૩. પૃ ૩૩

આ ગાથા પણ પ્રક્ષેપ ગાથા છે આ ગાથાની અન્દર ચૌદ ગુણસ્થાનકો ઉપરના ૧૦ દ્વારોના નામો બતાવેલ છે આને બદલે સ્વોપજ્ઞ ટીકામા નીચે મુજબની ગાથા છે

चउदसगुणठाणेसुं, जिय-जोगु-वओग-लेस-बन्धा य ।
बन्धु-दयु-दीरणाओ संतऽप्पबहुं च दस ठाणा ॥

ગાથા ૨ પૃ ૩૪

અસંજ્ઞી—દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા રહિત જીવો તે અસજ્ઞી જીવો કહેવાય ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાલની વિચારણાવાળી જે સજ્ઞા તે દીર્ઘકાલિકી સંજ્ઞા આવી સજ્ઞાવાળા જીવો સજ્ઞી કહેવાય છે

પર્યાપ્તિ:—પુદ્ગલના ઉપચયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને પુદ્ગલના ગ્રહણ અને પરિણમનમા કારણભૂત જે શક્તિ વિશેષ તે પર્યાપ્તિ

પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા—આ બન્નેના બબ્બે પ્રકારો છે (૧) લબ્ધિ-અપર્યાપ્તા (૨) કરણ અપર્યાપ્તા અને (૧) લબ્ધિ પર્યાપ્તા અને (૨) કરણ પર્યાપ્તા

લબ્ધિ અપર્યાપ્તા—જે જીવો અપર્યાપ્ત નામકર્મના ઉદયથી સ્વ-યોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ કર્યા શીવાય મરણ પામે છે તે લબ્ધિ અપર્યાપ્તા

કરણ અપર્યાપ્તા—અહીં કરણના બે અર્થો છે પહેલા અર્થ પ્રમાણે કરણ એટલે ઇન્દ્રિય અને બીજો અર્થ સ્વ-યોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ એટલે જેમણે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી નથી કરી તે કરણ અપર્યાપ્તા અથવા જેઓએ સ્વ-યોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી નથી તે જીવો કરણ અપર્યાપ્તા ગણાય છે આથી કરણ અપર્યાપ્તા લબ્ધિ અપર્યાપ્તાજ હોય એવો નિયમ નથી

લબ્ધિપર્યાપ્તા—જે જીવો પર્યાપ્તનામ કર્મના ઉદયથી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ અવશ્ય પુરી કરશેજ તે લબ્ધિ અપર્યાપ્તા

કરણ પર્યાપ્તા—જે જીવોએ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી કરી છે તે અથવા જેઓએ સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી છે તે કરણ પર્યાપ્તા દરેક જીવ પહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિઓ પુરી

शीर्यन्निह " એ પ્રમાણે કહીને આ વસ્તુને કર્મગ્રંથકાર અને સિદ્ધાન્તકારના મતાન્તર તરીકે વર્ણવેલ હોય એમ જણાય છે આ સાતેય અપર્યાપ્તાને શરીર શીવાયની બાકીની પર્યાપ્તિએ અપર્યાપ્તાને "શીલાંકાચાર્ય" વગેરે કેટલાક આચાર્યો ઔદારિક કાયયોગ માને છે. તેઓનું મંતવ્ય એવુ છે કે, શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થવાથી તેઓનુ શરીર પૂર્ણ થયુ છે. એટલે શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદારિક કાયયોગ હોય છે તે આ પ્રમાણે

औदारिककाययोगस्तिर्यङ्मनुष्ययोः शरीरपर्याप्तेरूर्ध्वम्, तदितरस्तु मिश्रः

અહીં બે મત છે. કર્મગ્રંથકાર સર્વ પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદારિક કાયયોગ માને છે કારણકે, ઇન્દ્રિય, શ્વાસોચ્છ્વાસ, ભાષા અને મન પર્યાપ્તિ સમ્પૂર્ણ ન થાય ત્યા સુધી શરીર અધુરૂ ગણાય છે. અને કાર્મણ શરીરનો પણ વ્યાપાર ચાલુ હોય છે તેથી ઔદારિકમિશ્ર પણ યુક્તિયુક્ત જણાય છે. જ્યારે સિદ્ધાન્તકાર શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય એટલે શરીરની નિષ્પત્તિ માની ઔદારિક કાયયોગ માને છે

આ રીતે સંજ્ઞિ–અપર્યાપ્તા દેવ અને નારકોને પણ મતાન્તર માનવો જોઇએ. તે અહી કેમ નથી માન્યો? તો ઉપલક્ષણથી એમને પણ એજ પ્રમાણે સમજી લેવુ. અથવા અહી અપર્યાપ્તા તે અન્તર્મુહૂર્તના આયુષવાળા લબ્ધિ અપર્યાપ્તા સમજવા તે તો તિર્યંચ અને મનુષ્ય એ બેજ હોય છે દેવ અને નારકોનુ જઘન્ય આયુષ પણ દશહજાર વર્ષનુ હોય છે તેથી અહીં તેઓની વિવક્ષા કરી નથી અને લબ્ધિ અપર્યાપ્તા જીવો ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા પછીજ મરે છે તે પહેલાં નહીં તેથી અહી એકલા લબ્ધિ અપર્યાપ્તાની વિવક્ષા લઇએ તો પણ કોઇ જાતનો દોષ નથી અને દેવ–નારકો સબન્ધિ પ્રશ્નને અવકાશ નથી આ પ્રમાણે શીલાંકાચાર્ય આદિનો મતાન્તર સમજવો જ્યારે જીવવિજયજી મહારાજે આગમિક મત ખરો હોય તેમ જણાવેલ છે તત્ત્વ બહુશ્રુત જાણે

ગાથા ૫ પૃ ૩૯

"**जुगवं दो नत्थि उवओगा**" **इति वचनात्** એક સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ પ્રમાણે આગમવચન હોવાથી આગમમાં પણ કહ્યુ છે કે "**समए दो णुवओगा**" એક સમયમા બે ઉપયોગ નથી ભદ્રબાહુસ્વામિએ આવશ્યકનિર્યુક્તિમા કહ્યુ છે કે:—

नाणम्मि दंसणम्मि य एत्तो एगयरम्मि उवउत्ता ।
सव्वस्स केवलिस्सा, जुगवं दो नत्थि उवओगा ॥

જ્ઞાન અને દર્શન એ બેમા એકજ ઉપયોગ હોય. સર્વ જીવોને અને કેવલિને એકી સાથે બે ઉપયોગ હોતા નથી

અહીં છદ્મસ્થોને એકી સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ વાત સર્વ સંમત છે. પણ કેવલિની બાબતમાં ત્રણ જુદી જુદી વિવક્ષાઓ છે તે આ પ્રમાણે–

(૧) ભદ્રબાહુસ્વામિ, જિનભદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણ આદિ સિદ્ધાન્તપક્ષ ક્રમભાવી એટલે સમયાન્તર ઉપયોગ માને છે

(૨) શ્રી મલ્લવાદીસૂરિજી સહભાવી એટલે એક સમયમા બન્ને ઉપયોગ માને છે.

(૩) શ્રી સિદ્ધસેનદીવાકરસૂરિજી એકજ જ્ઞાનોપયોગ માને છે એટલે બન્ને ઉપયોગોનો ભેદ માનતા નથી

આ સબંધમા ત્રણે પક્ષોની ઘણી દલીલો છે અને ન્યાયાચાર્ય ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીએ ત્રણેનો શુદ્ધ ઋજુસૂત્ર, વ્યવહાર અને સંગ્રહનયની અપેક્ષાએ સમન્વય કરી આપેલ છે

ગાથા ૬ પૃ ૪૦

પ્રશ્ન—અહી એકેન્દ્રિયને મતિઅજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે અજ્ઞાન માનેલ છે તેમા સ્પર્શઇન્દ્રિય મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય તે મતિ-ઉપયોગ એકેન્દ્રિયમા હોય તે બરાબર છે પણ ભાષાલબ્ધિ અને શ્રવણલબ્ધિ ન હોવાથી એમા શ્રુત ઉપયોગ કેમ માની શકાય ? કારણ કે શાસ્ત્રમા ભાષા તથા શ્રવણ લબ્ધિવાળાનેજ શ્રુતજ્ઞાન માનેલ છે

भावसुयं भासासोयलद्धिणो जुज्जए न इयरस्स ।
भासाभिमुहस्स सुयं, सोऊण व जं हविज्जाहि ॥
(વિશેષા૦ ૧૦૨)

"બોલવાની અને સાભળવાની શક્તિવાળાઓને ભાવશ્રુત હોય છે બીજાને નહીં કારણ કે શ્રુતજ્ઞાન એનેજ કહે છે કે જે બોલવાની ઇચ્છાવાળા અથવા વચન સાભળવાવાળાને હોય."

સમાધાન—શાસ્ત્રમા એકેન્દ્રિયાદિને આહારાદિ સંજ્ઞાઓ માનેલ છે સંજ્ઞા અભિલાષરૂપ છે પૂજ્યપાદ શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજીએ આવશ્યકની મોટી ટીકામા કહ્યુ છે કે—

"आहारसंज्ञा आहाराभिलापः क्षुद्वेदनीयोदयप्रभवः खल्वात्मपरिणामविशेषः इति"।

"આહારસંજ્ઞા એટલે આહારનો અભિલાષ, ક્ષુધાવેદનીય કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થવાવાળો આત્માનો પરિણામ વિશેષ" આ અભિલાષ મને અમુક વસ્તુ મળે તો સારૂ, એ પ્રમાણે શબ્દ અને અર્થના વિકલ્પપૂર્વક હોય છે વિકલ્પસહિત ઉત્પન્ન થતો અધ્યવસાય તેજ શ્રુતજ્ઞાન પૂજ્યપાદ જિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણજીએ વિશેષાવશ્યકની ૧૦૦ મી ગાથામા આ પ્રમાણે શ્રુતનુ લક્ષણ કહેલ છે

"इंदियमणोनिमित्तं जं विन्नाणं सुयाणुसारेणं ।
निययत्थुत्तिसमत्थं तं भावसुयं मई सेसं ॥"

"ઇન્દ્રિય અને મનના નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થનારૂ જ્ઞાન, કે જે નિયત અર્થને કહેવામા સમર્થ અને શ્રુતાનુસારી છે, તે ભાવશ્રુત છે તે સીવાયનુ બીજુ મતિજ્ઞાન છે" એકેન્દ્રિયને સ્પર્શ ઇન્દ્રિય સીવાય બીજી દ્રવ્યેન્દ્રિયો નથી તો પણ વૃક્ષાદિમા બકુલાદિને પાચે ભાવેન્દ્રિયનુ જ્ઞાન છે અને તે શાસ્ત્રસંમત છે એજ પ્રમાણે એકેન્દ્રિયમા ભાષાલબ્ધિ અને શ્રુતલબ્ધિ ન હોવા છતા પણ ભાવ શ્રુતજ્ઞાન હોય છે તેઓમા કંઈક સૂક્ષ્મ પણ શ્રુતજ્ઞાન હોય છે નહિતર આહારાદિકની સંજ્ઞા ઘટી શકે નહી વિશેષાવશ્યકની ૧૦૩ મી ગાથામા કહ્યુ છે કે —

"जह सुहुमं भाविंदियनाणं दव्विंदियाण विरहे वि।
दव्वसुयाभावम्मि वि, भावसुयं पत्थिवाईणं ॥"

જેવી રીતે દ્રવ્યઇન્દ્રિયના વિરહમા પણ સૂક્ષ્મ ભાવેન્દ્રિયનુ જ્ઞાન હોય છે તેમ પૃથ્વિ-કાય વગેરેમા દ્રવ્યશ્રુતના અભાવમા પણ સૂક્ષ્મ ભાવ–શ્રુત હોય છે. આ ઉપરથી એટલું સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે કે, ભાષા અને શ્રુતલબ્ધિવાળાને દ્રવ્ય અને ભાવ બન્ને પ્રકારનુ શ્રુત હોય છે ત્યારે તે લબ્ધિઓ રહિત એકેન્દ્રિયોને એકલુ સૂક્ષ્મ ભાવશ્રુત હોય છે.

ગાથા, ૭. પૃ. ૪૧

"લેશ્યા એટલે શુ ?"

લેશ્યાની વ્યાખ્યા ટબામા આપી છે તે લેશ્યા બે પ્રકારે છે (૧) દ્રવ્ય લેશ્યા (૨) ભાવ લેશ્યા તેમા દ્રવ્ય લેશ્યા પુદ્ગલવિશેષાત્મક છે તે સબન્ધિ જુદી જુદી ત્રણ વિવક્ષાઓ છે. (૧) કર્મવર્ગણાની બનેલી (૨) બધાતા કર્મના પ્રવાહરૂપ કષાય અન્તર્ગત દ્રવ્યરૂપ (૩) યોગ પરિણામરૂપ

(૧) લેશ્યા કાર્મણ વર્ગણાની બનેલી છે તો પણ તે આઠ–કર્મથી જુદી છે, જેમકે કાર્મણ શરીર આ વસ્તુ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ટીકામા આપેલ છે (ઉ૦ અ૦ ૩૪ ટીકા પૃ ૬૫૦)

(૨) આ મત પ્રમાણે લેશ્યા બધ્યમાન કર્મ–પ્રવાહરૂપ છે અને તેથી ચૌદમા ગુણઠાણે કર્મોદય વર્તે છે, પણ તેનો બધ્યમાન પ્રવાહ ન હોવાથી ત્યા લેશ્યાનો અભાવ છે. આ અર્થ વાદિવેતાલ શાન્તિસૂરીશ્વરજીનો છે અને તે પણ ઉત્તરાધ્યયનની ટીકામા છે

(૩) આ મત હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી વગેરેનો છે અને મલયગીરીજીએ પન્નવણાની ટીકામા બતાવેલ છે આ મત પ્રમાણે દ્રવ્ય–લેશ્યાને યોગવર્ગણા–અન્તર્ગત સ્વતત્ર દ્રવ્ય માને છે એમનુ માનવુ એવુ છે કે, જ્યા સુધી યોગ છે ત્યા સુધી લેશ્યાઓ છે ચૌદમા ગુણસ્થાનકે યોગનો અભાવ હોવાથી લેશ્યાનો પણ અભાવ છે.

ભાવલેશ્યા આત્માનો પરિણામવિશેષ છે જે કષાયજન્ય સંક્લેશ અને યોગ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થાય છે તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ, મન્દ, મન્દતર, મન્દતમ વગેરે અનેક ભેદો પડતા હોવાથી ભાવલેશ્યા અસખ્ય પ્રકારની છે આ છ ભેદો સમજાવવા માટે શાસ્ત્રમા જમ્બુફળ ખાનાર તથા લુંટારાઓનુ દૃષ્ટાત આપેલ છે, જે પ્રસિદ્ધ છે. જેની સગ્રહ ગાથા ટબામા આપેલ છે આ પ્રમાણે લેશ્યાનુ ટુક સ્વરૂપ છે વિશેષ સ્વરૂપ આગમગ્રથોમા ખૂબ વિસ્તારપૂર્વક આપેલ છે લોક પ્રકાશમા પણ તેનું વર્ણન કરેલ છે.

ગાથા ૮ મી પૃ ૪૦

"છ માસ લગે ત્રીજે ભાગે અધિક" કોઇ પૂર્વ ક્રોડ વર્ષના આયુષ્યવાળો જીવ પોતાના ચાલુ આયુષ્યના બે ભાગ ગયા બછી અનુત્તર વિમાનનુ ૩૩ સાગરોપમનુ આયુષ્ય બાધે મરીને ત્યા ઉત્પન્ન થાય દેવલોકમા પોતાના આયુષ્યના છ માસ બાકી રહે ત્યારે નવુ આયુષ્ય બધાય છે તે અપેક્ષાએ આટલો કાળ સમજવો

દેશે ઉણી પૂર્વ ક્રોડી લગે—જે જીવ ગર્ભાવાસમા સાત મહિના રહીને જન્મેલ

ધ્યાન—અંગીકાર કરતી વખતે ધર્મધ્યાન. ત્યારપછી આર્ત્ત-રૌદ્ર અને ધર્મ એ ત્રણે ધ્યાન સભવી શકે અશુભ યોગની ઉત્કૃષ્ટ દશામા આર્ત્ત-રૌદ્ર પણ આવે પણ તે નિરનુબન્ધ હોય

ગણ:—જઘન્યથી ત્રણ ગણ ઉત્કૃષ્ટથી શત સખ્યાવાલા ગણ અંગીકાર કાલે સર્વ ક્ષેત્રમા મલીને હોય અંગીકાર કર્યા બાદ જઘન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ સમકાલે વર્તતા સેંકડો ગણ હોય તેમા અંગીકારકાલે પુરૂષ સખ્યા જઘન્ય ૨૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૦૦ હોય ત્યારબાદ જઘન્યથી સેંકડો અને ઉત્કૃષ્ટથી હજારો હોય પ્રવેશ કરનાર તથા નિકલનાર બન્ને સમકાલે જઘન્ય એક અને ઉત્કૃષ્ટથી પૃથક્ત્વ પ્રમાણ હોય,

અભિગ્રહ.—આ કલ્પ અભિગ્રહરૂપ હોવાથી ચાર પ્રકારમાથી એકપણ અભિગ્રહ ન હોય

પ્રવ્રજ્યા—કોઇને દીક્ષા ન આપે ઉપદેશ આપે

મુંડાપન—આ મુનિ કોઇને મુંડે નહી (પ્રવ્રજ્યા પછી તુરતજ મુંડન હોય એવો નિયમ નથી કારણ કે અયોગ્યને દીક્ષા દીધી હોય તો પાછળથી માલુમ પડતા મુંડન ન કરે માટે મુંડાપનદ્વાર જુદુ કહ્યુ છે)

પ્રાયશ્ચિત—મન વડે પણ સૂક્ષ્મ અતિચાર લાગતા પણ પ્રાયશ્ચિત આવે કારણ કે આ કલ્પ એકાગ્રતાપ્રધાન છે

કારણ—આ કલ્પની પાલના એજ કર્મક્ષયનુ કારણ છે માટે બીજુ આલમ્બન ન હોય

નિષ્પ્રતિકર્મતા—શરીરસંસ્કાર ન કરે, આખમા પડેલ તૃણ પણ ન કાઢે પ્રાણાતે પણ અપવાદમાર્ગ ન સેવે

ભિક્ષા—ત્રીજા પ્રહરે ગોચરી તથા વિહાર કરે શેષ વખત કાયોત્સર્ગ કરે નિદ્રા અનિયમિત કરે કદાચ વિહાર ન કરી શકે તો પણ કલ્પમર્યાદા બરાબર પાલે

બન્ધ:—પરિહારકલ્પ સમાપ્ત થયા બાદ પુન તે કલ્પમા અથવા સ્થવિરકલ્પમા કે જિનકલ્પમા પ્રવેશ કરે તેમા ફરીવાર તે કલ્પમા અથવા સ્થવિરકલ્પમા રહેનાર ઇત્વર પરિહારી કહેવાય

આ પ્રમાણે પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રી માટે ૨૦ દ્વારથી ટીકામા વર્ણન કરેલ છે

પૃ ૫૨

"સમ્પરાય"—જેના વડે સંસારમા પર્યટન કરવુ પડે તે સમ્પરાય-ક્રોધ

દેશયતિ—ઉત્કૃષ્ટથી સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવકના બાર વ્રતને ધારણ કરનાર ... અપેક્ષાએ શ્રાવકને સત્ય [illegible] હોય ને આ પ્રમાણે—સાધુ ... પને બે પ્રકારના જીવોનો વધ ન કર પરન્તુ ગૃહસ્થ સૂક્ષ્મ જીવોની દયા ... નહી [illegible] જીવના [illegible] અને [illegible] ... કારે [illegible] પાચ વિશ્વા [illegible] ... રૂપ [illegible] અને નિરપરાધી સગવિ [illegible] તેમા અપરાધ ... ગૃહસ્થ

શકે નહિં, તેથી અઢી વિશ્વા બાકી રહ્યા. નિરપરાધી બે પ્રકારે હોય છે, સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ સાપેક્ષની દયા ગૃહસ્થ પાળી શકે નહિ તેથી સવા વિશ્વાની દયા રહી

પૃ પર

"અનાકાર"—જાતિ, લિંગ, ગુણ અને ક્રિયા સીવાય સામાન્યમાત્ર જે અવબોધ થાય તે અનાકાર અર્થાત્ દર્શનમા જાતિ, લિંગ, ક્રિયા અને ગુણપૂર્વક બોધ થતો નથી માટે અનાકાર.

ગાથા. ૧૩. પૃ પર

"ભવ્ય માગણાંપર"

ભવ્ય—જેનામા યોગ્ય સામગ્રી મલવાથી મોક્ષમા જવાની યોગ્યતા છે તે ભવ્ય આ ભવ્યમા પણ કેટલાક **જાતિભવ્યો** હોય છે જેમનામા મોક્ષે જવાની લાયકાત છે પણ એમને વિશિષ્ટ સાધન ન મલવાથી કોઇ દીવસ મોક્ષે જવાના નથી તેઓની નિગોદ અવસ્થાજ અનાદિ–અનંત હોય છે જે જીવો મોક્ષ યોગ્ય સામગ્રિ મલવા છતા મોક્ષની યોગ્યતા વગરનાજ છે તે **અભવ્ય.**

ગાથા ૧૪. પૃ ૫૩

"આહારી".–ઉત્પત્તિ સમયે અને વિગ્રહગતિમા તૈજસ શરીરવડે આહાર લેવાય છે તે ઓજ આહાર ત્વચા–કાયાદિવડે આહાર લેવાય તે લોમ આહાર અને કોળીયાવડે આહાર લેવાય તે કવલ આહાર આ ત્રણ પ્રકારનો આહાર હોય તે આહારી

"એ બે જીવના ભેદ હોય" એ તેર માર્ગણાને વિષે સંજ્ઞિપંચેંદ્રિય જીવ ઉપજે માટે અપર્યાપ્તો પણ ભેદ કહ્યો છે દેવગતિ અને નરકગતિમા વર્તમાન કોઇ જીવ અસંજ્ઞિ હોતો નથી. પછી તે પર્યાપ્તો હોય કે અપર્યાપ્તો કોઇ પણ અસંજ્ઞી જીવ વિભંગજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ માટે વિભંગજ્ઞાનમા પણ એ બેજ ભેદ ગ્રહણ કરેલ છે પંચસંગ્રહ દ્વાર પેલાની ૨૭ મી ગાથામા વિભંગજ્ઞાને સંજ્ઞિ પર્યાપ્તાનો એકજ જીવભેદ હોય એમ કહ્યું છે. તે અસંજ્ઞિમાથી આવેલ દેવતા નારકીને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ વિભંગજ્ઞાન ન હોય તે અપેક્ષાએ જાણવું આથી બીજી અપેક્ષાએ વિભંગજ્ઞાનમા બે જીવ ભેદ પણ ઇષ્ટજ છે કારણ કે જે સંજ્ઞિ જીવ મરીને દેવ અને નારકમા ઉત્પન્ન થાય છે એને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા પણ વિભંગજ્ઞાન હોય છે કેટલાક સમ્યગ્દૃષ્ટી જીવો ત્રણ જ્ઞાન સહિત સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિયમા ઉપજે છે, માટે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનને વિશે સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તાનો ભેદ ગણ્યો છે બદ્ધાયુ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયમા અવતરે તે અપેક્ષાએ સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તો જીવભેદ લીધો છે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનુ કારણ એ છે કે, ભાવી તીર્થંકર વગેરે જીવો દેવગતિથી ચ્યવીને મનુષ્યજન્મ ગ્રહણ કરે છે ત્યારે તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે

પૃ ૫૪

"**ઇહાં ઘણુ વિચારવા યોગ્ય છે**"–આ આખી ચર્ચા ઉપશમ સમ્યક્ત્વે બે જીવભેદ માનવાના મતાન્તરની અપેક્ષાએ છે તે આ પ્રમાણે–ઉપશમ સમ્યક્ત્વે સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તો જીવ ભેદ કેમ હોય ? કારણ કે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા તેવા પ્રકારની શુદ્ધિનો

અભાવ હોવાથી નવુ સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થતુ નથી હવે જો પરભવનુ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માનતા હો તો તે પણ યોગ્ય નથી ? કારણ કે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ત્રણ કરણ કરીને જે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તે મરતો પણ નથી અને આયુ પણ બાધતો નથી આગમમા કહ્યુ છે કે—

अणवंधोदयमाउगवंधं कालं च सासणो कुणई ।
उवसमसम्मद्दिट्ठी, चउण्हमिक्कं पि नो कुणई ॥

સાસ્વાદન સમ્યગ્દૃષ્ટિ અનતાનુબન્ધિનો બધ, અનંતાનુબધીનો ઉદય, આયુષ્યનો બધ અને કાળ આ ચ ર વસ્તુઓ કરે છે પણ ઉપશમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ચારમાથી એક પણ વસ્તુને કરતો નથી મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ત્રણ કરણ વડે પ્રાપ્ત કરેલ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માટે આ વાત કહેલી છે

હવે જો તમે એમ કહેતા હો કે ઉપશમશ્રેણીએથી મરીને અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય તેને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તો તે પણ યોગ્ય નથી કારણ કે તેને દેવગતિમા ઉત્પન્ન થવાના પ્રથમ સમયેજ સમ્યક્ત્વ મોહનીયનાં પુદ્ગલોનો ઉદય થતો હોવાથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય છે પણ ઔપશમિક હોય નહી શતકની બૃહત્ ચૂર્ણિમા કહ્યુ છે કે—

जो उवसमसम्मद्दिट्ठी उवसमसेढीए कालं करेइ सो पढमसमए चेव सम्मत्तपुंजं उदयावलियाए छोढूण सम्मत्तपुग्गले वेएइ, तेण न उवसमसम्मद्दिट्ठी अपज्जगो लब्भई.

વળી કેટલાક આચાર્યો ટબામા આપેલી ગાથા પ્રમાણે કહે છે કે, ઉપશમશ્રેણીએ ચઢેલા ઉપશાન્તમોહ ગુણઠાણાને પ્રાપ્ત થયેલા જે જીવો મરણ પામે છે તે લવસત્તમ દેવો (સાત લવ આયુષ્ય વધારે હત તો મુક્તિ મેળવત એટલુ આયુષ્ય ઓછુ હોવાથી સર્વાર્થ-સિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થયેલા દેવો) સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે આ દેવ અપેક્ષાએ એક સજ્ઞિપર્યાપ્તો જીવભેદજ ઉપશમ સમ્યક્ત્વે હોઇ શકે પરતુ કેટલાક આચાર્યો શ્રેણીથી ભવ ક્ષયે મરીને અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયેલાને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને છે સપ્તતિકાની ચૂર્ણિમા કહ્યુ છે કે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા દેવો ત્રણ પ્રકારના સમ્યક્ત્વવાળા હોય છે પચમ ગ્રહમા પણ માર્ગણાસ્થાનમા જીવસ્થાનના વિચાર વખતે " उवसमसम्मम्मि दो सन्नी " એ પ્રમાણે સજ્ઞિદ્વિક ગ્રહણ કરેલ છે આખી ચર્ચાનો સાર એ છે કે—(૧) નવુ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનાર જીવ મરતો નથી એ દરેકને સમ્મત વસ્તુ છે ઉપશમશ્રેણીએ ચઢેલ જીવ ઉપશાન્તમોહ ગુણ-ઠાણે કાળ કરે તો સર્વાર્થસિ. વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય છે ત્યા કેટલાક (૧) અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનો ઉદય માને છે (૨) કેટલાક ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ માને છે જ્યારે (૩) કેટલાક અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને છે આ ત્રણ મતમાથી ગ્રંથકારે પંચમ ગ્રહ અને સપ્તતિકાની ચૂર્ણિનો મત ગ્રહણ કર્યો છે. તત્ત્વ કેવલિ ગમ્ય તો બહુશ્રુત જાણે એમ સ્વોપજ્ઞ ટીકામા કહેલ છે.

ગાથા ૧૫ " અસંજ્ઞિ મનુષ્યો–" ગર્ભજ મનુષ્યોના સર્વ અશુચિ પદાર્થોમા ઉત્પન્ન થાય છે તે અંગુલનાં અસંખ્યાતમા ભાગના શરીરવાળા, અસંજ્ઞિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની, સર્વ પર્યાપ્તિએ અપર્યાપ્તા અને અંતર્મુહૂર્તના આયુષ્યવાળાં હોય છે

પૃષ્ઠ ૫૫ " તેજોલેશ્યાવંત દેવતા."—ઇશાન દેવલોક સુધીના દેવો લબ્ધિ પર્યાપ્તા બાદર પૃથિવીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમા ઉત્પન્ન થાય છે તેઓને તેજોલેશ્યા હોય છે કારણ કે બૃહત્સંગ્રહણીમા કહ્યુ છે કે ભવનપતિ અને વ્યંતર દેવો કૃષ્ણ–નીલ–કાપોત અને તેજો લેશ્યાવંત હોય છે જ્યોતિષી, સૌધર્મ અને ઇશાન દેવલોકના દેવો તેજોલેશ્યાવંત છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યુ છે કે–" जल्लेसे मरइ तल्लेसे उववज्जइ " જે લેશ્યામા મરે છે તેજ લેશ્યામા ઉત્પન્ન થાય છે એટલે બાદર અપર્યાપ્ત અવસ્થામા કેટલોક કાળ તેજોલેશ્યા હોય છે.

ગાથા. ૧૬. પૃ ૫૬.

" એ અઢાર બોલને વિષે સર્વ જીવ ભેદ હોય " આ અઢાર માર્ગણામાં અચક્ષુદર્શન છે એટલે તેમા પણ ચૌદે જીવભેદ હોય અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે અચક્ષુદર્શનમા સાત અપર્યાપ્ત જીવસ્થાનો માન્યા છે તે કેવી રીતે ? ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી અને સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ હજુ સમ્પૂર્ણ ન થઇ હોય તેવી અપર્યાપ્ત અવસ્થાની અપેક્ષા રાખીને કે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલા પણ અચક્ષુદર્શન હોય ? તો પહેલી અપેક્ષાએ તો બરોબર ચૌદ જીવભેદ ઘટી શકે છે. પણ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલા પણ અચક્ષુદર્શન હોય એમ જયસોમસૂરિજીના ટબામા કહેલ છે. અને ત્યા સિદ્ધાન્ત અનુસાર જણાવેલ છે કે વિગ્રહગતિ અને કાર્મણ યોગમા અવધિદર્શન રહિત જીવોને અચક્ષુદર્શન હોય છે તો અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે, ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પહેલા દ્રવ્યઇન્દ્રિય હોતી નથી તો એ અવસ્થામા અચક્ષુદર્શન કેવી રીતે હોય ? આ પ્રશ્નનો જવાબ બે રીતે આપી શકાય છે.

(૧) દ્રવ્યેન્દ્રિય હોવા છતા દ્રવ્ય અને ભાવ એમ ઉભય ઇન્દ્રિય જન્ય ઉપયોગ અથવા દ્રવ્યેન્દ્રિયના અભાવમા કેવલ ભાવેન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ આ અપેક્ષાએ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલા પણ બીજા પ્રકારનો ઉપયોગ હોય છે. (૨) અચક્ષુદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમરૂપ અચક્ષુદર્શન ઇન્દ્રિય–પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલા હોય છે તે શક્તિરૂપે હોય છે પણ ઉપયોગરૂપે નહી, કારણ કે પ્રાચીન ચતુર્થ કર્મગ્રંથની ૪૬ મી ગાથાની ટીકામા કહ્યુ છે કે—

त्रयाणामप्यचक्षुर्दर्शनं तस्यानाहारकावस्थायामपि लब्धिमाश्रित्याभ्युपगमात्.

પ્રશ્ન:—ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પહેલા જેમ શક્તિરૂપે અચક્ષુદર્શન માન્યુ તેમ ચક્ષુદર્શન કેમ માનતા નથી ?

જવાબ:—ચક્ષુદર્શન આંખરૂપી વિશેષ ઇન્દ્રિય–જન્ય–દર્શન છે. આવું દર્શન ત્યારેજ માની શકાય કે જ્યારે દ્રવ્ય નેત્ર હોય માટેજ ચક્ષુદર્શન ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછીજ માનેલ છે જ્યારે અચક્ષુદર્શન એ કોઈ એક ઇન્દ્રિયજન્ય દર્શન નથી, પણ ચક્ષુ

માનાયની કોઈ પણ ઇન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ છે માટે તે શક્તિરૂપે અથવા દ્રવ્યઇન્દ્રિય અને ભાવેન્દ્રિય એમ બન્નેરૂપે અથવા ભાવેન્દ્રિયરૂપે હોય છે માટે અચક્ષુદર્શનને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પહેલા અને પછી પણ માનેલ છે

ગાથા ૧૭ પ ૫૭

"ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી થયે ઘટે" અહી ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિના બે જુદા જુદા અર્થોની વિવક્ષા છે

(૧) જીવ જે શક્તિવડે ધાતુરૂપ પરિણમેલા આહારને ઇન્દ્રિયરૂપપણે પરિણમાવે તે તે શક્તિ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ-અથવા પાચ ઇન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી અનાભોગ વીર્યવડ તે પુદ્ગલોને ઇન્દ્રિયરૂપે બનાવવાની જે શક્તિ તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ આ વ્યાખ્યા અનુસાર સ્વયોગ્ય સમ્પૂર્ણ પર્યાપ્તિઓ પુરી થયા બાદજ ઇન્દ્રિય-જન્ય-ઉપયોગ પ્રવર્તે છે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ચઉરિન્દ્રિયાદિને ચક્ષુ હોવા છતા તેનો ઉપયોગ હોતો નથી. એ અપેક્ષાએ ત્રણ જીવભેદ આ વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર અનુસાર છે

(૨) આત્મા જે શક્તિવડે ધાતુરૂપે પરિણમાવેલા આહારમાથી ઇન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઇન્દ્રિયરૂપે પરિણમાવી સ્વવિષય જાણવામા સમર્થ થાય તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ કહેવાય આ વ્યાખ્યા અનુસાર ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછી ઇન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ પ્રવર્તે છે એટલે તે અપેક્ષાએ સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ ન કરી હોય અને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કરી હોય તેવા જીવને ચક્ષુદર્શન હોય છે એટલે તે અપેક્ષાએ ૭ જીવભેદ આ વ્યાખ્યા બૃહત્સગ્રહણી અને પચ-સગ્રહ વૃત્તિની છે ત્યા કહ્યુ છે કે—

करणापर्याप्तेषु चतुरिन्द्रियादिष्विन्द्रियपर्याप्तौ सत्यां चक्षुर्दर्शनमपि प्राप्यते"

કરણ અપર્યાપ્તા એવા ચઉરિન્દ્રિય વગેરેમા ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે છતે ચક્ષુદર્શન હોય છે

ગાથા ૨૦ પૃ ૬૦

"પછી તો અજ્ઞાન કહે તે બ " અહી ત્રણ અજ્ઞાનને વિષે બે અથવા ત્રણ ગુણસ્થાનક માનવા તે બાબતના મતાન્તરનુ દિગ્દર્શન કરેલ છે કર્મગ્રંથકારો સાસ્વાદને અજ્ઞાનજ માને છે પહેલા ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય હોવાથી અજ્ઞાનજ હોય હવે બાકી રહ્યું મિશ્ર, ત્યા મોહનીયનો ઉદય વર્તતો હોય છે હવે જો કે ત્યા યથાસ્થિત તત્ત્વનો બોધ ન હોવાથી કેટલાક આચાર્યો અજ્ઞાનરૂપે માને છે કારણ કે પચસગ્રહમા કહ્યુ છે કે—

"**मिस्सम्मी वामिस्सा**" મિશ્રે જ્ઞાનથી મિશ્રિત અજ્ઞાનોજ હોય છે શુદ્ધ જ્ઞાન હોતા નથી, માટે અજ્ઞાનજ છે અહી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએજ જ્ઞાન માનેલ છે જો અશુદ્ધ સમ્યક્ત્વવાળાને જ્ઞાન માનીએ તો સાસ્વાદને પણ જ્ઞાન માનવુ પડે જે કર્મગ્રંથકારને ઇષ્ટ નથી કારણ કે આજ કર્મગ્રંથમા સાસ્વાદને અજ્ઞાન હોય એમ કહેલ છે એ અપેક્ષાએ બે ગુણઠાણા હોય તથા કેટલાક આચાર્યો મિશ્ર મોહનીયના પુદ્ગલોમા મિથ્યાત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિક હોય તો અજ્ઞાન વધારે અને જ્ઞાન થોડુ તથા સમ્યક્ત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિક હોય તો જ્ઞાન વધારે અને અજ્ઞાન થોડુ એમ માને છે, અને

અન્ય રીતે જ્ઞાનનો ભેદ મિશ્ર ગુણઠાણે માને છે તેથી તે અપેક્ષાએ અજ્ઞાનત્રિક પ્રથમનાં બેજ ગુણઠાણે હોય (આ વાત જિનવલ્લભીય-ષડશીતિની ટીકામાં આપેલ છે) આ રીતે એ અજ્ઞાન ત્રણ ગુણઠાણાનું કર્મગ્રન્થકારોનાં અભિપ્રાય પ્રમાણે હોય છે. સિદ્ધાન્તમાં તો સાસ્વાદને જ્ઞાન માનેલ છે. એટલે અજ્ઞાનત્રિક એક મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકજ જણાવેલ છે. તત્ત્વ કેવલિ અથવા વિશિષ્ટશ્રુતધર બહુશ્રુત જાણે.

ગાથા ૨૧. પૃ. ૬૬

“પરિહારવિશુદ્ધિકે ૬–૭ બે ગુણસ્થાનક હોવાનું કારણ એ છે કે આ ચારિત્રવાળા બેમાંથી એક પણ શ્રેણી માંડતા નથી એટલે આગળના ગુણસ્થાનકો ન હોય.

ગાથા. ૨૨. પૃ. ૬૭

“ચઉ આઈમે તિગે અવિરતાદિ નવ ગુણઠાણા હોય.' મતિજ્ઞાન–શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન પહેલાં ત્રણ ગુણઠાણે પણ હોય છે પણ ત્યાં અજ્ઞાન માનેલ હોવાથી એ ત્રણ ગુણઠાણા રહિત ચોથાથી બાર ગુણઠાણા હોય છે. અવધિદર્શનમા કેટલા ગુણસ્થાનક માનવા તે બાબતમાં બે પક્ષ છે. (૧) કાર્મગ્રંથિક (૨) સિદ્ધાન્તિક

તેમાં કાર્મગ્રંથિક પક્ષના બે ભેદ છે. (૧) તેમા પહેલો પક્ષ ચોથાથી બારમા લગી નવ ગુણસ્થાનક માને છે. આ મત પ્રાચીન ચતુર્થ કર્મગ્રંથમાં પણ છે તેના આધારે દેવેન્દ્રસૂરિએ પણ મૂલમાં અને ટીકામા ચોથાથી બારમા લગીના નવ ગુણસ્થાનક માન્યા છે. (૨) બીજો પક્ષ ત્રીજાથી બાર સુધીના દસ ગુણસ્થાનક માને છે કારણ કે તે પક્ષ આગળ આપેલ દલિલો પ્રમાણે મિશ્રદૃષ્ટીએ જ્ઞાન માને છે આ બન્ને કાર્મગ્રંથિક બહુશ્રુતો અવધિજ્ઞાનથી અવધિદર્શનનો ઉપયોગ અલગ માને છે જ્યારે વિભંગજ્ઞાન સાથે અવધિદર્શનનો ઉપયોગ અલગ માનતા નથી. તેનુ કારણ એ છે કે જેમ વિભંગજ્ઞાનથી વિષયનું યથાર્થ જ્ઞાન થતુ નથી તેમ મિથ્યાત્વયુક્ત અવધિદર્શનથી પણ વિષયનું યથાર્થજ્ઞાન થતું નથી. આ અભેદ વિવક્ષાને કારણે પહેલા મત પ્રમાણે ચોથાથી બાર લગી અને બીજા મત પ્રમાણે ત્રીજાથી બારમા લગી અવધિદર્શન માનેલ છે

સિદ્ધાન્ત પક્ષ અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનનુ ભેદ વિવક્ષાથીજ વર્ણન કરે છે એટલે અવધિજ્ઞાનીની જેમ વિભંગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન માને છે જેનો પાઠ ટબામા આપેલ છે. જેનો અર્થ હે ભગવાન! અવધિદર્શનરૂપ અનાકાર ઉપયોગવાળા જીવો જ્ઞાની કે અજ્ઞાની? હે ગૌતમ! જ્ઞાની પણ છે અને અજ્ઞાની પણ છે જે જ્ઞાની છે તે ત્રણ જ્ઞાનવાળા અને કેટલાક ચાર જ્ઞાનવાળા છે. જે અજ્ઞાની છે તે મતિ અજ્ઞાની–શ્રુતઅજ્ઞાની અને વિભંગજ્ઞાની જાણવા આ અપેક્ષાએ અવધિદર્શન પહેલાથી બાર ગુણસ્થાનક સુધી હોય છે. આ પક્ષનું મતવ્ય એ છે કે અવધિજ્ઞાનની જેમ વિભંગજ્ઞાનીને પણ દર્શનમા નિરાકારતારૂપ અંશ સમાન છે અને તેથી અવધિદર્શનનુ જુદુ નામ રાખવાની જરૂર નથી વળી આ પક્ષ પહેલે ગુણઠાણેજ અજ્ઞાન માને છે સારાશ કાર્મગ્રન્થિક વિભંગજ્ઞાન અને અવધિદર્શન એ બેની અભેદ વિવક્ષા કરે છે સિદ્ધાન્તિક પક્ષ ભેદ વિવક્ષા કરે છે આ પ્રમાણે બન્ને મત યુક્તિયુક્ત જણાય છે

ગાથા. ૨૩. પૃ ૬૩

"અસંજ્ઞીને વિષે પહેલા બે" ત્યા મિથ્યાત્વ તો સદાકાળ હોય છે સાસ્વાદન લબ્ધિ પર્યાપ્તને કરણ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા હોય છે

ગાથા. ૨૪.

'કાયયોગનું કંઈક સ્વરૂપ"

વૈક્રિય કાયયોગ—વૈક્રિય શરીરદ્વારા વીર્ય—શક્તિનો જે વપરાશ તે વૈક્રિય કાયયોગ તે શરીર અનેક પ્રકારની વિવિધ ક્રિયાઓ કરવામા સમર્થ છે માટે વૈક્રિય શરીર કહેવાય છે તે વૈક્રિય વર્ગણાના પુદ્ગલોનુ બનેલ હોય છે તે બે પ્રકારનું છે (૧) ઔપપાતિક (૨) લબ્ધિ પ્રત્યય ત્યા ઔપપાતિક–ઉપપાત જન્મવાળા દેવ અને નારકોને હોય છે લબ્ધિ પ્રત્યય –તિર્યંચ અને મનુષ્યોને હોય છે

૨ વૈક્રિય મિશ્ર –તે બે પ્રકારે છે કાર્મણ સાથે મિશ્ર અને ઔદારિક સાથે મિશ્ર ત્યા ઉત્પત્તિના બીજા સમયથી માંડી અપર્યાપ્ત અવસ્થા સુધી કાર્મણ સાથે મિશ્ર દેવ અને નારકોને હોય છે અને ઉત્તરવૈક્રિય કરતા એવા બાદર પર્યાપ્તા વાયુકાય, ગર્ભજતિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યોને વૈક્રિયના પ્રારંભકાળે અને પરિત્યાગકાળે ઔદારિક સાથે મિશ્ર હોય છે અને સિદ્ધાન્તકારની અપેક્ષાએ ફક્ત સંહરણ વખતેજ વૈક્રિય મિશ્ર હોય છે

૩ આહારક કાયયોગ –ચતુર્દશ પૂર્વધર મુનિ મહારાજ વિશિષ્ટ કાર્ય ઉત્પન્ન થાય તો એટલે કે કોઈ વિષયમા સંદેહ ઉત્પન્ન થાય તો અથવા તીર્થંકરની ઋદ્ધિ જોવાની ઇચ્છા થાય તો આહારક વર્ગણાનુ જે શરીર બનાવે છે તે આહારક શરીર અને તેના દ્વારા પ્રવર્તતો આત્માના વીર્યશક્તિનો વ્યાપાર તે આહારક કાયયોગ

૪ આહારક મિશ્ર –ઔદારિક સાથે મિશ્ર તે આહારકના પ્રારંભકાળે અને પરિત્યાગ-કાળે હોય છે સિદ્ધાન્તકારની અપેક્ષાએ ફક્ત સંહરણ વખતે

૫ ઔદારિક કાયયોગ –ઔદારિક વર્ગણાના બનેલા ઔદારિક શરીર દ્વારા આત્માની વીર્યશક્તિનો જે વપરાશ તે ઔદારિક કાયયોગ

૬ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ –ઉત્પત્તિના બીજા સમયથી માંડીને અપર્યાપ્ત અવસ્થા સુધી અથવા કેવલિ સમુદ્ઘાતમા ૨–૬–૭ સમયે કાર્મણ સાથે મિશ્ર તે ઔદારિક મિશ્ર તેના દ્વારા વીર્યશક્તિનુ જે પ્રવર્તન તે ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ કર્મગ્રંથકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે તે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા અને કેવલિ સમુદ્ઘાત અવસ્થામા હોય છે જ્યારે સિદ્ધાન્તકારના મત પ્રમાણે તે બે ઉપરાન્ત (૧) ઉત્તર વૈક્રિયના પ્રારંભકાળે તિર્યંચ–મનુષ્યોને અને (૨) આહારકના પ્રારંભકાળે મનુષ્યોને હોય છે

(૭) કાર્મણ કાયયોગ –કેવળ કાર્મણ શરીરના મદદથી આત્મશક્તિની જે પ્રવૃત્તિ તે કાર્મણ કાયયોગ આ યોગ વિગ્રહગતિમાં અને ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયે સર્વ જીવોને હોય છે અને સયોગીને કેવલિ સમુદ્ઘાતમા ૩–૪–૫ સમયે હોય છે આ શરીર સર્વ શરીરનુ [illegible] આ શરીર કાર્મણ વર્ગણાનુ બનેલુ છે અત્યન્ત સૂક્ષ્મ છે તેથી છદ્મસ્થ લોક [illegible] જેવા [illegible] દેખી શકાતુ નથી

પ્ર૦–તૈજસ નામનું પણ એક શરીર છે જે ગ્રહણ કરેલ આહારને પચાવે છે અને વિશિષ્ઠ લબ્ધિવાળાઓ તેનાથી તેજો અને શીતલેશ્યા મૂકી શકે છે તો કાર્મણ કાયયોગની જેમ તૈજસ કાયયોગ કેમ નથી માન્યો ?

ઉ૦–તૈજસ શરીર અને કાર્મણ શરીર સદા સાથેજ રહે છે ઔદારિકાદિ બીજા શરીરો કાર્મણ શરીરને છોડી દે છે પણ તૈજસ શરીર કોઇ દીવસ તેનાથી જુદુ પડતુ નથી એટલા માટે વીર્યશકિતનો જે વ્યાપાર કાર્મણ શરીરદ્વારા હોય છે તે નિયમથી તૈજસ શરીરદ્વારા પણ હોય છે આથી કાર્મણ કાયયોગમાજ તૈજસ કાયયોગનો સમાવેશ થઇ જાય છે.

યોગ તે આત્માનો વીર્ય વ્યાપાર અહી યોગશબ્દ વડે કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને ૫દર યોગો ગણાવેલ છે.

ગાથા ૨૫

અહી કેટલાક શકા કરે છે કે આહારક માર્ગણામા કાર્મણ શીવાયના બીજા બધા યોગ હોય તેઓનુ માનવુ એમ છે કે ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયે જે આહાર જીવ કરે છે તેમા ગ્રહણ કરાતા પુદ્ગલોજ કારણરૂપ છે માટે કાર્મણ કાયયોગ માનવાની જરૂર નથી તો આ શકા યોગ્ય નથી કારણ કે પહેલા સમયે ગ્રહણ કરેલા પુદ્ગલો બીજા સમયથી માડીને શરીર પૂર્ણ થાય ત્યા સુધી આહારગ્રહણના કારણરૂપ બને છે પણ સ્વયં પોતે પહેલા સમયે કારણરૂપ બની શકે નહી કારણ કે ત્યારે તો તે કાર્યરૂપ છે માટે પહેલા સમયે તો કાર્મણ કાયયોગ વડેજ આહારગ્રહણ થાય છે એટલે આહારક માર્ગણાએ કાર્મણ કાયયોગ પણ ઘટી શકે છે

ગાથા. ૨૬ પૃ ૬૫

અહીં સ્ત્રી વેદ પણ ગ્રહણ કરેલ છે. તે ભાવરૂપ નહી પણ દ્રવ્યરૂપ જાણવો, કારણ કે અહી આજ જાતની વિવક્ષા છે પહેલા અગાઉ ગુણસ્થાનકમા જે વેદો ગણ્યા છે તે ભાવરૂપે ગણેલ છે કારણ કે ત્યાં તેવા પ્રકારની વિવક્ષા છે દ્રવ્યવેદ એટલે બાહ્ય આકાર માત્ર સમજવો આહારકદ્વિક ચૌદ પૂર્વી મુનિનેજ હોય છે માટે આ દશ માર્ગણાને વિશે ન હોય સ્ત્રીઓને દૃષ્ટિવાદ સૂત્ર ભણવાનો નિષેધ હોવાથી ચૌદ પૂર્વનો અભ્યાસ તેને નથી તેથી તેને આહારકદ્વિક ન હોય વિશેષાવશ્યક ભાષ્યમા કહ્યુ છે કે

> तुच्छा गारवबहुला, चलिंदिया दुब्बला धिईए य ।
> इय अइसेसज्झयणा, भूयवादो य नो याणं ॥ (૫૫૨)

તુચ્છ સ્વભાવવાળી, બહુ ગારવવાળી, ચપલ ઇન્દ્રિયવાળી, અને બુદ્ધિએ હીન હોવાથી અતિશયવાળા અધ્યયનો અને ભૂતવાદ ભણવાનો સ્ત્રીને અધિકાર નથી

અહી કેટલાક આધુનિક પડીતમન્યો શકા કરે છે કે, સ્ત્રીઓને મોક્ષ માન્યો અને દૃષ્ટિવાદ સૂત્ર ભણવાનો અધિકાર ન માન્યો તે પાછળથી ઘુસાડી દીધેલ વસ્તુ છે કારણ કે મોક્ષ જનાર શ્રેણી માડે ત્યારે શુકલધ્યાન હોય છે અને શુકલધ્યાનના પહેલા બે

પાયા પૂર્વના જાણનારને જ હોય છે માટે આ પરસ્પર વિરોધી વસ્તુ હોવાથી પાછળથી ઘુમાડી દીધેલ છે અને જેમ સ્ત્રીઓ મોક્ષની અધિકારિણી છે તેમ દૃષ્ટિવાદની પણ હોવી જોઇએ.

આના ઉત્તરમા સમજવાનુ કે સ્ત્રીઓ મોક્ષે જાય છે શુક્લધ્યાન પણ ધ્યાવે છે અને ઉત્તા ઉપર કહ્યા કારણોથી તેને દૃષ્ટિવાદ ભણવાનો અધિકાર નથી દરેક ગુણસ્થાનકે અસખ્યાત લોકાકાશ પ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનો હોય છે તે તે ગુણઠાણાને સ્પર્શનાર જીવ બધા અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે એવો નિયમ નથી એટલે મધ્યમ અધ્યવસાય સ્થાનોને સ્પર્શીને પણ આગળના ગુણઠાણે જાય અને એ અપેક્ષાએ કોઇ પણ વેદી જીવ શ્રેણી માડી મોક્ષે જઈ શકે છે જ્યારે પૂર્વગત એ લબ્ધિથી પ્રાપ્ત થાય છે અને એ લબ્ધિ અમુક હદના અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે તોજ પ્રાપ્ત થાય છે જે સ્થાનોને સ્ત્રીઓ આગળ જણાવેલ કારણોને લઇને સ્પર્શી શકતી નથી એટલે પૂર્વધર લબ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને પૂર્વનો અભ્યાસ પણ તે કારણથીજ તેમને હોતો નથી ત્યારે હવે બીજો પ્રશ્ન એ રહે છે કે પૂર્વનો અભ્યાસ ન હોય તો શુક્લધ્યાન કેવી રીતે હોય ! અને શુક્લધ્યાન ન હોય તો ક્ષપકશ્રેણી કેમ હોય ! આના જવાબમા સમજવુ કે શ્રેણિ માડનાર દરેક જીવને શબ્દથી પૂર્વનુ જ્ઞાન હોવુ જોઇએ એવો નિયમ નથી અર્થથી હોવુ જોઇએ અને એ અપેક્ષાએ એક નવકારમત્રના જાણનારને પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વનુ જ્ઞાન હોય છે નવકારને શાસ્ત્રમા ચૌદ પૂર્વનો સાર કહેલ છે. વળી તીર્થકર ભગવાન અર્થનીજ દેશના આપે છે જેના સારરૂપે ગણધર ભગવન્તો ચૌદ પૂર્વ રચે છે અને ત્યારપછી બીજા અગોની રચના કરે છે, એટલે એ દેશના સાભળનાર અને સમજનાર દરેક જીવને અર્થથી ચૌદ પૂર્વનુ જ્ઞાન હોય એ સ્વાભાવિક ગણાય છે વળી અગ્યાર અગો એ પણ ચૌદ પૂર્વનુજ એક અગ છે શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે એક સામાયિકપદની ભાવના ભાવવા માત્રથી અનત જીવો મોક્ષે ગયેલ છે એટલે શુક્લધ્યાન એ કઇ શબ્દથી પૂર્વનુ જ્ઞાન હોવુ જોઇએ તે માટેનુ સબળ કારણ નથી અને એજ રીતે સ્ત્રીઓ પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વના સારને જાણે છે તેથીજ તેમને પણ શુક્લધ્યાન વખતે પૂર્વનુ જ્ઞાન અર્થથી હોય તે સ્વાભાવિકજ માની લેવાય છે અને તે રીતે ક્ષપકશ્રેણી માડી સ્ત્રીઓ પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે માટે શાસ્ત્રના જિજ્ઞાસુઓએ આવી બુદ્ધિભેદ કરનાર દલીલોથી ન દોરવાતા મહર્ષિઓના વચન પ્રમાણ માનવા તેમાજ કલ્યાણ છે

વળી શાસ્ત્રમા સ્ત્રીઓના જે દોષો બતાવેલ છે તે તેમને હલકી પાડવાની દૃષ્ટિથી નથી પણ તેમના સ્વભાવમા જે વસ્તુ રહેલી છે તેનુજ મહાત્મા પુરુષોએ વસ્તુસ્થિતિ તરીકે વર્ણન કરેલ છે તે મહાપુરુષોને સ્ત્રીજાતિ ઉપર કોઈ પ્રકારનો રાગ કે દ્વેષ ન હતો જેથી તેમને માટે આ રીતે લખી નાખે માટે આવી બુદ્ધિભેદ કરનાર દલીલોથી જિજ્ઞાસુઓએ ભરમાવુ નહી આવી આવી દલીલો પાશ્ચાત્ય કેળવણીને લઇનેજ જન્મ પામી છે એ કેળવણીકારોનો હેતુજ [illegible] હતો કે ત્યાગપ્રધાન આર્યસંસ્કૃતિ નષ્ટ થવી જોઇએ અને તેનેજ આપણા જડવાદનો [illegible] એટલે એ કેળવણીના શીખેલ અને તેના અસર નીચે આવેલ કેટલાક વિદ્વાનો આર્યસંસ્કૃતિને અને તેમા પણ વીતરાગના શાસનના હાર્દને સમજ્યા સિવાય આવી આવી [illegible] આપણા પૂર્વ મહાપુરુષોને બતાવે !

આધ્યાત્મિક માર્ગથી ભ્રષ્ટ કરે છે માટે જિનાનુઓએ આવી એકપક્ષી દલિલો ન માનતા તદ્વિદોનાં સમાગમમાં આવી યોગ્ય ખુલાસો મેળવી પોતાની શ્રદ્ધાને વધારે મજબુત કરવી

પૃ ૬૬ "એ વિચારવા યોગ્ય છે" ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે આહારકદ્વિક વિના તેર યોગો હોય છે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રથમ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ વખતે અથવા ઉપશમશ્રેણીએ હોય છે. પ્રથમ વખત સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરતી વખતે ચૌદ પૂર્વનો અભ્યાસ હોતોજ નથી એટલે તે વખતે આહારકદ્વિક ન હોય ઉપશમશ્રેણિએ ચડેલ જીવ આહારક શરીર કરતો નથી કારણ કે ત્યા પ્રમાદનો અભાવ છે આહારક શરીરનો આરંભ કરનાર લબ્ધિ ફોરવતાં હોવાથી ઔત્સુક્યતાથી પ્રમાદ હોય છે. શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે **आहारगं तु पमत्तो उप्पाएइ न अप्पमत्तो** ॥ આહારક પ્રમત્ત કરે છે અપ્રમત્ત નહી આહારક કાયયોગમા રહેલ તથાસ્વભવથીજ ઉપશમશ્રેણી માડતા નથી ઔદારિકદ્વિક ન હોય

વળી જેઓનો એવો મત છે કે ઉપશમશ્રેણીથી ભવક્ષય મરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય ત્યા અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તે અપેક્ષાએ કાર્મણ અને વૈક્રિયમિશ્ર ઘટી શકે છે હવે ઔદારિકમિશ્ર કેવી રીતે હોય તે સબંધિ વિચાર કરવાનો રહે છે મનુષ્ય-તિર્યંચને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા અને કેવલિ સમુદ્ઘાત એ ત્રણ જગ્યાએ કર્મગ્રથકારના મત પ્રમાણે ઔદારિકમિશ્ર યોગ હોય છે કેવલિને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોતુ નથી મનુષ્ય-તિર્યંચ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા નવુ સમ્યક્ત્વ પામતા નથી અને શ્રેણિપ્રાપ્ત જીવ મરીને દેવ શીવાય બીજી ગતિમા જાય નહિં માટે આ બાબત વિચારવા યોગ્ય છે પણ ગ્રથકાર સ્વય આ બાબતને મતાતર તરીકે બતાવવાનાજ છે. એટલે સિદ્ધાન્તની સાથે આ મતમતવાળી બાબત હોય તેમ લાગે છે. અને તે પ્રમાણે વિચારતાં ઘટી પણ શકે છે કારણ કે સિદ્ધાન્તકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઉત્તર વૈક્રિય કરતા તિર્યંચ, મનુષ્યને પ્રારભકાલે ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે અને તે વખતે જો જીવ નવુ સમ્યક્ત્વ પામે તો તે અપેક્ષાએ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ ઘટી શકે છે

ગાથા ૨૭. પૃ ૬૦.

"વાયુકાયને વિષે" વાયુકાયના ચાર ભેદમાથી પર્યાપ્તા બાદર વાયુકાયમા કેટલાક જીવોને વૈક્રિય લબ્ધિ હોય છે તેમની અપેક્ષાએ બે યોગ વધારે ગણ્યા છે

ગાથા. ૨૮. પૃ. ૬૮.

"એ સાત યોગ કેવલજ્ઞાની-દર્શનીને હોય." ઔદારિક કાયયોગ ચાલુજ હોય છે ઔદારિકમિશ્ર કેવલિ સમુદ્ઘાતમા ૨-૬-૭ સમયે કાર્મણ કાયયોગ ૩-૪-૫ સમયે વચનયોગ દેશનાદિ પ્રવૃત્તિ વખતે મનોયોગ મન પર્યવજ્ઞાની અથવા અનુત્તર વિમાનના દેવો મનવડે શંકા પુછે છે, ત્યારે ભગવાન દ્રવ્ય મનવડે મનોવર્ગણાના પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઉત્તર આપે છે, તે વખતે.

ગાથા ૨૯

ઉત્કૃષ્ટથી કઇક ન્યૂન દશપૂર્વી હોય તેને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય, અને

પાયા પૂર્વના જાણનારને જ હોય છે માટે આ પરસ્પર વિરોધી વસ્તુ હોવાથી પાછળથી ઘુમાડી દીધેલ છે અને જેમ સ્ત્રીઓ મોક્ષની અધિકારિણી છે તેમ દૃષ્ટિવાદની પણ હોવી જોઇએ

આના ઉત્તરમા સમજવાનુ કે સ્ત્રીઓ મોક્ષે જાય છે શુક્લધ્યાન પણ ધ્યાવે છે. અને છતા ઉપર કહ્યા કારણોથી તેને દૃષ્ટિવાદ ભણવાનો અધિકાર નથી દરેક ગુણસ્થાનકે અસખ્યાત લોકાકાશ પ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનો હોય છે તે તે ગુણઠાણાને સ્પર્શનાર જીવ બધા અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે એવો નિયમ નથી એટલે મધ્યમ અધ્યવસાય સ્થાનોને સ્પર્શીને પણ આગળના ગુણઠાણે જાય અને એ અપેક્ષાએ કોઇ પણ વેદી જીવ શ્રેણી માડી મોક્ષે જઇ શકે છે જ્યારે પૂર્વગત એ લબ્ધિથી પ્રાપ્ત થાય છે અને એ લબ્ધિ અમુક હદના અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે તોજ પ્રાપ્ત થાય છે જે સ્થાનોને સ્ત્રીઓ આગળ જણાવેલ કારણોને લઇને સ્પર્શી શકતી નથી એટલે પૂર્વધર લબ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને પૂર્વનો અભ્યાસ પણ તે કારણથીજ તેમને હોતો નથી ત્યારે હવે બીજો પ્રશ્ન એ રહે છે કે પૂર્વનો અભ્યાસ ન હોય તો શુક્લધ્યાન કેવી રીતે હોય ! અને શુક્લધ્યાન ન હોય તો ક્ષપકશ્રેણી કેમ હોય ! આના જવાબમા સમજવુ કે શ્રેણિ માડનાર દરેક જીવને શબ્દથી પૂર્વનુ જ્ઞાન હોવુ જોઇએ એવો નિયમ નથી અર્થથી હોવુ જોઇએ અને એ અપેક્ષાએ એક નવકારમત્રના જાણનારને પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વનુ જ્ઞાન હોય છે. નવકારને શાસ્ત્રમા ચૌદ પૂર્વનો સાર કહેલ છે. વળી તીર્થંકર ભગવાન અર્થનીજ દેશના આપે છે જેના સારરૂપે ગણધર ભગવન્તો ચૌદ પૂર્વ રચે છે અને ત્યારપછી બીજા અગોની રચના કરે છે, એટલે એ દેશના સાભળનાર અને સમજનાર દરેક જીવને અર્થથી ચૌદ પૂર્વનુ જ્ઞાન હોય એ સ્વાભાવિક ગણાય છે વળી અગ્યાર અંગો એ પણ ચૌદ પૂર્વનુજ એક અગ છે શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે એક સામાયિકપદની ભાવના ભાવવા માત્રથી અનત જીવો મોક્ષે ગયેલ છે એટલે શુક્લધ્યાન એ કઇ શબ્દથી પૂર્વનુ જ્ઞાન હોવુ જોઇએ તે માટેનુ સબળ કારણ નથી અને એજ રીતે સ્ત્રીઓ પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વના સારને જાણે છે તેથીજ તેમને પણ શુક્લધ્યાન વખતે પૂર્વનુ જ્ઞાન અર્થથી હોય તે સ્વાભાવિકજ માની શકાય છે અને તે રીતે ક્ષપકશ્રેણી માડી સ્ત્રીઓ પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે માટે શાસ્ત્રના જિજ્ઞાસુઓએ આવી બુદ્ધિભેદ કરનાર દલીલોથી ન દોરવાતાં મહર્ષિઓના વચન પ્રમાણ માનવા તેમાજ કલ્યાણ છે

વળી શાસ્ત્રમા સ્ત્રીઓના જે દોષો બતાવેલ છે તે તેમને હલકી પાડવાની દૃષ્ટિથી નથી પણ તેમના સ્વભાવમા જે વસ્તુ રહેલી છે તેનુજ મહાત્મા પુરુષોએ વસ્તુસ્થિતિ તરીકે વર્ણન કરેલ છે તે મહાપુરુષોને ભગવાનના કોઇ પ્રાણી ઉપર રાગ કે દ્વેષ ન હતો જેથી તેમને માટે આ રીતે લખી નાખે માટે આવી બુદ્ધિભેદ કરનાર દલીલોથી જિજ્ઞાસુઓએ ભરમાવુ નહી આવી આવી દલીલો પાશ્ચિમાત્ય કેળવણીને લઇનેજ જન્મ પામી છે. એ કેળવણીવાળાનો એવોજ ઉદ્દેશ હતો કે ત્યાગપ્રધાન આર્યસંસ્કૃતિ ભ્રષ્ટ થવી જોઇએ. અને તેજ આપણા સમાજનો કેટલોક વર્ગ શિક્ષિત એટલે એ કેળવણી લીધેલ અને તેની અસર નીચે આવેલ કહેવાતા વિદ્વાનો આર્યસંસ્કૃતિને અને તેમા પણ વીતરાગના શાસનના તત્ત્વને સમજ્યા વિના આવી આવી દલીલો કરી આપણને આપણા પૂર્વ મહાપુરુષોએ બતાવેલ

આધ્યાત્મિક માર્ગથી ભ્રષ્ટ કરે છે માટે જિજ્ઞાસુઓએ આવી એકપક્ષી દલિલો ન માનતા તદ્વિદોનાં સમાગમમા આવી યોગ્ય ખુલાસો મેળવી પોતાની શ્રદ્ધાને વધારે મજબુત કરવી

પૃ ૬૬ "એ વિચારવા યોગ્ય છે" ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે આહારકદ્વિક વિના તેર યોગો હોય છે. ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રથમ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ વખતે અથવા ઉપશમશ્રેણીએ હોય છે. પ્રથમ વખત સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરતી વખતે ચૌદ પૂર્વનો અભ્યાસ હોતોજ નથી એટલે તે વખતે આહારકદ્વિક ન હોય ઉપશમશ્રેણિએ ચડેલ જીવ આહારક શરીર કરતો નથી કારણ કે ત્યા પ્રમાદનો અભાવ છે આહારક શરીરનો આરંભ કરનાર લબ્ધિ ફોરવતાં હોવાથી ઔત્સુક્યતાથી પ્રમાદ હોય છે શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે आहारगं तु पमत्तो उप्पाएइ न अप्पमत्तो ॥ આહારક પ્રમત્ત કરે છે અપ્રમત્ત નહી. આહારક કાયયોગમા રહેલ તથાસ્વભાવથીજ ઉપશમશ્રેણી માડતા નથી આહારકદ્વિક ન હોય

વળી કેટલાઓનો એવો મત છે કે ઉપશમશ્રેણીથી ભવક્ષયે મરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય ત્યા અપર્યાપ્ત અવસ્થામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તે અપેક્ષાએ કાર્મણ અને વૈક્રિયમિશ્ર ઘટી શકે છે. હવે ઔદારિકમિશ્ર કેવી રીતે હોય તે સબંધિ વિચાર કરવાનો રહે છે મનુષ્ય-તિર્યંચને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા અને કેવલિ સમુદ્ઘાત એ ત્રણ જગ્યાએ કર્મગ્રંથકારના મત પ્રમાણે ઔદારિકમિશ્ર યોગ હોય છે કેવલિને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોતુ નથી. મનુષ્ય-તિર્યંચ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા નવુ સમ્યક્ત્વ પામતા નથી અને શ્રેણિપ્રાપ્ત જીવ મરીને દેવ શીવાય બીજી ગતિમાં જાય નહિં માટે આ બાબત વિચારવા યોગ્ય છે. પણ ગ્રંથકાર સ્વયં આ બાબતને મતાન્તર તરીકે બતાવવાનાજ છે. એટલે સિદ્ધાન્તની સાથે આ મતભેદવાળી બાબત હોય તેમ લાગે છે. અને તે પ્રમાણે વિચારતા ઘટી પણ શકે છે કારણ કે સિદ્ધાન્તકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઉત્તર વૈક્રિય કરતાં તિર્યંચ, મનુષ્યને પ્રારંભકાલે ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે. અને તે વખતે જો જીવ નવું સમ્યક્ત્વ પામે તો તે અપેક્ષાએ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ ઘટી શકે છે

ગાથા ૨૭. પૃ. ૬૦

"વાયુકાયને વિષે" વાયુકાયના ચાર ભેદમાથી પર્યાપ્તા બાદર વાયુકાયમા કેટલાક જીવોને વૈક્રિય લબ્ધિ હોય છે તેમની અપેક્ષાએ બે યોગ વધારે ગણ્યા છે

ગાથા. ૨૮. પૃ. ૬૮.

"એ સાત યોગ કેવલજ્ઞાની-દર્શનીને હોય" ઔદારિક કાયયોગ ચાલુજ હોય છે. ઔદારિકમિશ્ર કેવલિ સમુદ્ઘાતમા ૨-૬-૭ સમયે કાર્મણ કાયયોગ ૩-૪-૫ સમયે. વચનયોગ દેશનાદિ પ્રવૃત્તિ વખતે મનોયોગ મનપર્યવજ્ઞાની અથવા અનુત્તર વિમાનના દેવો મનવડે શંકા પુછે છે, ત્યારે ભગવાન દ્રવ્ય મનવડે મનોવર્ગણાના પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઉત્તર આપે છે, તે વખતે.

ગાથા ૨૯

ઉત્કૃષ્ટથી કંઇક ન્યૂન દશપૂર્વી હોય તેને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય, અને

રહિત અને મનોયોગ સામાન્યથી વિવક્ષેલ છે. બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને ચઉરિન્દ્રિયમા મનોયોગ રહિત વચનયોગ હોય છે એકેન્દ્રિયમા મનોયોગ અને વચનયોગ રહિત એકલો કાયયોગ હોય છે મનોયોગે સન્ની પચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે જીવસ્થાનક હોય છે અપર્યાપ્તો તે કરણ અપર્યાપ્તો સમજવો અહી એક શંકા થાય છે કે મન પર્યાપ્તિ એ છેલ્લી પર્યાપ્તિ છે, અને મન પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યારે જીવ પર્યાપ્તોજ હેય અપર્યાપ્તો ન હોય તો અપર્યાપ્ત અવસ્થા કેમ ઘટે ?

ઉત્તર—૧૭ મી ગાથામા મનોયોગ માર્ગણાએ સન્ની પચેન્દ્રિય એકજ જીવભેદ માન્યો છે તે વર્તમાન મનોયોગવાલા જીવની અપેક્ષાએ માનેલ છે જ્યારે આ ગાથામા બન્ને જીવભેદ માનેલ છે તે વર્તમાન-ભાવી ઉભય મનોયોગવાલાને મનોયોગી માનીને માનેલ છે.

અયોગિ કેવલિ શીવાયનાં તેર ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યા ચૌદમુ ગુણસ્થાનક અયોગિ છે તે યોગવાળાને હોયજ નહી

કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્ર શીવાયના યોગ તેર હોય અહી યોગમાં જે યોગો મનોયોગ સાથે સમકાલિન છે તેનીજ ગણના કરેલી છે બીજાની નહીં. એટલે અપર્યાપ્ત અવસ્થાભાવી અથવા કેવલિ સમુદ્ઘાતભાવી ઉક્ત બન્ને યોગ મનોયોગ માર્ગણાએ સભવે નહિ કેવલિ સમુદ્ઘાતમા દ્રવ્ય મન છે પણ પ્રયોજન ન હોવાથી કેવલજ્ઞાની મનોવર્ગણાના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરતા નથી એટલે તે અવસ્થામા પણ વચન-કાયયોગના સાહચર્યવાળો મનોયોગ નથી, શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—

मनोवचसी तु तदा सर्वथा न व्यापारयति, प्रयोजनाभावात् (ધર્મસારટીકા)

ઉપયોગ બાર હોય છે મનવાલા પ્રાણિઓમા સર્વ પ્રકારની બોધશક્તિ હોય છે એટલા માટે મનોયોગ માર્ગણાએ ઉપયોગ બાર હોય છે

હવે વચનયોગે મતાતર જણાવે છે અહી વચનયોગ મનોયોગ રહિત સમજવો વચનયોગ માર્ગણાએ જીવસ્થાન આઠ, ગુણઠાણા ૨, યોગ ચાર અને ઉપયોગ ચાર હોય

આઠ જીવસ્થાનક આ પ્રમાણે—બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય અને અસન્ની પચેન્દ્રિય એ ચ્યાર પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ પ્રમાણે આઠ. ૧૭ મી ગાથામા સામાન્ય વચનયોગ લીધો છે, એટલે સન્ની જીવની પણ ગણના કરેલ છે. ૧૭ મી ગાથામા ફક્ત વર્તમાન વચનયોગવાલાની વિવક્ષા છે, જ્યારે અહી વર્તમાન-ભાવી બન્ને અવસ્થાભાવી જીવસ્થાનોની ગણના છે એટલા માટે ત્યા પાચ અને અહી આઠ જીવસ્થાનો ગણ્યા છે

મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણસ્થાનક હોય કાર્મણ, ઔદારિકમિશ્ર ઔદારિક અને અસત્યામૃષાવચનયોગ એ ચાર યોગ હોય, અને મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન, ચક્ષુર્દર્શન અને અચક્ષુર્દર્શન એ ચ્યાર ઉપયોગ હોય પહેલા ૨૨, ૨૮ અને ૩૧ મી ગાથામાં તેર ગુણસ્થાનક, તેર યોગ અને બાર ઉપયોગ માનેલ છે, ત્યા વચનયોગ માર્ગણાએ સમકાલિન યોગોની વિવક્ષા છે એટલે અપર્યાપ્ત અવસ્થાભાવી કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્રની ગણના

'કહ્યા છે તે સાસ્વાદન સમ્યકત્વની અપેક્ષાએ કહેલ છે બીજા સમ્યક્ત્વનો અભાવ હોવાથી તેની અપેક્ષાએ કહેલ નથી પ્રજ્ઞાપનામા કહ્યુ છે કે–

वेइंदियस्स दो नाणा कहं लब्मंति ? भणइ–सासायणं पडुच्च तस्साप-ज्जत्तयस्स दो नाणा लब्मंति.

બેઇન્દ્રિયને બે જ્ઞાન કેવી રીતે હોય ? સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ કરણ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા બે જ્ઞાન હોય છે

સાસ્વાદનભાવે જ્ઞાન સૂત્રસમત હોવા છતા કર્મગ્રથના અભિપ્રાય પ્રમાણે અહીં તેને લીધુ નથી. તેનો આશય આ પ્રમાણે છે–સાસ્વાદન સમ્યકત્વ પડતા હોય છે, તે મિથ્યાત્વની સન્મુખ છે માટે મલિન છે એટલે જ્ઞાન પણ મલિન હોવાથી અજ્ઞાનજ છે કર્મગ્રથકાર સમ્યક્ત્વ મોહનીયના ક્ષય–ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ ભાવમાજ જ્ઞાન માને છે

(૨) સિદ્ધાન્તમા વૈક્રિય અને આહારકને પ્રારભકાળે ઔદારિક સાથે મિશ્ર થતુ હોવાથી ઔદારિકમિશ્ર કહ્યુ છે પન્નવણામા ૧૬ મા પદમા કહ્યુ છે કે–જ્યારે વૈક્રિય લબ્ધિસમ્પન્ન એવા ઔદારિક શરીરવાળો પચેન્દ્રિય મનુષ્ય, પચેન્દ્રિયતિર્યચ અથવા બાદર વાયુકાય વૈક્રિય શરીર કરે છે ત્યારે ઔદારિક શરીર યોગમા વર્તમાન હોય છે તે વૈક્રિય શરીરમા શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે ત્યા સુધી વૈક્રિય સાથે મિશ્રતા હોય છે, પણ ઔદારિકનું પ્રધાનપણુ હોવાથી વ્યપદેશ ઔદારિકમિશ્રનો થાય છે એજ પ્રમાણે આહારક શરીર સબન્ધિ પણ સમજવુ એટલે વૈક્રિય અને આહારક કરતી વખતે ઔદારિકમિશ્ર અને પરિત્યાગકાળે અનુક્રમે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર હોય છે કર્મગ્રથકાર માને છે કે કોઇ પણ શરીરદ્વારા કાયયોગનો વ્યાપાર હોય પણ ઔદારિક શરીર જન્મસિદ્ધ છે. વૈક્રિય અને આહારક લબ્ધિજન્ય છે માટે લબ્ધિજન્ય શરીરની પ્રધાનતા માનીને પ્રારભ અને પરિત્યાગકાળે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્રનો વ્યવહાર કરવો જોઇએ અહીં આ રીતે કર્મગ્રથકારનો અભિપ્રાય ગ્રહણ કરેલ છે

(૩) સિદ્ધાન્તમા એકેન્દ્રિયમા સાસ્વાદન ગુણઠાણુ માન્યુ નથી જ્યારે કર્મગ્રથકાર માને છે સિદ્ધાન્તમા વિશેષ સૂત્રથી એકેન્દ્રિયોને અજ્ઞાની કહ્યા છે જો એમ ન કહ્યું હોત તો બેઇન્દ્રિયોની માફક તેમને પણ જ્ઞાની માનવા પડત અને સાસ્વાદનભાવ માનવો પડત. તે સૂત્ર આ પ્રમાણે —

एगिंदिया णं भंते ? किं नाणी अन्नाणी ? गोयमा ? नो नाणी नियमा अन्नाणी.

હે ભગવાન ! એકેન્દ્રિયો જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ? હે ગૌતમ ! જ્ઞાની નથી નિયમથી અજ્ઞાની છે આ વિષયો શીવાય નીચેની બે બાબતોમા પણ મતાતર પ્રવર્તે છે (૧) સિદ્ધાન્તી અવધિદર્શન એકથી બાર ગુણસ્થાનક સુધી માને છે જ્યારે કર્મગ્રંથકાર ચોથાથી બાર સુધી માને છે (૨) સિદ્ધાન્તમા ગ્રન્થિભેદ પછી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ માન્યુ છે, જ્યારે કર્મગ્રથકાર ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ માને છે

આ ગાથામાં પણ કર્મગ્રંથકાર અને સિદ્ધાન્તકારની જે જુદી જુદી માન્યતાઓ છે તે બતાવેલ છે

ગાથા ૫૦. પૃ ૯૭.

ગુણસ્થાનકમા લેશ્યા ઉપર

અહીં ગુણસ્થાનક ઉપર લેશ્યા ઘટાવેલ છે જ્યારે આગળ લેસ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણસ્થાનક ઘટાવેલ છે ગુણસ્થાનક ઉપર લેશ્યા ઘટાવતી વખતે પહેલા ૬ ગુણસ્થાનકમા ૬ લેશ્યા માનેલ છે જ્યારે લેશ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણસ્થાનક ઘટાવતી વખતે પહેલા ચાર ગુણઠાણે ૬ લેશ્યાઓ માનેલ છે આ બન્ને વસ્તુ અપેક્ષાકૃત છે પહેલા મત અનુસાર પાંચમુ અને છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરતી વખતે શુભ લેશ્યા હોય છે, પણ પ્રાપ્ત કર્યા પછી અશુભ લેશ્યાઓ હોય છે એ અપેક્ષાએ પહેલા ૬ ગુણઠાણે ૬ લેશ્યાઓ જ્યારે બીજા મત અનુસાર પાંચમુ અને છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક શુભ લેશ્યાઓજ પ્રાપ્ત થાય છે એટલે તે તે ગુણસ્થાનકની પ્રાપ્તિ વખતે શુભ લેશ્યાઓ હોવાથી પ્રથમના ચાર ગુણઠાણાએ ૬ લેશ્યા માનેલ છે

"બન્ધ હેતુપર" આગળ પહેલા કર્મગ્રંથમા બન્ધના જે હેતુઓ ગણાવેલ છે તે વ્યવહાર દૃષ્ટિથી ગણાવેલ છે જ્યારે અહીં ગણાવેલ હેતુઓ નિશ્ચય દૃષ્ટિથી છે. અથવા પહેલા કર્મગ્રંથમા ગણાવેલ હેતુઓ બાહ્ય હેતુઓ છે જ્યારે આ અભ્યંતર હેતુઓ છે

ગાથા ૫૬. પૃ ૧૦૦.

' એમ સાતા વેદનીય ચાર હેતુએ બંધાય" સાતાવેદનીય ચારે હેતુએ બંધાય છે સાતા મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણસ્થાનકે બંધાય છે તે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિક બંધાય છે બાકીના ત્રણ હેતુઓ પણ બંધાય છે પરંતુ અહીં તે હેતુઓ ગૌણ છે અને મિથ્યાત્વની મુખ્યતા છે બીજાથી પાંચમા ગુણઠાણા સુધી અવિરતિની મુખ્યતા છે અને બાકીના હેતુઓ ગૌણ છે પ્રમત્તથી સૂક્ષ્મસંપરાય સુધી કષાયની મુખ્યતા છે અને યોગની ગૌણતા છે એટલે ત્યાં કષાય પ્રત્યયિક બંધાય છે ઉપશાન્તમોહથી સયોગી સુધી એક યોગ પ્રત્યયિકજ બંધાય છે આ પ્રમાણે સાતા ચાર હેતુએ કહીને બંધાય છે

"એ ત્રણ હેતુએ બંધાય" આહારકદ્વિક અને તીર્થંકર નામકર્મ શીવાયની બાકીની ૬૫ પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસંપરાય લગી યથાયોગ્ય મિથ્યાત્વ–અવિરતિ અને કષાય વડે બંધાય છે. માટે અહી આ ત્રણ હેતુઓની મુખ્યતા છે. અને યોગની ગૌણતા છે અહીં ત્રણ હેતુઓ સાથે આ ત્રેસઠ પ્રકૃતિઓનો અન્વય–વ્યતિરેક સબંધ છે. આ ત્રણ હેતુઓ હોય ત્યા સુધી બધાય છે. અને હેતુઓ ટળ્યા પછી આગળના ગુણઠાણે બંધાતી નથી આગળ એકલો યોગ છે યોગની સાથે આ પ્રકૃતિઓનો અન્વય–વ્યતિરેક સંબંધ નથી, માટે યોગનુ વર્જન કરેલ છે.

પૃષ્ટ ૧૦૧ "**सम्मत्तगुणनिमित्तं**" વગેરે આહારકદ્વિક અને જિનનામના વિશેષ બધ હેતુ તરીકે અહી સમ્યક્ત્વને ગણેલ છે. કારણ કે સમ્યક્ત્વના અભાવમાં આ પ્રકૃતિઓ બધાતી નથી એમ એનો વિશેષ હેતુ જણાવવા માટે આ ત્રણ પ્રકૃતિને જુદી ગણાવેલ છે બાકી પચસંગ્રહમા તો **सेसा उ कसाएहिं**" એમ કહીને તીર્થંકર નામકર્મ અને આહારકદ્વિકને પણ કષાય પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે વળી આગળ ૨૦ મી ગાથામા તીર્થંકર નામકર્મને સમ્યક્ત્વ પ્રત્યયિક અને આહારકદ્વિકને સયમ પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે એ પણ વિશેષ હેતુ બતાવવા માટેજ જણાવેલ છે વળી આગળ પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ બધના કારણ તરીકે યોગ, અને સ્થિતિબધ અને રસબધના કારણ તરીકે કષાયો પચમ કર્મગ્રથમાં કહેશે, એટલે અહી કર્તાનો આશય વિશેષહેતુ નિર્દેશ કરવાનો છે.

ગાથા ૫૬ પૃષ્ટ ૧૦૩

"દેશવિરતિએ ૩૯ હેતુ હોય" દેશવિર્ગત ગુણસ્થાનક વિગ્રહગતિ અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા હોતુ નથી એટલે કાર્મણ કાયયોગ અને ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ એ બે યોગ ન હોય, અને ત્રસકાયની અવિરતિથી વિરમેલ હોવાથી તે પણ ન હોય અહી શકા થાય છે કે–ત્રસની અવિર્તિ માત્ર સકલ્પથીજ ટળી છે, પણ આરભથી નહી તો અહી ત્રસની અવિરતિ કેમ ટાળી ? ઉત્તર.—ગૃહસ્થોને અશક્ય પરિહાર હોવાથી આરંભથી ત્રસની અવિરતિ હોવા છતા તે અલ્પ હોવાથી અહી તેની વિવક્ષા કરી નથી. આ વસ્તુ બૃહચ્છતકની ચૂર્ણી અનુસાર લખેલ છે અને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ઉદયનો અભાવ હોવાથી તે પણ અહીં હોય નહીં.

ગાથા ૫૯ પૃષ્ઠ ૧૨૨

"એ ત્રણ ગુણઠાણે સાત કર્મ બાધે" મિશ્ર ગુણઠાણે તથાસ્વભાવથીજ જીવ આયુષ્ય બાધતો નથી અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિબાદરે અતિ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય હોવાથી આયુષ્ય બધાતુ નથી કારણ કે આયુષ્યબધ ઘોલનાપરિણામથી થાય છે

"એ બે વર્જીને ૭ કર્મ બાધે" મોહનીયનો બધ બાદર કષાયના ઉદયે થાય છે, અને સૂક્ષ્મસપરાયે બાદર કષાયનો અભાવ હોવાથી મોહનીય ન બધાય તથા અતિવિશુદ્ધ હોવાથી આયુષ્ય પણ ન બધાય

ગાથા ૬૧ પૃ ૧૨૪

"મિશ્રે મરે નહી તેથી ત્યા આઠ ઉદીરે" મિશ્ર ગુણઠાણે આઠ કર્મનીજ ઉદીરણા હોય કોઇ કાળે સાતની ઉદીરણા ન હોય કારણ કે મિશ્ર ગુણઠાણે આવલિકાશેષ આયુષ્યનો અભાવ છે મિશ્ર ગુણઠાણે રહેલો જીવ આયુષ્ય એક અન્તર્મુહૂર્ત બાકી હોય ત્યારે મિશ્ર ભાવને તજીને મિથ્યાત્વે અથવા સમ્યક્ત્વે જાય છે

"૭ કર્મ ઉદીરે" ત્યા અતિ વિશુદ્ધ પરિણામ હોવાથી આયુષ્ય અને વેદનીયની ઉદીરણાનો અભાવ છે

"શેષ ૫ કર્મ ઉદીરે" ઉપશાન્તમોહ ગુણઠાણે અતિવિશુદ્ધ પરિણામ હોવાથી વેદનીય અને આયુષની ઉદીરણા ન હોય અને મોહનીયના ઉદયનો અભાવ હોવાથી તેની પણ ઉદીરણા ન હોય કારણ કે वेद्यमानमेवोदीर्यते વેદાતુ કર્મજ ઉદીરાય છે

ગાથા ૬૨ પૃ ૧૭૫

સારાશ—ત્રીજે ગુણઠાણે આઠની ઉદીરણા પહેલે બીજે, ચોથે, પાચમે, અને છઠ્ઠે સાત અને આઠ કર્મના ઉદીરણા આતમાથી લઈને દશમાની એક આવલિકા બાકી રહે ત્યા સુધી છની ઉદીરણા દશમાના છેલ્લી આવલિકાથી લઈને બારમાની છેલ્લી આવલિકા બાકી રહે ત્યા સુધી પાચ કર્મના ઉદીરણા બારમાના છેલ્લા આવલિકાથી તેરમાના અન્ત સુધી બેની ઉદીરણા ઉદીરણા અધિકારમા સર્વ કર્મની ઉદયસત્તાના સ્થિતિ એક આવલિકા શેષ હોય ત્યારે ઉદીરણા અટક એ ભાવાર્થ છે

"એ ૩ ગુણઠાણે ૫૦-૫૭ સરખા" સર્વ જીવને શ્રેણિરૂપે ચઢતા એ ત્રણ ગુણઠાણ હોય માટે સરખા કહ્યા

ગાથા ૬૩. ૧૭૬

(૧) સાસ્વાદન, (૨) મિશ્ર, (૩) અપૂર્વકરણ, (૪) અનિવૃત્તિબાદર, (૫) સૂક્ષ્મસંપરાય, (૬) ઉપશાન્તમોહ (૭) ક્ષીણમોહ અને (૮) અયોગી. એ આઠ ગુણઠાણે કોઇ વારે જીવ હોય અને કોઇવારે ન હોય કોઇવાર વત્તા—ઓછા હોય માટે આ આઠ ગુણસ્થાને નિપજતા એક જીવ આશ્રયી અને એક—અનેક આશ્રયી ભાગની સખ્યાનુ કોષ્ટક

અસ યોગી	એક જીવ આશ્રયી ભાગા	એક જીવ આશ્રયીના દરેક ભાગાએ નીપજતા એક—અનેક આશ્રયી ભગા	એક—અનેક આશ્રયી કુલ ભાગા
અસ યોગી	૧	૧	૧
એક—સ યોગી	૮	૨	૧૬
દ્વિ—સ યોગી	૨૮	૪	૧૧૨
ત્રિ—સ યોગી	૫૬	૮	૪૪૮
ચતુ—સ યોગી	૭૦	૧૬	૧૧૨૦
પચ—સ યોગી	૫૬	૩૨	૧૭૯૨
ષટ્—સ યોગી	૨૮	૬૪	૧૭૯૨
સપ્ત—સયોગી	૮	૧૨૮	૧૦૨૪
અષ્ટ—સ યોગી	૧	૨૫૬	૨૫૬
કુલ—ભાગા	૨૫૬	૫૧૧	૬૫૬૧

આ સંયોગીઆ ભાગા કરવામાં સંક્ષેપને માટે તે જુદાજુદા ગુણઠાણાની ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮, એની સંજ્ઞા આપવામા આવી છે આ આઠ ગુણઠાણે કયારેક કોઇ જીવ હોય અને કયારેક ન પણ હોય કયારેક એક ગુણઠાણે હોય અને કયારેક એકથી વધારે ગુણઠાણે હોય, તેથી તેના ૨૫૬ ભાગા થયા વળી તે ૨૫૬ ભાગામા કોઇ ભાગે એક જીવ હોય અને કોઇ ભાગે અનેક જીવ હોય તેથી તેના એક-અનેક જીવ આશ્રયી ૬૫૬૦ ભાગે જીવ વર્તે છે આ આઠ શીવાય બાકીના ૭ ગુણઠાણે કાયમ અનેક જીવ હોયજ તેથી તેના ભાંગા પાડયા નથી એક જીવ આશ્રયી દ્વિ-સંયોગી આદિ ભાગાની સંખ્યા જે ઉપર જણાવી છે તે ભાગા નીચે કોષ્ટકોમા બતાવ્યા છે, તથા તે દરેક ભાંગા દીઠ એક-અનેક જીવ આશ્રયી જેટલા ભાગા પડે છે તે પણ જણાવેલ છે આ આઠે ગુણઠાણે કોઇ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસંયોગી એક ભાગો જણાવેલ છે

દ્વિ-સંયોગી ભાંગા ૨૮

૧ ૨	૧ ૭	૨ ૬	૩ ૬	૪ ૭	૬ ૭
૧ ૩	૧ ૮	૨ ૭	૩ ૭	૪ ૮	૬ ૮
૧ ૪	૨ ૩	૨ ૮	૩ ૮	૫ ૬	૭ ૮
૧ ૫	૨ ૪	૩ ૪	૪ ૫	૫ ૭	
૧ ૬	૨ ૫	૩ ૫	૪ ૬	૫ ૮	

ત્રિ-સંયોગી ભાંગા ૫૬

૧ ૨ ૩	૧ ૪ ૫	૨ ૩ ૬	૨ ૭ ૮	૪ ૫ ૬
૧ ૨ ૪	૧ ૪ ૬	૨ ૩ ૭	૩ ૪ ૫	૪ ૫ ૭
૧ ૨ ૫	૧ ૪ ૭	૨ ૩ ૮	૩ ૪ ૬	૪ ૫ ૮
૧ ૨ ૬	૧ ૪ ૮	૨ ૪ ૫	૩ ૪ ૭	૪ ૬ ૭
૧ ૨ ૭	૧ ૫ ૬	૨ ૪ ૬	૩ ૪ ૮	૪ ૬ ૮
૧ ૨ ૮	૧ ૫ ૭	૨ ૪ ૭	૩ ૫ ૬	૪ ૭ ૮
૧ ૩ ૪	૧ ૫ ૮	૨ ૪ ૮	૩ ૫ ૭	૫ ૬ ૭
૧ ૩ ૫	૧ ૬ ૭	૨ ૫ ૬	૩ ૫ ૮	૫ ૬ ૮
૧ ૩ ૬	૧ ૬ ૮	૨ ૫ ૭	૩ ૬ ૭	૫ ૭ ૮
૧ ૩ ૭	૧ ૭ ૮	૨ ૫ ૮	૩ ૬ ૮	૬ ૭ ૮
૧ ૩ ૮	૨ ૩ ૪	૨ ૬ ૭	૩ ૭ ૮	
	૨ ૩ ૫	૨ ૬ ૮		

ચતુ સંયોગી ભાંગા ૭૦

૧ ૨ ૩ ૪	૧ ૨ ૭ ૮	૧ ૪ ૬ ૭	૨ ૩ ૬ ૭	૩ ૪ ૫ ૭
૧ ૨ ૩ ૫	૧ ૩ ૪ ૫	૧ ૪ ૬ ૮	૨ ૩ ૬ ૮	૩ ૪ ૫ ૮
૧ ૨ ૩ ૬	૧ ૩ ૪ ૬	૧ ૪ ૭ ૮	૨ ૩ ૭ ૮	૩ ૪ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૭	૧ ૩ ૪ ૭	૧ ૫ ૬ ૭	૨ ૪ ૫ ૬	૩ ૪ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૮	૧ ૩ ૪ ૮	૧ ૫ ૬ ૮	૨ ૪ ૫ ૭	૩ ૪ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫	૧ ૩ ૫ ૬	૧ ૫ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૮	૩ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૪ ૬	૧ ૩ ૫ ૭	૧ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૬ ૭	૩ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૪ ૭	૧ ૩ ૫ ૮	૨ ૩ ૪ ૫	૨ ૪ ૬ ૮	૩ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૮	૧ ૩ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૬	૨ ૪ ૭ ૮	૩ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૫ ૬	૧ ૩ ૬ ૮	૨ ૩ ૪ ૭	૨ ૫ ૬ ૭	૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૫ ૭	૧ ૩ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૮	૨ ૫ ૬ ૮	૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૫ ૮	૧ ૪ ૫ ૬	૨ ૩ ૫ ૬	૨ ૫ ૭ ૮	૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૬ ૭	૧ ૪ ૫ ૭	૨ ૩ ૫ ૭	૨ ૬ ૭ ૮	૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૬ ૮	૧ ૪ ૫ ૮	૨ ૩ ૫ ૮	૩ ૪ ૫ ૬	૫ ૬ ૭ ૮

પંચ-સંયોગી ભાંગા ૫૬

૧ ૨ ૩ ૪ ૫	૧ ૨ ૪ ૬ ૮	૧ ૩ ૫ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬	૧ ૨ ૪ ૭ ૮	૧ ૩ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૭	૧ ૨ ૫ ૬ ૭	૧ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૮	૧ ૨ ૫ ૬ ૮	૧ ૪ ૫ ૬ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૫ ૬	૧ ૨ ૫ ૭ ૮	૧ ૪ ૫ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૭	૧ ૨ ૬ ૭ ૮	૧ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬	૧ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૬ ૭	૧ ૩ ૪ ૫ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૬	૨ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૬ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૮	૨ ૩ ૪ ૫ ૭	૩ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૮	૩ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૬	૧ ૩ ૪ ૬ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૭	૩ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૭	૧ ૩ ૪ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૮	૩ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૮	૧ ૩ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૭ ૮	૩ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૬ ૭	૧ ૩ ૫ ૬ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭	૪ ૫ ૬ ૭ ૮

ષટ્-સંયોગી ભાગા ૨૮

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬	૧ ૨ ૩ ૫ ૬ ૮	૧ ૨ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૭	૧ ૨ ૩ ૫ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૮	૧ ૨ ૩ ૬ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૭	૧ ૨ ૪ ૫ ૬ ૭	૧ ૩ ૪ ૫ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૮	૧ ૨ ૪ ૫ ૬ ૮	૧ ૩ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૭ ૮	૧ ૨ ૪ ૫ ૭ ૮	૧ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૬ ૭	૧ ૨ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮	૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮

સપ્ત-સંયોગી ભાંગા ૮

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૧	૨	૩	૫	૬	૭	૮
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૮	૧	૨	૪	૫	૬	૭	૮
૧	૨	૩	૪	૫	૭	૮	૧	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	૨	૩	૪	૬	૭	૮	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮

અષ્ટ-સંયોગી ભાંગો ૧

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮

ઉપરના કોઠામાં એક જીવ આશ્રયી દ્વિ-સંયોગી ૨૮ ભાંગા છે તે દરેક ભાંગાના ચાર ચાર ભાંગા આ નીચેના કોઠામાં જણાવ્યા મુજબ એક-અનેક જીવ આશ્રયીના થાય છે આ પ્રમાણે ત્રિ-સંયોગી વગેરેમાં પણ સમજી લેવું આ નીચેના કોઠામાં અનેકને સ્થાને ત્રણ મુકવામાં આવ્યા છે. (સારાંશકે-એક જીવ આશ્રયી દ્વિ-સંયોગી ભાંગા ૨૮ છે ત્યાં ક્યારેક એક અને ક્યારેક અનેક હોય તો એક એક ભાંગે ચાર વિકલ્પો એક-અનેકના થાય એટલે એક-અનેકના કુલ ભાંગા ૧૧૨ થાય એટલે તેટલી રીતે જીવો આઠમાના કોઈપણ બે ગુણઠાણે હોય

એક-અનેક આશ્રયી દ્વિ-સંયોગી વગેરે ભાંગાના કોષ્ટકો

દ્વિ-સંયોગી-૪

૧	૧
૧	૩
૩	૧
૩	૩

ત્રિ-સંયોગી-૮

૧	૧	૧	૩	૧	૧
૧	૧	૩	૩	૧	૩
૧	૩	૧	૩	૩	૧
૧	૩	૩	૩	૩	૩

ચતુ સંયોગી-૧૬

૧	૧	૧	૧	૧	૩	૧	૧	૩	૧	૧	૧	૩	૩	૧	૧
૧	૧	૧	૩	૧	૩	૨	૩	૩	૧	૧	૩	૩	૩	૧	૩
૧	૧	૩	૧	૧	૩	૩	૧	૩	૧	૩	૧	૩	૩	૩	૧
૧	૧	૩	૩	૧	૩	૩	૩	૩	૧	૩	૩	૩	૩	૩	૩

ભાંગાની સંખ્યા વધારે હોવાથી ચતુ સંયોગી સુધીના ભાંગા બતાવ્યા છે પંચ-સંયોગી વગેરે ભાંગા ઉપજાવી લેવા તે આ પ્રમાણે-ચતુ સંયોગી ભાંગા ૧૬ છે તેમાં પહેલાં તે સોળ ભાંગા આગળ એકડા મુકવા અને પછી તેજ સોળ ભાંગા આગળ ત્રગડા મુકવા એટલે પંચ-સંયોગી ૩૨ ભાંગા થશે. પંચ-સંયોગી જે ૩૨ ભાંગા થયા તે દરેક આગળ પહેલાં એકડા મુકવા અને પછી એકડાને બદલે ત્રગડા મુકવા એટલે ષટ્-સંયોગી ભાંગા ૬૪ થશે. તેજ રીતે સપ્ત સંયોગી ૧૨૮ અને અષ્ટ-સંયોગી ૨૫૬ ભાંગા ઉપજાવી કાઢવા. આ પ્રમાણે કુલ ભાંગા ૫૧૦ થશે.

ગાથા ૬૪ પૃ ૧૨૯

ઔપશમિક ભાવ—મોહનીય કર્મના સર્વથા દબાઇ જવાથી એટલે વિપાક અને પ્રદેશરૂપપણાએ બન્ને પ્રકારના ઉદયના ઉપશમથી (અભાવથી) પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ઔપશમિક ભાવ

ક્ષાયિક ભાવ—કર્મનો અત્યત ક્ષય થવાથી પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયિક ભાવ

ક્ષાયોપશમિક ભાવ:—ઉદયમા આવેલ કર્મનો ક્ષય અને અનુદિત કર્મનો ઉપશમ-થવાથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ અહી ઉપશમના બે અર્થ છે (૧) ઉદયમા આવેલ કર્મનો ભોગવીને નાશ કરવો અને જે ઉદયમા નથી આવ્યા પણ આવવાના છે તેમાથી અધ્યવસાય અનુસારે રસ ઓછો કરવો એટલે તેઓને હીનશક્તિવાળા કરવા અને રહેલ શકિતના પ્રમાણમા ભોગવવા આ અર્થ ઉદયયુક્ત ક્ષયોપશમવાળા જ્ઞાના-વરણીય, દર્શનાવરણીય અને અતરાયમા ઘટે છે (૨) ઉદયમા આવેલા કર્મનો ભોગવી નાશ કરવો અને ઉદયમા નહિ આવેલા તેઓને હીનશક્તિવાળા કરી એવી સ્થિતિમા મૂકવા કે સ્વરૂપત ફળ ન આપી શકે પરરૂપે ભોગવાઇ દૂર થાય આ અર્થ મોહનીયમા લાગુ થાય છે

ઔદયિકભાવ—કર્મની શુભાશુભ પ્રકૃતિના (રસના) ઉદયથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ઔદયિક ભાવ

પારિણામિક ભાવ—જેને લઇને મૂળ વસ્તુમા કોઇ પણ પ્રકારનુ પરાવર્ત્તન ન થાય એવો ભાવ તથા ધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યોમા રહેલ જે સ્વત સિદ્ધ સ્વભાવ તે પારિણામિકભાવ

ગાથા ૬૫ પૃ ૧૩૦

કેવળજ્ઞાન—કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન

કેવળદર્શન—કેવળદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક ભાવનુ કેવળ દર્શન

ક્ષાયિ૦ સમ્યક્ત્વ—અનતાનુબધી ચાર કષાય અને ત્રણ દર્શનમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી આત્મામા ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વરૂચિગુણ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ—દાનાન્તરાય, લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય, ઉપભોગાન્તરાય અને વીર્યાન્તરાય એ પાચ પ્રકારના અતરાયકર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાચ લબ્ધિ જાણવી

યથાખ્યાત ચારિત્ર:—ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર

"૪ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન" મતિજ્ઞાન–મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન–શ્રુતઅજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન–વિભંગજ્ઞાન અને મન પર્યવજ્ઞાન, તે તે પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

"૩ દર્શન" ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન તે તે પ્રકારના દર્શના વરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

"દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ" દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય આ પાંચ લબ્ધિઓ તે તે પ્રકારનાં અંતરાયકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

પ્રશ્ન–દાનાદિ પાંચ લબ્ધિઓ પહેલા ક્ષાયિક ભાવની કહી છે અને અહી ક્ષાયોપશમિક ભાવની કહી છે તો વિરોધ કેમ નહીં ? ઉત્તર–દાનાદિ લબ્ધિઓ બે પ્રકારની છે (૧) અંતરાયકર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતી (૨) અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થતી. ત્યાં ક્ષાયિક ભાવમાં ગણાવેલી ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને કેવલજ્ઞાનીને હોય છે જ્યારે બીજા પ્રકારની છદ્મસ્થોને હોય છે

ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ–અનંતાનુબંધી ચતુષ્ક અને દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

દેશવિરતિ–અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

સર્વવિરતિ—પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી સર્વવિરતિ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે

ગાથા ૬૬ પૃ ૧૩૨

"અજ્ઞાનપણુ" મિથ્યાત્વના ઉદયથી અસદ્ અધ્યવસાયવાળુ સદ્જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન છે પાછળની ગાથામા ત્રણ અજ્ઞાનને ક્ષાયોપશમિક ભાવમા ગણેલ છે અને અહીં ઔદયિક ભાવમા ગણેલ છે તો ત્યા ક્ષાયોપશમિક ભાવમા ગણાવવુ કારણ એ છે કે તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે તે અપેક્ષા કહેલ છે. અને અહી ઔદયિક ભાવમા ગણવાનુ કારણ એ છે કે અજ્ઞાનતાનુ મુખ્ય કારણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય છે

અસિદ્ધત્વ:–આઠ પ્રકારના કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

અસંયમ–અવિરતિપણુ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૬ **"લેશ્યા"**:–(૧) જેઓના મતથી લેશ્યા કષાયાન્તર્ગત દ્રવ્ય છે, તેમના મતે કષાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક (૨) જેઓ લેશ્યાને યોગ પરિણામરૂપ માને છે તેઓનાં મતે ત્રણ–યોગ જનક કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક ભાવે (૩) જેઓ લેશ્યાને આઠે કર્મના પરિણામરૂપ માને છે તેઓના અભિપ્રાયથી સંસારિત્વ અને અસિદ્ધત્વની જેમ આઠ પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ છે

"૪ કષાય" ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપ ચાર કષાયો મોહનીય કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

"૪ ગતિ" નારકત્વ, તિર્યક્ત્વ, મનુજત્વ અને દેવત્વરૂપ પર્યાય ગતિનામકર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

"ત્રણ વેદ" સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસકવેદ નોકષાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે ઔદયિકભાવે છે

"મિથ્યાત્વ" અતત્ત્વની શ્રદ્ધારૂપ મિથ્યાત્વ પણ મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતું હોવાથી ઔદયિક છે

ગાથા ૬૪ પૃ ૧૨૯

ઔપશમિક ભાવ—મોહનીય કર્મના સર્વથા દબાઇ જવાથી એટલે વિપાક અને પ્રદેશરૂપપણાએ બન્ને પ્રકારના ઉદયના ઉપશમથી (અભાવથી) પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ઔપશમિક ભાવ

ક્ષાયિક ભાવ—કર્મનો અત્યત ક્ષય થવાથી પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયિક ભાવ

ક્ષાયોપશમિક ભાવ:—ઉદયમા આવેલ કર્મનો ક્ષય અને અનુદિત કર્મનો ઉપશમ થવાથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ અહી ઉપશમના બે અર્થ છે (૧) ઉદયમા આવેલ કર્મનો ભોગવીને નાશ કરવો અને જે ઉદયમા નથી આવ્યા પણ આવવાના છે તેમાથી અધ્યવસાય અનુસારે રસ ઓછો કરવો એટલે તેઓને હીનશક્તિવાળા કરવા અને રહેલ શક્તિના પ્રમાણમા ભોગવવા આ અર્થ ઉદયયુક્ત ક્ષયોપશમવાળા જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય અને અતરાયમા ઘટે છે (૨) ઉદયમા આવેલા કર્મનો ભોગવી નાશ કરવો અને ઉદયમા નહિ આવેલા તેઓને હીનશક્તિવાળા કરી એવી સ્થિતિમા મૂકવા કે સ્વરૂપત ફળ ન આપી શકે પરરૂપે ભોગવાઇ દૂર થાય આ અર્થ મોહનીયમા લાગુ થાય છે

ઔદયિકભાવ—કર્મની શુભાશુભ પ્રકૃતિના (રસના) ઉદયથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ઔદયિક ભાવ

પારિણામિક ભાવ—જેને લઇને મૂળ વસ્તુમા કોઇ પણ પ્રકારનુ પરાવર્તન ન થાય એવો ભાવ તથા ધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યોમા રહેલ જે સ્વત સિદ્ધ સ્વભાવ તે પારિણામિકભાવ

ગાથા ૬૫ પૃ ૧૩૦

કેવળજ્ઞાન—કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન

કેવળદર્શન—કેવળદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક ભાવનુ કેવળ દર્શન

ક્ષાયિ૦ સમ્યક્ત્વ—અનતાનુબધી ચાર કષાય અને ત્રણ દર્શનમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી આત્મામા ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વરુચિગુણ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ—દાનાન્તરાય, લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય, ઉપભોગાન્તરાય અને વીર્યાન્તરાય એ પાચ પ્રકારના અતરાયકર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાચ લબ્ધિ જાણવી

યથાખ્યાત ચારિત્ર:—ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર

"૪ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન" મતિજ્ઞાન-મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન-શ્રુતઅજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન-વિભંગજ્ઞાન અને મનપર્યવજ્ઞાન, તે તે પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

"૩ દર્શન" ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન તે તે પ્રકારના દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

"દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ" દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય આ પાંચ લબ્ધિઓ તે તે પ્રકારનાં અંતરાયકર્મનાં ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

પ્રશ્ન:-દાનાદિ પાચ લબ્ધિઓ પહેલા ક્ષાયિક ભાવની કહી છે અને અહી ક્ષાયોપશમિક ભાવની કહી છે તો વિરોધ કેમ નહીં ? ઉત્તર-દાનાદિ લબ્ધિઓ બે પ્રકારની છે. (૧) અંતરાયકર્મનાં ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતી (૨) અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થતી ત્યાં ક્ષાયિક ભાવમા ગણાવેલી ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને કેવલજ્ઞાનીને હોય છે જ્યારે બીજા પ્રકારની છદ્મસ્થોને હોય છે

ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ-અનંતાનુબંધી ચતુષ્ક અને દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

દેશવિરતિ-અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

સર્વવિરતિ—પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી સર્વવિરતિ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે

ગાથા ૬૬ પૃ ૧૩૨

"અજ્ઞાનપણુ" મિથ્યાત્વના ઉદયથી અસદ્ અધ્યવસાયવાળુ સદ્જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન છે પાછળની ગાથામા ત્રણ અજ્ઞાનને ક્ષાયોપશમિક ભાવમા ગણેલ છે અને અહીં ઔદ-યિક ભાવમા ગણેલ છે તો ત્યા ક્ષાયોપશમિક ભાવમા ગણાવવુ કારણ એ છે કે તે જ્ઞાના-વરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે તે અપેક્ષા કહેલ છે અને અહી ઔદયિક ભાવમા ગણવાનુ, કારણ એ છે કે અજ્ઞાનતાનુ મુખ્ય કારણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય છે.

અસિધ્ધત્વ:-આઠ પ્રકારના કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

અસંયમ-અવિરતિપણુ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૬ **"લેશ્યા"**:-(૧) જેઓના મતથી લેશ્યા કષાયાન્તર્ગત દ્રવ્ય છે, તેમના મતે કષાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક (૨) જેઓ લેશ્યાને યોગ પરિણામરૂપ માને છે તેઓના મતે ત્રણ-યોગ જનક કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક ભાવે (૩) જેઓ લેશ્યાને આઠે કર્મના પરિણામરૂપ માને છે તેઓના અભિપ્રાયથી સંસા-રિત્વ અને અસિદ્ધત્વની જેમ આઠ પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ છે.

"૪ કષાય" ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપ ચાર કષાયો મોહનીય કર્મનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

"૪ ગતિ" નારકત્વ, તિર્યકત્વ, મનુજત્વ અને દેવત્વરૂપ પર્યાય ગતિનામકર્મનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

"ત્રણ વેદ" સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ અને નપુંસકવેદ નોકષાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે ઔદયિકભાવે છે

"મિથ્યાત્વ" અતત્ત્વની શ્રદ્ધારૂપ મિથ્યાત્વ પણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થતુ હોવાથી ઔદયિક છે

ગાથા. ૬૮. પૃ ૧૩૫

ક્ષાયિક-પારિણામિક-આ ભાગો સિદ્ધોને હોય એટલે ૧

ક્ષાયિક-ઔદયિક-પારિણામિક:-આ ભાગો કેવળીને હોય એટલે ૧

ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-ચારે ગતિમા હોય એટલે ૪

ઔપશમિક-ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-ચારે ગતિમા એટલે ૪

ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-ચાર ગતિમા એટલે ૪

ઔપશમિક-ક્ષાયિક-મિશ્ર-ઔદયિક-પારિણામિક-મનુષ્યગતિ એટલે ૧

કુલ ચારે ગતિ આશ્રયીને ૧૫ ભેદ સાનિપાતિક ભાવના થયા તેમા મુખ્ય ભેદ ૬ છે તે જીવમાટે સભવે બીજા નહિ

ગાથા ૬૯. પૃ ૧૩૭

ચાર ઘાતિ કર્મનો ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોય છે પણ કેવલ જ્ઞાનાવરણીય અને કેવલ દર્શનાવરણીયનો ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોતો નથી એટલી વિશેષતા સમજવી

અજીવ દ્રવ્યને વિષે ભાવ.

ધર્માસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાય-આકાશાસ્તિકાય-પુદ્ગલાસ્તિકાય અને કાળ એ પાચ અજીવ દ્રવ્યો છે પુદ્ગલાસ્તિકાય શીવાય બાકીના ચાર અજીવ દ્રવ્યોને વિષે પારિણામિક ભાવ હોય છે ધર્માસ્તિકાય જીવ અને પુદ્ગલોને ગતિમા સહાયરૂપ કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણમેલ છે અધર્માસ્તિકાય જીવ અને પુદ્ગલને સ્થિતિમા સહાયરૂપ પોતાના કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણમેલ છે આકાશાસ્તિકાય જીવ અને પુદ્ગલને અવકાશ આપવારૂપ પોતાના કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણમેલ છે કાલ સમયપર્યાયરૂપ સ્વકાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણમેલ છે માટે આ ચારેનો અનાદિ પારિણામિક ભાવ છે

પુદ્ગલ દ્રવ્યમા પારિણામિક અને ઔદયિક એ બે ભાવ રહેલ છે ત્યા પારિણામિક ભાવ બે ભેદે છે સાદિપારિણામિક અને અનાદિપારિણામિક ત્યા દ્વયણુકાદિ સ્કધો સાદિકાલથી તે તે ભાવમા પરિણમેલ હોવાથી તેનો સાદિ પારિણામિક ભાવ હોય છે જ્યારે મેરૂ વગેરે શાશ્વતા પદાર્થો અનાદિકાલથી તે તે ભાવમા પરિણમેલ હોવાથી તેનો અનાદિ પારિણામિક ભાવ હોય છે ઔદારિકાદિ શરીરનામકર્માદિના ઉદયથી ગ્રહણ કરેલા અનત પરમાણુવાળા સ્કધો તથા તેમા થતા અગોપાગાદિ આકાર તથા વર્ણાદિને ઔદયિક અને પારિણામિક ભાવ ઘટે છે કારણ કે એ સ્વ-સ્વભાવમા પરિણત હોવાથી પારિણામિક ભાવ અને ઔદારિક આદિ શરીર નામકર્મજન્ય હોવાથી ઔદયિક ભાવ જીવ જેને નથી ગ્રહણ કરી શકતો એવા દ્વિઅણુકાદિસ્કધોમા જે વધઘટ થાય તેમા તો સાદિ-પારિણામિક ભાવ ઘટે છે ટીકામા જીવ જેને ગ્રહણ કરી શકે છે તેવા સ્કધોમાજ ઔદયિક-ભાવ કહેલ છે જ્યારે ટબામા દ્વિ-અણુકાદિકને પણ ઔદાયિક ભાવ કહ્યો છે તેનો આશય સમજી શકાતો નથી કારણ કે તેમા તો સાદિ પારિણામિક ભાવ ઘટે છે કાર્મણ વર્ગણાના પુદ્ગલ સ્કધોમા ઔપશમિક આદિ ભાવો ઘટી શકે છે પણ તેની અહી વિવક્ષા કરેલ નથી.

ગાથા. ૭૦ પૃ. ૧૩૮

"ચારે ૪ ભાવ હોય" (૧) પારિણામિક (૨) ઔદયિક (૩) ક્ષાયોપશમિક (૪) ઔપશમિક અથવા (૧) પારિણામિક (૨) ઔદયિક (૩) ક્ષાયોપશમિક (૪) ક્ષાયિક પચસગ્રહ દ્વાર બીજુ ગા ૬૪ ની ટીકામા આ પ્રમાણે વિશેષતા છે–ત્યા "ઉપશમક–ઉપશાન્ત', પદથી આઠમાથી અગ્યારમા સુધીના ચાર ગુણસ્થાનક ગ્રહણ કરેલ છે અને "અપૂર્વ તથા ક્ષીણ" પદથી આઠમુ, નવમુ દસમુ અને બારમુ એ ચાર ગુણસ્થાનક ગ્રહણ કરેલ છે ત્યા ઉપશમ શ્રેણીવાળાને ઔપશમિક ચારિત્ર માનેલ છે, પણ ક્ષપક શ્રેણીવાલા માટે ચારિત્રનો કોઇ ઉલ્લેખ નથી, જ્યારે ટીકા અને ટબા અનુસાર આઠમે ગુણઠાણે ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર અને ઉપશમ શ્રેણીવાળાને ૯–૧૦–૧૧ મે ગુણઠાણે ઉપશમ ચારિત્ર તથા ક્ષપક શ્રેણીવાળા માટ ચરિત્રનો કોઇ ઉલેખ નથી

અગ્યારમા ગુણઠાણે મોહનીયનો સમ્પૂર્ણ ઉપશમ હોય છે એટલે માત્ર ઔપશમિક ચારિત્ર હોય છે નવમે અને દસમે ઔપશમિક–ક્ષાયોપશમિક એ બે ચારિત્ર હોય છે કારણ કે એ બે ગુણઠાણે ચારિત્ર મોહનીયની કટલીક પ્રકૃતિઓ ઉપશાન્ત હોય છે બધી નહી એટલે ઉપશાન્ત પ્રકૃતિઓની અપેક્ષાએ ઔપશમિક અને અનુપશાન્ત પ્રકૃતિઓની અપેક્ષાએ ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર સમજાય છે એજ પ્રમાણે ક્ષપક શ્રેણીવાળાને ચારિત્ર મોહનીયની કેટલીક પ્રકૃતિઓનો ક્ષય અને કેટલીકનો ક્ષયોપશમ હોવાથી ક્ષાયિક અને ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર ૮–૯–૧૦-૧૨ ગુણઠાણે સમજાય છે

ગાથા ૭૦ પૃ ૧૩૯

આ ગાથામા કોઇ એક જીવને વિવક્ષિત સમયે કેટલા ભાવો હોય તે સબધિ છે. એક જીવમા જુદા જુદા સમયે અથવા અનેક જીવમા એક સમયે પાચે ભાવો હોઇ શકે છે ત્યા ગુણઠાણાની અપેક્ષાએ પહેલા ત્રણ ગુણઠાણામા ઔદયિક–ક્ષાયોપશમિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવો હોય છે, ચોથાથી અગ્યારમા સુધીના આઠ ગુણઠાણામા પાચે ભાવો હોય છે બારમા ગુણઠાણે ઔપશમિક શીવાયના ચાર ભાવો હોય છે તેરમા અને ચૌદમા ગુણઠાણે ક્ષાયિક–ઔદયિક પારિણામિક એ ત્રણ ભાવો હોય છે

અનેક જીવની અપેક્ષાએ ગુણસ્થાનકમા ભાવોના ઉત્તરભેદ —

ઔપશમિક ભાવના ભેદો આ પ્રમાણે —સમ્યક્ત્વ ચોથાથી અગ્યારમા ગુણઠાણા પર્યંત હોય અને ચારિત્ર ૯-૧૦-૧૧ એ ત્રણ ગુણઠાણે હોય

ક્ષાયોપશમિક ભાવના ઉત્તરભેદો આ પ્રમાણે —

પહેલા બે ગુણઠાણે ત્રણ અજ્ઞાન, ચક્ષુ–અચક્ષુદર્શન, અને પાચ લબ્ધિ એ દશ ભેદો હોય ત્રીજે મિશ્રદૃષ્ટી ગુણઠાણે ત્રણ મિશ્રજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન, પાચ લબ્ધિ અને મિશ્ર મોહનીય એ બાર ભેદ હોય (અહિ અવધિદર્શન સિદ્ધાન્તની અપેક્ષાએ ગણાવેલ છે) ચોથે ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ દર્શન, પાચ લબ્ધિ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય એ બાર ભેદો હોય પાચમે ગુણઠાણે દેશવિરતિ સહિત તેર ભેદ હોય છટ્ઠે–સાતમે ગુણઠાણે મનપર્યવજ્ઞાન સહિત અને દેશવિરતિને બદલે સર્વવિરતિ સહિત ચૌદ હોય ૮–૯–૧૦ એ ત્રણ ગુણઠાણે

સમ્યક્ત્વ વિના તેર ભાવ હોય અગ્યારમે તથા બારમે ગુણઠાણે ચારિત્ર વિના બાર ભાવ હોય. તેરમે અને ચૌદમે ગુણઠાણે ઘ તીકર્મનો ક્ષય થવાથી ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોતો નથી

ઔદયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ચાર ગતિ, ચાર કષાય, ત્રણ વેદ, ૭ લેશ્યા, અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અવિરતિ અને મિથ્યાત્વ એ ૨૧ ભેદ હોય સાસ્વાદને મિથ્યાત્વ વિના ૨૦ ભેદ હોય મિશ્ર અને અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટી ગુણઠાણે અજ્ઞાન વિના ૧૯ ભાવ હોય, (મિશ્ર ગુણઠાણે જ્ઞાન અને અજ્ઞાન મિશ્ર હોય છે કર્મગ્રંથકાર અજ્ઞાન માને છે સિદ્ધાન્તકાર એકલુ જ્ઞાન માને છે) દેશવિરતિ ગુણઠાણે નરકગતિ અને દેવગતિ વિના ૧૭ ભાવ હોય પ્રમત્ત ગુણઠાણે તિર્યંચગતિ અને અસયમ વિના ૧૫ ભાવ હોય અપ્રમત્ત ગુણઠાણે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા શીવાય બાકીના બાર ભાવ હોય આઠમે અને નવમે ગુણઠાણે પદ્મ અને તેજો લેશ્યા વિના ૧૦ ભાવ હોય સૂક્ષ્મસપરાય ગુણઠાણે ત્રણ વેદ અને ત્રણ કષાય વિના ચાર ભાવ હોય (સજ્વલન લોભ, મનુષ્યગતિ, શુકલ લેશ્યા અને અસિદ્ધત્વ) ઉપશાન્તમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગિ કેવલિ ગુણઠાણે સજ્વલન લોભ વિના ત્રણ ભાવ હોય અયોગિ કેવલિ ગુણઠાણે મનુષ્યગતિ અને અસિદ્ધત્વરૂપ બે ભાવ હોય છે

પારિણામિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્વ એ ત્રણ ભેદ હોય સાસ્વાદનથી ક્ષીણમોહ સુધી ભવ્યત્વ અને જીવત્વ એ બે ભેદ હોય તેરમે અને ચૌદમે ગુણઠાણે આસન્ન સિદ્ધાવસ્થા ભણી તથા ઘાતીકર્મ ખપાવ્યા તેથી કે બીજા કોઇ કારણે ભવ્યત્વ પૂર્વાચાર્યે વિવક્ષ્યું નથી તેથી એક જીવત્વ પારિણામિકભાવે હોય

ક્ષાયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

ચોથાથી અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી સમ્યક્ત્વ હોય બારમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર હોય તેરમે અને ચૌદમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, જ્ઞાન, દર્શન અને પાચ લબ્ધિ એ નવ ભાવ હોય

એમ ગુણઠાણે જેટલા જેટલા ભાવના ભેદ છે તેને સબધે બનતા સાન્નિપાતિક ભેદો યથાસભવ વિચારી લેવા જેમકે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧, ક્ષાયોપશમિક ભાવના ૧૦ અને પારિણામિક ભાવના ૩ સર્વે મલીને ૩૪ ભાવભેદો હોય

ગાથા ૭૨. પૃ ૧૪૨

"એક તે સખ્યા રહિત છે" સખ્યાની મતલબ ભેદ સાથે છે એટલે જેમા ભેદની પ્રતીતિ થાય તે સખ્યા કહેવાય છે એકમા ભેદની પ્રતીતિ થતી નથી કારણ કે જ્યારે એક ઘડો આપણે જોઇએ છીએ ત્યારે આ ઘટ છે એવી પ્રતીતિ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ આ એક ઘટ છે એવી પ્રતીતિ થતી નથી અથવા આપવા અને લેવામા જ્યારે એક વસ્તુ પ્રાય કોઇ ગણના કરીને આપતુ-લેતુ નથી આ કારણથી બધાથી ઓછા હોવા છતા એકની જઘન્ય સખ્યાતા તરીકે ગણના થતી નથી ભેદની પ્રતીતિ બે આદિથી થાય છે માટે બેજ જઘન્ય સખ્યાતુ ગણી શકાય

ગાથા ૭૩. પૃ ૧૪૨

અનવસ્થિત—આગળ આગળ વધતો જતો હોવાથી નિયત સ્વરૂપના અભાવવાળો પ્યાલો તે અનવસ્થિત પ્યાલો

શલાકા—એક એક સાક્ષિભુત સરસવથી ભરાતો હોવાથી શલાકા

પ્રતિશલાકા—પ્રતિ સંક્ષિભુત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી પ્રતિશલાકા

મહાશલાકા.—મહાસાક્ષિભુત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી મહાશલાકા.

ગાથા ૭૪.

અનવસ્થિત પ્યાલો પહેલા ખાલી કરીએ તે વખતે તે નિયત માપવાળો હોવાથી તે અનવસ્થિત કહેવાય નહી પણ ત્યારપછી આગળ જતા ક્રમે ક્રમે વધતો જશે માટે તેનુ પરિમાણ અનિયમિત હોવાથી તે અનવસ્થિત ગણાય અને અનવસ્થિત થયા પછી જ સાક્ષિ સરસવ શલાકામાં નખાય તે પહેલા નહી.

ગાથા ૭૭. ટીકાનુસાર સંખ્યાતાનું સ્વરૂપ

પ્રથમ લક્ષયોજન પ્રમાણ મૂલ અનવસ્થિત પલ્યને સરસવો વડે ભરવો પછી તે ભરેલા પ્યાલાને ઉપાડીને એક એક સરસવ જંબૂદ્વીપ આદિ પ્રત્યેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મુકવા આ પ્રમાણે એક એક સરસવ નાખતા જે દ્વીપ કે સમુદ્રમા મૂલ અનવસ્થિત પલ્ય ખાલી થાય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો લાબો-પહોળો તથા ઉંચાઇમા પહેલા પલ્ય જેવડો બીજો અનવસ્થિત પલ્ય કલ્પવો અને એને શીખાસહિત સરસવોથી ભરવો અને એક એક સરસવ આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રમા નાખતા જવુ આ પ્રમાણે એક એક સરસવ નાખતા જ્યારે અનવસ્થિત પલ્ય ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકા પલ્યમા નાખવો વળી તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત પલ્ય બનાવવો અને તેને સરસવે કરીને શીખાસહિત ભરવો અને પછી આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખવો અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકામા નાખવો આ પ્રમાણે જ્યારે અનવસ્થિત પાલો ખાલી થતો જાય ત્યારે એક એક સરસવ શલાકા પ્યાલામા મુકતા જઇએ અને જે જે દ્વીપ કે સમુદ્રે ખાલી થાય તે તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવોનવો અનવસ્થિત કલ્પતા જવું આ પ્રમાણે કરતાં જ્યારે શલાકા પલ્ય પૂર્ણ ભરાઈ જાય ત્યારે જે દ્વિપ કે સમુદ્રે અનવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત પ્યાલો કલ્પવો અને સરસવોથી ભરવો તેને ખાલી કરી સાક્ષીભુત સરસવ શલાકામા સમાય એમ ન હોવાથી એમને એમ ભરેલો રાખવો, અને ત્યાથી શલાકા પ્યાલો ઉપાડીને એક એક દ્વિપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવુ આ પ્રમાણે શલાકા પ્યાલો ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ પ્રતિ-શલાકામા નાખવો આ વખતે અનવસ્થિત ભરેલ હોય શલાકા ખાલી હોય અને પ્રતિ-શલાકામા એક સરસવ હોય છે

ફરી અનવસ્થિત પલ્યને લઇને આગળના દ્વીપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવુ અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકા પ્યાલામા નાખવો અને તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવો અનવસ્થિત પ્યાલો કલ્પવો તેને સરસવે કરીને ભરવો અને પાછો એક

એક એક સરસવ નાખવો. શલાકા ખાલી થાય ત્યારે પ્રતિશલાકામા એક સરસવ નાખવો એટલે જ્યારે પ્રતિશલાકામાં એક સરસવ હોય ત્યારે શલાકા અને અવસ્થિત ખાલી હોય પછી જ્યા શલાકા ખાલી થયો તે દ્વીપ–સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કલ્પવો અને એ રીતે અનવસ્થિત વડે શલાકા ભરવો. શલાકાવડે પ્રતિશલાકા ભરવો જ્યારે પ્રતિશલાકા પૂર્ણ ભરાય ત્યારે અનવસ્થિત અને શલાકા ખાલી હોય છે પછી પ્રતિશલાકા ઉપાડવો અને એક એક દ્વીપ–સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખવો અને તે ખાલી થયે છતે એક સાક્ષી સરસવ મહાશલાકામા નાખવો. મહાશલાકામા જ્યારે એક સરસવ હોય ત્યારે પાછળના ત્રણે પ્યાલા ખાલી હોય. પછી જ્યા પ્રતિશલાકા ખાલી થયો હોય ત્યા નવો અનવસ્થિત કલ્પવો. અનવસ્થિત વડે શલાકા અને શલાકાવડે પ્રતિશલાકા અને પ્રતિશલાકાવડે મહાશલાકા આ ક્રમથી પૂર્ણ કરવા જ્યારે મહાશલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે પ્રતિશલાકા–શલાકા અને અનવસ્થિત ખાલી હોય. પછી જ્યાં પ્રતિ–શલાકા ખાલી થયો હોય ત્યા તેવડો અનવસ્થિત કલ્પવો પાછા એજ ક્રમથી એક બીજાને પૂર્ણ કરવા એ રીતે પ્રતિશલાકા પૂર્ણ થાય ત્યારે મહાશલાકા અને પ્રતિશલાકા પૂર્ણ ભરેલા હોય અને શલાકા તથા અનવસ્થિત ખાલી હોય પછી જ્યા શલાકા ખાલી થયો હોય તેવડા દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કલ્પવો અને અનવસ્થિતવડે શલાકા પૂર્ણ ભરવો અને જ્યા અનવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત કલ્પીને તેને શીખા સહીત સરસવે પૂર્ણ ભરવો આ રીતે ચારે પ્યાલા પૂર્ણ ભરેલા થાય

આ પ્રમાણે ટીકા અનુસાર અને ટબા અનુસાર ચારે પ્યાલા પૂર્ણ થયા હવે તે દરેક દ્વીપસમુદ્રમા નાખેલા સરસવ તથા ચારે પ્યાલાના સરસવને એકઠા કરવા અને તેમાંથી એક ઓછો કરવો તે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ. કહેવાય બે જઘન્ય સંખ્યાતુ અને બાકીનુ બધું મધ્યમ–સંખ્યાતુ ગણાય.

ગાથા ૭૮.

અસંખ્યાતા અને અનંતાનુ સ્વરૂપ

સંખ્યાતા–અસંખ્યાતા અને અનંતાની અંક સ્થાપના.

જઘન્ય-સંખ્યાતુ ૧	મધ્યમ-સંખ્યાતુ ૨	ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ ૩
જઘન્ય-પરિત્ત-અસ ૧	મધ્યમ-પરિત્ત-અસ ૨	ઉત્કૃષ્ટ પરિ-અસ ૩
જઘન્ય-યુક્ત-અસ ૪	મધ્યમ યુક્ત-અસ. ૫	ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અસ ૬
જઘન્ય-અસ અસં. ૭	મધ્યમ-અસ -અસ ૮	ઉત્કૃષ્ટ-અસ -અસ. ૯
જઘન્ય પરિત્ત અનતુ ૧	મધ્યમ-પરિત્ત-અનંતુ ૨	ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત-અનંતુ ૩
જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ ૪	મધ્યમ-યુક્ત-અનં ૫	ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અનંતુ ૬
જઘન્ય-અનંતાનંતુ ૭	મધ્યમ-અનંતાનંતુ ૮	ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ ૯

૮ મધ્યમ-અનતાનતુ -- જઘન્ય-અનતાનતાને એકાદિકે યુકત કરીએ એટલે પછીનુ સર્વ મધ્યમ-અનંતાનતુ થાય

૯ ઉત્કૃષ્ટાનંતાનંતુ.—અનુયોગદ્વાર સૂત્રમા કહ્યુ છે કે —

एवं उक्कोसयं अणंताणंतयं नत्थि.

ઉત્કૃષ્ટ અનતાનંતુ નથી. જઘન્ય-અનતાનંત પછીના સર્વ સ્થાને મધ્યમ-અનતાનંતામાં સમાય છે. એટલે ઉત્કૃષ્ટ-અનતાનતુ નથી

આ પ્રમાણે અનુયોગ દ્વાર સૂત્રમાં કહેલ વિધિ પ્રમાણે અસખ્યાતાદિકનુ સ્વરૂપ કહ્યું. હવે અન્ય આચાર્યોને મતે તેનુ સ્વરૂપ જણાવે છે

ગાથા ૮૦ થી ૮૬

૧ જઘન્ય પરિત્ત અસખ્યાતુ —ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ એકરૂપ યુકત કરીએ એટલે પહેલું અસખ્યાતુ થાય

૨ મધ્યમ–પરિત્ત અસખ્યાતુ —આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત–અસખ્યાતુ —ચોથા જઘન્ય યુકત અસખ્યાતામાથી એકરૂપ ઊણા કરીએ એટલે ત્રીજુ અસખ્યાતુ

૪ જઘન્ય–યુકત–અસંખ્યાતુ —ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત અસખ્યાતુ એકરૂપ યુકત કરીએ એટલે ચોથુ અસખ્યાતુ થાય

૫ મધ્યમ–યુકત–અસખ્યાતુ —આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુકત-અસખ્યાતુ —સાતમા જઘન્ય-અસખ્યાતા-અસખ્યાતામાથી એકરૂપ ઊણાં કરીએ એટલે છઠ્ઠુ ઉત્કૃષ્ટ-યુકત-અસખ્યાતુ થાય

૭ જઘન્ય-અસંખ્યાત-અસખ્યાતુ –ચોથુ જઘન્ય-યુકત-અસંખ્યાતુ એકજવાર વર્ગીએ એટલે જઘન્ય-અસંખ્યાત-અસખ્યાતુ સાતમુ થાય

૮ મધ્યમ–અસખ્યાત–અસખ્યાતુ –સાતમું અસખ્યાતુ રૂપાદિકે યુકત કરતાં જ્યા સુધી ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યા સુધી મધ્યમ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ આઠમુ થાય

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ –જઘન્ય-પરિત્ત-અનતામાથી એક ઓછો કરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ થાય

૧ જઘન્ય-પરિત્ત-અનતુ –પ્રથમ જઘન્ય-અસખ્યાત-અસખ્યાતાનો ત્રણ વાર વર્ગ કરવો અને તેમા આ દસ વસ્તુઓ ભેળવીએ (૧) લોકાકાશના પ્રદેશ, (૨) ધર્માસ્તિ-કાયના પ્રદેશ, (૩) અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, (૪) એક જીવના પ્રદેશ, (૫) સ્થિતિબધના અધ્યવસાયસ્થાને (૬) અનુભાગબધના અધ્યવસાયસ્થાનો, (૭) યોગ તે મન, વચન કાયાનુ વીર્ય, તેના છેદપ્રતિભાગ તે સૂક્ષ્મ નિર્વિભાજ્ય ભાગ, (૮) ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી એ બે કાળના સમય, (૯) પ્રત્યેક જીવના શરીર અને (૧૦) નિગોદ-સાધારણ વનસ્પતિ-કાયના શરીર એ દશ અસખ્યાતી વસ્તુઓ ભેળવીએ અને પછી વળી તે રાશીનો ત્રણ વાર વર્ગ કરીએ તે પહેલુ જઘન્ય-પરિત્ત–અનંતુ થાય

૨ મધ્યમ-પરિત્ત-અનતુ –આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત-અનતુ –જઘન્ય યુકત અનતામાથી એક ઓછો કરીએ એટલે ત્રીજુ ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત–અનતુ થાય.

૪ જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ—જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતાનો રાશી અભ્યાસ કરવાથી ક અનંતુ થાય આટલા અભવ્ય જીવો છે

૫ મધ્યમ યુક્ત-અનંતુ—આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અનંતુ—જઘન્ય-અનંતાનંતુ એક રૂપ ઊણુ કરીએ એટલે ઉત્કૃષ્ટ યુક્તાનંતુ થાય

૭ જઘન્ય અનંતાનંતુ—જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એકવાર વર્ગ કરવાથી મ જઘન્ય અનંતાનંતુ થાય

૮ મધ્યમ અનંતાનંતુ-જઘન્ય અનંતાનંતાને એકાદિક યુક્ત કરતા જ્યા ઉત્કૃષ્ટાનંતાનંતુ ન થાય ત્યા સુધી સર્વ મધ્યમ-અનંતાનંતુ

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અનંતાનંતુ—જઘન્ય-અનંતાનંતાની રાશીનો ત્રણવાર વર્ગ કરીએ તેમા આ ૭ અનંતા ભળવીએ (૧) સિદ્ધના જીવ, (૨) નિગોદિયા જીવ, (૩) વન- કાયના જીવ, (૪) સર્વ અતીત-અનાગત કાળના સમય, (૫) સર્વ પુદ્ગલ પરમાણુ (૬) સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશ આ ૭ ભેળવીએ ત્યારપછી વળી તેનો ત્રણવાર કરીએ, અને કેવળજ્ઞાન અને કેવળ-દર્શનના પર્યાય ભેળવીએ ત્યારે નવમુ ઉત્કૃષ્ટાનં થાય આ ઉત્કૃષ્ટ અનંતા-અનંતુ નિ:પ્રયોજન છે, એટલા માટે સિદ્ધાન્તમા ના કર કારણ કે લોકાકાશમા જેટલા પદાર્થો છે તે સર્વે આઠમા અનંતેજ છે

કર્મગ્રંથમા સંખ્યાતાદિના એકવીસ ભેદ ગણાવ્યા છે પહેલા ત્રણ સંખ્યા બીજા નવ અસંખ્યાતાના અને ત્રીજા નવ અનંતાના આ બન્ને મતાન્તરોમા પહેલા ભેદના વર્ણનમા કોઇ જાતનો ફેરફાર નથી આઠમા ભેદથી વિષયોમા મતભેદ છે ૮ અને મૂલમા જે મતાંતર જણાવેલ છે તે ટુંકમા આ પ્રમાણે છે જઘન્ય-યુક્ત અસ તાનો વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-અસંખ્યાત અસંખ્યાતુ થાય છે જઘન્ય-અસંખ્યાત- ખ્યાતાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને એમા ગાથામા જણાવેલ દશ અસંખ્યાતા મેલવવાથી પછી ત્રણવાર વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-પરિત્ત અનંતુ થાય છે જઘન્ય-પરિત્ત અ- અભ્યાસ કરવાથી જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય છે જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એક વાર કરવાથી જઘન્ય-અનન્તાનન્ત થાય છે જઘન્ય-અનંતાનન્તાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને છ અનંતા મેલવીને ફરીવાર ત્રણવાર વર્ગ કરીને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાયો વવાથી જે સંખ્યા થાય તે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ છે મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા માટેની રીત સરખી છે